

Львівський національний університет імені Івана Франка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

БІЛОУСОВА РОКСАНА ЗІНОВІЙВНА

УДК 821.161.2'373.46:02"19/20"

ДИСЕРТАЦІЯ
**ТЕРМІНИ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ТА БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВА
В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ
(системно-структурна організація)**

Спеціальність: 10.02.01 – українська мова

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ (Р. Б. Білоусова)

Науковий керівник: **Кочан Ірина Миколаївна**, доктор філологічних наук, професор

Львів – 2021

АНОТАЦІЯ

Білоусова Р.З. Терміни бібліотекознавства та бібліографознавства в українській мові кінця XX – початку XXI століття (системно-структурна організація). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню термінології українського бібліотеко- та бібліографознавства за попередні 25 років, що дало змогу осмислити її національну специфіку, встановити основні тенденції та закономірності становлення, використати надбання провідних спеціалістів цієї галузі та міжнародний досвід, сформулювати методологічні засади унормування цієї термінологіки на сучасному етапі.

Встановлено, що українська термінологія бібліотекознавства та бібліографознавства кінця XX – початку XXI ст. інтенсивно розвивається, оновлює свій склад унаслідок насамперед позамовних чинників. Бібліотекознавство та бібліографознавство є відображенням діяльності всього суспільства на рівні ідеології, економіки, культури, освіти, педагогіки тощо.

Встановлено, що повноцінний розвиток системи УББТ на початку XX ст. став можливим завдяки науковцям трьох основних осередків: Львова, Одеси та Києва. Бібліографічна комісія УАН спільно з відповідною комісією НТШ заклали основи сучасної УББТ. Від 1991 року розпочалося формування національного українського бібліотеко- та бібліографознавства. Зазначено, що сьогодні УББ здійснило впевнений перехід до інформаційно-технологічного періоду та інновацій, що безпосередньо вплинуло на галузеву термінологію.

Доведено, що УББТ початку XXI ст. є важливою частиною термінофонду української мови і становить розгалужену й чітку систему найменувань (зібрано корпус із 2552 одиниць), об'єднаних у тематичні групи лексики (24), що постійно й інтенсивно поповнюється новими термінами, так і втрату старих

чи застарілих термінів. Ці кардинально протилежні і водночас взаємозумовлені явища пов'язані з позамовними (це насамперед технічні інновації) та мовними процесами розвитку системи УББТ.

Наголошено, що гіперо-гіпонімні відношення є основним чинником структурної організації УББТ, а терміни об'єднані в гіперо-гіпонімні групи та гіперо-гіпонімні блоки на основі родо-видових зв'язків, які відображають ієрархічність та взаємозумовленість понять УББ. Найчастіше в УББТ виявлено т.зв. “неправильні” гіперо-гіпонімні групи, до складу яких входять три і більше гіпонімів. Про це свідчить складність і розгалуженість поняттєвого апарату. Гіперо-гіпонімні структури розгортаються у вертикалі (семантичне підпорядкування) і в горизонталі (семантична рівноправність). Відповідно до цього можна помітити особливо широке представлення в УББТ гіперо-гіпонімних блоків із паралельними і послідовними структурами залежно від ознак (параметрів), за якими конкретизуються родові найменування; у паралельних структурах одному гіперонімові підпорядковано кілька гіпонімних груп, виділених за різними ознаками. Можна стверджувати, що саме такі гіперо-гіпонімні блоки якнайкраще відтворюють організацію УББТ і визначають місце кожного терміна в ній.

Зазначено, що розгалужені парадигматичні та синтагматичні зв'язки між термінами УББТ зумовлюють яскраво виражені лексико-семантичні процеси в цій системі: синонімія, антонімія, паронімія, полісемія.

Корпус термінологічних синонімів (дублетів) у межах УББТ першої чверті ХХІ ст. дає змогу, з одного боку, можливість констатувати збереження основних синонімних груп, з іншого – кардинальні якісні та кількісні зміни.

Вказано, що в антонімні пари в УББТ об'єднані терміни, яким притаманні: а) однорідні ознаки; б) несумісні ознаки; в) дихотомія спільної родової ознаки. Наприклад, терміни *традиційне ДБО* та *електронне ДБО* є видовими назвами одного родового поняття (*ДБО* – довідково-бібліографічне обслуговування) і водночас вказують на його протилежні ознаки за джерелом інформації (*традиційне ДБО* – за картковими каталогами і картотеками,

друкованими бібліографічними посібниками тощо; *електронне ДБО* – за цифровими каталогами і базами даних), при цьому родовій ознаці властива дихотомія.

Пропоноване дослідження є першою спробою в українському мовознавстві комплексного опису паронімів в УББТ. Пароніми наближаються до омонімії, проте, на відміну від омонімів, вони є одночасно або синонімами, або спільнокореневими словами. Система УББТ має численні пари і ряди (три і більше слів) паронімів. Встановлено, що паронімія в УББТ найчастіше зумовлена: 1) випадковим збігом у звучанні: *текстовий* – *тестовий*; 2) семантичною трансформацією значень словотвірних синонімів: *шифрований* – *шифрувальний*; 3) необхідністю розмежовувати терміни різних категорій (*показник* – *показчик*); 4) утворенням похідних від термінів зі спільними коренями і різними афіксами (*вибірний* – *вибірковий*) та ін.

Виявлено, що полісемія в УББТ реалізується насамперед завдяки метафоричному переосмисленню загальноновживаної лексики. У складі УББТ найбільша за обсягом група метафор – це т.зв. побутові метафори (*манжет книжки, кишенька книжки, корінець книжки* та ін.). Було помічено і таку особливість: загальноновживане слово в УББТ набуло багатозначності саме в цій галузі (*зошит, користувач*). Відповідно до сучасних класифікацій, у системі УББТ можемо виокремити зовнішньосистемну та внутрішньосистемну (або внутрішньогалузеву) полісемію.

Розкрито питання структури термінів УББТ, які поділяються на: а) прості афіксальні слова, б) складні слова (композиції, юкстапозиції, аббревіатури) та в) терміни-словосполучення.

Проаналізовано основні способи творення слів в УББТ – це зокрема такі: морфологічні (афіксація, основоскладання, словоскладання, аббревіація) та б) неморфологічні (насамперед лексико-семантичний). Морфологічний спосіб термінотворення в сучасній УББТ представлений усіма типами афіксального способу, а найпродуктивнішим із-поміж них залишається суфіксація та префіксація.

Обґрунтовано, що композити в сучасній УББТ здебільшого мотивовані двочленими термінами, тому більшість має двокореневу структуру: *клинопис, книгозбірня, книгознавство, одномник* та ін. Менш продуктивним (порівняно з композитами) є словоскладання, тобто юстапозиція. Однак в УББТ помітна активізація цього способу завдяки позамовним чинникам – упровадженню високотехнологічних засобів зв'язку. Високу частотність зберігають юстапозити з багаторічною історією їх використання в УББТ (*бібліотекар-лектор, бібліотекар-екскурсовод, бібліограф-термінолог* та ін.; *бібліотека-автомобіль, бібліотека-депозитарій* та ін.), але набувають високої частотності юстапозити, які не так давно закріпилися в УББТ: *виставка-інсталяція, бібліотека-медіатека, бібліотекар-провайдер* та ін.

Встановлено, що аббревіатури складають численну групу в УББТ, яка постійно поповнюється. Характерною особливістю слів-аббревіатур є їхнє повноцінне функціонування разом із повними термінами: *АК* і *алфавітний каталог, ІТ бібліотечної сфери* та *інформаційні технології бібліотечної сфери, УБЕ* і “*Українська бібліотечна енциклопедія*” та ін. Очевидним є не тільки оновлення групи аббревіатур, а й поступова їх архаїзація: *ЕОМ* (електронно-обчислювальна машина), *ГМД* (гнучкий магнітний диск) та ін. У сучасній УББТ високу продуктивність мають аббревіатури-кальки, тобто міжнародні аббревіатури, зміст яких в мові-реципієнті не перекладають, а саму аббревіатуру використовують мовою оригіналу, передаючи: а) латиницею (*ISDS, ISSN, WDL* та ін.); б) рідше – кирилицею: *ICO* (ISO, Міжнародна організація зі стандартизації), *ЮНЕСКО* (UNESCO, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури) та ін.

Виявлено, що із двох різновидів неморфологічного способу творення термінів (лексико-семантичний і морфолого-синтаксичний) в УББТ початку ХХІ ст. активізувався саме лексико-семантичний спосіб, тобто семантична деривація. Помітним є розширення функційних можливостей терміна, його перехід з однієї терміносистеми в іншу (ретермінізація, або транстермінізація), звідси два різновиди міжгалузевих термінів – *метатерміни* і *транстерміни*.

Система термінів сучасної УББТ має у своєму складі найбільше транстермінів, що функціують в УББТ і водночас у літературознавстві, психології, медицині та ін. Досі, однак, не було досліджень *метатермінів* в УББТ. Ідеться насамперед про терміни з галузі інформаційних технологій: *інтернет, нетикет, депозитарій, соціальні мережі, блог, подкаст* та ін. Вивчення метатермінів в УББТ порушує питання співвідношення національного чи інтернаціонального, яке сьогодні набуває ще більшої гостроти: активізація власних мовних ресурсів, і водночас планомірне взорування на міжнародну практику. Використання чужих термінів для фахової комунікації має бути регламентованим, адже надмірні запозичення перевантажують лексикон мови-реципієнта й ускладнюють сприймання інформації.

Вивчено питання структури термінів у сучасній УББТ. Аналітичні терміни (або складені номінації, терміни-словосполучення) є найпоширенішими. Терміни-словосполучення сучасної УББТ поділяються на дво-, три-, чотири- та багатокomпонентні (останні складаються з п'яти і більше компонентів). Аналіз УББТ дав змогу дійти висновку, що серед 2552 термінів УББТ – 1545 термінів-словосполучень, які є двокомпонентними (1099), 72 % із них побудовані за моделями узгодження їхніх компонентів (*база даних, віддалений читач, електронна бібліотека* та ін.) та керування (*історіографія бібліографознавства, моніторинг фондів* та ін.). Двокомпонентні найменування, проте, теж не дають повної характеристики поняття, а тому вимагають додаткового уточнювального компонента: термін *база даних* утворює видові терміни *бібліографічна база даних, фактографічна база даних, реферативна база даних* та ін., які є трикомпонентними термінами (301 одиниця). Чотирикомпонентні терміни формують групу зі 105 одиниць: *автоматизована бібліотечна інформаційна система, багатоаспектний оперативний інформаційний пошук* та ін. Багатокomпонентні терміни мають п'ять і більше компонентів. Причина появи таких назв у галузевих термінологіях, з одного боку, у неможливості їх заміни коротшими конструкціями, з іншого – саме така багатокomпонентність сполуки і

задовольняє потреби користувачів. В УББТ виявлено 40 одиниць, які утворені із дво- і трикомпонентних словосполучень та побудовані за 23 моделями. Кількість моделей багатоконпонентних словосполучень завжди буде умовною, оскільки такі назви можуть мати ситуативний характер, окрім цього, з постійним додаванням чи відніманням компонентів, як, до прикладу, у випадку появи особливо об'ємних термінів із 10 повнозначних слів.

Обґрунтовано думку, що процеси освоєння термінів-новотворів не мають належної критичної лінгвістичної оцінки, об'єктивного вивчення, фахових рекомендацій стосовно потреби та доцільності їх вживання. Виявлено, що чимало новітніх термінів уже зафіксовано в орфографічних словниках, до прикладу, такі, які деформують системно зумовлену граматичну норму української літературної мови виражати атрибутивність за допомогою прикметника та обмежують відіменникове творення прикметників, що дає підстави констатувати їхній деструктивний вплив на український прикметниковий словотвір. Отже, замість початкових означальних іменникових компонентів *піар-*, *інтернет-*, *медіа-* потрібно вживати спільнокореневі з ними прикметники *піарівський*, *піарний*, *інтернетний*, *інтернетовий*, *інтернетівський* (у мовній практиці ще не простежено чіткості).

Вказано на те, що в термінології УББТ діють діаметрально протилежні процеси: 1) зміцнення власне українських словотвірних варіантів і вилучення словотвірних російських типів на кшталт *обробка документа*, *видача книжки*, *діючий закон* та ін.; 2) засилля складних та складноскорочених слів англійської мови, а також численних абревіатур. Отже, новітні процеси термінотворення потребують чіткого правописного регламенту.

Ключові слова: антонімія, архаїзація терміна, гіперо-гіпонімія, неологізм, паронімія, полісемія, правописні засади, синонімія, словотвір, структурна модель, тематична група, термінологія бібліотекознавства та бібліографознавства, українське бібліотекознавство і бібліографознавство.

ANNOTATION

Bilousova R.Z. Terms of Library Science and Bibliography in Ukrainian Language of the Late XX – Early XXI Century (System and Structural Organization). – Qualifying scientific work as a manuscript

The thesis for a Candidate in Philological Sciences in the specialty 10.02.01 – Ukrainian language. – Ivan Franko Lviv National University. – Lviv, 2020.

The thesis is devoted to the research of terminology of Ukrainian library science and bibliography for the recent 25 years, which allowed to comprehend its national distinguishing features, to establish basic tendencies and regularities of its formation, to use the achievements of leading specialists in this field as well as international experience, to formulate methodological base for this terminology standardization at the present stage.

In the course of the research it has been derived that Ukrainian terminology of library science and bibliography at the end of the XX - beginning of the XXI century was intensively developing and renewing its composition due to, primarily, non-language factors. Library science and bibliography are the reflection of the activities of the whole society at the level of ideology, economy, culture, education, pedagogy, etc.

As it is found a full-fledged development of the ULBT [Ukrainian Librarian-Bibliographical Terminology] system in the early twentieth century became possible due to the activities of three centers: Lviv, Odessa and Kyiv. The Bibliographic Commission of the Ukrainian Academy of Sciences together with the relevant commission of the SSS [Shevchenko Scientific Society] laid the foundations of the modern ULBT. In 1991 the formation of national Ukrainian library science and bibliography commenced. It is claimed that nowadays ULSB has made a confident transition to the information technology period and innovation, which has directly affected the branch-wise terminology.

It is proved that ULBT of the beginning of the XXI century is an important part of the terminology stock of Ukrainian language that constitutes an extensive and clear system of names (collected a corpus of 2552 units), grouped into thematic groups of

vocabulary (24), which experiences both constant and intensive replenishment by new terms and loss of old or obsolete terms. These radically opposite and at the same time interdependent phenomena are connected with extralingual (these are foremost technical innovations) and language processes of development of the ULBT system.

It is distinguished that hyper-hyponymic relations are the main factor in the structural organization of ULBT, and the terms are combined into hyper-hyponymic groups and hyper-hyponymic blocks based on gender-aspect relationships, which reflect the hierarchy and interdependence of ULBT concepts. The so-called “wrong” hyper-hyponymic groups are prevalently found in the ULBT; they include three or more hyponyms. This is explained by the by the complexity and ramified structure of the conceptual apparatus. Hyper-hyponymic structures develop in the vertical (semantic subordination) and in the horizontal (semantic equality). Accordingly, it is possible to notice in the ULBT an especially wide representation of hyper-hyponymic blocks with parallel and consecutive structures depending on the features (parameters) based on which generic names are specified; in parallel structures there are several hyponymic groups distinguished by different features. It can be claimed that such hyper-hyponymic blocks can the best represent the organization of the ULBT and determine the place of each term in it.

It is defined that the branched paradigmatic and syntagmatic connections between the terms of the ULBT determine strongly-marked lexical and semantic processes in this system: synonymy, antonymy, paronymy, polysemy.

The corpus of terminological synonyms (doublets) within the ULBT of the first quarter of the XXI century proves the preservation of the main synonymous groups on the one hand, and on the other hand it shows radical qualitative and quantitative changes.

It is stated that the antonym pairs in the ULBT combine terms that are characterized by: a) homogeneous features; b) incompatible features; c) the dichotomy of a common generic feature. For example, the terms *traditional DBO* and *electronic DBO* are specific names of one generic concept (*DBO – Reference and Bibliographic Service*) and meanwhile they indicate its opposite features according to

the source of information (*traditional DBO* – by means of card catalogs and card indexes, printed bibliographic manuals, etc.; *electronic DBO* – by means of digital catalogs and databases), however the dichotomy is common to their generic feature.

The proposed study is the first attempt in Ukrainian linguistics to describe comprehensively paronyms in the ULBT. Paronyms are close to homonymy, but, unlike homonyms, they are both synonyms or cognate words. The ULBT system has numerous pairs and series (three or more words) of paronyms. It is found that paronymy in the ULBT is most often caused by: 1) a coincidence in sounds: *tekstovyi* - *testovyi*; 2) semantic transformation of the meanings of word-forming synonyms: *shyfrovalnyi* – *shyfruvalnyi* [*ciphered* – *enciphering*]; 3) the need to distinguish between terms of different categories (*pokaznyk* – *pokazhchyk* [*indicator* – *index*]); 4) the formation of derivatives of terms with common roots and different affixes (*vybirnyi* – *vybirkovyi* [*optional* – *selective*]), etc.

It was found that polysemy in the ULBT is realized primarily through a metaphorical rethinking of common vocabulary. One of the largest parts the ULBT contains is the group of metaphors that are so-called household metaphors (*manzhet knyzhky*, *kyshenia knyzhky*; *kyshenka knyzhky*; *korinets knyzhky*, etc. [*book cuffs*, *book pocket*, *small pocket of book*, *book root*]). The following feature has also been found: the commonly used word in the ULBT has acquired ambiguity in this area (*notebook*, *user*). According to modern classifications we can distinguish between extra-system and intra-system (or intra-branch) polysemy in the ULBT.

There is covered the issue of the structure of ULSB terms which are divided into: a) simple affix words, b) compound words (composite words, “yukstapozit”, abbreviations) and c) terms word combinations.

The main ways of word formation in ULBT have been analyzed in the given work. They are morphological (affixation, stem formation, compounding, abbreviation) and b) non-morphological (primarily lexical-semantic). The morphological method of term formation in the modern ULBT is represented by all types of affixing method; however suffixation and prefixation remain the most productive among them.

It is substantiated that composites in the modern ULBT are mostly motivated by two-membered terms, hence most of them have a two-root structure: *klynopys*, *knygozbirnia*, *knygoznavstvo*, *odnotomnyk* [*cuneiform*, *book collection*, *bibliography*, *one-volume book*], etc. Less productive (compared to composites) is compounding method, so called “yukstapozytisia”. However, in the ULBT there is a noticeable intensification of this method due to out-of-language factors, in particular the introduction of high-tech means of communication and the Internet. High frequency is maintained by yukstapozits with a long history of their use in the ULBT (*bibliotekar-lektor*, *bibliotekar-ekskursovod*, *bibliohraf-terminoloh* [*librarian-lecturer*, *librarian-guide*, *bibliographer-terminologist*], etc; *biblioteka-avtomobil*, *biblioteka-depozytariy* [*bibliobus*, *library-depository*] etc.), but yukstapozits that have recently become deeply-seated in the ULBT are becoming more frequent: *vystavka-instalyatsiya*, *biblioteka-mediateka*, *bibliotekar-provayder* [*exhibition-installation*, *library-media library*, *librarian-provider*], etc.

It has been found that abbreviations constitute quite a large group in the ULBT which is constantly being updated. A characteristic feature of the words-abbreviations is their full functioning alongside their full terms: *AK* and *Alphabetical Catalogue*, *IT* of the library sphere and *Information Technologies of the library sphere*, *ULE* and “*Ukrainian Library Encyclopedia*” and others. It appears obvious that some group of abbreviations are updated while other face gradual archaicism: *ECM* (*Electronic Computing Machine*), *FDD* (*Floppy Disk Drive*), etc. In the modern ULBT abbreviations-calque, i.e. international abbreviations, have high productivity; the meaning of them is not translated by a language recipient but the abbreviations themselves are used in the original language, transmitted in writing by: a) mainly in Latin (*ISDS*, *ISSN*, *WDL*, etc.); b) less often - in Cyrillic: *ICO* (*ISO*, *International Organization for Standardization*), *IOHECKO* (*UNESCO*, *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*), etc.

It is revealed that only lexical-semantic method, i.e. semantic derivation, became more active in the ULBT system at the beginning of the XXI century out of two existing (lexical-semantic and morphological-syntactic) at that time. The

expansion of the functionality of a term, i.e. its transition from one term system to another (“reterminizatsia”, or transterminizatsia”), has become noticeable, hence we have two types of inter-branch terms – *metaterms* and *trans-terms*. The system of terms in the modern ULBT, as proved by the analyzed factual material, contains the biggest amount of trans-terms that function in ULTB and at the same time in literary studies, psychology, medicine and others. So far, though there have been no studies of *metaterms* in the ULBT. That mainly entails the terms in the field of information technology: *the Internet, netiquette, depository, social networks, blog, post, blogger, podcast*, and much more. The study of metaterms in the ULBT sharpen the issue of the ratio of national or international units in terminological systems, which is becoming even more topical nowadays: there are vivid efforts to direct term formation to the activation of the own language resources, though the use of foreign terms for professional communication should be regulated, because excessive borrowing leads to overloading the lexicon with foreign terms and hinders information perception.

The issue of the structure of terms in the modern ULBT has been studied. Analytical terms (or compound nominations, term as word combinations) are the most common. The terms-phrases of the modern ULBT are divided into two-, three-, four- and multicomponent ones (the latter consists of five or more components). The analysis of the ULBT brings to conclusion that among 2552 terms of the ULBT there are 1545 terms- word combinations which are mostly two-component (1099), 72% of them are built by means of coordination of their components (*database, remote reader, electronic library*, etc.) and by means of government (*historiography of bibliography, monitoring of fund*, etc.). Two-component names, although the most productive structural type among the analytical terms of ULBT, but they do not give the necessary full description of the concept, and therefore require an additional clarifying component, for example, the term *database* forms specific terms *bibliographic database, factual-graphic database, abstract database*, and others which are three-component terms (301 units). Four-component terms form a group of 105 units: *automated library information system, multifaceted operational*

information search, etc. Multicomponent terms have five or more components. The reason such names appear in the industry-specific terminology, on the one hand, is the inability to replace them with shorter constructions, while on the otherhand, such a multicomponent connection is simply necessary for the use of a term and meets the needs of users. In the modern ULBT there are 40 units which are formed from two- and three-component word combinations and are derived from 23 models. However, the number of models of multicomponent word combinations will always be rather conventional, hence such names may be specifically situational, in addition, with the constant addition or subtraction of components, as, for example, in the case of particularly large-volume terms, which may for example include 10 full component words.

The thesis substantiates the statement that the processes of acquisition of terminology have yet undergone neither a proper critical linguistic assessment, nor an objective study, as well as professional recommendations on the need and expediency of their use. It is found that many new terms have already been recorded in spelling dictionaries, for example, those that distort the systemically determined grammatical norm of Ukrainian standard language to express attributiveness with the help of an adjective, while they limit the adjective formation from nouns; which gives grounds to state their destructive influence on the Ukrainian adjective word formation. Thus, instead of the initial defining noun components like *piar-* [PR], *internet-*, *media-*, it is necessary to use the following cognate adjectives *piarivs'kyy*, *piarnyi*, *internetnyi*, *internetovyi*, *internetivs'kyi* (linguistic usage has lacked accuracy so far).

It is distinguished that the following completely opposite processes are taking place in the ULBT: 1) strengthening of historically formed Ukrainian word-forming variants and removal of Russian word-forming type, as for instance, *document processing*, *issuance of a book*, *current law*, etc.; 2) noticeable dominance of compounds and compound abbreviated words of English language, as well as numerous abbreviations. Therefore, the recent processes of term formation require clear spelling rules.

Key words: antonymy, archaicism of a term, hyper-hyponymy, neologism, paronymy, polysemy, synonymy, spelling rules, structural model, terminology of library science and bibliography, thematic group, Ukrainian library science and bibliography.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Білоусова Р. З. Терміни з компонентом *бібліо-* в галузевій терміносистемі бібліографознавства. *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць / відп. ред. Л. В. Туровська. Київ: Ін-т української мови НАНУ, 2017. Вип. 4. С. 54–63.

2. Білоусова Р. Бібліотекознавчі терміни з компонентом *бібліо-*. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2017. Вип. 64. С. 344–351.

3. Білоусова Р. Особливості запозичень у термінолексичі бібліотекознавства і бібліографознавства. *Spheres of culture / Branch of Ukr. Studies of Maria Curie-Sklodovska Univ. in Lublin*. 2018. Vol. XVII. С. 257–264.

4. Білоусова Р. Іншомовні запозичення у терміносистемі бібліотекознавства і бібліографознавства. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. Вип. 68. С. 48–57.

5. Білоусова Р. З. Системна класифікація бібліотечно-бібліографічних термінів. *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць / відп. ред. Л. В. Туровська. Київ : Ін-т української мови НАНУ, 2019. Вип. 5. С. 148–154.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

6. Білоусова Р. Бібліотечно-бібліографічні терміни з компонентом *показчик* у сучасній українській мові. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”*. 2017. № 869. С. 93–97.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	18
ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. УКРАЇНСЬКЕ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО ТА БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВО ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ГАЛУЗЕЙ	26
1.1. Осередки розвитку українського бібліографознавства та бібліотекознавства початку ХХ ст.	26
1.1.1. Бібліотечна і Бібліографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка.....	29
1.1.2 Бібліотечна і Бібліографічна комісія при Всеукраїнській академії наук	33
1.1.2.1. Бібліотечна комісія при Всеукраїнській академії наук і її роль у становленні українського бібліотекознавства	33
1.1.2.2. Бібліографічна комісія Всеукраїнській академії наук і її значення у становленні українського бібліографознавства	35
1.1.2.3. “Репертуар української книги” і “Друкований зведений каталог україномовної книги” як визначальні риси сучасного українського бібліотекознавства та бібліографознавства.....	40
1.2. Бібліотечно-інформаційна діяльність початку ХХІ ст.: вимога часу і потреба суспільства	47
1.3. Сучасна українська термінографія українського бібліотекознавства та бібліографознавства	53
1.4. Теоретико-методологічні засади дослідження термінології українського бібліотекознавства і бібліографознавства	58
Висновки до Розділу 1	64

РОЗДІЛ 2. ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ І ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ТА БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВА	65
2.1. Тематична класифікація українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів	65
2.2. Гіперо-гіпонімія в системі українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів	76
2.3. Синонімія в системі українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів	89
2.4. Антонімія в системі українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів	105
2.5. Паронімія в системі українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів	115
2.6. Полісемія в системі українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів	131
Висновки до Розділу 2	145
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНО-СЛОВОТВІРНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА І БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. ТА ЗАСАДИ ЇЇ УНОРМУВАННЯ	147
3.1. Характеристика термінів українського бібліотекознавства та бібліографознавства за частиномовною належністю	149
3.2. Морфологічні способи творення термінів українського бібліотекознавства та бібліографознавства.....	151
3.2.1. Терміни-композиції в українському бібліотекознавстві та бібліографознавстві	155
3.2.2. Терміни-юстапозиції в українському бібліотекознавстві та бібліографознавстві	156

3.2.3. Терміни-аббревіатури в українському бібліотекознавстві та бібліографознавстві	158
3.3. Неморфологічний спосіб творення термінів в українському бібліотекознавстві та бібліографознавстві	161
3.4. Аналітичний спосіб як основне джерело поповнення української бібліотекознавчої та бібліографознавчої термінології	169
3.4.1. Двокомпонентні терміни	171
3.4.2. Трикомпонентні терміни	174
3.4.3. Чотирикомпонентні терміни	179
3.4.4. Багатокомпонентні терміни	182
3.5. Кодифікація у системі сучасної української бібліотекознавчої та бібліографознавчої термінології	185
3.5.1. До питання унормування української бібліотекознавчої та бібліографознавчої термінології.....	185
3.5.2. Словотвір у системі сучасної української бібліотекознавчої та бібліографознавчої термінології і правописні засади.....	190
Висновки до Розділу 3	197
ВИСНОВКИ	199
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	206
ДОДАТКИ.....	235

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

англ. – англійська мова

БІС – бібліотечно-інформаційна система

БР – Бібліотечна рада

букв. – буквально

в. – відмінок

ВУАН – Всеукраїнська академія наук

дет. – детально

ДЗК – друкований зведений каталог

див. – дивися

ел. – електронний

ЛСГ – лексико-семантична група

мн. – множина

НБУВ – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

НДУ – науково-дослідна установа

НТШ – Наукове товариство імені Шевченка

одн. – однина

перев. – переважно

р. – рід

РУК – репертуар української книги

ТГ – тематична група

ТС – терміносполука

УББ – українське бібліотекознавство та бібліографознавство

УББТ – українська бібліотекознавча та бібліографознавча термінологія

УБР – український бібліографічний репертуар

ВСТУП

Бібліотекознавство та бібліографознавство в Україні від початку ХХІ ст. помітно оновлюються й інтенсивно розвиваються, залишаючись водночас важливим елементом української науки. Бібліотекознавство синтезує всі суміжні бібліотекознавчі дисципліни, зокрема і бібліографознавство, а також зберігає традиційні тісні зв'язки із книгознавством, джерелознавством, документознавством, видавничою справою, біографістикою, кодикологією, кодикографією, культурологією, музеєзнавством, педагогікою тощо, а також відповідно до реалій сучасного інформаційного суспільства, – із соціальними комунікаціями, комп'ютерними технологіями.

Історію становлення та розвитку сучасної української бібліотекознавчої та бібліографознавчої термінології (далі УББТ) – як віддзеркалення власне наукового бібліотекознавства та бібліографознавства – можна поділити на шість періодів: 1) зародження теоретичних уявлень про бібліотекознавство та бібліографію (I половина ХІХ ст.); 2) накопичення спеціальних знань у процесі розвитку практичної бібліографічної та бібліотечної діяльності (II половина ХІХ – початок ХХ ст.); 3) формування бібліотекознавства та бібліографознавства як окремих книгознавчих дисциплін та розвиток їхньої структури (20-ті роки ХХ ст.); 4) занепад галузей в умовах закріплення за ними статусу допоміжних обслуговуючих дисциплін (30–50-ті роки ХХ ст.); 5) наукове осмислення бібліотекознавчих та бібліографічних явищ і відокремлення наукової діяльності від практики (60–80-ті роки ХХ ст.); 6) формування і розбудова національного бібліотекознавства та бібліографознавства (90-ті роки ХХ – початок ХХІ ст.) (за Н. Рибчинською).

Сьогодні одне з важливих завдань для бібліотекознавства та бібліографознавства – вивчення УББТ. Це дасть змогу осмислити національну специфіку цієї частини сучасного українського термінофонду, виявити основні тенденції та закономірності становлення, засвоїти спадок видатних бібліотекознавців та бібліографів, враховувати міжнародний досвід

термінологічної діяльності, сформулювати методологічні засади її унормування на сучасному етапі, усвідомити ступінь її відповідності реальним професійним потребам.

Щодо української бібліотекознавчої та бібліографознавчої термінології, то її досліджували в кількох напрямках: дискусійному (базується на дослідженні окремих термінів або тематичних груп термінів), лексикографічному, стандартизаційному та історіографічному. Термінознавчі праці про УББ в усіх трьох напрямках пов'язані з іменами відомих українських учених, як-от: М. Сагарда, Ю. Меженко, М. Ясинський, С. Маслов, М. Сташко, Г. Швецова-Водка, Л. Ільницька, Д. Дубровіна, Г. Солоїденко, О. Онищенко, Н. Стрішенець, Н. Рибчинська, Т. Добко, О. Тур та багато ін. Вони є авторами ґрунтовних праць про функціонування УББТ, які стали вже класичними і на які дотепер опираються термінологи.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Останнє з відомих багатоаспектних досліджень української термінології бібліотекознавства та бібліографознавства належить М. Сташко, яка в 1999 році захистила дисертацію “Формування та розвиток української бібліотечно-бібліографічної термінології”. У 2010 р. вийшла монографія Г. Солоїденко “Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку”, присвячена головно українській бібліотечній термінології ХХ ст., зокрема на тлі ідеологічних та політичних умов формування української державності. Однак комплексної праці про особливості УББТ кінця ХХ – початку ХХІ ст. наразі немає, що й зумовило нагальну потребу вивчити й описати УББТ, яка функціонує в суспільстві та зазнає постійного й потужного інформаційно-технологічного впливу, миттєво реагує на нові виклики і стрімко розвивається. Відповідно до поступу суспільства активно оновлюється і його мова, зокрема мова науки, економіки, техніки, культури, освіти. Варто наголосити, що зараз пріоритетним напрямом є бібліотечно-інформаційна діяльність, скерована на формування документно-інформаційних ресурсів як бази наукових досліджень, а також наукове, аналітичне, бібліографічне опрацювання інформації, створення

консолідованих електронних інформаційних ресурсів і забезпечення використання світового потоку інформації. Цей напрям суспільної діяльності має істотне соціокультурне значення, сприяє постійному й необхідному оновленню інформаційного ресурсу в системі інформаційних обмінів соціальної структури, є базою інноваційного розвитку і водночас зумовлює нові процеси в УББТ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає науковому напрямку кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка “Українська мова у просторі і часі: лінгводидактичний, прагматичний та культурологічний аспекти” (реєстраційний номер 0118U000618). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 9/11 від 24 листопада 2015 р.).

Мета роботи – комплексне лінгвістичне дослідження української терміносистеми бібліотекознавства та бібліографознавства.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) встановити особливості розвитку терміносистеми українського бібліотекознавства та бібліографознавства (далі УББ) упродовж ХХ – початку ХХІ ст.;

2) проаналізувати основні типи системних зв'язків у межах УББТ, дослідити їхню специфіку;

3) описати основні лексико-семантичні процеси в системі сучасної УББТ й охарактеризувати парадигматичні та синтагматичні зв'язки між ними;

4) виявити специфіку словотворення в межах УББТ;

5) розглянути структурні моделі, за якими утворено терміни УББТ;

6) визначити правописні засади, необхідні для унормування та лексикографічної кодифікації новітніх термінів у системі УББТ.

Об'єкт дослідження – сучасна українська термінологія бібліотекознавства та бібліографознавства.

Предмет дослідження – лексико-семантичні, структурно-словотвірні, граматичні і правописні особливості термінів УББ.

Джерельною базою дослідження слугували:

а) сучасні українські термінологічні словники та довідники УББ: “Довідник з бібліотекознавства і бібліографії” Е. Куделько (Київ, 1969), “Російсько-український словник бібліотечно-бібліографічних термінів” М. Сташко (Львів, 1996), “Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики” (за ред. Г. Швецової-Водки; Київ, 1998), “Словник книгознавчих термінів” (укл.: В. Буран, В. Медведєва та ін.; Київ, 2003), “Англо-український словник-довідник бібліотечно-інформаційної термінології” Н. Стріщенець (Київ, 2004), “Короткий словник сучасної бібліотечної термінології (підгот. М. Федосенко; Запоріжжя, 2007), “Короткий тлумачний словник термінів з УДК” (укл.: М. Ахвердова та ін.; Київ, 2011), “Документознавство: словник-довідник термінів і понять” Г. Швецової-Водки (Київ, 2011), “Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології” (укл.: П. Рогова, Я. Чепуренко та ін.; Київ, 2012), “Словник основних термінів з бібліотечно-інформаційної діяльності” (укл. М. Безрука; Івано-Франківськ, 2013) та ін.;

б) галузеві довідкові видання: “Репертуар української книги, 1798–1916: матеріали до бібліографії” (упор. Л. Ільницька, наук. ред. Я. Дашкевич; Львів, 1995–2005); “Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1916: бібліогр. покажчик” (гол. редкол. О. Онищенко. – Київ, 1996–2002), “Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України (1798–1923)” (Київ, 1999–2015), “Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939: бібліогр. покажч.” (укл.: Л. Ільницька та ін.; Львів, 2010–2012) та ін.

в) спеціальні та загальнономовні словники, загальні та галузеві енциклопедії;

г) статті, монографії та дисертації об’єктом дослідження яких була УББТ.

За результатами аналізу джерел сформовано корпус термінів – 2552 одиниці сучасного українського бібліотекознавства та бібліографознавства.

Методи дослідження. Для вирішення задекларованих у дисертації завдань і для комплексного дослідження й опису термінів УББ використано *описовий* (чи *описово-аналітичний*) *метод* і *метод інтерпретації*. За допомогою *методу суцільної вибірки* створено необхідний для повноцінного дослідження корпусу терміноодиниць. *Структурний метод* дав змогу виявити й описати структурні моделі в межах сучасної УББТ. Для встановлення семантики термінів, виокремлення тематичної групи та підгруп використано *метод семантико-синтаксичного моделювання*, *прийом компонентного аналізу*, а *прийом кількісного аналізу* допоміг подати продуктивність словотвірних моделей, а також співвідношення різних типів, структур, груп термінів УББ.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві здійснено комплексне дослідження мови важливої для гуманітарної сфери – УББТ кінця ХХ – початку ХХІ ст. з урахуванням мовних та позамовних чинників. Багатий корпус зібраного лексичного матеріалу дав змогу вперше теоретично обґрунтувати засади творення терміносистеми УББ, проаналізувати причини її стрімкого зростання і занепаду та гальмування розвитку, виявити особливості формування та збагачення термінофонду, семантичної диференціації та специфіки функціонування термінів, інтенсивного поповнення новими термінами та архаїзацією тих одиниць, які ще донедавна були в активному лексиконі.

Теоретичне значення дисертації полягає в подальшому розвитку й розширенню теорії українського термінознавства. Виявлені особливості фахової терміносистеми доповнюють знання про лексичну систему загалом (системна організація, структура, склад мовних одиниць), уточнюють деякі поняття термінознавства, поглиблюють відомості про загальні напрями розвитку спеціальної лексики, закономірності її формування та функціонування.

Проведений аналіз сучасної УББТ слугуватиме підґрунтям для подальшого дослідження терміносистем української науки першої половини ХХІ ст.

Практичне значення результатів дослідження в тому, що їх можна використати у практичних і теоретичних спецкурсах із термінознавства, у курсах лекцій зі словотвору, лексикології та лексикографії. Матеріали дисертації будуть корисними для курсу історії української літературної мови, особливо для вивчення питання становлення та розвитку національної терміносистеми, а надалі – для вивчення сучасних проблем української термінології і термінотворення відповідно до інформаційно-технічних інновацій.

Особистий внесок дисертанта. Усі результати дисертант отримав самостійно. Наукових праць, які стосуються теми дисертації, написаних у співавторстві, немає.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорено на засіданнях кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка. Теоретичні принципи та результати роботи викладено в наукових доповідях, виголошених на таких конференціях, як: Międzynarodowa VI interdyscyplinarna konferencja naukowa doktorów i doktorantów “Innovations in Science and Society” (Warszawa, 3 grudnia 2016 r.); Міжнародна наукова конференція “Українська термінологія і сучасність” (Київ, 27–28 квіт. 2017 р.); Всеукраїнська наукова конференція “Іван Ковалик та українське мовознавство: історія, школи, проблеми”, присвяченій 110-ій річниці від дня народження проф. Ковалика (Львів, 26–27 жовт. 2017 р.); звітна наукова конференція ЛНУ імені Івана Франка за 2018 р. (Львів, 7 лют. 2019 р.); Міжнародній науковій конференції “Українська термінологія і сучасність” (Київ, 16–17 трав. 2019 р.); звітна наукова конференція ЛНУ імені Івана Франка за 2019 р. (Львів, 7 лют. 2020 р.).

Публікації. Основні положення та практичні результати дисертації висвітлено у 6 статтях, 4 із яких опубліковано у фахових виданнях,

затверджених ДАК МОН України, 1 стаття – у закордонному періодичному виданні (Польща).

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (270 найменувань), 2 додатків. Повний обсяг роботи – 279 сторінок, основний зміст роботи викладено на 187 сторінках.

РОЗДІЛ 1

УКРАЇНСЬКЕ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО ТА БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВО XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТЬ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ГАЛУЗЕЙ

1.1. Осередки розвитку українського бібліографознавства та бібліотекознавства початку XX ст.

Термінологічна робота початку XX ст. пов'язана зі створенням відповідних наукових осередків на Лівобережній та на Правобережній Україні, а також на Півдні України. Дослідник українського бібліотекознавства та бібліографознавства початку XX ст. М. Ясинський припускає, що новітня українська бібліографія почалася 1776 року у Львові, коли в першому числі “Gazette de Leopold” було подано перелік книжок на продаж [267, с. 9]. Проте, зауважує вчений, “нічого не можна сказати про бібліографічну роботу в той час”, а тому “першу спробу поширити організацію бібліографії на цілу Україну зробило лише в XX ст., в 1909 р., Наукове товариство імені Шевченка у Львові, утворивши в своєму складі спеціальну Бібліографічну комісію на чолі з І. Левицьким, доручивши їй розроблювати українську бібліографію, заохотивши до цієї роботи бібліографів з усієї України” [267; 268]. Ініціатором створення комісії був професор З. Кузеля, котрий працював тривалий час в Європі і мав чітке уявлення про стан європейського бібліотекознавства та бібліографознавства. Він надіслав до Президії НТШ листа “В справі української бібліографії”, в якому розповів про незадовільний рівень української бібліографії порівняно з досягненнями інших європейських народів, а також визначив нагальні завдання галузі та, на його думку, основні напрями розвитку. Лист З. Кузелі сьогодні справедливо вважають “узірцем української бібліографознавчої думки початку XX ст. і програмним документом розвитку бібліографознавства” [9, с. 409–415].

Перший осередок УББ (відповідно до хронології подій) сформовано у Львові – це Наукове товариство імені Шевченка. Проте у Львові і загалом у

Галичині та в Європі на той час функціювали й інші центри, де велася бібліотечна та бібліографічна робота:

– Товариство “Просвіта” у Львові від 1925 р. почало видавати “Бібліотечний порадник”, завдання якого – поширити українську книжку і давати своєчасні та свіжі відомості про книжкові новинки;

– Товариство “Бистриця” у Станіславові мало часопис “Книжка”, в якому в числі за 1921 р. подано реєстри книжок, виданих за кордоном УРСР;

– “Союз українських видавців” у Відні видав 1921 року одне число журналу “Книга” про українські видання за 1918 р. (на той час у Відні діяв Український бібліографічний гурток);

– українська секція Комітету слов’янської бібліографії працювала у Празі і видавала журнал “Славянская книга” із бібліографічними відомостями про українську друковану продукцію в кожному числі;

– Українське товариство прихильників книги у Празі, маючи у своєму складі Бібліотечно-бібліографічну комісію, у 1927 р. видало два номери часопису “Книголюб”;

– Союз українських накладень і книгарень у Львові видавав “Книжник”, в якому подавав реєстр української продукції, що виходила в УРСР; найбільш повним, зокрема, було число “Книжника” за 1927 р. [267, с. 9–10].

Другим осередком розвитку бібліотекознавства і бібліографознавства в Україні, за спостереженням історика-бібліографа М. Ясинського, повинна була би стати Одеса. В 1911 році почало роботу “Одесское библиографическое Общество при Одесскомъ Университетѣ” під керівництвом І. Линниченка, яке ставило перед собою такі завдання: 1) збирати матеріали з бібліографії та біографії, 2) контактувати з “урядовими сховищами, громадськими й приватними бібліотеками й музеями в справі бібліографії, 3) “збирати матеріали, що до Одеси та місцевого краю” [267, с. 10]. Так зароджувалася українська бібліографія, яка позначена терміном *красзнавча бібліографія*. Проте робота “Общества” не була продуктивною: протягом 5 років тривав процес його реєстрації, а з початком революції 1917 року будь-яка праця в

цьому напрямі зупинилася. Друкований орган “Общества” – “Извѣстія” – “опублікував загалом 128 сторінок реєстрів бібліографічних матеріалів, із них краєзнавчі матеріали Одещини займали 58 сторінок” [267, с. 11]. Про роботу цього осередку з питань УББ початку ХХ ст. свідчить каталог “Українська книга у фондах Одеської національної наукової бібліотеки ім. М. Горького (1574–1923 рр.)”, виданий в Одесі у 2012 р. [УКФОБ].

Третім осередком становлення та розвитку УББ та відповідної УББТ став Київ. На зламі ХІХ–ХХ ст. відбулось очевидне збільшення кількості інформаційних джерел у світі. Зокрема, ознаки такого зростання для України констатував академік С. Єфремов: “З кожним роком росте і множитья література з українознавства і на книгарський ринок викидаються все нові та нові видання, в яких не завжди може ладу дійти звичайний читальник” [64, с. 3].

Дослідниця історії УББ В. Петрикова стверджує: “Селекція системного знання в Україні через процеси накопичення інформаційної сировини у вигляді множини друкованих джерел та їх інформаційно-ціннісний аналіз визначалась в якості статутних завдань УАН для багатьох структурних підрозділів. Крім цього, постала потреба існування в структурі УАН об’єднуючого центру, який вирішував би питання щодо стану інформаційно-ресурсного забезпечення національної науки” [162, с. 340–341]. Отож створення Бібліографічної комісії ВУАН стало необхідним і закономірним для освоєння інформаційного потенціалу науки, а головне – “виходило із змісту системотворчого принципу наукознавства часів становлення держави в її територіальній цілісності” [162, с. 341].

Варто зауважити, що до появи Бібліографічної комісії ВУАН вже працювала низка інституцій: 1) Український бібліографічний інститут на чолі з Ю. Ковалевським засновано в 1919 р. при Книжковій палаті УСРР; було відкрито його філії у Вінниці та в Кам’янці-Подільському; інституція мала свій друкований орган “Матеріали до бібліографічних періодичних видань”; 2) Бібліографічний відділ Державного видавництва України відкрито в 1921 р. у зв’язку з громадянською війною на українських теренах; відділ, проте, теж не

дав очікуваних результатів; 3) Всеукраїнське Бібліологічне товариство планували створити в 1923 р. (із двома центрами – Київ та Харків); насправді його так і не було засновано [267, с. 13]; 4) Бібліографічна комісія Української академії наук офіційно створена в Києві наприкінці 1923 р.; ця комісія спільно з відповідною комісією НТШ заклали основи сучасної УББТ [185; 186; 267; 268].

Отже, у II половині XIX – на початку XX ст. збагатились методика, історія, теорія бібліографії й набуто досвіду в організації бібліографічної діяльності. Але ці знання, на думку Н. Рибчинської, “ще не усвідомлювались і не сприймались окремо від бібліографічної практики”, тому “справжній злет бібліографознавчої думки припадає на 20-ті рр. XX ст., коли на арену вийшло покоління ерудитів-бібліологів, налаштоване на масштабну розбудову книжкової справи в Україні на національній основі” [281, с. 22]. Із проголошенням власної держави УНР уперше постало питання про створення державної бібліографії, про заснування національної бібліотеки Української держави, необхідність системних бібліографознавчих студій, підготовку фахових бібліографів-практиків і наукових кадрів. Законодавчі ініціативи урядів УНР, гетьмана Павла Скоропадського, Директорії не змогли бути вповні реалізованими через їхнє короткотривале існування. І навіть радянська влада багато в чому підтримала започатковані раніше ініціативи в галузі книжкової справи, що свідчило про їх важливість [281].

Нижче проаналізуємо роботу двох згаданих комісій – центрів бібліотечної та бібліографічної роботи у Львові і в Києві.

1.1.1. Бібліотечна і Бібліографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка.

У червні 1900 р. створено Бібліотечну комісію Наукового товариства імені Шевченка (далі НТШ) у Львові – науково-інформаційний підрозділ НТШ, який виконував дві основні функції: 1) наглядав за роботою бібліотеки НТШ (надходження книжок, їх опис, реєстрація, упорядкування, інформація про використання, кількість читачів та ін.) і 2) систематично звітував про стан

розбудови книжкового фонду. У різні роки до складу комісії входили найповажніші члени НТШ: І. Франко, В. Гнатюк, Б. Барвінський, І. Крип'якевич, С. Рудницький та ін.¹ [ЕНТШел].

У 1909 році створено Бібліографічну комісію НТШ у Львові (від 1934 року називалася Бібліологічною комісією) – науково-дослідний підрозділ НТШ, до завдань якого входило “збирати і складати українську та українознавчу бібліографію за межами України іноземними мовами, досліджувати актуальні проблеми національного книговидання”² [ЕНТШел]. Того ж року затверджено Відозву Бібліографічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка у Львові про те, що НТШ розпочинає “складання української бібліографії, у зв’язку з тим [...] Бібліографічна комісія має на меті від року 1911 постійно вести, рік за роком, докладний спис усього, що виходить у нашій мові, де б і ким би воно було видано” [ЕНТШел]. Бібліографи НТШ також працювали у таких напрямках: 1) створення репертуару старої української книги (до кінця XVIII ст. включно); 2) завершення робіт з обліку української друкованої продукції, що з’явилася в XIX ст.; 3) укладання загальної української бібліографії XX ст. і покажчиків “Ukrainica”, які охоплювали іншомовну літературу про Україну [75, с. 67–70; 165, с. 105–108].

За кілька десятиліть роботи комісія розробила науково-методологічні засади бібліографування українознавчої літератури, сформувала принципи практичних бібліографічних досліджень, заклала основи поточної бібліографії та ретроспективної бібліографії (ретроспективні покажчики вийшли в серії НТШ “Матеріяли до української бібліографії” в 1909 р.). Бібліографічна комісія НТШ у цій же серії підготувала “Бібліографічний покажчик творів Т. Шевченка”, “Бібліографія шевченкознавства: Огляд покажчиків”, “Українська бібліографія Австро-Угорщини за 1894–1900 рр.” І. Левицького, “Україніка у віденських часописах” та “Українська мемуаристика за 1914–1924 рр.” І. Калиновича, “Бібліографія історії України” М. Кордоби,

¹ З об’єктивних причин наприкінці 1930-х рр. Бібліотечна комісія припинила свою роботу.

² У 1940 р. Бібліографічна комісія припинила свою роботу [дет. див.: 9].

В. Дорошенка “Спис творів Івана Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писання” (Львів, 1918) і “Тете в українських перекладах, переспівах та наслідуваннях: Спроба бібліографії з нагоди століття смерті великого німецького письменника” (Львів, 1932), І. Шендрика “Матеріяли до бібліографії Січових Стрільців” (Львів, 1937) та ін. [9].

Окрім “Матеріялів до української бібліографії”, ще одним джерелом, за яким можна аналізувати та вивчати становлення УББТ, був часопис “Українська книга”, який виходив у Празі упродовж 1937–1939 рр. і в якому працювали відомі українські бібліографи, бібліофіли та книгознавці: М. Возняк, В. Дорошенко, Ф. Колесса, І. Крип’якевич, І. Раковський, І. Свенціцький, В. Сімович та ін. [9].

Бібліографічна комісія НТШ підтримувала контакти з Українським науковим інститутом книгознавства та з Бібліографічною комісією ВУАН у Києві; співпрацювала з Інститутом книгознавства у Львові та редакцією журналу “Бібліологічні вісті”. Вагомою була участь представників комісії у виданні наукового двомісячника українознавства за ред. М. Грушевського “Україна”, який видавала Історична секція ВУАН. Ф. Колесса виконав замовлення Комісії з інтелектуального співробітництва при Лізі націй, підготувавши працю “Бібліографія українського музичного фольклору”. Від січня 1937 р. Бібліографічна комісія почала співпрацювати з Комісією слов’янської бібліографії при Спілці польських бібліотекарів у Львові, долучившись до складання поточної бібліографії слов’янських країн [дет. див.: 180, с. 141–164]. Розвивалася українознавча бібліографія на сторінках періодичних видань НТШ. У 1924 р. вийшла друком окрема праця І. Калиновича “Бібліографія українознавства за 1914–1923 рр.” [74].

Бібліографічна комісія НТШ стала “центром дослідження української книги (1901–1939)” [250], а україніка НТШ була “джерелом національної бібліографії” [75, с. 67–77]. Як стверджує львівська дослідниця Л. Ільницька, М. Грушевський високо оцінив українознавчу бібліографію НТШ [76, с. 47–53];

окрім цього, активну діяльність у 1909–1939 рр. здійснювала Бібліографічна комісія НТШ у галузі ретроспективної українознавчої бібліографії [180, с. 141].

Багаті фонди бібліотеки НТШ зазнали пограбування та знищення після приходу радянської влади на Західну Україну. Про це згодом детально описав очевидець подій – історик і бібліознавець Я. Дашкевич: “Гірка доля унікальної бібліотеки НТШ. У ній концентрувалися велетенські багатства українознавчої літератури, надзвичайно цінні рукописи й архівні матеріали [...]. Із бібліотеки НТШ вивезли довідкову та бібліографічну літературу, картографічну збірку, колекцію фотографій та ін.” [53, с. 114]. Особливо нищили книжки українською мовою; радянські “упорядники” клеїли на них етикетки з шифром «И», тобто «иностранный книга», а своєю, рідною, тепер вважалася російська книжка. Так “українська книжка на українській землі в бібліотеці української ж Академії наук стала «иностранный»” [53, с. 115]. Було знищено унікальний картковий каталог – автограф кількох поколінь бібліотекарів НТШ; цей каталог зберігав цінні нотатки з історії української книжки, розкривав псевдоніми авторів, подавав історію видавництва, їх книжкових серій, фіксував наявність автографів видатних діячів, походження раритетних книжок і т.д. Я. Дашкевич підсумовує: “Якщо б ненависть можна було зважити, то ту ненависть, з якою руйнували Бібліотеку НТШ, можна було б співмірити з багатотонажними танками «визволителів»” [53, с. 116]. Пограбування бібліотеки НТШ тривало і після погромів 1945–1946 рр. У січні 1950 р. зі Львова до Києва було вивезено архів і бібліотеку І. Франка, архіви Лесі Українки, О. Кобилянської, Олени Пчілки, В. Стефаника та ін. При цьому порушено було, наприклад, передсмертну волю І. Франка, який у своєму заповіті написав: “[...] в хосен Наукового товариства ім. Шевченка у Львові цілої моєї бібліотеки, зложеної з опрацьованих і неопрацьованих книжок, з рукописів різних авторів і документів, з моєї і чужої переписки” [53, с. 117]³.

³ Оригінал заповіту І. Франка зберігається у Львівському обласному державному архіві; див. публікацію: І. Франко. Документи і матеріали, 1856–1965. – Київ, 1966. – С. 312.

Справа відновлення бібліотеки НТШ та значних напрацювань її бібліографічного відділу не доведена до кінця навіть після кількох десятиліть відновлення НТШ в Україні⁴.

1.1.2. Бібліотечна і Бібліографічна комісія при Всеукраїнській академії наук

1.1.2.1. Бібліотечна комісія при Всеукраїнській академії наук і її роль у становленні українського бібліотекознавства. Бібліотечна комісія заснована в жовтні 1929 р. при Всеукраїнській академії наук (далі ВУАН) з метою здійснювати керівництво, контроль, координацію діяльності бібліотек ВУАН, регулювати книгонадходження, готувати бібліотечні інструкції тощо. Комісія відстежувала діяльність всіх бібліотек Академії (крім всенародної бібліотеки України), весь книжковий фонд (зокрема дублетний та нерозподілений). 14 листопада 1930 р. затверджено “План реорганізації бібліотечної справи у ВУАН”, який охоплював усі напрями діяльності бібліотек наукових установ і визначав основні заходи з її удосконалення у світлі нових партійних директив і вимог. Організаційному становленню і розгортанню діяльності бібліотечної комісії ВУАН істотно зашкодили політичні процеси 1930-х рр., обвинувачення деяких керівників та провідних спеціалістів установ Академії, зокрема й бібліотеки, у шкідництві та контрреволюційній діяльності; їх засуджено до розстрілу [УБЕел].

Формування бібліотечної мережі наукових установ перервала Друга світова війна, бібліотеку АН УРСР евакуювали. Бібліотечна комісія почала інтенсивно працювати в повоєнні роки. Гостро постало питання про формування бібліотечного фонду, саме тоді вирішено питання про забезпечення академічних бібліотек *обов’язковим примірником* наукових видань. 1948 року видали перший довідник “Бібліотеки УРСР (обласні, наукові

⁴У 1989 р. було відновлено діяльність НТШ в Україні, у складі якого створено комісію з бібліографознавства та книгознавства (голова – Л. Ільницька). Комісію можна розглядати як спадкоємця та продовжувача справ науковців Бібліографічної комісії [дет. див.: УБЕел].

і спеціальні)”, який інформував про роботу 405 бібліотек, зокрема про 31 бібліотеку наукових установ.

Від 1950-х років активно розв’язували питання інвентаризації, опрацювання і збереження рукописних зібрань установ АН УРСР, їх мікрофільмування, фотокопіювання та наукового описування, а також організації довідково-бібліографічного апарату, створення друкованих каталогів, путівників тощо. А на початку 1960-х рр. коло проблем бібліотечної комісії АН УРСР розширилося: бібліотеки стали структурами, що безпосередньо здійснюють підготовку і розповсюдження науково-технічної інформації, а тому треба було вирішувати питання взаємодії бібліотек та інформаційних підрозділів наукових установ в інформаційному забезпеченні потреб науки. У 1964 р. у зв’язку з істотним розширенням функцій Бібліотечної комісії було реорганізовано в Бібліотечну раду (далі БР).

БР постійно вирішувала проблеми вдосконалення бібліографічної роботи бібліотек: регулярно готувала зведені перспективні плани бібліографічних видань (поточних і ретроспективних), біобібліографічних посібників, організовувала вивчення стану бібліографічного забезпечення комплексних і міжгалузевих досліджень у системі АН. Упродовж 1967–1992 рр. БР видавала покажчик “Довідкові та бібліографічні зарубіжні книжкові видання у фондах ЦНБ і бібліотек наукових установ АН УРСР”. З ініціативи БР в Академії започатковано серію “Біобібліографія вчених України” на відзначення ювілеїв провідних науковців. Постійну увагу надавали вдосконаленню *довідково-бібліографічного апарату* бібліотек, залученню вчених до розроблення робочих таблиць ББК, згодом УДК [ЕСУел].

Поворотна подія в історії УББ сталася у вересні 1987 р.: ухвалено створити концепцію *автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи*, а також перетворити відділи НТІ у центри інформаційного аналізу зі статусом наукових підрозділів. Новий рівень інформаційно-бібліотечного забезпечення наукового процесу зумовив наступну реорганізацію: на базі Бібліотечної ради 1990 року створено Інформаційно-бібліотечну раду (далі ІБР). Після

проголошення незалежності України координаційні зусилля ІБР були спрямовані насамперед на впровадження інформаційних технологій, реалізацію інноваційних проєктів створення корпоративної системи реферування наукової літератури (*реферативна база даних “Україніка наукова”*), формування електронного інформаційного ресурсу “Наукова періодика України”, забезпечення доступу до міжнародних інформаційних ресурсів та ін. [УБЕел].

Сьогодні при Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ) активно працює Інститут бібліотекознавства. Він розробляє теоретико-методологічні засади розвитку бібліотек та бібліотекознавства в тісному зв’язку із книгознавством, інформацієзнавством та іншими суміжними галузями [77].

1.1.2.2. Бібліографічна комісія Всеукраїнської академії наук і її значення у становленні українського бібліографознавства. У 1926 р. розпочала діяльність Бібліографічна комісія при Президії ВУАН. Комісія започаткувала анкетування наукових, дослідних, освітянських, бібліотечних, музейних і бібліографічних установ. Процеси розбудови в державі дали змогу Бібліографічній комісії накреслити широкий спектр завдань в царині інформаційно-бібліографічної діяльності: 1) створити всеукраїнський бібліографічний репертуар як бібліографічну основу вивчення становища української культури; 2) виокремити регіональну бібліографію, щоб усебічно вивчати Україну з соціально-економічного погляду; 3) укласти інструкції збирання матеріалів та бібліографічного їх оформлення, допомагати організації цієї роботи на місцях і сприяти виданню складних покажчиків [162, с. 31–37]. Проте основне завдання такої комісії – “розроблення всеукраїнського бібліографічного репертуару, обліку українських видань та поширення інформації про них” [ЕСУел].

Опубліковані бюлетені відображали всі напрями бібліографічної діяльності: реєстраційну, наукову, краєзнавчу, книготорговельну. Особливий акцент зроблено на підготовці видання біографічного словника діячів України:

“Бібліографічний словник діячів української землі мусить поповнити прогалину в нашій історичній літературі, переважно в біо- та бібліографічній” [84, с. 53].

Бібліографічна комісія ВУАН мала книгознавчу пресу, яку дослідниця того періоду Н. Рибчинська називає “справжнім феноменом окресленого періоду” [181, с. 22–23]. Ідеться про таку періодику: “Книгарь” (1917–1920), “Книжний вістник” (1919), “Голос друку” (1921), “Бібліотечний журнал” (1925–1926), “Бібліологічні вісті” (1923–1930), “Книга” (1923), “Нова книга” (1924–1925), “Журнал бібліотекознавства та бібліографії” (1927–1930) та ін., на сторінках якої вміщено і бібліографічно-знавчі публікації. Окремим виданням вийшла праця С. Єфремова “Українознавство: покажчик потрібнішої для самоосвіти літ” (Київ, 1920), а “Методологічний збірник” (1928) став згодом основним періодичним виданням комісії.

Широка теоретична дискусія розгорнулася навколо питання про український бібліографічний репертуар (далі УБР). По суті йшлося про вироблення концепції національної бібліографії. Найгостріші суперечки точилися навколо складових частин УБР та шляхів його створення [69; 77].

Тож у 20-х рр. ХХ ст. склалися сприятливі умови для становлення книгознавства як національної науки та формування його окремих дисциплін. На цей період припала активна діяльність Юрія Меженка (1892–1969), Дмитра Балики (1894–1971), Михайла Ясинського (1889–1967), Ярослава Стешенка (1904–1939), Левка Биковського (1895–1992), Миколи Сагарди (1870–1943), Сергія Маслова (1880–1957), Степана Постернака (1885–1938), Федора Максименка (1896–1983), Варфоломія Ігнатієнка (1892–1937) та ін. На різних зустрічах і в пресі порушувалися питання про суть бібліографії, її види та основні завдання, наголошувалося на необхідності розмежування бібліографічної теорії і практики, обговорювались організаційні проблеми бібліографічної справи. Передбачалося формування єдиного плану бібліографічної роботи в УРСР та створення спільними зусиллями наукових і бібліографічних установ вичерпного всеукраїнського бібліографічного

репертуару. Від 1928 р. у структурі Бібліографічної комісії почала працювати каталогографічна підкомісія [УБЕел].

Протягом 1927–1929 рр. Бібліографічна комісія підготувала бібліографічні покажчики для всіх відділів ВУАН. Члени комісії проводили експертизу повноти покажчиків, допомагали укладати їх за унормованими правилами бібліографічного опису. Комісія збирала відомості про бібліографічну роботу кафедр, організовувала бібліографічні наради та обговорення бібліографічних праць. Бібліографічна комісія ВУАН встановила тісні зв'язки з бібліографічними та бібліотечними установами СРСР, налагодила співробітництво з НТШ у Львові з метою бібліографічного охоплення якнайбільшої частини території етнічної України та з'ясування основних завдань бібліографічної роботи у всеукраїнському масштабі.

Плани Бібліографічної комісії на 1931–1934 рр. були масштабні: організувати регулярне інформування про роботу бібліографічних закладів за допомогою бюлетенів; розробити проекти укладання української бібліографії та Українського бібліографічного репертуару; видати в перекладі українською мовою окремі розділи таблиць “Міжнародної децимальної бібліографічної класифікації” Міжнародного бібліографічного інституту в Брюсселі; видати каталогографічну інструкцію; організувати видання бібліографічних праць методологічного і практичного спрямування, серед яких пріоритетними мали стати краєзнавчі покажчики тощо. Однак ці плани не вдалося реалізувати внаслідок зупинення політики українізації і розгортання репресій проти національної інтелігенції, про що детально написала Г. Солоіденко [212, с. 18–22]. І вже в червні 1931 р. скликано Всеукраїнську бібліографічну нараду з метою “розвінчання класово-ворожої ідеології на бібліографічному фронті та перебудови бібліографії на засадах марксистсько-ленінської методології”. 1931 рік став для Бібліографічної комісії роком “методологічного переозброєння на засадах марксистсько-ленінської матеріалістичної діалектики”, гострої критики й самокритики попередньої наукової роботи

комісії та її членів. Так завершився перший – надзвичайно плідний – період діяльності Бібліографічної комісії ВУАН [УБЕел].

Другий етап розвитку фактично був зупинений, бо невдовзі українських бібліотекознавців і бібліографів звинувачено в тяжінні до “буржуазних концепцій”. Відтак подальше розроблення теоретичних і практичних питань бібліографознавства в радянській Україні було згорнуто, діяльність Бібліографічної комісії припинено, а базове поняття “український бібліографічний репертуар” на тривалий час вилучено як із бібліотечно-бібліографічної термінології, так і з практичної роботи бібліотекарів та бібліографів. Складний період занепаду галузі проаналізували сучасні науковці С. Білокінь (2003), В. Матусевич, В. Петрикова (2011), Г. Солоїденко (2018) та ін. На нашу думку, дослідник української книги Я. Ісаєвич якнайкраще характеризує тогочасний стан: “Те, чим радянська гуманітарна наука стала в найгірші роки тоталітаризму, було зовсім протилежне, несумісне з доробком праць книгознавців 20-х рр., які не були «радянськими» (тобто вульгарно ідеологізованими) за своєю сутністю. Водночас нічого «контрреволюційного» і «буржуазного» в них не було. То був назагал позитивістський підхід” [81, с. 13].

Лібералізація в суспільно-політичній сфері вивела бібліотечно-бібліографічну галузь із репресій і застою. Попри ідеологічні утиски, в малосприятливих для дослідницької діяльності обставинах, а можливо, і всупереч їм, у СРСР з’явилися вчені, котрі підготували ґрунт для перетворення бібліографознавства у справжню науку. Важливу роль у цьому відіграли бібліотечні інститути, в яких існували кафедри бібліографії, що виплекали наступне покоління бібліографознавців, які намагалися перейти від принципу партійності до наукових об’єктивних законів та закономірностей розвитку бібліографії: 1) чітке розмежування бібліографії як галузі науково-практичної діяльності, що є ділянкою книжкової справи, і бібліографознавство як науку, що є частиною книгознавства; 2) об’єктом бібліографії є не книга, а документ, отже, бібліографія виходить за межі книжкової справи і поширюється на музейні експонати, твори живопису і графіки, археологічні артефакти, марки

тощо; 3) категорія бібліографічної інформації стала початковим пунктом для характеристики більш складної категорії – бібліографічна діяльність. Завдяки цьому було запропоновано дефініцію бібліографії, яку використовують і досі: “бібліографія – це система різних видів діяльності (практичної, наукової, навчальної, управлінської), яка забезпечує функціонування бібліографічної інформації в суспільстві” [109, с. 127].

Тим часом в Україні від 1991 року розпочався період формування і розбудови національного бібліографознавства. Т. Добко наголошує на таких кардинальних змінах у бібліографознавстві: “Були переглянуті напрями і проблематика наукових досліджень, переосмислені завдання бібліографічної науки і практики, методологічні основи бібліографознавства позбавлено ідеологічних догм, партійного диктату” [58, с. 41]. Занепад у бібліографічній практиці і в бібліографічній науці на початку 1990-х рр. внаслідок відриву від всесоюзної інфраструктури вдалося подолати до кінця 1990-х рр. Справжня криза охопила державну бібліографію, для якої довелося створювати нову модель оперативного поточного інформування. Усе ж Книжкова палата України після повернення з Харкова до Києва відновила свої функції, налагодила випуск поточних державних бібліографічних покажчиків, реферативних журналів, заснувала в 1996 р. фаховий часопис “Вісник Книжкової палати” [УБЕел].

У 1991 р. створено Відділ національної бібліографії (далі ВНБ) відповідно до нової концепції розвитку НБУВ як загальнонаціональної інституції, загальнодержавного комплексного бібліотечно-інформаційного та науково-дослідного центру. ВНБ є науково-дослідним підрозділом НБУВ і працює за напрямками: 1) розробка теоретичних питань бібліографознавства; 2) створення міжнародного зведеного каталогу-репертуару української книги; 3) створення ретроспективних бібліографічних покажчиків національної бібліографії; 4) організаційно-методичне забезпечення бібліографічної діяльності бібліотек; 5) координація зусиль у реалізації програм створення

національної ретроспективної бібліографії України; б) бібліографічна шевченкіана; 7) біобібліографія [152].

На сучасному етапі українська бібліографічна наука здійснила впевнений перехід до інформаційно-технологічного періоду і має осмислити роль бібліографії та місії бібліографа в епоху новітніх технологій, входження України у світову інформаційну інфраструктуру, використання електронних ресурсів та баз даних як провідних пошукових систем, бібліографічне обслуговування в Інтернеті, формування віртуальних довідково-інформаційних служб тощо. Створено розгалужену систему фахових видань, в яких постійна увага і до проблем бібліографії: а) періодичні видання (“Вісник Книжкової палати”, “Бібліотечний вісник”, “Бібліотечна планета”, “Бібліотечний форум України”); б) наукові збірники (“Вісник Харківської державної академії культури”, “Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського”, “Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника”, “Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія” та ін.); в) спеціальні видання (поточний бібліографічний покажчик “Бібліотекознавство і бібліографія України” і науково-допоміжний ретроспективний покажчик “Бібліографознавство України”).

1.1.2.3. “Репертуар української книги” і “Друкований зведений каталог україномовної книги” як визначальні риси сучасного українського бібліотекознавства та бібліографознавства. Бурхливим періодом національного відродження в історії України були 1920-і рр. (про це вже йшлося вище). У цей час, зокрема, почалося формування таких повноцінних термінів, як *україніка*, *українська книга*, *національна бібліографія*; стосовно терміна *українська книга* велися тривалі дискусії тощо.

Питанням національної книги періоду нової та новітньої історії і бібліографічного репертуару займалися відомі бібліографи Ю. Меженко, Ф. Максименко, М. Сагарда, М. Ясинський, які й заклали теоретичні та методичні засади УББ ХХ ст. [153, с. 27–31]. У 1925 р. відбулася перша

конференція бібліотек УРСР, на якій ухвалено рішення “вважати за основне завдання бібліографічної роботи на Україні складання українського бібліографічного репертуару” із завданням охопити “всю друковану і рукописну літературу на території етнографічної України, а з-поза меж етнографічної України – всі твори авторів-українців, де б вони не жили, і всю літературу всіма мовами про Україну” [185, с. 51]. На той час УБР розглядали як складову міжнародного бібліографічного репертуару, що свідчить про розуміння глобального значення бібліографії і загалом бібліотекознавства.

Слід зауважити, що ретроспективні бібліографічні покажчики складали, як правило, ентузіасти; багато ідей залишилося нереалізованими, а в бібліографічних покажчиках виявлено прогалини і помилки. Незадовільний стан української бібліографії початку ХХ ст. пояснюється також відсутністю централізованого органу для реєстрації поточної друкованої продукції. Активізація роботи над УБР помітна у II половині 1940-х рр. і пов’язана з ім’ям Ю. Меженка – тогочасного директора бібліотеки АН УРСР. Він розпочав з укладання робочої картотеки бібліографії книг українською мовою в академічних бібліотеках Києва та Львова.

В основу картотеки було покладено такі критерії вибору книг: 1) твори друку українською мовою незалежно від місця видання; 2) твори друку всіма мовами, видані на території сучасної України; 3) твори друку про Україну й український народ, видані в усьому світі різними мовами; 4) твори друку, видані в усьому світі різними мовами, незалежно від їх змісту, авторами яких є українці, українські установи, заклади, організації та об’єднання [143, с. 8–9].

Методика Ю. Меженка базувалася на використанні бібліографічних джерел; каталоги бібліотек він розглядав як допоміжне, а не основне джерело. Н. Стрішенець наголошує, що Ю. Меженко одним із перших у державному масштабі порушив завдання створення “Репертуару української книги” (далі РУК), а розпочату під його керівництвом бібліографію книг українською мовою розглядав як основну з усього комплексу тем, що ввійдуть до репертуару. Саме Ю. Меженко зумів “виділити реальне завдання: обрав мовну ознаку як

найактуальнішу з огляду на тяжкий стан українства в СРСР” [218, с. 25–27]. Картотека, укладена під його керівництвом, була і залишається найповнішим зведенням книг українською мовою. Дослідниця справедливо стверджує, що ідея створення зведеного каталогу наукових бібліотек України належить саме Ю. Меженкові [218, с. 25–27].

Проте, якщо детально проаналізувати листування львівського історика Я. Дашкевича і київського бібліографа Ю. Меженка за 1945 р., виразно видно, що основні положення створення РУК, включно з найдрібнішими деталями, “крок за кроком обговорювалися й формувалися між Києвом і Львовом” [188, с. 191–219]. Завдяки доброму взаєморозумінню та фаховому рівню, якого швидко набував у процесі роботи Я. Дашкевич, було створено якісну модель формування національного репертуару книги, реалізовану друком у Львові щойно в наш час (1995–2005) [РУК].

Роботу над РУК остаточно припинено в 1948 р. з ідеологічних причин: керівників проекту звинуватили в українському націоналізмі [75; 153; 188; 189]. Справа національної бібліографії суперечила планам політики комуністичної партії в культурній ділянці: було вказано на “буржуазно-націоналістичний характер” концепції Ю. Меженка, який нібито помітний у “Науковому збірнику Бібліотеки АН УРСР”; збірник заборонили, а друковані праці Ю. Меженка знищили⁵. Незабаром працю над картотекою забороняють остаточно і на львівському ґрунті, було видано наказ про припинення “Бібліографії української книги” [189]⁶.

У 1960 р. Я. Дашкевич спробував актуалізувати справу РУКу. Так і не дочекавшись охочих узятися за тему, через 5 років він сам вирішує написати

⁵ Того ж таки 1947 року журнал “Советская библиография” теж відмовився публікувати статтю Ю. Меженка про цілі, завдання й методику створення УБР.

⁶ Г. Сварник стверджує, що в тій ситуації кінця 1940-х рр. “бодай морально, перемогли Меженко і Дашкевич, принципова позиція яких залишилась незмінною”: зник чистовий перший том опису, однак завдяки завбачливому створенню двох копій вдалося зберегти робочу картотеку, до якої було внесено відомості про близько 20 тис. українських книжок, виданих в Україні та поза її межами в період до 1914 р. [189]. Сам Я. Дашкевич наголошував: “Інтенсивна робота над картотекою, яка фактично охопила не менше 95% українських видань даного періоду, велася паралельно в Києві й у Львові. [...] Було проведено повний науковий опис видань з автопсії за 1798–1860 рр., причому не обійшлося без цікавих відкриттів” [51, с. 164].

статтю про “Бібліографію української книги” і про підготовчі праці, зв’язані з цією роботою в 1946–1948 рр. Він просить Ю. Меженка розшукати відповідні матеріали, бо вважає, що вони повинні разом виступити у пресі з консолідованою позицією. Стаття має чітко поставити як пріоритет наукову бібліографію саме української книги, а не бібліографію книги України: “Очевидно, майбутня стаття буде написана лише в єдино прийнятному для Вас та й для мене дусі – тобто з точки зору необхідності скласти наукову бібліографію української книги (а не бібліографію книги України, як дехто хоче!)” [189].

Навіть на початку 1990-х рр. Україна, яка на той час ще входила до складу СРСР, не мала повного бібліографічного репертуару національного друку періоду 1798–1923 рр. Водночас деякі республіки СРСР – Грузія, Вірменія, Білорусія, республіки Прибалтики і Росія (частково) – мали репертуар своїх видань. Після здобуття Україною незалежності складання РУК стало першочерговим завданням для української науки і культури.

Розвиткові національної ретроспективної бібліографії сприяла програма “Книжкова спадщина України: створення бібліографічного реєстру та системи зберігання і загальнодоступності” (1992). Роботу над УБР було відновлено, вона стала першочерговим завданням у створенні системи національної бібліографії, адже, як писав Ю. Меженко, “репертуар української книги – символ возз’єднаної України і має державне значення” [148, с. 12].

Репертуар національної друкованої продукції – базової ланки системи бібліографічної інформації – відображає процес розвитку книговидавничої справи, є засобом вивчення культурного минулого України та ґрунтовною базою українознавчих досліджень. Виходячи з того, що мова є головною ознакою нації, створення УБР було розпочато з бібліографування україномовної книги. Протягом 1996–2002 рр. НБУВ підготувала і видала 5 випусків каталогу “Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, 1798–1916”. Фахівці бібліотеки готували матеріали до РУК за картотекою Ю. Меженка (включно з 1916 р.). Згодом

НБУВ розширила часові межі каталогу і продовжила його до 1923 р. Внеском ЛННБ ім. В. Стефаника в УБР стало видання матеріалів до бібліографії “Репертуар української книги, 1798–1916” у 9 томах (1995–2005), створеної на основі вищезгаданої робочої картотеки, яку уклали академічні бібліотеки Львова і Києва під керівництвом Ю. Меженка в 1945–1948 рр.

Створюючи “Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України. 1798-1923” (далі ДЗК), науковці відчули певні труднощі, насамперед різновекторність інтересів різних бібліотек, складність у взаємодії між деякими бібліотеками і музеями-учасниками через їх небажання брати участь у проєкті. Чимало проблем довелося вирішувати великим бібліотекам-фондоутримувачам (добір матеріалів, особливості бібліографічного опису, зокрема конволютів, і визначення книг, написаних т.зв. язичієм тощо). Як зазначала бібліограф Р. Жданова, укладачі мали вирішити непрості питання: 1) що визначати як тогочасну “українську мову”; 2) як відрізнити “язичіє” від російської мови; 3) як кваліфікувати книги українських авторів про Україну, видані в Україні, але російською мовою; 4) куди віднести книги Т. Шевченка та ін., написані російською мовою і видані в Калузі чи в Петербурзі тощо [66, с. 21–23].

Протягом майже двох десятиліть тривала робота над виданням ДЗК, що вийшов у п’яти випусках (1999–2015), для яких було використано напрацювання 20 обласних бібліотек і 10 музеїв (Львівського історичного музею, Музею історії Києва, кількох краєзнавчих музеїв – Дрогобицького, Закарпатського, Миколаївського, Корсунь-Шевченківського, Рівненського, Херсонського, Хмельницького, а також Музею книги і друкарства України).

На сьогодні ДЗК – справжній бібліографічний путівник найціннішою частиною фондів (де є інформація про величезний книжковий масив (понад 7000), який побачив світ у 1798–1923 рр.) і своєрідний довідник про установи, в яких ці документи зберігаються. ДЗК став вагомою складовою національного репертуару, а представлені в ньому книги за своєю значущістю, науковою та культурною цінністю становлять загальнодержавний фонд української духовної

культури. У роботі над бібліографуванням україномовної книги необхідно врахувати, що фонди бібліотек за останні десятиліття значно поповнилися, зокрема за рахунок рідкісних видань; бібліотеки одержали в дарунок цінні книжкові колекції відомих суспільно-політичних діячів, праці діячів діаспори різних років видання.

2011 року прийнято рішення про додатковий том ДЗК, до якого мають увійти книги, які з різних причин не були відображені в перших п'яти випусках і які відповідають критеріям добору видань до ДЗК. Під час формування додаткового тому ДЗК було звірено базу даних основних бібліотек та музеїв – учасників цього проєкту з фондами інших бібліотек загальнодержавного та обласного рівнів.

Якщо від початку підготовки ДЗК у його створенні брали участь 20 бібліотек, то на кінець роботи приєдналися ще 6 закладів, серед яких Донецька, Черкаська, Львівська, Луганська, Івано-Франківська, Закарпатська ОУНБ. Для додаткового тому використано не тільки відомості, надіслані бібліотеками-учасницями, а й видання бібліотек, виставлені в електронній формі на бібліотечних сайтах. Наприклад, на сайті Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка розміщено каталог “Видання української діаспори у фондах ОУНБ ім. І. Франка”. Також тут виставлено каталог книг із фонду ЛННБ ім. В. Стефаника, багато з яких зберігаються і в Івано-Франківській ОУНБ.

Із-поміж них велика кількість “Записок НТШ”, “Хронік НТШ”, збірників Математично-природописно-лікарської секції НТШ, а також книги М. Грушевського. На сайті подано інформацію про книги, подаровані бібліотеці меценатами, з повним бібліографічним описом. Також до додаткового тому включено низку видань із фондів Музею книги і друкарства України, представлених у каталозі “Зібрання Грінченкіани Музею книги і друкарства України та Київського університету імені Бориса Грінченка” (2013).

Під час оброблювання електронних каталогів неможливо переглянути книгу *de visu*. Припускаючи помилки або якісь пропущені книги, бібліографи завжди використовують довідкові та бібліографічні видання.

До використаних бібліографічних джерел останніх років, що стали у пригоді упорядникові додаткового тому ДЗК, належать бібліографічний покажчик ЛННБ ім. В. Стефаника у трьох томах “Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939” (2010–2012), який, безумовно, можна вважати ґрунтовним опрацюванням різноманітного пласту бібліографії [УКГБЗВЕ].

Окрім традиційних картотек і каталогів, укладачі цього покажчика використали інтернет-джерела, зокрема онлайнві каталоги та бібліографічну базу WorldCat. Пропоноване праця є цінним джерелом для вивчення історії українського книговидання західного регіону України, а також найменш дослідженого – українського еміграційного книговидавничого руху.

Проаналізувавши діяльність провідних бібліотек України в галузі ретроспективної бібліографії, можна дійти висновку, що для створення національної бібліографії України, і насамперед її основи – УБР, сьогодні вже є фундаментальна база. Головну частину УБР – репертуар україномовної книги – сформовано на базі фондів провідних бібліотек та музеїв України [221].

Паралельно з підготовкою додаткового тому україномовної книги було розпочато роботу над зведеним каталогом російськомовних книг, які побачили світ в Україні і пов’язаної з Україною.

Ще на початку 1990-х рр., коли було прийнято рішення про включення до ДЗК книг, написаних і виданих українською мовою, без територіальних обмежень, також було вирішено представити в ньому книги, написані та видані будь-якою мовою на території України в сучасних адміністративних кордонах⁷.

Отже, результатом багаторічної праці над створенням УБР стали п’ять випусків “Друкованого зведеного каталогу україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923” та його додатковий випуск в

⁷ У Російській імперії заперечували існування українського народу, а книговидавництво на теренах України було паралізоване русифікаторською політикою царату: українські книжки (після Емського указу 1876 р.) неможливо було друкувати чи ввозити в країну з-за кордону, вони підлягали конфіскації. Автори-українці здебільшого були змушені писати й друкувати свої твори російською мовою. Часто-густо вони вдавалися до хитрощів, аби приспати пильність цензора, і подавали йому художнє оповідання під виглядом “етнографічного розказа”, як казав П. Куліш, намагалися “загорнути оповідання в пиріжок” [79; 80; 81; 153].

електронному варіанті. Разом із завершеною електронною базою даних “Зведений каталог російськомовної книги, 1798–1923” є, по суті, найраціональнішою формою відтворення бібліографічного репертуару. Ці каталоги також можуть бути зразком для опису колекцій.

Результатом здійсненої масштабної роботи стала система бібліографічних видань, баз даних національної бібліографії України, яка складається з провідних проєктів УБР – україномовна книга та іншомовна (книга російською мовою, видана на території сучасної України).

Розроблення провідних напрямів формування баз даних української книги дало змогу відкрити нові горизонти в бібліографії, зосередити свої зусилля на створенні баз даних вітчизняного друку.

Творці УБР подолали достатньо важкий період 1990-х рр., що ознаменувався переходом від карткової і друкованої форми зведених каталогів-репертуарів до репертуарних електронних баз даних. Сьогодні зведені каталоги слугують лише основою майбутнього повного репертуару, який повинен стати базою дослідження книги в історичному та бібліографічному аспектах. У подальшому необхідно поповнювати зведені каталоги до рівня максимально повного репертуару, щоб мати повне уявлення про те, які, де і скільки видань УБР зберігається в закладах культури України. А це дасть змогу якнайповніше задовольняти попит. Як сказала відомий бібліограф К. Дерунова, “поки не буде в нас основного фонду – зведеного репертуару, ми не зможемо пишатися ім’ям бібліографа” [153, с. 31].

1.2. Бібліотечно-інформаційна діяльність початку XXI ст.: вимога часу і потреба суспільства

Основними завданнями бібліотеки як соціокультурної структури незалежно від часів і суспільних устроїв є зібрання, упорядкування, зберігання знань та інформації на всіх носіях і з усіх каналів інформації. І до цього ще одне завдання – воно ж основне і синтезуюче – обслуговування доступними в бібліотеці джерелами усіх охочих [157, с. 12–23]. Багатство бібліотеки, її

життєздатність і життєдайність – “інформаційний ресурс, форми матеріальної фіксації і канали передачі якого невинно змінюються, збагачуються, ускладнюються”, все це постійно оновлює суспільне інформаційне середовище, в яке бібліотека органічно включена і однією з базових ланок якого вона була досі” [157, с. 14]. Функціонування бібліотеки завжди відображає стан інформаційного середовища і відповідає на його нові запити.

Одним із пріоритетних напрямів зміцнення науково-технічного потенціалу в Україні є бібліотечно-інформаційна діяльність, спрямована на формування, взаємовикористання, збереження документно-інформаційних ресурсів як бази наукових досліджень; наукове, аналітичне, бібліографічне опрацювання інформації, створення консолідованих електронних інформаційних ресурсів і використання світового потоку інформації [3, с. 41].

Цей напрям має істотне соціокультурне значення, сприяє постійному й необхідному оновленню інформаційного ресурсу в системі інформаційних обмінів соціальної структури, є базою інноваційного розвитку. Удосконалення бібліотечно-інформаційної діяльності в НАН України відбувається за трьома напрямками: 1) накопичення універсального багатовидового інформаційного ресурсу; 2) впровадження електронних інформаційних технологій; 3) удосконалення інформаційного мультисервісу [УБЕел].

Реалізацію цих завдань здійснює бібліотечно-інформаційна система НАН України (далі БІС) – сукупність бібліотек і бібліотечно-інформаційних підрозділів науково-дослідних установ (далі НДУ). Віднедавна у зв'язку з інтенсивним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій у роботі наукових бібліотек з'явилися принципово нові можливості. Комп'ютерні технології створили передумови для докорінних змін у традиційних підходах до процесів інформаційно-бібліотечного забезпечення науки, розвитку нових видів сервісу, виконання науковими бібліотеками додаткових функцій, пов'язаних з інформаційним обслуговуванням працівників наукової сфери.

Відповідно до актуальних потреб сучасної української науки, бібліотеки науково-дослідних установ змінюють пріоритети в підходах до вибору

інформаційних джерел, удосконалюють технології акумуляції суспільно значущої інформації, намагаються якомога ширше надавати користувачам доступ до онлайн-ресурсів провідних світових постачальників наукової інформації, гармонійно поєднують традиційні та електронні документи, стають навігаторами й посередниками в сучасній системі комунікації.

Дослідження організаційних, структурно-функційних, технологічних, кадрових змін, які відбуваються в бібліотечно-інформаційній системі НАН України впродовж попередніх десятиліть, дало змогу розробити концептуальну модель комплексного науково-інформаційного центру, діяльність якого відповідатиме інноваційному розвитку української науки.

Бібліотеки ніколи не були зібранням виключно якогось одного виду документів. Навіть найперші з них, які сформувалися на базі рукописів (на папірусі, пергаменті, папері), мали у своєму складі написи на камені, глиняних таблицях тощо [157; 158].

Бібліотеки певною мірою конкурували з музеями, згодом до бібліотек влилися потужні масиви друкованої продукції, що надовго стала уособленням бібліотеки, куди також додавалися і записи на воскових циліндрах, платівках, стрічках, картини, фото та інші види носіїв інформації. Проте сьогодні виникла необхідність врахування якісних комплексних змін в інформаційному середовищі: змін у виробництві, розповсюдженні, використанні інформації, змін в інформаційних потребах користувачів і можливостях їх задоволення. Виникла необхідність сформувати новий, “збагачений” образ бібліотеки відповідно до тенденцій розвитку інфосфери. У суспільстві існує уявлення про бібліотеку як про “теку”, тобто сховище книг, а це звужує інформаційний потенціал, закладений у природі бібліотеки як центру нагромадження і введення в суспільний обіг інформації на всіх її носіях у кожен період [10].

Для сучасної інформаційної сфери характерна, зокрема, зміна традиційних пріоритетів формування інформаційних запитів, що, відповідно, позначилась на системі бібліотечних сервісів.

Сучасні користувачі мають належний рівень комп'ютерної грамотності, активно й безперешкодно послуговуються мобільними телекомунікаційними приладами і пристроями, відтак здебільшого як пріоритетне обирають дистанційне інформаційне обслуговування, що стає визначальною рисою новітнього інфосередовища. На цю тенденцію слід орієнтуватися всім установам інформаційно-бібліотечної галузі.

Від кінця ХХ ст. для бібліотек відкрито необмежені можливості наповнення електронними носіями інформації та використання електронної інформації в обслуговуванні. Поява якісно нових носіїв інформації вимагатиме обов'язкового введення їх у бібліотечні фонди і в механізми сервісу.

Бібліотеки – “з'єднувальні ланки між різними типами грамотності, між типами культур, між поколіннями, що вирости в окремих інфосередовищах – традиційних і цифрових, між типами інформаційних ресурсів” [157, с. 20]. Безперечно, основні масиви інформації будуть вироблятися і функціювати на електронних чи тих, які їх замінитимуть, носіях інформації.

Відтак, аби виконувати своє родове призначення, бібліотека має перетворитися на різновид медіатеки, збирати і використовувати інформацію на всіх доступних носіях. Сьогодні курс на медіатеку – реально стратегічний курс виживання бібліотек. Сучасні бібліотекознавці стверджують, що інформаційні структури на нових носіях інформації поширюються так швидко, що можуть заступити бібліотеку і відтіснити її в глухі закутки інформаційного середовища. Вони, однак, не зможуть замінити бібліотеки як центру синтезу наукової і соціально значущої інформації на всіх наявних її носіях, бо вони не мають у своїх фондах величезних пластів рукописної, друкованої, ізо-, фоно- та фотоінформації. Це може спричинити розрив традиційної і нової культури. Покликання ж бібліотеки – її інтегрувати. Збільшення різновидів бібліотечних інформаційних сервісів підвищить ефективність і незамінність таких установ.

Бібліотеки як медіатеки, як інтегратор усіх носіїв інформації, контенту з усіх каналів інформації можуть бути загальнодержавними, зокрема Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна

бібліотека України імені Ярослава Мудрого, Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника, Одеська національна наукова бібліотека, Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка, галузевими (медична, педагогічна, сільськогосподарська, історична, дитяча, юнацька), регіональними (обласні), місцевими (міські, районні, сільські); бібліотеки академічних інститутів та вишів, відомчі бібліотеки – тематичні профільні.

Відповідно до тенденцій розвитку сучасного інформаційного суспільства, новітні бібліотеки мають стати універсальними медіатеками, тобто збирати матеріали на всіх носіях інформації і з усіх її каналів відповідно до свого статусу і проблематики. Лише такий напрям як пріоритетний гарантує збереження і підвищення ролі бібліотек. Такі новітні бібліотеки, на думку О. Онищенка, можна називати інформаційними комплексами, гібридними бібліотеками, медіатеками, адже “в умовах бурхливого наповнення інформаційного середовища новими носіями інформації бібліотечна стратегія – курс на інформаційний мультиресурс та мультисервіс” [157, с. 22]. Мультисервіс слугуватиме доповненням мультиресурсу, адже сучасне інформаційне суспільство є суспільством зростання послуг, сфера послуг навіть переважатиме сферу матеріального виробництва. Тож бібліотека із традиційним “скромним” набором послуг буде приречена [3; 157].

Розвиток бібліотечних послуг передбачає роботу у трьох напрямках: 1) забезпечення доступу до ресурсів; 2) урізноманітнення видів послуг; 3) створення комфортних психологічних умов співпраці бібліотекаря і читача, користувача – всіх, хто звертається до бібліотеки за знаннями, інформацією, консультацією.

Необхідно звернути увагу на той факт, що бібліотека проти розриву у грамотності між поколіннями. Її завдання – відновити, поставити на новий рівень просвітницьку функцію бібліотек, навчити комп’ютерній грамотності, володінню пошуком у базах даних, створенню власних електронних бібліотек, освоєнню нової мобільної техніки – тобто знайти місце бібліотек у навчанні

впродовж всього життя для представників усіх поколінь. Для цього потрібна спеціальна програма.

Доступ до інформації передбачає організаційний, техніко-технологічний і комерційний аспекти. Важливо насамперед постійно удосконалювати організаційні і техніко-технологічні питання доступу: “привабливий”, зручний, зрозумілий, своєчасно оновлюваний сайт; чіткий та всеохопний каталог; досконалий пошуковий апарат до всіх видів бібліотечних ресурсів; безперебійний інтернет і сучасне програмне забезпечення, яке дасть змогу співпрацювати з бібліотеками та інформаційними центрами з-за кордону, обробляти ресурси за міжнародними стандартами. Проте майбутнє бібліотек – у багатстві, новизні та якості сервісу, і тут основне – надання документів, доступ до електронних баз даних; бібліографічні, фактографічні, книгознавчі довідки, консультації [158; 197; 198].

Інформаційне середовище вимагає від бібліотеки, щоб у ній відбувалися ті ж процеси, що і в ньому самому: а) “вирували різноманітні носії інформації”; б) “перехрещувалися всі канали інформації, щоб у бібліотеці можна було брати не окремі документи, а синтезовані, узагальнені, тематично згруповані бібліотечні інформаційні продукти”; в) “усе більш відчутна потреба від бібліотеки отримувати аналітичні, тематично підібрані з різних джерел матеріали, розгорнуті комплексні довідки”; г) “об’єктивно виросла суспільна потреба мати в формі бібліотеки інформаційно-аналітичну службу, що обслуговує владні, бізнесові, громадянські структури і окремих громадян” [157, с. 12–23].

Інформаційно-аналітичні служби стали провідними структурами в передових бібліотеках, і вони розгортають їх як шляхи забезпечення свого майбутнього. Змінилася стратегія підготовки і перепідготовки бібліотечних кадрів: якісно нові знання інформаційних технологій, комп’ютерних програм, телекомунікаційних засобів зв’язку, економічних і правових основ, разом із традиційними; формування сучасного мислення. Попри все, важливо зберегти “гармонію традиційного і нового”. Звідси можливий прихід нових людей і

нових ідей у бібліотеку. Учені однозначно стверджують, що бібліотеки майбутнього мають безмежні можливості (О. Онищенко; Т. Дубас).

1.3. Сучасна українська термінографія українського бібліотекознавства та бібліографознавства

Термінографія УББ засвідчує, що впродовж попередніх 25 років на українському науковому полі з'явилися монографії, дисертаційні дослідження та окремі статті, в яких порушено всі найважливіші питання з історії становлення системи УББТ, її уніфікації та унормування, особливості поповнення новою лексикою і архаїзація деякої частини УББ та ін. (М. Сташко, Г. Швецова-Водка, Л. Ільницька, Н. Рибчинська, Р. Жданова, В. Загуменна, О. Тур, Т. Добко, Л. Глазунова, М. Геращенко, Л. Добровольська, Н. Вернигора, Т. Вересовська, В. Бондаренко та ін.). Завершальним етапом проведених термінознавчих та термінологічних досліджень є низка сучасних словників (М. Сташко, Г. Швецова-Водка, Н. Стрішенець та ін.) і енциклопедій (ЕСУел, УБЕел, ЕНТШел та ін.).

Найбільш повний аналіз УББТ у синхронії та в діахронії подала М. Сташко у дисертації “Формування та розвиток української бібліотечно-бібліографічної термінології” (Київ, 1999), присвяченій вивченню цієї підсистеми загальнолітературної мови, її теоретичних основ у лінгвістичному аспекті. Це перше в українському мовознавстві комплексне дослідження УББТ, до того ж “функційно-ономасіологічне, скероване на з'ясування співвіднесеності мовних знаків з поняттям, закладає наукові засади відродження та подальшу розбудову національної автентичної термінології” [215, с. 3]. М. Сташко встановила періодизацію УББТ, розглянула особливості її системної організації, проаналізувала генетичні джерела та лексико-граматичний склад бібліотечної термінології, визначила способи термінологічної деривації, словотвірні типи. Дослідниця дійшла висновку, що УББТ сформована переважно на власне українській лексичній основі шляхом

прямих і непрямих запозичень; ця галузева терміносистема цілком достатня для обслуговування українського бібліотекознавства та бібліографознавства.

Інші вагомні студії з аналізованого питання охоплюють окремі аспекти УББТ. Ідеться, зокрема, про важливі роботи Г. Швецової-Водки з бібліографознавства та документознавства. Свій “Вступ до бібліографознавства” (Рівне, 2011), що є повнішим та оновленим продовженням попереднього посібника “Загальне бібліографознавство: основи теорії бібліографії” (Рівне, 1995), Г. Швецова-Водка кваліфікує як навчальний посібник для підготовки фахівців книжкової справи та документально-інформаційної сфери, які є комунікаційними посередниками в системі “документ – споживач інформації”. Авторка розкриває основні поняття теорії бібліографії (бібліографічна інформація, бібліографічний посібник, бібліографія та її види, бібліографознавство як наука), подає відомості про методи бібліографування, види бібліографічних посібників, види бібліографічного обслуговування в бібліотеках; тлумачить поняття об’єкта і предмета бібліографознавства, його структури і методології.

Українському документознавству як важливому розділу УББТ присвячено працю Г. Швецової-Водки “Типологія документа” (Київ, 1998) – навчальний посібник для студентів інститутів культури. Проте, як і попереднє видання, це дослідження виходить за рамки власне навчального посібника: в ньому висвітлено історію поняття “документ” та емпіричні уявлення про документ; розкрито його функційну сутність; пояснено теорію інформаційної комунікації і розкрито структуру процесу соціальної комунікації та суть поняття “соціальна інформація”; детально подано класифікацію документів; окремий розділ присвячено книзі як видові документа, розкрито співвідношення понять “книга”, “документ”, “видання”, “твір друку”, “література”, “публікація”, які, як доводить авторка, “не протирічать одне одному і можуть використовуватися як взаємозамінні” [255, с. 67].

Новаторським у посібникові як на той час був аналіз типів видань, що – відповідно – мотивувало розвиток нової термінолексики УББ: “серед видань у

наш час переважають друковані; грамплатівки, аудіо- та відеокасети теж є виданнями, якщо вони відповідають обов'язковим вимогам до видань; видання може бути здійснено у вигляді машинозчитувального документа, зміст якого не може бути перероблений чи знищений в процесі споживання інформації (такі властивості мають, наприклад, компакт-диски CD-ROM); особливу категорію складають так звані “електронні видання”: електронні газети, журнали; в електронному виданні “видавничий оригінал” існує у вигляді запису в пам'яті комп'ютера, а споживачеві інформації видається його “копія” на екрані монітора, яку теж можна відтворити через принтер” [255, с. 66].

Класиком у дослідженні бібліотечної та бібліотекознавчої термінології II половини XX ст. можна справедливо назвати Г. Солоіденко. Із-поміж численних її праць виокремимо монографію “Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку” (Київ, 2010). Дослідниця спеціалізується на ретроспективному аналізі української бібліотечної термінології – одному з актуальних завдань сучасного бібліотекознавства. Вивчення еволюції української бібліотечної термінології, на думку Г. Солоіденко, дає змогу “поглиблено осмислити її національну специфіку, виявити основні тенденції та закономірності становлення, засвоїти спадщину видатних бібліотекознавців минулого, врахувати міжнародний досвід термінологічної діяльності, сформулювати методологічні засади її унормування на сучасному етапі, усвідомити ступінь відповідності її реальним професійним запитам бібліотечних працівників України” [203, с. 5].

На різних етапах української історії, залежно від політичних і соціально-економічних обставин, розвиток бібліотечної термінології не був планомірним, систематичним, адже на становлення термінології впливали зміни не лише в правописі, лексиці, а й у наукових підходах до термінотворення, у ставленні державних структур до проблем розвитку українського словникарства. У кожен історичний період свого розвитку українська бібліотечна термінологія зазнавала певних змін, зумовлених насамперед еволюцією наукового знання про бібліотеки. Посібник презентує українську бібліотечну термінологію у всіх

її суперечливих проявах, складностях еволюційного розвитку. А зіставлення результатів термінологічної діяльності в окремих європейських країнах, таких як Чехія, Польща, Німеччина, з українським досвідом дало змогу об'єктивно оцінити теоретичні напрацювання та здобутки українських фахівців у цьому напрямі. На підставі вивчення значного масиву фахової літератури визначено основні етапи розвитку термінології бібліотечної справи; охарактеризовано основні тенденції та найважливіші чинники впливу, які зумовили її динамічний розвиток; висвітлено термінологічну діяльність вітчизняних установ, громадських організацій, спеціально створених товариств, комісій, секцій; досліджено діяльність української еміграції з питань термінології. У додатках до монографії Г. Солоїденко “Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку” вміщено перелік словників із бібліотечної справи та суміжних галузей знань, подано список українських учених та їхній науковий доробок у термінологічному аспекті.

З найновіших фундаментальних досліджень, що з'явилися впродовж останніх років, відзначимо монографію О. Тур “Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації” (Кременчук, 2018). Авторка досліджує документознавчу терміносистему у складі УББТ з огляду на процеси уніфікації та стандартизації термінології документально-комунікаційної діяльності суспільства; визначає найбільш актуальні проблеми сучасних теоретичних і прикладних термінологічних студій, характеризує методи, основні напрями та концепції досліджень терміноодиниць. Відповідно до потреб часу в монографії актуалізовано впровадження міжнародних і європейських стандартів із метою зближення національної правової системи із законодавством Європейського Союзу, зокрема відповідності термінології нормативно-технічних документів: міжнародна співпраця в галузі стандартизації, термінологічні та документознавчі дослідження ISO/TC 37 “мова й термінологія” та ISO/TC 46 “інформація та документація” і їх упровадження в Україні. Важливий висновок, якого дійшла О. Тур, сформульовано так: “Дослідницькі термінознавчі парадигми, що визначають стан вивчення терміна як одиниці фахової мови,

засвідчив симбіоз новітніх і традиційних векторів пошуків у термінознавстві. Така ситуація вимагає інтеграційного підходу й дає всі підстави кваліфікувати термінознавство кінця ХХ – початку ХХІ століття поліпарадигмальним і міждисциплінарним” [232, с. 13].

Найновішою монографією, що дасть змогу поглибити вивчення УББТ, є книга “Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності (2000–2019)” [152]. У ній досліджено розвиток національної бібліографії, довідкової науково-бібліографічної діяльності та біографістики у НБУ імені В.І. Вернадського впродовж перших десятиліть ХХІ століття.

Важливим показником опрацювання УББТ є українська лексикографія. Назвемо низку лексикографічних джерел, які вийшли наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. і кодифікують сучасну УББТ. Поява великої кількості термінологічних словників пов’язана з новим періодом розвитку галузевих термінологій. Основною ознакою розвитку української бібліотечної термінології за радянських часів було, за спостереженням Г. Солоїденко, “калькування термінів з російської мови”, однак процес становлення і збагачення бібліотечної термінології особливої інтенсивності набуває в наші дні: зміна шкали культурних цінностей, утвердження незалежної України – ці та інші чинники вплинули на зміст, суть функцій бібліотек, спричинили перегляд усіх параметрів їхньої роботи [203, с. 4].

Небачене раніше збільшення обсягів інформації, поява нових видів документів і носіїв інформації, впровадження сучасних бібліотечних технологій, розвиток бібліотечного знання – все це спонукало до ґрунтовних досліджень поняттєвого апарату галузі. Ось чому характерною рисою термінотворчості на сучасному етапі є інтенсивна наукова робота у сфері національної лексикографії, пошук оптимальних моделей термінотворення, врахування особливостей українського ресурсу терміносистем. Яскравим свідченням зростання потреб у термінологічній продукції є видання нових словників, довідників, лексиконів, тезаурусів: “Англо-український словник-

довідник бібліотечно-інформаційної термінології” Н. Стрішенець (Київ 2004); “Словник книгознавчих термінів” (Київ, 2003); “Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики” (Київ, 1999); “Архівістика: Термінологічний словник” (Київ, 1998); “Російсько-український словник бібліотечно-бібліографічних термінів” М. Сташко (Львів, 1996) та ін.

Поряд із сучасними словниками, які відбивають інноваційні процеси розвитку бібліотечної та суміжних галузей, старі словники все ще залишаються важливим джерелом для досліджень, цінним надбанням для тих, хто вивчає становлення бібліотекознавчої науки у ті чи інші періоди її історичного розвитку. Це, передусім, “Короткий російсько-український словник бібліотечної термінології” (Одеса, 1926) і “Довідник з бібліотекознавства і бібліографії” (Харків, 1969).

Дослідження історії УББТ, системних зв’язків усередині системи термінів УББ, термінотворення та уніфікація термінів мають очевидні перспективи і не втратять актуальності ще впродовж тривалого періоду з огляду на тісний зв’язок УББ із життям суспільства, що постійно розвивається.

1.4. Теоретико-методологічні засади дослідження термінології українського бібліотекознавства і бібліографознавства

Термінологія української науки – органічна частина сучасної мови загалом (про що вже йшлося вище), яка функціонує за тими ж основними законами розвитку, що й загальноживаний лексикон, а тому вимагає для свого вивчення тієї ж методології, що й будь-яка інша група лексики. Водночас українська термінологія, зокрема УББТ, має свої особливості “мовної поведінки”, що відповідно, хоч і незначною мірою, але впливає на вибір методів і прийомів уже усталеної методологічної бази, тобто “системи вихідних принципів і спеціальних методів дослідження мови” [ФС, с. 373; ЕУМ].

Методологія – це “сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети. Такою метою в науковому

пізнанні є отримання об'єктивного істинного наукового знання або побудова наукової теорії та її логічне обґрунтування, досягнення певного ефекту в експерименті чи спостереженні тощо” [ФС, с. 374].

Методологія базується на сукупності методів, де кожен метод – це “систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв’язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об’єктів” [ФС, с. 373].

На думку дослідників, у мовознавстві, як і в інших галузях, методологія має дві особливості:

– виконує чотири основні функції:

1) визначення і побудова предмета дослідження з формулюванням загального вихідного розуміння його суті й відмежування його від предметів суміжних наук;

2) визначення мети кожного окремого дослідження у співвіднесенні з метою вивчення предмета в цілому;

3) розроблення методів і прийомів дослідження мови і настанов щодо їх практичного застосування;

4) оцінка ступеня відповідності результатів дослідження поставленим перед ним цілям;

– поділяється на три категорії:

1) **загальнофілософська методологія**, яка забезпечує методи і принципи для всіх наук, зокрема і для мовознавства:

- *діалектичний закон руху* як способу існування матерії і свідомості лежить в основі загальнонаукового *принципу історизму*, поєднання якого з *принципом системності* є обов’язковою вимогою методології у мовознавстві; принцип історизму в мовознавстві передбачає підхід до мови як до явища, що історично розвивається на всіх етапах, а одним зі способів застосування принципу історизму в мовознавстві є *порівняльно-історичний метод*;

- *принцип історизму* безпосередньо пов'язаний із діалектичним *принципом єдності і боротьби протилежностей* (внутрішнє джерело розвитку); завдяки цьому вдається розкрити і з'ясувати причини історичних змін у мові, зокрема в її лексиконі;

- *діалектичний закон переходу кількісних змін у якісні* важливий для розуміння засади про поступовість історичних змін мови, завдяки йому мовознавці зважають на факти множинності процесів і нерівномірності темпів мовного розвитку на різних рівнях мови;

2) **загальнонаукова методологія**, яка забезпечує методи і принципи, актуальні для окремих наук, зокрема і для мовознавства:

- *метод сходження від абстрактного до конкретного* дає змогу проводити науково-пізнавальну роботу “від менш змістовного до більш змістовного, повнішого знання” [ЕУМ]; завдяки цьому мову варто трактувати як вид суспільної діяльності, в якому були б адекватно відображені закономірності процесів мовної діяльності в їхніх зв'язках з іншими суспільними явищами, зокрема, і зв'язки між різними мовами і між різними системними рівнями окремої мови;

- *діалектичний принцип взаємовідношення категорій форми і змісту*; співвідношення категорій форми і змісту слід розглядати як часткове в рамках загального співвідношення матеріального й ідеального; через це визначальний характер ідеального змісту, який виражається мовним знаком, у відношенні до матеріальної субстанції знака як форми цього змісту з точки зору методології не може трактуватися як вияв первинності ідеального і вторинності матеріального в природі мови;

- *діалектичний принцип взаємовідношення різних категорій*: а) категорії кількості і якості; б) категорії загального, часткового й окремого; в) категорії причини і наслідку; г) категорії простору і часу та ін.;

3) **загальнолінгвістична методологія суто мовознавчих методів і прийомів дослідження**, зумовлених конкретною специфікою досліджуваного

об'єкта або його частин; до таких методів мовознавства можуть бути віднесені лише деякі способи вивчення мови, наприклад:

- *експериментально-фонетичний метод*
- *трансформаційний метод*
- *дистрибутивний аналіз*
- *метод безпосередніх складників* та деякі ін.

Теоретики мовознавства однозгідні в тому, що “кожний спеціальнонауковий метод розрахований на дослідження певної сторони або складової частини реального об'єкта, тобто відповідає певній предметній галузі дослідження і тільки в поєднанні з іншими методами може привести до результатів, що мають загальнонаукове значення для розуміння цілого досліджуваного об'єкта; а всебічне пізнання конкретного об'єкта, зокрема мови, може бути забезпечене лише послідовним дотриманням принципів загальнофілософської методології, які поширюються також і на застосування спеціальнонаукових методів” [ФС, с. 373].

Для вирішення задекларованих у дисертації завдань використано *описовий* (чи *описово-аналітичний*) та *структурний методи, метод суцільної вибірки, метод семантико-синтаксичного моделювання, метод інтерпретації, метод стилістичного експерименту, прийом контекстуального аналізу, прийом функційного аналізу, прийоми компонентного та дистрибутивного аналізу, прийом кількісного аналізу.*

Найбільшу вагу у пропонованому дослідженні УББТ має *описовий* (*описово-аналітичний*) метод, який передбачає спостереження, узагальнення й аналіз і окремих мовних фактів, і значних за обсягом процесів. Описовий метод застосовано для аналізу історії формування терміносистеми УББ (зокрема на сучасному етапі – кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст.), а також для виявлення, інтерпретації та систематизації одиниць галузевої лексики, їхнього опису за тематикою, парадигматикою, синтагматикою, структурою і походженням.

Метод семантико-синтаксичного моделювання дає змогу зібрати мікроконтексти з описуваними термінами УББ та виокремити складні і складені моделі – описові найменування.

Структурний метод сприяє систематизації зібраних термінів УББ, встановленню їх семантики, зв'язків та відношень між словами у межах системи, а також дає змогу осмислити специфіку їх функціонування на конкретному часовому зрізі як струнку й чітку систему і таким чином узагальнити результати дослідження. *Структурний метод* знадобився для характеристики словотвірних особливостей синтетичних назв УББТ.

Застосування *прийому кількісного аналізу* забезпечило кількісні й відсоткові показники в межах дослідження лексико-семантичної, структурно-словотвірної організації сучасної УББТ. *Прийом дистрибутивного аналізу* дав змогу розмежувати значення полісемних та паронімічних термінів УББ.

Для дослідження змістового аспекту значеннєвих одиниць фахової мови найефективнішим виявився *компонентний аналіз*, прийоми якого допомагають дослідникові розкласти значення будь-якого терміна на компоненти – семи. За одними компонентами терміни різняться між собою, за іншими – об'єднуються. Виокремлення у слові його компонентів відбувається шляхом зіставлення його з іншими словами галузевої терміносистеми, які мають з ним семантичну спільність. У дослідженні семантичних ознак конкретних, логічно зіставлюваних невеликих тематичних груп доцільним є використання компонентного аналізу опозитивного (бінарного) типу, а у вивченні термінів-синонімів бібліотекознавства та бібліографознавства ефективнішим є компонентно-дистрибутивний аналіз.

Зазначені методи перебувають у тісному взаємозв'язку та, доповнюючи один одного, дають змогу досягнути об'єктивної загальної характеристики системи УББТ кінця ХХ – початку ХХІ ст. Отже, аналіз УББТ в українській мові ХХ – першої третини ХХІ ст. здійснювався у такій почерговості:

I етап. За допомогою *методу суцільної вибірки* зібрано матеріал для дослідження із:

- вузькогалузевих словників, енциклопедій, покажчиків, каталогів та ін.;
- спеціальної наукової та науково-популярної літератури;
- дисертаційних та магістерських досліджень із вказаної проблематики;
- словників та спеціальної літератури суміжних із УББ галузей;
- загальномовних словників української мови та енциклопедичних і довідкових видань;
- сучасних друкованих та електронних періодичних видань;
- аудіо- та відеозаписів, що висвітлюють питання сучасного бібліотекознавства та бібліографознавства в Україні.

Зібрані терміни бібліотекознавства та сформували авторську картотеку на 2552 одиниці.

II етап. Завдяки *описовому методу* здійснено класифікацію зібраного лексичного матеріалу. Виявлені у друкованих та електронних джерелах УББТ було систематизовано, покласифіковано, виокремлено лексико-тематичні групи у межах тематичної групи термінолексики українського бібліотекознавства та бібліографознавства.

III етап. опис семантичної структури галузевої лексики. У дослідженні семантики використано *прийом компонентного аналізу*, суть якого полягає в розкладанні значення слова-терміна, що належить до системи УББТ, на його компоненти. За допомогою *структурного методу* систематизовано зібрані терміни УББ, встановлено зв'язки і відношення між ними, осмислено специфіку функціонування термінів УББ як суцільної системи відповідно до їх структури на конкретному часовому зрізі – кінець ХХ ст. – перших десятиліть ХХІ ст.

IV етап. Встановлено статус та функційне навантаження термінів УББ. Із цією метою було застосовано такі методи та прийоми аналізу: *описовий* – для лінгвістичної інтерпретації термінів УББ; *прийом функційного аналізу* – для характеристики їх функційних особливостей відповідно до стильових та хронологічних рамок використання; *метод стилістичного експерименту* – для обґрунтування мотивованого використання того чи іншого терміна; *прийом*

кількісного аналізу – для встановлення частоти вживання термінів УББ у друкованих та в електронних текстах; *прийом контекстуального аналізу* – для використання контексту, щоби максимально точно визначити семантику термінів.

Виявити та витлумачити термін УББ (яка і є об'єктом цієї дисертаційної роботи) дав змогу постійно використовуваний *метод інтерпретації*.

Важливо визначити принципи та критерії, на яких побудоване дослідження УББТ. Процес вибору термінів УББ для лінгвістичного аналізу відбувався відповідно до двох основних принципів: а) принцип частотності (із увагою, проте, до одиничної фіксації будь-якого терміна УББТ); б) принцип лексикографічної кодифікації; водночас особливо актуальним є вивчення тих численних новітніх термінів УББ, які ще не мають лексикографічного опрацювання.

Застосування комплексу загальнолінгвістичних методів та прийомів дає змогу досягнути тих завдань, які зазначено в дослідженні сучасних українських термінів бібліотекознавства та бібліографознавства.

Висновки до Розділу 1

Від початку ХХ ст. закладено наукову методологію і теорію УББ завдяки його інтенсивному розвитку та широкій організації праці в цій галузі. Справжній злет наукової роботи припадає на 20-ті рр. ХХ ст. із новим поколінням ерудитів-бібліологів та бібліографів (З. Кузеля, Ю. Меженко, С. Маслов, М. Ясинський та ін.), котрі налаштували діяльність УББ (на всіх українських теренах) як масштабний розвиток на національній основі.

З об'єктивних причин від кінця 30-х рр. ХХ ст. цей розвиток було пригальмовано, а результати втрачено, і лише у 90-х рр. після проголошення незалежності України вдалося відновити повноцінну роботу УББ, яке на той час вимагало не тільки вивчення історії свого становлення та формування, а й мало реагувати на виклики інформаційного суспільства, що змінювалося надзвичайно швидкими темпами.

РОЗДІЛ 2

ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ І ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ТА БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВА

Спеціальні найменування українського бібліотекознавства та бібліографознавства, з одного боку, належать до загального лексичного фонду сучасної української літературної мови, підпорядковуються її законам; з іншого – лексичний склад УББТ має свої внутрішні зв'язки, а лексико-семантичні процеси в досліджуваній термінології мають свою специфіку та зазнають постійного оновлення, уніфікації і стандартизації. Завдяки цьому вивчення системності термінів УББ на основі таких явищ, як тематична класифікація, гіперо-гіпонімія, полісемія, синонімія, антонімія, паронімія, не втрачає своєї актуальності.

2.1. Тематична класифікація українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів

Кожний термін індивідуальний, має значенняву й фонетико-граматичну особливість, широку й вільну відтворюваність в усному й писемному мовленні. Однак вони можуть позначати однотипні поняття, які можна об'єднати у тематичні групи та в лексико-семантичні підгрупи.

Через те традиційно важливою ознакою розвитку і формування будь-якої галузі є систематизація її термінів. Тематичні групи галузевих термінів вивчали Н. Пуряєва (церковна термінологія), Г. Наконечна (хімічна термінологія), Е. Огар (поліграфічна термінологія), О. Литвин (машинобудівна термінологія), І. Процик (фізична термінологія), Я. Яремко (військова термінологія), І. Шматко (термінологія бджолярства), С. Булик-Верхола (музична термінологія), Р. Микульчик та І. Фецько (термінологія музейництва), М. Сташко (термінологія бібліотекознавства та бібліографознавства) та ін.

Сформований для пропонованого нами дослідження корпус термінів українського бібліотекознавства та бібліографознавства містить 2552 терміни, які належать до 24 тематичних груп (далі – ТГ):

1) найчисленніша ТГ термінів УББ на позначення **дій, процесів, явищ** (370 одиниць): *автоматизація* [ІР-СЗСТ, с. 8], *автоматизований інформаційний пошук* [КТСБСІ, с. 28], *автоматизоване оброблення даних* [ІР-СЗСТ, с. 9], *акредитація* [ІР-СЗСТ, с. 10], *акумулявання; накопичування* [ІР-СЗСТ, с. 11], *алфавітне групування* [КТСБСІ, с. 40], *аналіз бібліотечної роботи* [ДББ, с. 11], *зберігання документів бібліотеки* [ДББ, с. 77], *бібліографічна систематизація* [КТСБСІ, с. 39], *бібліографічне виявлення* [КТСБСІ, с. 38], *бібліотечна обробка (опрацювання)* [СОТЗБІД, с. 10], *бібліотечне оброблення* [ІР-СЗСТ, с. 29], *ведення каталогу* [ІР-СЗСТ, с. 32], *вивезення культурних цінностей* [ІР-СЗСТ, с. 33], *видача документа* [ІР-СЗСТ, с. 35], *відбір документів* [ІР-СЗСТ, с. 39], *відвідування* [ІР-СЗСТ, с. 40], *дарунок* [СОТБІД, с. 16], *датування* [ДББ, с. 55], *дезинсекція* [СКТ, с. 46], *дезинфекція книг* [ДББ, с. 55], *експертиза цінності документів* [ІР-СЗСТ, с. 69], *експрес-каталогізація* [ДББ, с. 66], *замовлення літератури* [ДББ, с. 75], *індексування* [ІР-СЗСТ, с. 89], *міжнародний книгообмін* [ДББ, с. 128], *облік бібліотечного фонду* [СОТБІД, с. 34], *пошук інформації* [ІР-СЗСТ, с. 172], *рецензування* [КТСБСІ, с. 39], *складання бібліографічного опису* [КТСБСІ, с. 38], *стандартизація в бібліотечній справі* [УБЕел], *тематичний пошук* [ІР-СЗСТ, с. 212], *шифрування* [ДББ, с. 245] та ін. Тут домінують віддієслівні іменники з суфіксами **-нн(я)** (*оброблення, акумулявання; накопичування, датування, індексування* та ін.), **-ац(ія)** (*автоматизація, систематизація, дезинсекція, дезинфекція* та ін.), із нульовим суфіксом (*аналіз, відбір, пошук, облік, опис* та ін.).

2) ТГ термінів УББ на позначення **різновидів видань** (192 одиниці): *журнальне видання* [ІР-СЗСТ, с. 76], *заборонене видання* [СКТ, с. 59], *звукове електронне видання* [ІР-СЗСТ, с. 84], *ізовидання* [СОТБІД, с. 22], *ілюстраційне видання* [ДББ, с. 85], *інформаційне видання* [ІР-СЗСТ, с. 94], *карткове видання* [ІР-СЗСТ, с. 102], *картографічне видання* [ІР-СЗСТ, с. 103], *книжкове видання*

[ІР-СЗСТ, с. 109], *комбіноване видання* [СКТ, с. 78], *летючі видання* [СКТ, с. 87], *літературно-художнє видання* [ІР-СЗСТ, с. 123], *масове видання* [СКТ, с. 93], *нормативно-виробниче видання* [СКТ, с. 103], *нотне видання* [ІР-СЗСТ, с. 146], *образотворче видання* [ІР-СЗСТ, с. 149], *художнє електронне видання* [ІР-СЗСТ, с. 226] та ін. Усі терміноназви цієї ТГ – найменування зі стрижневою лексемою *видання*.

3) ТГ термінів УББ на позначення **сукупностей, об'єднань, груп** (174 одиниці): *авторитетні дані* [СКТ, с. 11], *авторський збірник* [СКТ, с. 12], *архів* [СКТ, с. 20], *банк даних* [ІР-СЗСТ, с. 21], *бібліографічна продукція* – сукупність бібліографічних посібників [КТСБСІ, с. 33], *веб-сайт (сайт)* [СОТБІД, с. 12], *видавнича продукція* – сукупність видань [ІР-СЗСТ, с. 34], *документні ресурси* [ІР-СЗСТ, с. 65], *інформаційна база* [ІР-СЗСТ, с. 92], *інформаційна інфраструктура* [ІР-СЗСТ, с. 92], *конволют* [СКТ, с. 81], *операційна система* – сукупність програмних засобів [ІР-СЗСТ, с. 152], *описова стаття* – сукупність елементів [ІР-СЗСТ, с. 152], *організація бібліотечного фонду* – сукупність процесів прийому, обліку [ІР-СЗСТ, с. 154], *патентна продукція* [ДББ, с. 162], *персональні дані користувача бібліотеки* [УБЕел], *реставрація* [ІР-СЗСТ, с. 185], *україніка* [СКТ, с. 148] та ін. У складі термінів-словосполучень цієї ТГ домінують стрижневі лексеми *архів, дані, збірник, продукція, ресурси* та ін.

4) ТГ термінів УББ на позначення **елементів і частин** (165 одиниць): *абзац* [ІР-СЗСТ, с. 8], *авантитул* [ІР-СЗСТ, с. 8], *авторський рядок* [ДББ, с. 7], *бібліографічний елемент* [ІР-СЗСТ, с. 24], *випуск* [ІР-СЗСТ, с. 36], *вокабула* [СКТ, с. 35], *гербовий екслібрис* [СКТ, с. 40], *додатковий текст* [ІР-СЗСТ, с. 62], *додаток* [ІР-СЗСТ, с. 61], *допоміжний титул* [ІР-СЗСТ, с. 67], *екземпляр* [ІР-СЗСТ, с. 69], *заголовки рубрики* [ІР-СЗСТ, с. 77], *зміст* [ІР-СЗСТ, с. 85], *зона бібліографічного опису* [ІР-СЗСТ, с. 87], *каталожний індекс* [ІР-СЗСТ, с. 104], *категорія* [ІР-СЗСТ, с. 104], *кваліфікатор* [ІР-СЗСТ, с. 105], *листок-сигнал* [СОТБІД, с. 30], *логотип* [ІР-СЗСТ, с. 123], *маргіналія* [СКТ, с. 92], *надзаголовні дані* [ІР-СЗСТ, с. 134], *назва* [ІР-СЗСТ, с. 134], *нотатка* [ІР-СЗСТ,

с. 146], *область бібліографічного опису* [УБЕел], *титул* [ІР-СЗСТ, с. 216], *футляр* [ІР-СЗСТ, с. 226], *ярлик* [ДББ, с. 249] та ін.

5) ТГ термінів УББ на позначення **властивостей, особливостей, характеристик та ознак** (160 термінів): *безпека інформаційної технології* – ознака, що характеризує відсутність загрози [СОТБІД, с. 7], *бібліографічна рідкість* [СКТ, с. 21], *бібліографічна характеристика* [КТСБСІ, с. 33], *дефектний примірник документа* [УБЕел], *допоміжна класифікаційна ознака* [ІР-СЗСТ, с. 66], *застаріла література* [ДББ, с. 77], *зовнішні ознаки документа* [ІР-СЗСТ, с. 86], *основна класифікаційна ознака* [ІР-СЗСТ, с. 155], *пертинентність* – характеристика ступеня відповідності змісту документа [ІР-СЗСТ, с. 163], *полієрархія* – властивість інформаційної мови [ІР-СЗСТ, с. 168], *семантична відповідність* – характеристика ступеня відповідності змісту документа [ІР-СЗСТ, с. 176], *цінність документа* [ІР-СЗСТ, с. 229] та ін.

б) ТГ термінів УББ на позначення **типів бібліографічних посібників і показників** (120 одиниць). Типи посібників класифікуємо:

а) за суспільним призначенням: *видавничо-книготорговельний бібліографічний посібник* [КТСБСІ, с. 47], *науково-допоміжний бібліографічний посібник* [СОТЗБІД, с. 32], *рекомендаційний бібліографічний посібник* [СОТЗБІД, с. 41], *професійно-виробничий бібліографічний посібник* [ІР-СЗСТ, с. 178] та ін.;

б) за особливостями об'єкта обліку: *багатогалузевий бібліографічний посібник* [КТСБСІ, с. 47], *вузькогалузевий бібліографічний посібник* [КТСБСІ, с. 48], *комплексно-тематичний бібліографічний посібник* [КТСБСІ, с. 47], *універсальний бібліографічний посібник* [СОТЗБІД, с. 45] та ін.;

в) за мовою відображених документів: *мономовний бібліографічний посібник* [КТСБСІ, с. 49], *полімовний бібліографічний посібник* [КТСБСІ, с. 49] та ін.;

г) за часом видання: *поточний бібліографічний посібник* [ІР-СЗСТ, с. 171], *перспективний бібліографічний посібник* [ІР-СЗСТ, с. 163], *ретроспективний бібліографічний посібник* [СОТЗБІД, с. 42] та ін.;

г) за територіальною співвіднесеністю з описуваним об'єктом: *краєзнавчий бібліографічний посібник* [СОТЗБІД, с. 30], *країнознавчий бібліографічний посібник* [ІР-СЗСТ, с. 119] та ін.;

д) за місцем видання: *загальнодержавний бібліографічний посібник* [КТСБСІ, с. 49], *міжнародний бібліографічний посібник* [ІР-СЗСТ, с. 127], *регіональний бібліографічний посібник* [СОТЗБІД, с. 41] та ін.;

е) за зовнішньою формою: *аудіальний бібліографічний посібників* [КТСБСІ, с. 52], *аудіовізуальний бібліографічний посібник* [КТСБСІ, с. 52], *друкований бібліографічний посібник* [КТСБСІ, с. 52], *електронний (комп'ютерний) бібліографічний посібник* [КТСБСІ, с. 53], *рукописний бібліографічний посібників* [КТСБСІ, с. 52] та ін.;

є) за методами бібліографування: а) лексико-семантична підгрупа зі *стрижневим словом посібник (анотований бібліографічний посібник* [СОТЗБІД, с. 5], *вибірковий бібліографічний посібник* [ІР-СЗСТ, с. 33], *реєстраційний бібліографічний посібник* [ІР-СЗСТ, с. 182], *реферативний бібліографічний посібник* [КТСБСІ, с. 50] та ін.); б) лексико-семантична підгрупа зі *стрижневим словом показчик: алфавітно-предметний показчик* [ДББ, с. 10], *географічний показчик* [ДББ, с. 49], *допоміжний показчик* [ІР-СЗСТ, с. 66], *персональний допоміжний показчик* [КТСБСІ, с. 42] та ін.

7) ТГ термінів УББ на позначення **систем і класифікацій** (88 одиниць):

а) назви систем: *автоматизована бібліотечна інформаційна система* [УБЕел], *бібліографічна інформаційно-пошукова система* [ІР-СЗСТ, с. 22], *бібліотечна система України* [ІР-СЗСТ, с. 28], *галузева класифікаційна система* [ІР-СЗСТ, с. 46], *геоінформаційні системи* [ІР-СЗСТ, с. 48], *глибока класифікаційна система* [ІР-СЗСТ, с. 48], *державна система науково-технічної інформації* [КТСБСІ, с. 31], *дихотомічна класифікаційна система* [ІР-СЗСТ, с. 58], *інтелектуальна система* [ІР-СЗСТ, с. 91], *інформаційна (автоматизована) система* [ІР-СЗСТ, с. 92], *комунікаційна система* [ІР-СЗСТ, с. 113], *система «книга»-«читач»* [КТСБСІ, с. 25], *централізована бібліотечна система* [ІР-СЗСТ, с. 227], *широка класифікаційна система* [ІР-СЗСТ, с. 230] та ін.;

б) види класифікацій: *аналітична класифікація* [ДББ, с. 12], *бібліотечно-бібліографічна класифікація* [СКТ, с. 22]; *галузеві таблиці класифікації* [ІР-СЗСТ, с. 47], *географічна класифікація* [ДББ, с. 49], *десятькова класифікація Дьюї* [УБЕел], *класифікація бібліотечних фондів* [ДББ, с. 99], *паралельна класифікація* [ДББ, с. 160], *предметна класифікація* [ДБІБ, с. 180], *схема бібліотечної класифікації* [ДББ, с. 213], *таблиця класифікації* [ДББ, с. 213], *універсальна десятькова класифікація* [СКТ, с. 148] та ін.

8) ТГ термінів УББ на позначення **видів каталогів і картотек** (75 одиниць):

а) види каталогів: *абетковий каталог* [ІР-СЗСТ, с. 8], *алфавітний каталог* [СОТБІД, с. 4], *бібліографічний каталог* [ІР-СЗСТ, с. 24], *бібліотечний каталог* [КТСБСІ, с. 54]; *галузевий каталог* [ДББ, с. 48], *генеральний каталог* [ІР-СЗСТ, с. 47], *географічний каталог* [ІР-СЗСТ, с. 48], *предметний каталог* [ІР-СЗСТ, с. 174], *регіональний каталог* [СОТБІД, с. 41], *топографічний каталог* [ІР-СЗСТ, с. 217], *хронологічний каталог* [ІР-СЗСТ, с. 226], *центральний каталог* [СОТБІД, с. 47], *читацький каталог* [СОТБІД, с. 47] та ін.;

б) види картотек: *алфавітна картотека брошур* [ДББ, с. 9], *бібліографічна картотека* [ІР-СЗСТ, с. 23], *головна довідкова картотека* [КТСБСІ, с. 55], *допоміжна картотека* [ДББ, с. 64], *зведена картотека* [ДББ, с. 78], *зведена картотека нових надходжень* [ДББ, с. 78], *краєзнавча картотека* [СОТБІД, с. 29], *систематична картотека статей* [СОТБІД, с. 43], *тематична картотека* [КТСБСІ, с. 56] та ін.

9) ТГ термінів УББ на позначення **організацій і підрозділів** (71 одиниця):

а) назви організацій: *бібліографічний центр* [ІР-СЗСТ, с. 25], *бібліотечна корпорація* [УБЕел], *інформаційні агентства* [ІР-СЗСТ, с. 97], *Книжкова палата України* [ІР-СЗСТ, с. 109], *Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ* [СКТ, с. 67], *Українська асоціація працівників бібліотек для дітей* [УБЕел], *Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури* [ДББ, с. 248], *Українська бібліотечна асоціація* [УБЕел] та ін.

б) назви підрозділів: *бібліографічний відділ* [ДББ, с. 19], *відділ зберігання літератури* [ДББ, с. 41], *відділ комплектування* [ДББ, с. 41], *відділ літератури іноземними мовами* [ДББ, с. 41], *відділ нотно-музичної літератури* [ДББ, с. 41], *відділ обробки літератури і каталогізації* [ДББ, с. 41], *відділ обслуговування читачів* [ДББ, с. 41], *відділ технічної літератури* [ДББ, с. 42], *дитяче відділення бібліотеки* [ДББ, с. 58] та ін.;

10) ТГ термінів УББ на позначення **кількісної характеристики, розміру видавничої продукції чи обсягу документації** (65 одиниць): *балансова вартість фонду* [СОТБІД, с. 7], *бюджет бібліотеки* [ДББ, с. 32], *десятькова нотація* [ІР-СЗСТ, с. 57], *ін-кварто* [СКТ, с. 65], *ін-октаво* [СКТ, с. 65], *ін-плано* [СКТ, с. 65], *міжнародний формат* [ДББ, с. 128], *мікровидання* [СКТ, с. 95], *наклад, одиниця обліку фонду* [СОТБІД, с. 35], *цифрова нотація* [ІР-СЗСТ, с. 229] та ін.

11) ТГ термінів УББ на позначення **видів інформації** (60 одиниць), які групуємо за:

а) змістом: *інформація бібліографічна* [СКТ, с. 66], *наукова інформація* [ІР-СЗСТ, с. 136], *науково-технічна інформація* [ІР-СЗСТ, с. 139], *масова інформація* [ІР-СЗСТ, с. 125], *соціальна інформація* [КТСБСІ, с. 17] та ін.;

б) часовими характеристиками: *експрес-інформація* [СКТ, с. 55], *ретроспективна інформація* [ІР-СЗСТ, с. 186], *поточна бібліографічна інформація* [ДББ, с. 178], *сигнальна інформація* [ІР-СЗСТ, с. 194] та ін.;

в) напрямом руху: *вхідна інформація* [ІР-СЗСТ, с. 45], *вихідна інформація* [ІР-СЗСТ, с. 45] та ін.;

г) режимом доступу: *відкрита інформація* [ІР-СЗСТ, с. 41], *закрита інформація* [ІР-СЗСТ, с. 41], *інформація з обмеженим доступом* [ІР-СЗСТ, с. 101], *конфіденційна інформація* [ІР-СЗСТ, с. 115] та ін.;

г) порядком виникнення: *первинна інформація* [ІР-СЗСТ, с. 160], *вторинна інформація* [ІР-СЗСТ, с. 44] та ін.;

д) глибиною зростання: *оглядова інформація* [ІР-СЗСТ, с. 150], *реферативна інформація* [ІР-СЗСТ, с. 187], *експрес-інформація* [СКТ, с. 55] та ін.;

е) способом групування: *консолідована інформація* [ІР-СЗСТ, с. 113].

12) ТГ термінів УББ на позначення **форм і видів обслуговування, послуг і довідок** (56 одиниць), які класифікуємо за:

а) формою обслуговування: *абонемент* [УБЕел], *бесіда* [ДББ, с. 16], *бесіда з користувачем бібліотеки* [УБЕел], *бібліографічна консультація* [КТСБСІ, с. 44], *бібліотечне обслуговування* [ДББ, с. 25], *відкритий доступ до книжкових фондів* [ДББ, с. 42], *заочний бібліотечний абонемент* [СОТБІД, с. 21], *консультація* [ДББ, с. 107], *міжбібліотечний абонемент* [ІР-СЗСТ, с. 127], *міжнародний міжбібліотечний абонемент* [УБЕел], *фактографічна консультація* [КТСБСІ, с. 44] та ін.;

б) видом обслуговування: *довідково-бібліографічне обслуговування* [ІР-СЗСТ, с. 61], *інформаційне обслуговування* [ІР-СЗСТ, с. 94], *інформаційне обслуговування в режимі «запит-відповідь»* [ІР-СЗСТ, с. 94], *обслуговування читачів* [ДББ, с. 150] та ін.;

в) видом довідок: *віртуальна довідка* [УБЕел], *тематична бібліографічна довідка* [КТСБСІ, с. 44], *тематична довідка* [ДББ, с. 216], *усна бібліографічна довідка* [КТСБСІ, с. 44], *уточнювальна бібліографічна довідка* [КТСБСІ, с. 43] та ін.;

г) видом послуг: *бібліографічна послуга* [ІР-СЗСТ, с. 23], *інформаційні послуги* [ІР-СЗСТ, с. 97], *платні послуги в бібліотеці* [УБЕел] та ін.;

13) ТГ термінів УББ на позначення **типів та видів бібліотек** (49 термінів) класифікуємо за:

а) підпорядкуванням: *державна бібліотека* [ІР-СЗСТ, с. 52], *зональна бібліотека* [ДББ, с. 82], *комунальна бібліотека* [УБЕел], *національна бібліотека* [ДББ, с. 140], *національні спеціалізовані бібліотеки* [ІР-СЗСТ, с. 142], *обласна бібліотека* [ДББ, с. 145], *приватна бібліотека* [УБЕел],

районна бібліотека [ДББ, с. 188], *районна бібліотека для дітей* [ДББ, с. 188], *сільська бібліотека* [ДББ, с. 203] та ін.;

б) змістом бібліотечних фондів: *бібліотека авторських примірників* [ІР-СЗСТ, с. 26], *галузева бібліотека* [ІР-СЗСТ, с. 46], *довідкова бібліотека* [ІР-СЗСТ, с. 60], *патентна бібліотека* [ІР-СЗСТ, с. 160], *універсальна бібліотека* [ДББ, с. 226], *фотобібліотека* [ІР-СЗСТ, с. 225] та ін.;

в) призначенням: *наукова бібліотека* [ІР-СЗСТ, с. 135], *публічна бібліотека* [СОТЗБІД, с. 45], *спеціалізована бібліотека* [ІР-СЗСТ, с. 201], *спеціальна бібліотека* [ІР-СЗСТ, с. 201] та ін.;

г) галуззю знань: *медична бібліотека* [ДББ, с. 122], *музична бібліотека* [ДББ, с. 133], *технічна бібліотека* [ДББ, с. 219] та ін.;

г) категорією відвідувачів-користувачів: *бібліотека для дітей* [ДББ, с. 23], *бібліотека для юнацтва* [ДББ, с. 23], *шкільна бібліотека* [ДББ, с. 245], *студентська бібліотека*, *юнацька бібліотека* [ДББ, с. 248] та ін.;

д) за місцезнаходженням: *бібліобус* [ІР-СЗСТ, с. 162], *бібліотека-автомобіль* [ДББ, с. 22], *бібліотека-вагон* [ДББ, с. 23], *бібліотека-клуб*, *бібліотека-музей* [УБЕел], *бібліотека-пересувка* [ДББ, с. 23].

14) ТГ термінів УББ на позначення **видів бібліографії** (48 одиниць). Видами бібліографії почали називати підрозділи бібліографічної діяльності, що виділились у процесі її диференціації завдяки спільності деяких рис, ознак. Кожен вид бібліографії має своє специфічне суспільне призначення, зумовлене конкретизацією тих завдань, що стоять перед бібліографією в цілому [258, с. 133]. Терміни цієї ТГ класифікуємо за:

а) суспільним призначенням: *бібліотечно-каталожна бібліографія* [КТСБСІ, с. 36]; *видавничо-книготорговельна бібліографія* [КТСБСІ, с. 36], *державна бібліографія* [КТСБСІ, с. 36], *міжнародна бібліографія* [ДББ, с. 44], *науково-допоміжна бібліографія* [КТСБСІ, с. 36], *національна бібліографія* [КТСБСІ, с. 37], *рекомендаційна бібліографія* [СКТ, с. 128] та ін.;

б) ознакою змісту документа, що облікується: *бібліографія газетних статей* [ДББ, с. 21], *бібліографія журнальних статей* [ДББ, с. 22],

бібліографія періодики [ДББ, с. 22], *біобібліографія* [СКТ, с. 26], *вебліографія* [СОТБІД, с. 12], *галузева бібліографія* [КТСБСІ, с. 36], *нотогографія* [ДББ, с. 143], *тематична бібліографія* [ДББ, с. 216], *універсальна бібліографія* [КТСБСІ, с. 36] та ін.;

в) територіальною ознакою: *бібліографія місцевого друку* [ДББ, с. 22], *краєзнавча бібліографія*, *країнознавча бібліографія* [КТСБСІ, с. 36] та ін.;

г) часом видання: *перспективна бібліографія* [КТСБСІ, с. 36]; *поточна бібліографія* [КТСБСІ, с. 36], *поточна державна бібліографія* [КТСБСІ 37], *перспективна бібліографія* [ДББ, с. 185], *ретроспективна бібліографія* [СКТ, с. 129] та ін.;

г) галуззю: *медична бібліографія* [УБЕел], *музична бібліографія*, *технічна бібліографія* [ДББ, с. 133], *народознавча бібліографія* [ДББ, с. 135] та ін.;

15) ТГ термінів УББ на позначення **наукових дисциплін** (46 одиниць): *бібліополістика* [УБЕел], *бібліогнозія* [СКТ, с. 21], *бібліографія* [СКТ, с. 23], *бібліографознавство* [СКТ, с. 23], *бібліоніміка* [УБЕел], *бібліопсихологія* [СКТ, с. 24], *бібліотекознавство* [СКТ, с. 25], *бібліотерапія* [СКТ, с. 24], *бібліотечна валеологія* [УБЕел], *бібліотечна етнологія* [УБЕел], *бібліотечна політологія* [УБЕел], *евристика* [СКТ, с. 55], *інформатика* [ІР-СЗСТ, с. 92], *палеографія* [СКТ, с. 108], *текстологія* [ДББ, с. 215], *читачезнавство* [СКТ, с. 157] та ін.;

16) ТГ термінів УББ на позначення **професійної діяльності** (43 одиниці): *бібліографічна діяльність* [ІР-СЗСТ, с. 22], *видавнича робота бібліотеки* [ДББ, с. 35], *діяльність інформаційних агентств* [ІР-СЗСТ, с. 59], *довідково-бібліографічна робота* [ДББ, с. 61], *інформаційний менеджмент* [ІР-СЗСТ, с. 96], *інформаційно-аналітична діяльність* [ІР-СЗСТ, с. 98], *масово-інформаційна діяльність* [КТСБСІ, с. 26], *науково-організаційна діяльність* [ІР-СЗСТ, с. 138], *управлінська бібліографічна діяльність* [КТСБСІ, с. 35] та ін.;

17) ТГ термінів УББ на позначення **посад та спеціалізації** (36 одиниць): *бібліограф* [КТСБСІ, с. 35], *бібліографознавець* [КТСБСІ, с. 35], *бібліотекар* [СОТЗБІД, с. 10], *видавець* [ІР-СЗСТ, с. 34], *виробник реклами* [ІР-СЗСТ, с. 37], *головний бібліотекар* [ДББ, с. 50], *директор бібліотеки* [УБЕел], *друкар* [ІР-

СЗСТ, с. 68], *інформаційний брокер* [ІР-СЗСТ, с. 95], *інформаційний координатор* [ІР-СЗСТ, с. 95], *книгознавець* [СКТ, с. 74], *молодший бібліотекар* [ДББ, с. 133], *рекламодавець* [ІР-СЗСТ, с. 185], *спеціалісти в галузі інформації* [СОТБІД, с. 43], *старший бібліотекар* [ДББ, с. 210], *фахівець з питань інформаційних виставок* [ІР-СЗСТ, с. 221] та ін.;

18) ТГ термінів УББ на позначення **видів бібліотечних фондів** (33 одиниці): *бібліотечний фонд* [СОТЗБІД, 11], *газетний фонд* [ДББ, с. 47], *галузевий бібліотечний фонд* [ІР-СЗСТ, с. 46], *депозитарний бібліотечний фонд* [ІР-СЗСТ, с. 51], *довідковий фонд* [ДББ, с. 61], *дублетний фонд* [ДББ, с. 65], *запасний страховий фонд документації* [ІР-СЗСТ, с. 79], *інформаційний фонд* [ІР-СЗСТ, с. 97], *книгообмінний фонд* [ДББ, с. 101], *фонд книжкових пам'яток* [ІР-СЗСТ, с. 222], *фонд реферативних журналів* [ІР-СЗСТ, с. 222] та ін.;

19) ТГ термінів УББ на позначення **нормативних документів** (20 одиниць): *акт на прийняття літератури* [ДББ, с. 8], *акт перевірки фонду* [СОТБІД, с. 3], *державна тематична програма (комплексна, цільова)* [ІР-СЗСТ, с. 5], *Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічні бібліотеки* [УБЕел], *Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про шкільні бібліотеки* [УБЕел], *міжнародний стандарт* [ІР-СЗСТ, с. 127], *міжнародний стандартний бібліографічний опис; ISBD* [ІР-СЗСТ, с. 128], *положення про структурний підрозділ бібліотеки* [УБЕел], *посадова інструкція* [УБЕел], *статут бібліотеки* [УБЕел] та ін.;

20) ТГ термінів УББ на позначення **бібліотечного обладнання та устаткування** (17 термінів): *бібліотечне устаткування* [ДББ, с. 26], *бібліотечні меблі* [ДББ, с. 28], *гігрометр* [ДББ, с. 50], *двосторонній стелаж* [ДББ, с. 55], *етажерка для географічних карт* [ДББ, с. 68], *каталожний ящик* [ДББ, с. 97], *книжкова вітрина* [ДББ, с. 102], *книжковий стелаж* [ДББ, с. 103], *стенд* [ДББ, с. 210], *стіл видачі* [ДББ, с. 211], *стіл для читання газет* [ДББ, с. 211] та ін.;

21) ТГ термінів УББ на позначення **бібліотечних приміщень** (17 одиниць): *бібліотечне приміщення* [ДББ, с. 25], *бібліотечний читальний зал* [ІР-СЗСТ, с. 30], *газетний читальний зал* [ДББ, с. 47], *галузевий читальний зал*

[ДББ, с. 49], *депозитарій* [ДББ, с. 55], *загальний читальний зал* [ДББ, с. 73], *резервне книгосховище* [ДББ, с. 55], *книгосховище* [СКТ, с. 75], *основне книгосховище* [ДББ, с. 156], *фондосховище* [СКТ, с. 151] та ін.;

22) ТГ термінів УББ на позначення **осіб, що користуються бібліотекою** (15 одиниць): *абонент бібліотеки* [СОТЗБІД, с. 3], *дитячий читач* [ДББ, с. 59], *запитувачі інформації* [ІР-СЗСТ, с. 80], *зареєстрований користувач* [ІР-СЗСТ, с. 80], *користувач бібліотеки* [ІР-СЗСТ, с. 117], *користувач інформаційної системи* [ІР-СЗСТ, с. 118], *користувач, абонент* [ІР-СЗСТ, с. 117], *споживач інформації* [СОТБІД, с. 43], *читач* [СКТ, с. 157], *читач-абонент* [ДББ, с. 243] та ін.;

23) ТГ термінів УББ на позначення **методів, способів, принципів** (13 одиниць): *аналітичний метод* [ІР-СЗСТ, с. 13], *анкетний опит* [ДББ, с. 13], *ап'юріорний метод* [ІР-СЗСТ, с. 14], *бібліографічний відбір* [ДББ, с. 19], *бібліографічний метод вивчення фонду* [ДББ, с. 20], *витягнення термінів* [ІР-СЗСТ, с. 38], *діазографія* [СКТ, с. 49], *метод бібліографування* [КТСБСІ, с. 38], *складання допоміжного покажчика до бібліографічного посібника* [КТСБСІ, с. 40] та ін.;

24) ТГ термінів УББ на позначення **часових проміжків** (2 одиниці): *бібліографічний інтервал* [ДББ, с. 20], *термін зберігання документів* [ІР-СЗСТ, с. 206].

Отже, сучасна УББТ є важливою частиною термінофонду української мови і становить розгалужену й чітку систему тематичних груп лексики, що переживає на сучасному етапі два повноцінні процеси: 1) постійне й інтенсивне поповнення новими термінами УББ та 2) втрата старих чи застарілих терміноназв. Ці кардинально протилежні і водночас взаємозумовлені процеси пов'язані з позамовними (це насамперед технічні інновації) та мовними чинниками розвитку системи УББТ.

2.2. Гіперо-гіпонімія в системі українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів

Гіпонімні (або гіперо-гіпонімні) зв'язки в УББТ (як і в термінології загалом) – це системні відношення між спеціальними поняттями, які ґрунтуються на відношеннях підпорядкування (видового – родовому), включення (родового у видове) і співпідпорядкування (гіперонім має два й більше співпідпорядкованих гіпоніми). Такі зв'язки між галузевими термінами виникають, на думку львівських мовознавців Т. Панько, І. Кочан та Г. Мацюк, “або внаслідок синтагмозначень гіперонімів, або шляхом актуалізації їх парадигматичних значень” [161, с. 193].

Гіперо-гіпонімні групи у межах будь-якої галузевої термінології об'єднують терміни, які виражають ту саму семантичну ознаку з різним ступенем конкретизації: гіперонім позначає родові поняття, гіпоніми – конкретні видові поняття [60, с. 92]. Зміст видового поняття є ширшим, аніж зміст родового, а обсяг – вузким. Терміни-гіпоніми з усіма ознаками формують значення терміна-гіпероніма. Водночас “гіперонім із додатковими значеннєвими ознаками робить зміст видового поняття ширшим за родові, а обсяг – вузким, що зумовлено кількісною перевагою семантичних компонентів у значенні гіпонімів порівняно з гіперонімами” [167, с. 210].

Мовознавці по-різному кваліфікують такі утворення: *гіперо-гіпонімний блок*; *гіперо-гіпонімна група з паралельною / послідовною структурою*; *родове, видові, підвидові, групові, підгрупові поняття*; *гіпонімні ряди*; *гіперо-гіпонімні мікрогрупи* та ін. У пропонованому дослідженні послуговуємося такими класифікаційними термінами: 1) *гіперо-гіпонімна група* – родові найменування із підпорядкованими йому видовими назвами УББТ; 2) *гіпонімна група* – усі видові назви при гіперонімові; 3) *гіперо-гіпонімний блок* – гіпероніми й гіпоніми із двома та більше рівнями членування (підпорядкування).

У межах УББТ виокремлюємо два види гіперо-гіпонімних зв'язків:

а) власне семантичні (або імпліцитні), що виникають унаслідок актуалізації парадигматичних значень родових назв і мають лише лексико-семантичне вираження:

– метод бібліографування “спосіб, прийом або система прийомів для підготовки (створення) бібліографічної продукції” → *анотація, індексування, опис, огляд, рецензія, реферат* та ін. [КТСБСІ, с. 38–39];

– *неперіодичне видання* → *аркушівка (листівка), брошура, книга* [КТСБСІ, с. 62];

– *періодичне видання* → *бюлетень, збірник, журнал* [КТСБСІ, с. 62];

б) формально-семантичні (або експліцитні), які з’являються внаслідок розвитку синтагмозначень гіперонімів:

– *гриф* → *г. затвердження* “реквізит службового документа, який свідчить про його затвердження посадовою особою або іншим нормативним документом”, *г. погодження* “реквізит службового документа, який свідчить про згоду установи, її підрозділу чи посадової особи, що не є автори документа, з його змістом”, *г. секретності* “реквізит матеріального носія секретної інформації, що засвідчує ступінь секретності даної інформації” та ін. [ІР-СЗСТ, с. 49];

– *картотека* → *бібліографічна к., систематична к. статей, головна довідкова к., тематична к., спеціальна к., краєзнавча к.* та ін. [КТСБСІ, с. 55–56].

Формально-семантичними є гіперо-гіпонімні відношення між:

1) термінами-комполітатами у межах УББТ (*архів* → *фотоархів, фоноархів, аудіоархів; сховище* → *архівосховище, фондосховище, книгосховище*) та термінами-юкстаполітатами (*бібліотека* → *бібліотека-клуб, бібліотека-музей, бібліотека-філія, бібліотека-вагон, бібліотека-пересувка, бібліотека-автомобіль* [ДББ, с. 22–23]; *документ* → *документ-оригінал, документ-першоджерело, документ-копія; книжка* → *книжка-іграшка, книжка-перекрутка, книжка-картинка, книжка-розмальовка, книжка-розкладка* [СКТ, с. 74–75] та ін. За таких умов одна з основ слова-комполітата чи одна із частин слова-юкстаполітата зберігає формальний зв’язок із гіперонімом.

Під час опису гіперо-гіпонімних відношень, дослідники [60, с. 13; 146, с. 57] використовують поняття “правильні гіперо-гіпонімні групи” і “неправильні гіперо-гіпонімні групи”. Правильними вважають такі, до складу

яких входять два гіпоніми і які виникають завдяки протиставленню за наявністю/ відсутністю конкретної ознаки, наприклад:

– *бібліографічне повідомлення* “найпростіший елемент *бібліографічної інформації*” має різні гіпоніми відповідно до двох ознак:

а) → *бібліографічне повідомлення стандартизоване* “точно слідує стандартам бібліографічних описів” і *бібліографічне повідомлення нестандартизоване* (повідомляють дані про документ у будь-якому порядку, не визначеному стандартом);

б) → *усне бібліографічне повідомлення* “повідомлення, незафіксоване на матеріальному носії” і *документальне бібліографічне повідомлення* “документально зафіксоване на письмі; бібліографічний запис” та ін.

Найчастіше, проте, в УББТ виявляємо т.зв. неправильні гіперо-гіпонімні групи, до складу яких входять три і більше гіпонімів. Це пояснюємо багатоаспектністю галузі бібліотекознавства та бібліографознавства, складністю і розгалуженістю поняттєвого апарату, що відображено в термінології, відчутним впливом позамовних чинників. У компонентному аналізі таких “неправильних гіперо-гіпонімних груп” УББТ (їх кваліфікуємо як гіперо-гіпонімні блоки) найкраще використати спосіб вертикально-горизонтального аналізу значень, за яким можна вивчати семантику слів у двох вимірах:

1) вертикальному (порівнювати значення, що перебувають на різних рівнях ієрархії родо-видових відношень);

2) горизонтальному (порівнювати значення одного і того ж рівня ієрархії).

Відповідно під час розгортання гіперо-гіпонімних структур по вертикалі і по горизонталі вертикальні зв'язки – зв'язки підпорядкування, а горизонтальні – семантично рівноправні.

Відповідно до цього можна констатувати особливо широке представлення в УББТ гіперо-гіпонімних блоків із паралельними і послідовними структурами залежно від ознак (параметрів), за якими конкретизуються родові

найменування; у паралельних структурах одному гіперонімові підпорядковано кілька гіпонімних груп, виділених за різними ознаками.

Саме такі гіперо-гіпонімні блоки якнайкраще відтворюють організацію УББТ і визначають місце кожного терміна в ній, репрезентують ступінь складності вивчення УББТ як системи: що більше сфера УББ розвивається і що більше стає складною система УББТ, то більше в ній рівнів членування. Родовидові зв'язки УББТ складні і багатопланові, про що свідчать поширені випадки (76%), коли гіпонім є гіперонімом щодо інших термінів-гіпонімів унаслідок розвитку синтагмозначень.

Наприклад, термін *каталог (реєстр)* 'систематизований звід, список, перелік будь-яких об'єктів (книжок, рукописів, картин, товарів і т. ін.), укладений у систематизованому порядку' як гіперонім об'єднує гіпоніми:

1) **за цільовим** призначенням (сфера застосування): *видавничий каталог, виставковий каталог, бібліотечний каталог, музейний каталог, архівний каталог, номенклатурний каталог, промисловий каталог, філателістичний каталог, нумізматичний каталог, аукціонний каталог, довідковий каталог, рекламний каталог;*

2) **за формою** побутування (типами): *друкований каталог, картковий каталог, фотографічний каталог, електронний (віртуальний) каталог* та ін.

Із-поміж поданих вище термінів УББ є термін *бібліотечний каталог* 'упорядкована сукупність бібліографічних записів на документи, що є у фондах бібліотеки, яка розкриває склад фондів' – гіпонім до аналізованого гіпероніма *каталог*. Водночас термін *бібліотечний каталог* є гіперонімом до численних гіпонімів – назв каталогів, що спільно утворюють уже інший розгорнутий гіперо-гіпонімний блок, в якому групи гіпонімів можна виокремити:

1) **за способом** сортування бібліографічних записів: *абетковий (алфавітний) бібліотечний каталог, систематичний бібліотечний каталог, предметний бібліотечний каталог, нумераційний бібліотечний каталог, регіональний бібліотечний каталог., комплексно-системний бібліотечний*

каталог, словниковий бібліотечний каталог, хронологічний бібліотечний каталог;

2) **за призначенням:** службовий бібліотечний каталог, читацький бібліотечний каталог, читацько-службовий бібліотечний каталог;

3) **за обсягом** відображення фонду: зведений бібліотечний каталог, центральний бібліотечний каталог, генеральний бібліотечний каталог, бібліотечний каталог підфондів;

4) **за видами** документів, що в них відображені: бібліотечний каталог книг, бібліотечний каталог періодичних видань, бібліотечний каталог нотних видань, бібліотечний каталог картографічних видань, бібліотечний каталог нормативно-технічних видань, бібліотечний каталог патентних видань та ін.;

5) **за матеріальною** формою, що змінювалася з часом: рукописний бібліотечний каталог, друкований бібліотечний каталог (у вигляді книжкового, альбомного, блокнотного видання), картковий бібліотечний каталог, блок-картковий (листовий) бібліотечний каталог, бібліотечний каталог на мікроносіях, електронний бібліотечний каталог. Щодо цієї групи гіпонімів, то треба зауважити таке: кожен наступний термін (порівняно із попереднім) засвідчує еволюцію термінологічної бази УББТ у зв'язку із науково-технічним розвитком.

Більшість гіперо-гіпонімних блоків УББТ – відкриті й динамічні об'єднання термінів, оскільки з'являються нові явища та предмети, а відповідно – і назви для них. Продемонструємо цю важливу особливість явища гіперо-гіпонімії в УББТ на прикладі двох гіперо-гіпонімних блоків: перший із гіперонімом *довідка* (належить до давно усталених термінів УББ), другий – із гіперонімом *електронне видання* (належить до новітніх термінів УББ).

I. Термін *довідка* 'відповідь на разовий інформаційний запит користувача, яка містить потрібну інформацію (бібліографічну або фактографічну, повнотекстову чи аналітичну)' використовують у цій галузі впродовж багатьох десятиліть. Проте за останні 20 років кардинально змінився склад гіперо-гіпонімного блоку зі стрижневим гіперонімом *довідка*. Skorистаємося даними

документознавців Г. Швецової-Водки та З. Романухи (за 2016 рік), які досліджували інформаційні послуги, що надають бібліотеки у вишах на сучасному етапі у процесі довідково-бібліографічного обслуговування [261, с. 18–19]. Гіперо-гіпонімний блок із сучасним гіперонімом *довідка* має таку структуру:

1) **за місцем** надання: *стаціонарна (внутрішня) довідка* ‘довідка, що надається у приміщенні книгозбірні у присутності абонента’ – *зовнішня довідка* (або *віртуальна довідка, онлайндова довідка*) ‘довідка, що надається віддаленому користувачеві за допомогою телефонного зв’язку, традиційної чи електронної пошти, чату тощо’;

2) **за формою** надання: *усна довідка – письмова довідка – телефонна довідка – електронна довідка* (→ *електронна довідка на електронну пошту – електронна довідка на віртуальну форму – електронна довідка у чаті*);

3) **за видом і змістом** інформації: *бібліографічна довідка* (→ *адресна бібліографічна довідка – тематична бібліографічна довідка – уточнювальна бібліографічна довідка*), *фактографічна довідка – повнотекстова довідка* ‘довідка, яка надає клієнтові повний текст документа’ – *бібліометрична довідка – бібліотечно-орієнтувальна довідка* ‘довідка, яка служить для ознайомлення клієнта з інформаційними ресурсами бібліотеки, умовами доступу до них, режимом роботи закладу’ – *аналітична довідка* ‘довідка, яка передбачає попередній аналіз документів, про які надається інформація відповідно до запиту’;

4) **за видом наданого джерела** інформації: *традиційна довідка – інтернет-орієнтована (вебліографічна) довідка – різновидова довідка*;

5) **за джерелом пошуку** відповіді: *електронна довідка* (→ *електронний каталог – бази даних – інтернет-ресурси*) – *нелектронна довідка* (→ *карткові каталоги – картотеки – друковані видання*) – *комплексна довідка* ‘довідка на основі традиційного і електронного джерел’.

II. Термін *електронне видання* ‘електронний документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, має вихідні відомості та призначений для розповсюдження в незмінному вигляді’ [IP-СЗСТ, с. 35], що наприкінці

XX ст. був гіпонімом до гіпероніма *видання* ‘твір (документ), який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам державних стандартів’ [IP-CЗСТ, с. 35].

Упродовж попередніх 20 років у зв’язку зі стрімким розвитком ІТ-технологій термін *електронне видання* сам функціює як гіперонім розгалуженої (з кількома рівнями підпорядкування) системи – у межах гіперо-гіпонімного блоку із такими групами гіпонімів:

1) **за наявністю** друкованого еквівалента: *електронний аналог друкарського видання; самостійне електронне видання;*

2) **за природою** основної інформації: *текстове (символьне) електронне видання; образотворче електронне видання; звукове електронне видання; програмний продукт; мультимедійне електронне видання;*

3) **за цільовим** призначенням: *офіційне електронне видання; наукове електронне видання; науково-популярне електронне видання; виробничо-практичне електронне видання; нормативне виробничо-практичне електронне видання; навчальне електронне видання; масово-політичне електронне видання; довідкове електронне видання; електронне видання для дозвілля; рекламне електронне видання; художнє електронне видання;*

4) **за технологією** розповсюдження: *локальне електронне видання; мережеве електронне видання; електронне видання комбінованого розповсюдження;*

5) **за характером** взаємодії користувача і електронного видання: *детерміноване електронне видання; недетерміноване (інтерактивне) електронне видання;*

6) **за періодичністю**: *неперіодичне електронне видання; серіальне електронне видання; періодичне електронне видання; електронне видання, що продовжується; електронне видання, що оновлюється;*

7) **за структурою**: *однотомне електронне видання; багатотомне електронне видання; електронна серія* [IP-CЗСТ, с. 70–71].

Загалом гіперо-гіпонімія у межах УББТ має ту особливість, що родові відношення поєднують різну кількість термінів:

1) найменше виявлено груп, у яких гіперонім має всього лиш 2 гіпоніми, як-от: гіперонім *архівний фонд* ‘сукупність архівних документів’ має два гіпоніми: *архівний фонд особового походження* ‘архівний фонд, фондоутворювачем (-ами) якого є одна чи декілька фізичних осіб’ та *архівний фонд офіційного походження* ‘архівний фонд, фондоутворювачем(-ами) якого є одна чи кілька юридичних осіб’ [IP-СЗСТ, с. 17];

2) найбільший відсоток (45%) – від 3 до 10 гіпонімів, як-от:

– гіперонім *альманах* ‘збірник літературно-художніх і/чи науково-популярних творів, об’єднаних за певною ознакою’ має 3 гіпоніми: *неперіодичний альманах*, *періодичний альманах* і *продовжуваний альманах* [СКТ, с. 15];

– гіперонім *аркуш* ‘одиниця вимірювання обсягу видання’ [СКТ, с. 18] має 7 гіпонімів: *авторський аркуш*, *друкований аркуш*, *обліково-видавничий аркуш*, *умовний друкований аркуш*, *фізичний друкований аркуш*, *книжковий аркуш*, *паперовий аркуш* [СКТ, с. 18];

– гіперонім *заголовок* ‘назва твору’ → *альтернативний заголовок* [СКТ, с. 15], *власний заголовок* ‘заголовок окремого тому, частини багатотомного видання, що відрізняється від загального заголовка’ [СКТ, с. 37], *загальний заголовок* [СКТ, с. 60], *гравійований заголовок* ‘заголовок, надрукований з гравійованої дошки без складання’ [СКТ, с. 43], *графічний заголовок* ‘заголовок, в якому замість тексту використовують складальний знак, орнаментальну прикрасу’ [СКТ, с. 44], *корінцевий заголовок* ‘заголовок, що надрукований на корінці обкладинки чи палітурки’ [СКТ, с. 84], *нумераційний заголовок* ‘заголовок з однієї цифри’ [СКТ, с. 103];

– гіперонім *пагінація* ‘послідовна нумерація сторінок’ має такі гіпоніми: *літерна пагінація*, *зустрічна пагінація*, *подвійна (паралельна) пагінація*, *загальна пагінація*, *постатейна пагінація*, *роздільна пагінація*, *суцільна пагінація* [СКТ, с. 108];

3) усе частіше фіксуємо групи в УББТ, в яких гіперонім має від 20 до 50 гіпонімів, зокрема гіпероніми *видання, бібліографія, бібліотека, покажчик, посібник* та ін. Візьмімо, до прикладу, гіперонім *бібліотека* 'інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки'.

Зауважмо, що точну кількість гіпонімів, пов'язаних із гіперонімом *бібліотека*, сьогодні встановити доволі проблематично, оскільки в окремих групах із цим гіперонімом (наприклад, *галузеві бібліотеки*) точну кількість гіпонімів можна встановити відповідно до точної кількості наук. І все ж подамо основні гіперо-гіпонімні групи із гіперонімом *бібліотека*:

1) **за значенням**: *всеукраїнські бібліотеки загальнодержавного значення* (→ *національні бібліотеки, державні бібліотеки*); *республіканські бібліотеки* (→ *бібліотеки Автономної Республіки Крим*); *обласні бібліотеки*; *міські бібліотеки*; *районні бібліотеки*; *селищні бібліотеки*; *сільські бібліотеки*;

2) **за змістом** бібліотечних фондів: *універсальна бібліотека, галузева бібліотека* (→ *суспільно-політична бібліотека, науково-технічна бібліотека, медична бібліотека, сільськогосподарська бібліотека* та ін.) [ІР-СЗСТ, с. 46]; *міжгалузева бібліотека* [ІР-СЗСТ, с. 218];

3) **за призначенням**: *публічна* (→ *загальнодоступна, масова*) *бібліотека, спеціалізована бібліотека* (→ *бібліотека для дітей, бібліотека для дітей та юнацтва, бібліотека для осіб із фізичними вадами*); *спеціальна бібліотека* (→ *бібліотека академій наук, бібліотека науково-дослідних установ, бібліотека навчальних закладів, бібліотека підприємств, бібліотека установ, бібліотека організацій*) та ін.;

4) **за місцезнаходженням** (розташуванням): *стаціонарна бібліотека, пересувна бібліотека* (→ *бібліотека-пересувка; бібліобус*) [ІР-СЗСТ, с. 163; с. 206];

5) **за частинами:** *центральна бібліотека, бібліотека-філія* [IP-СЗСТ, с. 26–27; с. 228];

б) **за джерелом фінансування:** *державна бібліотека (→ універсальна державна бібліотека, спеціальна державна бібліотека, спеціалізована державна бібліотека), приватна бібліотека, профспілкова бібліотека* [IP-СЗСТ, с. 52; с. 180];

7) **за способом подачі** бібліотечних фондів: *звичайна бібліотека – електронна бібліотека* [IP-СЗСТ, с. 70].

Порівняно зі згаданим вище гіперо-гіпонімним блоком із терміном *бібліотека*, ще складнішим і розгалуженішим є гіперо-гіпонімний блок із гіперонімом *бібліографічний посібник* ‘упорядкована множина бібліографічних записів; документальна форма існування бібліографічної інформації, за допомогою якої вона фіксується і зберігається в часі та розповсюджується в просторі у вигляді документа’. Існування такого блоку уможливорює те, що його стрижневий гіперонім *бібліографічний посібник* називає складне і широке поняття: а) основний вид бібліографічної продукції; б) результат практичної бібліографічної діяльності; в) засіб бібліографічного обслуговування і використання бібліографічної інформації, г) може містити один бібліографічний запис (бібліографічний плакат, каталогова картка, окреме бібліографічне повідомлення) і кілька мільйонів (наприклад, каталоги найбільших бібліотек).

Ось тому класифікація бібліографічних посібників здійснюють за різними ознаками, яких сьогодні 12 [КТСБСІ, с. 46–54]:

1) **за суспільним призначенням** (цільовим та читацьким): *державний бібліографічний посібник, науково-допоміжний бібліографічний посібник, рекомендаційний бібліографічний посібник, видавничий бібліографічний посібник, книготорговельний бібліографічний посібник, професійно-виробничий бібліографічний посібник, бібліотечно-каталожний бібліографічний посібник, бібліографічний посібник екстеріоріки;*

2) **за видами відображених документів:** *бібліографічний посібник текстових документів, бібліографічний посібник нетекстових документів*

(нот, картографічних, образотворчих документів тощо), *бібліографічний посібник інших видів документів* (аудіальних, аудіовізуальних, машиночитаних документів), *змішаний бібліографічний посібник*;

3) **за тематико-галузевим змістом відображених документів:** *універсальний бібліографічний посібник, багатогалузевий бібліографічний посібник, галузевий бібліографічний посібник, тематичний бібліографічний посібник, персональний (біобібліографічний) бібліографічний посібник*;

4) **за змістово-територіальними зв'язками:** *краєзнавчий бібліографічний посібник, країнознавчий бібліографічний посібник*;

5) **за часом (хронологією) видання відображених документів:** *ретроспективний бібліографічний посібник, поточний бібліографічний посібник, перспективний бібліографічний посібник, кумулятивний бібліографічний посібник*;

б) **за територіальною ознакою:** *загальнодержавний бібліографічний посібник, міжнародний бібліографічний посібник, бібліографічний посібник місцевого друку*;

7) **за мовою:** *мономовний бібліографічний посібник, полімовний бібліографічний посібник*;

8) **за методами бібліографування** (зокрема за способом відбору): *реєстраційний бібліографічний посібник, вибірковий бібліографічний посібник*;

9) **за способом бібліографічного групування:** *абетковий бібліографічний посібник, хронологічний бібліографічний посібник, топографічний бібліографічний посібник, систематичний бібліографічний посібник, тематичний бібліографічний посібник*;

10) **за способом бібліографічної характеристики:** *анотований бібліографічний посібник, реферативний бібліографічний посібник, оглядовий бібліографічний посібник, сигнальний бібліографічний посібник, критико-бібліографічний бібліографічний посібник., технічно-кодований бібліографічний посібник*;

11) **за внутрішньою формою (за жанрами):** *бібліографічне повідомлення, бібліографічний список, бібліографічний покажчик, бібліографічний огляд, бібліографічна бесіда, бібліографічний бюлетень, бібліографічний журнал, бібліографічний відділ у періодичному виданні, допоміжний покажчик до видання, бібліографічний каталог, бібліографічна картотека, бібліографічний дайджест, віртуальна виставка, бібліографічна енциклопедія та ін.;*

12) **за зовнішньою формою:** *рукописний бібліографічний посібник (→бібліографічний посібник написаний від руки, машинописний бібліографічний посібник, роздрукований на принтері бібліографічний посібник), друкований бібліографічний посібник, електронний бібліографічний посібник та ін.*

Окрім родо-видових зв'язків, терміни УББ пов'язані між собою відношеннями “частина – ціле”. Мовознавці вказують на суттєву відмінність між гіперо-гіпонімією (рід – вид) та голо-партонімією (частина – ціле): перша базується на подібності / відмінності предметів та явищ, друга – на зв'язках (взаємодіях, залежностях) предметів та явищ: “Гіпонімічні зв'язки імен – вид класифікаційних концептуальних зв'язків, які відображають рівні подібності-відмінності предметів, навіть якщо вони ніяк не пов'язані. Партитивні зв'язки – це вид імплікаційних концептуальних зв'язків, які передбачають і відображають зв'язки предметів, що перебувають у взаємодії і взаємозалежності. Частини взаємодіють, будучи взаємопов'язаними у структурі цілого” [ЛЭС, с. 89].

У сучасному українському мовознавстві думки розділилися: одні дослідники розуміють гіпонімію досить широко – родо-видові і партитивні; інші кваліфікують її вужче, тобто без партитивних зв'язків, адже якщо слова не є однопорядковими, тобто знаходяться на різних рівнях абстракції, то гіпонімічних відношень не виникає [146].

За нашими спостереження, УББТ має у своєму складі терміни, пов'язані голо-партитивними зв'язками (відношення “частина – ціле”): *книга – сторінка, заголовок, том; бібліотека – абонемент, книгосховище, каталог, інтернет-*

ресурси та ін. Вважаємо, що такі зв'язки слід відмежовувати від гіперо-гіпонімних зв'язків, бо, на відміну від родо-видових відношень, голопартонімія ґрунтується на зв'язках між термінами, що відображають взаємодію і взаємозалежність частин одного цілого.

Отже, можемо стверджувати, що гіперо-гіпонімні відношення є головним чинником структурної організації УББТ. Терміни об'єднуються в гіперо-гіпонімні групи та гіперо-гіпонімні блоки на основі родо-видових зв'язків, які відображають ієрархічність та взаємозумовленість понять українського бібліотекознавства та бібліографознавства. Важливість родо-видових відношень у будь-якій галузевій термінології в тому, що гіперо-гіпонімні відношення охоплюють усю терміносистему.

Гіперо-гіпонімію у системі УББТ свідомо розвивають, формують, тому що за її допомогою можна моделювати складні родо-видові відношення, які є універсальними для побудови семантичних полів і розрядів, тематичних груп у лексиці й, зокрема, термінології.

2.3. Синонімія в системі українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів

Досліджуючи сучасну УББТ (до середини 1990-х років включно), мовознавець М. Сташко, визначила основні типи синонімії в сучасній УББТ і проаналізувала їх: 1) лексична: *екземпляр – примірник, манускрипт – рукопис, бібліотека – книгозбірня* та ін.; 2) словотвірно-морфологічна: *погоджене комплектування – узгоджене комплектування, річник – щорічник, передплата – передплачування* та ін.; 3) синтаксична: *читацький попит – попит читачів, читацька категорія – категорія читачів* та ін.; 4) родо-видова: *каталогування документа – каталогування, рекомендаційний бібліографічний посібник – рекомендаційний посібник* та ін.; 5) морфолого-синтаксична: *розділова картка – розділювач, стародавній друк – стародрук* та ін. [215, с. 9].

Варто, однак, зауважити, що проблема функціонування синонімів в УББТ і причини їх постійної появи сьогодні не тільки не втратила актуальності, а й

вимагає ретельного дослідження, адже за попередні 25 років інтенсивного розвитку інтернет-технологій і стрімких трансформаційних процесів, яких зазнала бібліотечна та бібліографічна діяльність протягом цього періоду, а отже, і відчутне поповнення УББТ численними новими терміноназвами (про що дет. див: Розділ 1), усі лексико-семантичні явища у цій терміносистемі набули специфічних ознак, а їхній розвиток – нових особливостей. Це насамперед стосується синонімії між термінами бібліотеко- та бібліографознавства.

Усе сказане вище про вплив позамовних факторів на УББТ дає змогу повному поглянути на синонімні зв'язки між термінами цієї галузі і дійти важливих висновків щодо самого трактування явища синонімії: а) у термінології загалом (явище бажане/ небажане, шкідливе / нешкідливе, прийнятне / неприйнятне), яке і сьогодні не є однозначним у працях українських термінологів, зокрема А. Крижанівської [117, с. 17], і б) у термінології сучасного УББ загалом.

Дослідження сучасних галузевих термінологій за останні кілька років свідчать, що думки термінологів традиційно розходяться. З одного боку, існує певне застереження щодо доцільності синонімії в термінології. Як зауважує дослідниця-термінолог І. Кочан, синоніми в термінології – явище неоднорідне: “у межах наукового стилю мови – синоніми небажані, навіть шкідливі, бо руйнують термін як дефінітивну одиницю системи. У професійно-виробничій сфері, в усному мовленні фахівців творяться і функціують спрощені, скорочені терміни, які нерідко є випадковими, безсистемними й не вживаються поза виробничо-професійною сферою” [112, с. 19].

Термінолог З. Куньч наголошує: “Поява численних синонімних одиниць властива несформованій та неусталеній терміносистемі, однак наявність багатьох назв для одного і того ж наукового поняття може призводити до непорозумінь у наукових дискусіях, перешкоджати науковому поступу, а також це свідчить про недосконалість термінологічної системи” [120, с. 39].

З іншого – учені допускають синонімію в термінології, доводять її органічність та необхідність: “Синоніми й варіанти в термінології – явище не

бажане, але цілком реальне, його існування сприяє унормуванню фахової мови, бо з часом одна з одиниць починає домінувати, відтісняючи іншу на другий план” [112, с. 19]. А отже, “оскільки синонімія є своєрідною ознакою літературної мови, законом розвитку та існування мови, вважаємо, що немає підстав говорити про синонімію термінів як явище негативне й надлишкове або взагалі її заперечувати, бо на термінну лексику як на підсистему літературної мови поширюються закони останньої” [240, с. 70–71]. Деякі мовознавці пропонують такий підхід: синонімія є загальномовним явищем, а тому “термінну синонімію не слід цілком відривати від синонімії загальнонаціональної мови” [237, с. 62].

Синонімія в термінології, однак, має помітно інший вияв, аніж синонімія загальноповживаної мови: загальноповживані синоніми різняться, за спостереженням А. Коваль, “тонкими смисловими й експресивними відтінками і становлять один із найважливіших стилістичних засобів мови”, тимчасом як “синоніми-терміни визначають одні й ті самі поняття, розрізняючись лише характерною ознакою, покладеною в основу називання поняття, і становлять досить специфічну категорію слів щодо їхніх стилістичних можливостей” [101, с. 158].

Спостереження, яке висловила мовознавець А. Коваль понад пів століття тому (“наявність синонімічних термінів у науковому стилі є хоч і небажаним, але неминучим наслідком бурхливого розвитку науки й техніки” [там само]), є особливо актуальним стосовно сучасної УББТ, яка інтенсивно оновлюється і поповнюється, а корпус термінів-неологізмів дослідники називають *новітньою термінологією* [41]. Учені виокремлюють дві можливості активізації розвитку синонімії в термінології і, відповідно, появу найбільшої кількості синонімів: 1) на початковому етапі становлення терміносистеми і 2) в періоді інтенсивного розроблення чи формування терміносистем під впливом мовних позамовних факторів [50, с. 73].

До сьогодні актуальним залишається питання синонімії та дублетності в термінології, про що українські мовознавці дискутували ще від 1920-30-их рр. і загалом, на думку О. Литвин, “розглядали її як стимул до розвитку термінології”

[129, с. 113]. Одні термінологи заперечують синонімію в термінології і визнають лише дублетність [99, с. 225–226], інші доводять, що терміни, тотожні за значенням, “можуть відрізнитися іншими ознаками, наприклад, структурою, етимологією, ступенем сучасності, особливостями функціонування”, а тому терміни, які збігаються за семантикою, можна класифікувати як абсолютні синоніми” [26, с. 101]. Третя позиція – у галузевих терміносистемах функціують термінологічні синоніми, тобто дублети [112, с. 16; 145, с. 24].

Саме такий підхід щодо визначення статусу слів-синонімів у термінології, на нашу думку, є найбільш прийнятним. У пропонованому дослідженні лексичної системи УББТ послуговуємося назвами *термінологічні синоніми* (або *синоніми-дублети*).

Корпус термінологічних синонімів (дублетів) у межах УББТ кінця ХХ – першої чверті ХХІ ст. дає нам змогу, з одного боку, констатувати збереження основних синонімних груп відповідно до вже раніше зробленого аналізу (М. Сташко та ін.); з іншого – кардинальні якісні та кількісні зміни стосовно розвитку синонімії. Нижче подаємо аналіз корпусу синонімів-дублетів УББТ.

У сучасній УББТ синоніми-дублети є очевидними. Із-поміж них виокремлюємо такі різновиди: а) лексичні, б) словотвірні, в) синтаксичні (структурні).

Лексичні синоніми в УББТ мають вияв у парах:

а) запозичений термін – український термін: *акумулювання* – *накопичування* “поступове поповнювання зібрання записів чи архіву внаслідок діяльності будь-якого типу” [ІР-СЗСТ, с. 11], *абонент* – *користувач* [ІР-СЗСТ, с. 117], *адаптація* – *приспосовання* ‘робота незавершена / завершена, яка походить від іншої праці, спеціально перероблена й призначена для іншого носія або іншої літературної чи музичної форми’ [ІР-СЗСТ, с. 10]; *журнал* – *часопис* [ІР-СЗСТ, с. 75]; *підроблений документ* – *фальсифікат*, *наклад* – *тираж* [ІР-СЗСТ, с. 135]; *відгук* – *рецензія* [ІР-СЗСТ, с. 40]; *легенда* – *експлікація* ‘текст, що пояснює значення символів та умовних позначень на

картах, малюнках тощо' [ДББ, с. 113]; *довговічність (документа) – читабельність (документа)* та ін.;

б) запозичений термін – запозичений термін: *цифрова книга – електронна книга* [СІБТел]; *еквівалентні стандарти – гармонізовані стандарти* [ІР-СЗСТ, с. 47], *недетерміноване електронне видання – інтерактивне електронне видання* [ІР-СЗСТ, с. 143], *ремонт (книги) – реставрація (книги)* [ДББ, с. 193]; *конволют – алігат* 'книга, механічно складена з кількох самостійно виданих різнотипних творів друку або рукописів, опрацьованих в один то' [ДББ, с. 107]; *фортитул – авантитул* 'перша сторінка подвійного титульного аркуша видання' [СКТ, с. 9; с. 152]; *еквівалентний книгообмін – паритетний книгообмін* [ДББ, с. 161] та ін.;

в) український термін – український термін: *частина – складник* [Сташко, с. 14], *вступ – передмова* [Сташко, с. 24], *книжковий злодій – книгокрад* [Сташко, с. 26], *вибірка – витяг* [Сташко, с. 27], *додатковий опис – допоміжний опис* [ДББ, с. 61–62], *застібки (книги) – зав'язки (книги)* [СКТ, с. 60], *читачезнавство – читачівство* [СКТ, с. 157], *упорядник – укладач, україніка – українознавство* [ДББ, с. 227], *берег – поле* 'вільна, незадрукована ділянка сторінки документа', *знищення – видалення* та ін. Спостерігаємо свідому активізацію у сучасному вжитку одного із пари синонімів УББТ та усунення іншого (подаємо його нижче другим у парі) як пережитка терміносистеми радянського періоду, наприклад: *покликання – посилання* [ІР-СЗСТ, с. 170], *поличний напис – поличний ярлик* [ДББ, с. 175], *поличний індекс – розстановочний індекс* [ДББ, с. 175] та ін.;

г) сучасний термін – застарілий термін: *щоденник – діарій (діаріуш)* [СКТ, с. 50]; *зношений документ – ветхий документ, зношеність документа – ветхість документа* [СОТІБД, с. 22], *ініціал – заголовна літера – буквиця* [СКТ, с. 28]; *реєстр – розпис* [СКТ, с. 127], *авантитул – фортитут, коректор – справник* [СКТ, с. 152] та ін.

Явище переходу терміназви з активного фонду до пасивного варто описати детальніше. Характерною рисою розвитку синонімної системи УББТ

упродовж останніх десятиліть є активне поповнення фонду застарілої терміної лексики, що пов'язане насамперед із технічним оснащенням роботи та інформаційними технологіями у сфері УББ. Архаїзація стосується:

а) частини синонімного ряду:

- вийшли з ужитку терміни *обчислювальна мережа* і *мережа ЕОМ*, в ужитку залишився термін *комп'ютерна мережа* 'єдиний комплекс, що об'єднує в єдину систему засоби зв'язку, комутаційне устаткування, програмне забезпечення та протоколи для виконання інформаційних, управлінських, обчислювальних і/або інших задач' [ІР-СЗСТ, с. 150];

- вийшли з ужитку терміни *машинозчитувальний документ* і *машиночитний документ*, у вжитку залишився термін *електронний документ* 'документ, призначений для використання людиною за допомогою електронно-обчислювальної машини' [КТСБСІ, с. 21–22] та ін.;

б) цілого синонімного ряду або синонімної пари, як-от:

- вийшли з ужитку пари термінів-синонімів *апарат для читання мікрокопій* і *мікропроекційний апарат* (ДББ, с. 14); *просвітна перфокарта* і *суперпозиційна перфокарта* (ДББ, с. 185); *листовий каталог* і *блокнотний каталог* 'застаріла форма каталога; складається з окремих листів компактного паперу, скріплених по краю, кожний із них містить опис одного твору друку' (ДББ, с. 116);

- вийшов з ужитку ряд термінів-синонімів *транспортування документа на машинному носії* і *машинограмі* – *передавання документа на машинному носії* і *машинограмі* – *пересилання документа на машинному носії* і *машинограмі*; синоніми увійшли в 1980-роки у зв'язку з новими видами документів на перфострічках, перфокартах, дисках і магнітних стрічках, проте на сьогодні архаїзувалися [232, с. 228] та ін.

Водночас із архаїзацією у сучасній УББТ відбувається активна неологізація. Наприклад, у публікаціях за останні роки натрапляємо на численні факти неологізації в УББТ, коли ще тільки триває процес стандартизації:

а) п'ять синонімів-дублетів на позначення процесу розділеної в часі та просторі взаємодії бібліотеки та користувача: *дистантне обслуговування* (В. Горовий, Т. Гранчак, С. Кулицький, В. Медведєва) – *обслуговування на основі використання новітніх технологій* (М. Дворкіна) – *віртуальне (електронне) обслуговування* (Д. Грибков, І. Моргенштерн, Ю. Мелентьєва, О. Бичко, О. Кутузова) – *онлайнове обслуговування* (Д. Солов'яненко, О. Жабко) – *дистанційне обслуговування* (О. Ісаєнко) на позначення процесу розділеної в часі та просторі взаємодії бібліотеки та користувача [дет. див.: 23];

б) чотири синоніми-дублети *дистантний користувач* (В. Горовий, Т. Гранчак, С. Кулицький, В. Медведєва) – *віддалений користувач* (Д. Грибков, О. Жабко, Т. Добко, Н. Каліберда, О. Кутузова) – *відділений користувач* (І. Науменко, С. Дригайло) – *онлайновий користувач* (М. Кузніченко, М. Камишанова) на позначення особи, що користується бібліотечними послугами поза бібліотекою;

в) чотири синоніми-дублети *авторитетні документи* – *автентичні документи* – *надійні документи* – *цілісні документи* є спробою калькування англійського терміна *authoritative records* [232, с. 300];

г) два синоніми-дублети *бібліографічна грамотність* – *бібліографічна культура* (запропонувала Н. Королевич, перший професор у галузі бібліографії в Україні) на позначення чіткої відповідності бібліографії, бібліографічної діяльності всім нормам, напрямам та вимогам вітчизняних і зарубіжних стандартів згідно з фаховим оформленням наукових робіт (тому не випадково бібліографічну діяльність фахівці розглядають як точні науки фізику, хімію, математику) [41];

г) два синоніми-дублети *кон'юнктурна бібліографія* – *рекламна бібліографія*, яких ще не фіксує жоден словник і не подає жоден навчальний посібник чи підручник. Вони, проте, стосуються такого виду бібліографічної діяльності, яка, за твердженням науковців, була розвинена в Україні ще в першій половині ХІХ ст.: 1843 року в Києві відставний капітан П. Должиков мав приватну книгозбірню на 4,5 тис. книг; власник прагнув поширювати

грамотність серед народу і одержати певний прибуток за користування книжками, тому він склав нетрадиційний каталог із незвичною назвою “Аптека для душі”, який розмістив не на каталожних картках, а на папері великого формату і виставляв у вітрині, що привертало увагу читачів і забезпечило ефективність роботи книгозбірні. Українські бібліографи переконані, що в наш час цей вид бібліографії покликаний боротися за читача в бібліотеці і за покупця у книгарні [41].

Зауважмо таку особливість під час вивчення новітньої термінології УББ (постійне оновлення рядів синонімів чи активне їх поповнення): дослідники обов’язково вказують прізвища тих чи тих термінологів, які або ввели термін до галузевого термінофонду, або послідовно ним послуговуються до моменту стандартизації та остаточного закріплення терміна за певним поняттям.

Синоніми в УББТ об’єднуються в пари та ряди із різною кількістю синонімів-компонентів:

1) два компоненти: *інтернет-орієнтована довідка – вебліографічна довідка* [259]; *подарункове видання – сувенірне видання* [СКТ, с. 141], *бібліографічна рідкість – рідкісна книга* [СКТ, с. 21], *пробіл – проміжок* [СКТ, с. 123], *титульний аркуш – титульна сторінка* [СОТБІД, с. 44], *наочні посібники – візуальні посібники* [ДББ, с. 134], *персональний автор – індивідуальний автор* “особа, яка написала твір або взяла участь у його складанні” [ДББ, с. 168], *центральний каталог – зведений каталог* [ДББ, с. 238], *бібліографічна евристика – бібліографічний пошук* [СКТ, с. 55] та ін.;

2) три компоненти: *наскрізна пагінація – суцільна пагінація – продовжувана пагінація* ‘пагінація документа, складеного з кількох друкованих одиниць, частин чи випусків, яка здійснюється з першого до останнього елемента документа’ [ІР-СЗСТ, с. 135], *шифр зберігання документа – бібліотечний шифр – поличний індекс* [СОТБІД, с. 47]; *висновок – підсумок – резюме* [ІР-СЗСТ, с. 38]; *писемний документ – текстовий документ – літературний документ* [КТСБСІ, с. 22], *діалогова інформаційно-пошукова система – інтерактивна інформаційно-пошукова система – онлайн*

інформаційно-пошукова система ‘інформаційно-пошукова система, призначена для пошуку інформації в діалоговому режимі’ [IP-СЗСТ, с. 59] та ін.

Треба зауважити різний статус термінів з огляду на сферу їх використання, т.зв. стилістична диференціація, зокрема за категорією ‘літературне загальноживане слово – розмовне слово’: *пересувна бібліотека – бібліобус – бібліотека-пересувка* [IP-СЗСТ, с. 163], *метелик – прокламація – летучка, підроблений оригінал – фальсифікат – фальшивка* [СКТ, с. 94] та ін.;

3) чотири компоненти: *віртуальна бібліотека – мережева бібліотека – електронна бібліотека – онлайнна бібліотека; повторне видання – нове видання – перевидання – передрук* [IP-СЗСТ, с. 167]; *класифікаційне індексування – бібліографічна систематизація – класифікаційна систематизація – систематизація* ‘процес вираження змісту документа та або запиту інформаційно-пошуковою мовою’ [СОТБІД, с. 27] та ін.;

4) шість компонентів: *споживач інформації – споживач – одержувач інформації – реципієнт – користувач інформаційної системи – абонент бібліотеки* [СОТБІД, с. 43]; *краєзнавча бібліографія – крайова бібліографія – бібліографія місцевого друку – місцева бібліографія – топобібліографія* [ДББ, с. 111] та ін.

Синоніми в УББТ об’єднуються в ряди, компоненти яких мають різну структуру (таке явище, за визначенням І. Кочан, є міжрівневою синонімією [112, с. 17]). За структурою аналізовані синоніми-дублети УББТ поєднуються в такий спосіб:

а) однокомпонентний термін – однокомпонентний термін: *абреже – екстензо* [СКТ, с. 9; с. 55]; *фрагмент – уривок* [Сташко, с. 144], *палітурка – оправа* [СКТ, с. 108], *хронікалізація – датування* [ДББ, с. 237], *передмова – вступ* [СКТ, с. 115] та ін.;

б) однокомпонентний термін – термін-юкстапозит (із другою частиною композитом): *правдник – оригінал – документ-першоджерело* [IP-СЗСТ, с. 154];

в) термін-словосполучення – термін-юкстапозит: *багатомовний словник – словник-поліглот* [ДББ, с. 205];

г) термін-комполит – термін-комполит: *буктрейлер – книготрейлер* [УБЕел], *книгознавство – бібліологія* [IP-СЗСТ, с. 108], *бібліофобія – книгофобія* [СКТ, с. 26], *бібліософія – бібліофілософія* [СКТ, с. 25], *фотогравюра – геліогравюра, фотонабір – фотоскладання, філігранологія – філігранознавство* [СКТ, с. 40], *словолитня – ирифтоливарня* [СКТ, с. 137], *книголюб – книгоман – бібліоман – бібліофіл* [Сташко, с. 20], *бібліотека – книгозбірня* [Сташко, с. 20], *діловодство – справочинство* [Сташко, с. 33], *довготерміновість – довгостроковість* та ін.;

г) однокомпонентний термін – термін-словосполучення: *вкладний аркуш – вкладень* [Сташко, с. 25], *букдизайн* ‘художнє оформлення книги в широкому розумінні’ – *дизайн у книзі, художнє конструювання книги* [СКТ, с. 28]; однак переважно перший є запозичений, другий – власне український: *екслібрис – книжковий знак, суперекслібрис – книжковий знак на палітурці* [ДББ, с. 103], *колонтитул – посторінкові заголовки* [ДББ, с. 105], *унітерм – координатний показчик* [ДББ, с. 108; с. 227], *лясе – книжкова закладка* [ДББ, с. 115], *копірайт – авторське право* [IP-СЗСТ, с. 10], *анепіграф – видання без назви* [СКТ, с. 16], *інтеркалятор – роздільник вставки* [СКТ, с. 189], *кіпсек – подарункова книга* [СКТ, с. 72], *колофон – кінцевий титул* [СКТ, с. 71], *сигнет – видавнича марка* (СКТ, 135) та ін.;

д) однокомпонентний термін – термін-комполит – термін-словосполучення: *інформатика – інформацієзнавство – інформаційна наука* ‘галузь знання, що досліджує функції, структуру та розповсюдження інформації, а також керівництво інформаційними системами’ [IP-СЗСТ, с. 92]; *дублетність – багатоекземплярність* ‘можливі надлишкові примірники і примірники документів, що з часом перестали відповідати рівню попиту і потребам користувачів і бібліотеки’ [СОТБІД, с. 19] та ін.;

е) термін-словосполучення – термін-словосполучення: *віртуальна довідка – цифрова довідка – електронна довідка – довідка в реальному часі* [257]; *дефектний примірник – акефалічна книга* [СКТ, с. 47], *разове видання – неперіодичне видання* [СКТ, с. 126], *унікальний архівний документ – унікальна*

документальна пам'ятка [IP-СЗСТ, с. 219], *шифр зберігання документа* – *бібліотечний шифр* – *поличний індекс* [IP-СЗСТ, с. 168], *допоміжний фонд* – *резервний фонд* [ДББ, с. 64] та ін.

Окрім синонімії, у терміносистемі УББ активно функціює і варіантність. Причини виникнення цього явища різні: а) потреба номінування нових предметів і явищ (намагання створити вдале найменування, яке б найкраще виконувало номінативну функцію, призводить до появи кількох термінів з однаковим значенням); б) потреба перейменування (переважно застарілих або недосконалих термінів; причинами перейменування є полісемія терміна, його неточність і багатоконпонентність, невідповідність нормам літературної мови); в) результат паралельного номінування предметів чи явищ, які вже мають назву в українській мові [139, с. 103].

Унаслідок паралельного номінування виникає більшість термінів-варіантів, а головний чинник такого виникнення – принцип мовної економії (багатослівні терміни поступаються коротшим варіантам, аббревіатурам, символам), принцип стилістичної доцільності і принцип орфографічної відповідності. Ось чому паралельне найменування в галузевій термінології допомагає якнайповніше задовольнити потреби наукового спілкування в різних ситуаціях і забезпечує належний рівень культури української наукової мови.

Як і щодо невирішеного питання про природу синонімії в термінології, так і стосовно варіантності існують різні думки (О. Тараненко, Л. Симоненко, І. Кочан, Л. Малевич, С. Булик-Верхола та ін.). Українські мовознавці активно обговорюють, зокрема, варіантність у вузькому розумінні (часткова модифікація того самого мовного знака характеризується тотожністю значень і не порушує тотожності знака самому собі, це т.зв. формальні варіанти) і в широкому розумінні (це множинність засобів вираження того самого значення, тоді і синоніми теж можна вважати варіантами терміна) [112, с. 14].

У пропонованому дослідженні послуговуємося визначенням *термінологічна варіантність*, розрізняючи *варіанти терміна* (акцентуаційні, фонетичні, словотвірні, морфологічні та орфографічні модифікації тієї самої

терміноодиниці, які можуть різнитися часом виникнення та частотністю використання) і *терміни-варіанти* (усі мовні та мовно-символьні знаки, які вживають на позначення того самого наукового концепту / поняття на різних синхронних зрізах) [139, с. 101].

В українській терміносистемі бібліотекознавства та бібліографознавства функціують варіанти термінів різних рівнів:

1) фонетичні варіанти: *аудіодокумент* – *авдіодокумент* [ІР-СЗСТ, с. 18], *проект розвитку бібліотеки* – *проект розвитку бібліотеки*, *бібліотечна спеціалізація* – *бібліотечна спеціалізація*, *спеціалізована бібліотека* – *спеціалізована бібліотека*; *бібельдрук* – *бібльдрук* [СКТ, с. 21], *лясе* – *ляссе* – *лассе* [СКТ, с. 91], *портолан* – *портулан* [СКТ, с. 119], *пласка картотека* – *пласка картотека* [Сташко, с. 54], *пергамент* – *пергамен* [СКТ, с. 111] та ін.;

2) словотвірні варіанти: *дистантний* – *дистанційний*, *інтернетовий* – *інтернетний*, *бібліопегістика* – *бібліопегія* [СКТ, с. 24], *каталоговий запис* – *каталогізаційний запис* – *каталожний запис* [ІР-СЗСТ, с. 104]; *пекеджінг* – *пекеджер* ‘мале видавництво, яке розробляє і продає ідею чи готову до публікації книгу великому підприємству’ [СКТ, с. 111], *кеттерівський знак* – *кеттерський знак* ‘авторський знак, установлений за таблицею американського бібліотекознавця Чарлза Кеттера’ [СКТ, с. 70], *лицьовий рукопис* – *лицевий рукопис* ‘рукописна книга з ілюстраціями-мініатюрами’ [СКТ, с. 87], *стовпець* – *стовпчик* [СКТ, с. 140], *струменний друк* – *струменевий друк* [СКТ, с. 140], *систематизування* – *систематизація* [ІР-СЗСТ, с. 196], *нестационарне обслуговування* – *позастационарне обслуговування* [СОТБД, с. 33]; *подвійна пагінація* – *здвоєна пагінація* [ДББ, с. 160], *картонний* – *картоновий* [Сташко, с. 53] та ін.;

3) варіанти за родовою кореляцією: *атрибуція* – *атрибутування* [СКТ, с. 20], *бібліофільство* – *бібліофілія* [СКТ, с. 25], *фальсифікат* – *фальшивка*, *манжетка (книги)* – *манжет книги* [СКТ, с. 92], *персоналій* – *персоналія* ‘видання, що містять матеріали, присвячені життю та діяльності певної особи’

[СКТ, с. 113]; *філіал бібліотеки – філія бібліотека* [ДББ, с. 229], *читальна зала – читальний зал* [IP-СЗСТ, с. 229] та ін.;

4) варіанти за кореляцією числа: *центральна бібліотека ‘бібліотека, яка виконує функції координаційного та організаційно-методичного центру, а також центру міжбібліотечного абонементу для бібліотек мережі’ – центральні бібліотеки ‘головні бібліотеки регіонів, які зобов’язані формувати, зберігати та надавати в користування найбільш повне зібрання документів у межах своєї території’* [IP-СЗСТ, с. 228–229];

5) комбіновані варіанти (переважно акцентно-словотвірні): *стандартний – стандартизований, спеціальний – спеціалізований* [IP-СЗСТ, с. 101] та ін.;

6) орфографічні варіанти: *інтернет-орієнтована довідка – Інтернет-орієнтована довідка – інтернеторієнтована довідка; інтернет-довідник – Інтернет-довідник* та ін. (порівняно із 2000 роком кількість таких варіантів помітно зменшується);

У сучасній УББТ активно функціують синтаксичні варіанти:

1) термін-словосполучення – скорочений термін-словосполучення внаслідок універбації: *наукове і популярне видання – науково-популярне видання* [IP-СЗСТ, с. 138], *наукова та інформаційна діяльність – науково-інформаційна діяльність – НІД* [IP-СЗСТ, с. 138] та ін.;

2) термін-словосполучення – аббревіатура (передана і кирилицею, і латиницею): *інформаційна система – інформаційно-пошукова система – ІПС* [IP-СЗСТ 93–94], *інформаційні технології – ІТ* [IP-СЗСТ, с. 98], *централізована бібліотечна система – ЦБС* [IP-СЗСТ, с. 47], *систематичний каталог – СК*, *Європейська асоціація товарної нумерації – EAN (European Article Number)*, *Міжнародний стандартний бібліографічний опис – ISBD (International Federation for Library Associations)*, *Міжнародний стандартний номер книги – ISBN (International Standard Book Number)*, *Міжнародна система даних серіальних видань – ISDS (International Serials Data System)*, *Міжнародний*

стандартний номер серіального видання – ISSN (International Serials Standard Number) [IP-СЗСТ, с. 283] та ін.;

3) термін-словосполучення – термін-словосполучення з різнотипними зв'язками між компонентами (або узгодження, або керування): *документаційна система – система документів, обіг електронних документів – електронний документообіг [IP-СЗСТ, с. 73], унікальна книга – бібліографічний унікум [ДББ, с. 227], запис у фондi – фондovий запис [IP-СЗСТ, с. 222], колектив авторів – авторський колектив [ДББ, с. 104]), бібліотечний шифр – шифр зберігання документа [IP-СЗСТ, с. 168], роздільник на полиці – поличний роздільник [ДББ, с. 195], книжковий формуляр – формуляр книги [ДББ, с. 103], читацький формуляр – формуляр читача [ДББ, с. 242], поличний замінник – замінник книги [ДББ, с. 175] та ін.; виявлено пару варіантів, один із членів якої має зв'язок узгодження, а другий – підрядний зв'язок: *продовжуване електронне видання – електронне видання, що продовжується [СКТ, с. 15];**

4) термін-словосполучення – термін-словосполучення з однотипним зв'язком між компонентами: *відомості про авторське право – відомості про копірайт [СЗСТ, с. 41]; документ на машинному носієві – документ на машинограмі [232, с. 332];*

5) простий термін – термін-словосполучення – термін-гібрид: *мейл – електронна пошта – е-пошта ‘засіб листування через комп'ютерну мережу’ [IP-СЗСТ, с. 70] та ін.;*

б) термін-комполит – термін-комполит: *книгозабезпеченість – книгозабезпечення [СІБТел], бібліопегістика – бібліопегія [СКТ, с. 24], машиночитний (документ) – машиночитаний (документ); остання пара варіантів з'явилася в 1980-і роки, які стали переломними щодо методів фіксації, передавання й відтворення інформації, адже з упродовженням АСУ та використанням ЕОМ виник новий вид документів – машиночитані, тобто документи на перфострічках, перфокартах, дисках і магнітних стрічках [232, с. 228].*

Окремим різновидом синтаксичних варіантів є терміни, що мають повну й коротку форму; їх також називають ще *короткими варіантами терміна* [232, с. 136]: *консервація архівних документів – консервація документів* [232, с. 138], *архів електронних документів – електронний архів* [232, с. 332], *стародрукована книга – стародрук, першодрукована книга – першодрук* [Сташко, с. 59], *багатомне видання – багатомник* [ІР-СЗСТ, с. 19], *репринтне видання – репринт* [СКТ, с. 128], *титульна сторінка – титул* (розм. *титулка*) [СКТ, с. 146], *рукописний документ – рукопис* [ІР-СЗСТ, с. 192], *колективне авторство – співавторство* [ДББ, с. 104], *анонімний твір – анонім* [ДББ, с. 13], *предметне аналізування – предметизація* [ІР-СЗСТ, с. 174–175], *опис де-візу – де-візу* ‘опис творів друку безпосередньо за примірником видання, а не на підставі бібліографічних відомостей про нього’ [ДББ, с. 55, 152], *надзаголовні дані – надзаголовок* [ДББ, с. 134] та ін.

Оказіонально виявлено випадки цілком протилежного процесу термінотворення і відбору термінів, коли варіант збільшується в обсязі, наприклад: за спостереженням О. Тур, у галузі документознавства та бібліографії замість термінів *керування документацією* та *керування документами* прийнято як нормативний термін *керування документаційними процесами* (відповідник суч. англ. records management) [232, с. 299].

Характерною рисою синонімних пар цього типу є універбація і усунення малоінформативних елементів і частин терміна, що виражають поняття, які є зрозумілими з системи понять у цілому, наприклад: *кінематографічний фільм – кінофільм – фільм* [ІР-СЗСТ, с. 106], *словник мови письменника – словник письменника* [ДББ, с. 205] та ін.

Отож об’єктивними передумовами для виникнення квантитативних варіантів (різняються лише кількістю компонентів у складі) є, з одного боку, збільшення числа багатоконпонентних термінів, які називають складні поняття сучасного УББ, з іншого – тенденція до економії мовних засобів. У деяких випадках пропущені слова у квантитативних термінах-варіантах можна легко відновити за змістом терміна, наприклад: *електронна довідка – електронна*

довідка на електронну пошту – електронна довідка на пошту [261, с. 17]. Термінологи, однак, наголошують: “не можна задовольняти вимогу до стислості терміна, порушуючи норми мови або нехтуючи іншими вимогами до термінів”; наприклад, не можна пропонувати до терміна *записування документа* його короткий варіант *запис*, адже термін *запис* позначає наслідок процесу, а тому треба стандартизувати термін *записування* [232, с. 136].

Важливим аспектом вивчення такого типу парадигматичних зв'язків є питання синонімії та варіантності термінів УББ із міжнародними компонентами. Такі терміноназви частково подібні за формою вираження і різняться лише однією частиною. В УББТ такою, наприклад, є:

1) пара *медіатека – медіацентр* ‘колекція, головним чином, недрукованих документів та матеріалів для їх виготовлення, а також обладнання для роботи з ними’ [IP-CЗСТ, с. 126];

2) пара *фотографія – фотовідбиток*, що функціює в межах синонімного ряду із двома наступними термінами *фотографічне зображення* і *фото* [IP-CЗСТ, с. 225];

3) ряд термінів *кінофільм – кінострічка – кінокартина – кінематографічний фільм – фільм* [IP-CЗСТ с. 106];

4) *аудіодokument – звуковий документ – фоноdocument* ‘document, який містить звукову інформацію, зафіксовану будь-якою системою звукозапису’ [IP-CЗСТ, с. 18–19] та ін.

Такі терміни (з-поміж яких функціює і скорочене словосполучення і його розгорнутий варіант, і різноструктурні терміни) вважають “цілком синонімічними” (А. Стебунова) і кваліфікують як словотвірні деривати (Н. Клименко). Дотримуємося думки більшості термінологів (В. Молодець, Л. Малевич, І. Кочан), що згаданий вище тип термінів є синонімами, а не варіантами, адже: 1) для їх творення залучено різні структурні компоненти і 2) існує чітке функційно-стильове розмежування у використанні.

Дослідження явища синонімії та варіантності в межах УББТ доводить, що всі процеси відбуваються за тими ж законами, що і в загальноживаній

літературній мові: поява нових слів, зникнення з активного фонду застарілих слів; утвердження іншомовного терміна та поява власне українських відповідників тощо.

Загалом терміни-дублети слід по-різному оцінювати в кожному наведеному вище випадку. Проте якщо вони стали основою для словотвірних гнізд і таким чином увійшли в термінологічну базу УББ, то вилучити їх із системи практично неможливо і, очевидно, для цього немає підстав.

Проблема синонімії і варіантності в термінології і надалі актуальна, її подальше розв'язання допоможе вирішити низку питань формування будь-якої галузевої терміносистеми в синхронії та діахронії. Поява термінів-синонімів і термінів-варіантів переважно зумовлена об'єктивними чинниками, тому є підстави кваліфікувати синонімію і варіантність у термінології, з одного боку, як постійний процес, з іншого – як історично змінне явище; тимчасом як перехід цих явищ із динамічних у статистичні свідчив би, що мова вже не функціює і не розвивається.

2.4. Антонімія в системі українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів

За останніми висновками мовознавців щодо розвитку лексико-семантичними процесів у термінології, антонімія не ускладнює терміносистеми, а навпаки – сприяє кращому тлумаченню й розмежуванню синонімних чи полісемних термінів [248, с. 29].

Ще одна особливість антонімних пар у термінології полягає в тому, що вони, як стверджують науковці, формуються цілеспрямовано й обґрунтовано, адже призначені позначати те, що перебуває на крайніх полюсах будь-якого термінологічного поля з урахуванням логічних можливостей галузевих терміносистеми. Кожен складник пари антонімів виступає як окремий повноцінний термін і характеризується стилістичною нейтральністю. Саме цим антоніми в термінології різняться від антонімів у літературній мові, де останні набувають яскравого стилістичного забарвлення [104, с. 203; 163, с. 133].

У термінології антонім набирає протиставлення лише в порівнянні з іншим антонімом; узяті окремо, слова антонімних пар протиставних характеристик не виявляють, тому для визначення, чи є слово антонімом, слід знайти відповідну одиницю із протилежним значенням [147, с. 122–123]. Отож терміни-антоніми, як слушно зауважують термінологи (Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк), мають цілком визначені парадигматичні властивості, фронтальну протилежність і різняться диференційною ознакою, тісно пов'язаною з її основною дефінітивною функцією [161, с. 186].

Для вивчення антонімії в УББТ важливим для нас є також підхід О. Тараненка: антоніми – не лише слова (переважно однієї частини мови) з протилежним значенням, а й їхні окремі значення, стійкі словосполучення, афікси, граматичні форми, зокрема синтаксичні конструкції, що поєднуються певною семантичною спільністю, розрізняються на цій самій основі максимально протилежними значеннями [226, с. 27].

У пропонованому дослідженні УББТ антонімами вважаємо такі терміни, значення яких пов'язані відношеннями зіставлення діаметрально протилежних ознак тотожної якості як основи семантичної опозиції; опозиція можлива тоді, коли між її членами існують не тільки розпізнавальні, а й спільні ознаки, тому різниця між ними виокремлюється тільки на тлі тотожності [62, с. 238]. Інакше кажучи, виокремлення термінів-антонімів УББТ ґрунтується на ознаці семантичної поляризації, яка “діє в межах спільного семантичного поля”; пара антонімів утворює мікрополе, “виконуючи двоєдину функцію в плані змісту і в плані вираження лексичних одиниць: вони називають предмети і явища спільного роду та виступають видовими виразниками протилежного” [215, с. 9; 146, с. 57–58; 26, с. 105].

В антонімні пари (за Л. Симоненко, О. Микитюк та ін.) в УББТ об'єднуються терміни, яким притаманні: а) однорідні ознаки; б) несумісні ознаки; в) дихотомія спільної родової ознаки.

Наприклад, терміни *традиційне ДБО* та *електронне ДБО* є видовими назвами одного родового поняття (*ДБО* – довідково-бібліографічне

обслуговування) і водночас вказують на його протилежні ознаки за джерелом інформації (*традиційне ДБО* – за картковими каталогами і картотеками, друкованими бібліографічними посібниками та тощо; *електронне ДБО* – за цифровими каталогами і базами даних, інтернет-ресурсами), при цьому родовій ознаці властива дихотомія. А це підтверджує важливу вимогу до термінів-антонімів: “Антонімія термінів можлива лише за наявності терміносистеми, тобто коли існують взаємопротиставлені або корелюючі пари термінопонять, або якщо існує єдиний гіперонім для обох членів антонімної пари; крім цього, смислові структури протиставлених термінів повинні бути однотипними та корелювати за однією ознакою” [201, с. 173].

Сучасна УББТ має неоднорідну за складом, структурою та стандартизацією групу термінів-антонімів, які різняться на лексичному, словотвірному і структурному рівнях [215, с. 9–10]. У пропонуваному дослідженні подаємо аналіз термінів-антонімів за такими критеріями:

I. План вираження. За планом вираження (42 антонімні пари в межах УББТ) антоніми є синтетичними (12 пар) і аналітичними (30 пар).

1. Синтетичні терміни-антоніми різняться:

а) кількістю кореневих морфем:

– прості (терміни-антоніми з однією кореневою морфемою): *репринт* – *препринт* (СКТ, с. 121), *реклама* – *антиреклама*, *передмова* – *післямова* [СКТ, с. 115], *версо* ‘зворотний бік рукописного чи друкованого аркуша, на якому за наявності пагінації проставляють парні числа’ – *ректо* ‘лицьовий бік рукописного чи друкованого аркуша, на якому за наявності пагінації проставляють непарні числа’ [СКТ, с. 128] та ін.;

– складні (терміни-композиції, друга коренева морфема в яких є спільною): *однотомник* – *багатотомник*, *автонім* – *псевдонім* [СКТ, с. 10] та ін.;

б) якістю (подібністю) кореневих морфем:

– різнокореневі (лексичні антоніми): *оригінал* – *копія*, *питомий* – *запозичений* та ін.;

– однокореневі (антонімія реалізується завдяки протиставленню безпрефіксального і префіксального слів): *реклама* [ІР-СЗСТ, с. 184] – *антиреклама* [НСЗ, с. 21];

– терміни-антоніми змішаного типу (антонімія реалізується завдяки протиставленню перших компонентів складних слів зі значенням протиставлення за наявності однакових других компонентів або навпаки): *макроелементи* – *мікроелементи*, *бібліофоб* – *бібліофіл* та ін.;

в) наявністю афіксів-антонімів (префіксів, префіксоїдів – інтернаціональних та власне українських, зокрема *моно-* / *полі-*, *ре-* / *пре-*, *про-* / *епі-*, *аван-*, *фор-*, *контр-*, *дез-*, *перед-* / *після-*): *моновидання* – *полівидання* [СКТ, с. 117], *монохром* – *поліхром* [СКТ, с. 98], *репринт* – *препринт* [СКТ, с. 121], *пролог* – *епілог*, *титул* – *авантитул*, *фортитул*, *титул* – *контртитул*, *інформування* – *дезінформування*; *передмова* – *післямова* [СКТ, с. 115] та ін.;

г) належністю до певного морфологічного класу:

– іменникові: *оригінал* – *копія*, *передмова* – *післямова*, *баланс* – *дисбаланс* та ін.;

г) походженням:

– власне українські: *передмова* – *післямова*, *початок* – *кінець* та ін.;

– запозичені – інтернаціоналізми: *версо* – *ректо*, *структуризація* – *реструктуризація* та ін.;

– запозичений – власне український: *резюме* – *вступ*.

2. Аналітичні терміни-антоніми різняться:

а) кількістю частин:

– двокомпонентні: *друковане видання* – *електронне видання*, *українська періодика* – *зарубіжна періодика*, *писемна україніка* – *рукописна україніка*, *постійне зберігання* – *тимчасове зберігання* та ін.; треба зауважити, що, двокомпонентні терміни можуть утворювати антонімну пару з однослівним простим терміном: *переднє слово* – *післямова* та ін.;

– трикомпонентні: *стандартизоване бібліографічне повідомлення* – *нестандартизоване бібліографічне повідомлення*; *первинна архівна*

інформація – вторинна архівна інформація [IP-СЗСТ, с. 161], оперативне довідково-бібліографічне обслуговування – продовжене довідково-бібліографічне обслуговування та ін.;

– чотирикомпонентні: *перше прижиттєве видання автора – останнє прижиттєве видання автора; архівний фонд особового походження – архівний фонд офіційного походження [IP-СЗСТ, с. 17]; електронна копія електронного документа – паперова копія електронного документа; тезаурус без преференційних термінів ‘тезаурус, у якому всі терміни є дескрипторами’ – тезаурус із преференційними термінами ‘тезаурус, у якому тільки один із термінів, що виражають поняття, може бути використаний під час індексування’ [IP-СЗСТ, с. 210];*

– семикомпонентні: *електронне повідомленні про отримання вхідних електронних документів – електронне повідомленні про відхилення вхідних електронних документів;*

б) за кількістю кореневих морфем протиставлюваних компонентів:

– прості протиставлювані компоненти (*паперова книга – електронна книга, віртуальна документація – традиційна документація та ін.*);

– складні протиставлювані компоненти, в яких протиставляється лише перша частина терміноодиниці (*однотомне видання – багатотомне видання та ін.*); при цьому прості компоненти можуть протиставлятися складним: *традиційна довідка – інтернет-орієнтована довідка та ін.*;

в) наявністю інтернаціональних та власне українських афіксів (префіксів, префіксоїдів) *моно- / полі-, ре- / пре-, до- / після -, при- / по-, не-, нон-, поза-, без-, де-, ан-, анти-, пре-, ре-: монохромний друк – поліхромний друк, мономовний покажчик – полімовний покажчик, репринтне видання – препринт, домашинний етап – післямашинний етап, прижиттєве видання – посмертне видання, періодичний часопис – неперіодичний часопис, електронний покажчик – нонелектронний покажчик, оплатна основа – безоплатна основа, маркування – демаркування, опістографічне видання – анопістографічне*

видання, рекламне видання – антирекламне видання, інвентарний – безінвентарний та ін.;

г) якістю (подібністю) кореневих морфем:

– різнокореневі (лексичні антоніми): *електронний посібник – паперовий посібник, питома назва – запозичена назва* та ін.;

– однокореневі (антонімія реалізується завдяки протиставленню безпрефіксального і префіксального слів): *рекламний захід [ІР-СЗСТ, с. 82] – антирекламний захід [НСЗ, с. 21]; детерміноване електронне видання – недетерміноване електронне видання, періодичний часопис – неперіодичний часопис* та ін.;

г) належністю до певного морфологічного класу:

– іменникові: *довговічність документа – недовговічність документа, реєстрування книг – списування книг, монтаж бібліотечної виставки – демонтаж бібліотечної виставки, відповідність документа – невідповідність документа* та ін.;

– прикметникові: *придатний для використання – непридатний для використання, внутрішня рецензія – зовнішня рецензія, високохудожня книга – низькохудожня книга, видання першої руки – видання останньої руки* та ін.;

– дієслівні: *передавати до архіву – вилучати з архіву, вводити до обігу – вилучати з обігу, видавати читачеві – приймати від читача* та ін., а також дієприкметникові форми: *відкритий доступ – закритий доступ, опублікована інформація – неопублікована інформація* та ін.

д) походженням:

– питомі: *вхідні дані – вихідні дані; повне видання – скорочене видання* та ін.;

– запозичені: *нумерований тираж – ненумерований тираж, динамічний документ – статичний документ, електронний документ – паперовий документ* та ін.;

– запозичений і питомий: *друковане джерело – рукописне джерело* та ін.

II. Поняттєво-семантичні зв'язки. За поняттєво-семантичними зв'язками, терміни-антоніми УББТ поділяють на:

1) **контрарні антоніми** (між двома протилежними поняттями можливе ще одне (рідше кілька) проміжне поняття):

а) *разовий інформаційний запит* – [повторний інформаційний запит] – *постійний інформаційний запит*;

б) *усна форма* – [усно-писемна форма] – *писемна форма*;

в) *електронна бібліографічна довідка* – [комплексна бібліографічна довідка] – *нонелектронна бібліографічна довідка*;

г) *паперова документаційна система* – [гібридна документаційна система] – *електронна документаційна система*;

г) *однотомник* – [двотомник – тритомник – ...] *багатотомник* та ін. Остання пара антонімів *однотомник* – *багатотомник* (як і *однотомне видання* – *багатотомне видання*) може мати, як бачимо, численні назви видань відповідно до кількості томів;

2) **контрадикторні антоніми** (між двома протилежними поняттями неможливе ще одне проміжне поняття; відношення між членами такої пари є суперечними, або контрадикторними; обсяги видових понять кожного члена пари становлять увесь обсяг родового поняття; один з антонімів заперечує відмінну сему в плані змісту другого антоніма, але не замінює її): *попереднє ознайомлення* – *остаточне ознайомлення*, *періодичне видання* – *неперіодичне видання*; *опублікований документ* – *неопублікований документ* [КТСБСІ, с. 19–20]; *текстовий документ* – *нетекстовий документ*, *засвідчена копія* – *незасвідчена копія*, *достовірність інформації* – *недостовірність інформації*, *впорядкований фонд* – *невпорядкований фонд*, *електронний покажчик* – *нонелектронний покажчик* та ін.

Один із пари термінів переважно утворюється за допомогою словотвірних префіксів *не-*, *нон-*, що має значення заперечення якоїсь ознаки. Виявлено випадки використання прийменникових конструкцій за участю прийменників із протиставним значенням *без / з (із)*: *тезаурус без преференційних термінів* – *тезаурус із преференційними термінами* [ІР-СЗСТ, с. 210], *видання зі змінами* – *видання без змін* [СКТ, с. 32] або поєднання префіксально-прийменникових

засобів творення антонімів: *видання із нумерованим тиражем – видання із ненумерованим тиражем* [СКТ, с. 33];

3) **комплементарні антоніми** (члени пари антонімів позначають два взаємодоповнювальні видові поняття, які разом становлять певне родове поняття без проміжних ланок, т.зв. додатковість): *первинний документ – вторинний документ* [КТСБСІ, с. 21], *електронна періодика – друкована періодика, друковані джерела – рукописні джерела, латиниця – кирилиця, повне видання – скорочене видання, стаціонарна бібліотека – пересувна бібліотека, видання першої руки – видання останньої руки* [СКТ, с. 33] та ін. У таких антонімних парах компоненти доповнюють один одного у вираженні тієї чи іншої ознаки; у таких парах відсутня заперечна ознака в семантиці кожного з компонентів;

4) **векторні антоніми** (виражають протилежний напрям дій, ознак, властивостей; їх ще називають антоніми-контрастивами; вони базуються на логічно протиставлюваних поняттях): *початкові покликання – прикінцеві покликання, внутрішня бібліографічна довідка – зовнішня бібліографічна довідка, низхідні показники – висхідні показники, вхідна документація – вихідна документація, вхідна інформація – вихідна інформація, акт прийняття книг – акт передачі книг, реєстрування – списування, монтаж бібліотечної виставки – демонтаж бібліотечної виставки* та ін. Антоніми-контрастиви можуть функціювати навіть у формі одного терміна, наприклад: *акт приймання-передачі* “документ, що засвідчує факт завершення виконавцем робіт, передачу майна, документації тощо”.

III. Обсяг протиставлюваної семантики

За обсягом протиставлюваної семантики членів антонімних пар можна виокремити терміни-антоніми:

1) повні (компоненти пари входять в антонімні відношення у всіх семах; ступінь антонімності термінів вираховують відніманням антонімних диференційних сем від загальної суми їхніх диференційних сем; що більше таких антонімних сем, то “повнішими” є антоніми): *сталі надходження –*

несталі надходження, зміни реставрації книги зворотні – зміни реставрації книги незворотні, локальна бібліотечна мережа – глобальна бібліотечна мережа та ін. У межах УББТ більшість антонімів – повні;

2) часткові (неповні) (компоненти пари входять в антонімні відношення не у всіх семах): *чисті аркуші* ‘перші, ще не зброшуровані, віддруковані аркуші з тиражу, що друкарня передає до видавництва для контролю’ [СКТ, с. 157] – *зброшуровані аркуші*.

Зв’язок антонімії з іншими лексико-семантичними явищами УББТ.

Системні відношення в сучасній УББТ мають ту особливість, що існує тісний зв’язок між антонімією та гіперо-гіпонімією, синонімією, полісемією, який постійно розвивається.

Між синонімними рядами помітні симетричні антонімні відношення: вони утворюють мікросистему, де антонімні компоненти взаємно пов’язані з мікросистемою синонімного ряду. Зв’язок між термінами-антонімами і термінами-синонімами виявляється у співвідношенні їхніх значень. На це вказувала М. Сташко: “В антонімічні відношення можуть вступати пари термінів, один із компонентів яких має цілий ряд синонімів”: *нова книга – старовинна книга, стародрукована книга, стародрук, першодрукована книга, першодрук, антикварна книга, букіністична книга* [215, с. 10].

За спостереженням над розвитком та оновленням термінофонду УББ упродовж попередніх десятиліть, такий зв’язок між термінами-антонімами та термінами-синонімами зберігається, наприклад:

1) упродовж століть функціювала пара термінів-антонімів *рукописна книга – друкована книга*; у сучасній УББТ ці терміни об’єднані синонімними зв’язками і функціують тепер як антоніми до терміна *електронна книга*;

2) запровадження використання інтернет-ресурсів у межах УББ зумовила появу одразу кількох пар синонімів і пов’язаних із ними пар антонімів: *динамічний документ (електронний документ) – статичний документ (паперовий документ)* [УББел], *друкована книга (паперова книга, традиційна книга) – електронна книга (цифрова книга)* та ін.;

3) неунормованість УББТ (з позицій власне українського терміна і зросійщеного) призводить до паралельного використання пар синонімів і відповідних до них пар антонімів: *довготермінове зберігання – короткотермінове зберігання* та *довгострокове зберігання – короткострокове зберігання* [231, с. 325].

Сучасний аналіз УББТ доводить безпосередній зв'язок між формуванням пар антонімів і розвитком гіперо-гіпонімного блоку, наприклад:

1) термін-гіперонім *бібліографічна довідка* утворює антонімні пари за участю різних прикметникових кваліфікаторів відповідно до: а) місця надання: *стаціонарна бібліографічна довідка – віртуальна бібліографічна довідка*; б) форми видачі: *усна бібліографічна довідка – письмова бібліографічна довідка*; в) виду наданих джерел інформації: *традиційна бібліографічна довідка – інтернет-орієнтована бібліографічна довідка* (або *вебліографічна бібліографічна довідка*); г) джерела пошуку відповіді: *електронна бібліографічна довідка – нонелектронна бібліографічна довідка*;

2) із гіперонімом *довідково-бібліографічне обслуговування* прикметник *стаціонарний* (*стаціонарне довідково-бібліографічне обслуговування* 'обслуговування, що здійснюється в стінах бібліотеки') утворює антонімну пару із прикметником *віртуальний* (*віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування* 'обслуговування, що здійснюється через мережу інтернет'). Проте із гіперонімом *бібліотека* цей же прикметник *стаціонарний* (*стаціонарна бібліотека*) утворює антонімну пару із прикметником *пересувний* (*пересувна бібліотека*).

Щодо полісемії та її зв'язку з антонімією, то в системі УББТ виявляємо цікаві факти розвитку у слові багатозначності, яка водночас має ознаки антонімії, наприклад: термін *дайджест* вживається у двох значеннях, що є також і протилежними значеннями: 1. 'періодичне чи продовжувальне видання, що містить матеріали, передруковані з інших видань у скороченому, як правило, адаптованому вигляді' і 2. 'неперіодичне видання, що містить

короткий, зручний для сприйняття виклад твору у вигляді витягів з оригінального тексту’ [СКТ, с. 45].

Отже, результати дослідження антонімних відношень в УББТ свідчать, що явище антонімії властиве не лише загальноновживаним лексичним одиницям, але й терміноодиницям. Антонімія є важливим явищем функціонування терміносистеми і має ті самі специфічні ознаки, що притаманні переважно й загальнономовним антонімам: 1) наявність у семантичних структурах термінів як спільних, так і протиставних відмінних сем; 2) регулярність протиставлення антонімів у мовленні, що зумовлює виникнення асоціативних зв’язків у людській свідомості, коли ці одиниці розглядають поза контекстом; 3) можливість сполучатися з тими самими термінами.

2.5. Паронімія в системі українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів

У сучасній УББТ функціують численні пароніми, які ще не були об’єктом окремих термінологічних досліджень. Доволі фрагментарно термінопароніми описала, зокрема, О. Тур під час аналізу терміносистеми українського документознавства [232, с. 137–139]. Вона зауважує: нагальна необхідність дослідження паронімії в документознавстві “пояснюється тим, що мовці не можуть зробити правильний вибір потрібного пароніма зі словесного ряду”, отож “деякі пари слів фактично стають об’єктами постійних мовних помилок”, як-от: *показчик* ‘довідник або довідковий перелік’ і *показник* ‘у системах обробки інформації – складова одиниця інформації, утворена реквізитом-основою та реквізитами-ознаками’ [232, с. 137]. Дослідниця проаналізувала випадки помилкового використання двох пар паронімів *ступінь* – *ступінь* та *об’єм* – *обсяг*, установивши його причину – функційно-звукова паралельність лексичних одиниць унаслідок негативної інтерференції; найнесприятливішими до інтерференції є пароніми, в яких розмита (у мові-джерелі) межа валентності [232, с. 138].

Нерідко парі лексичних паронімів української мови відповідає лише одне слово в іншій мові, зокрема в російській: а) російське слово *степень* багатозначне, його семантика об'єднує значення українських паронімів *ступінь* ‘добуток декількох однакових співмножників’ та *ступінь* 1. ‘порівняльна величина, що характеризує розмір, інтенсивність чого-небудь’ і 2. ‘посада, ранг, звання, чин’; люди, що погано володіють українською мовою, помилково кажуть *ступінь опрацювання* замість *ступінь опрацювання*; б) аналогічно російське слово *объем* є відповідником двох українських паронімів *об'єм* і *обсяг*; часто помилково кажуть *об'єм робіт* замість *обсяг робіт*, адже в українській мові слово *об'єм* має значення ‘величина чого-небудь, вимірювана в кубічних одиницях’ [232, с. 138].

Пропонований аналіз є першою спробою комплексного вивчення паронімів в системі УББТ – слів, які близькі за звуковим оформленням за умови близькості їхніх значень і які “при повній або частковій семантичній відмінності є дуже подібними формою, внаслідок чого можуть сплутуватися в мовленні” [ЕУМ, с. 425]. Пароніми до певної міри наближаються до омонімії, проте, на відміну від омонімів, вони є одночасно або синонімами, або спільнокореневими словами, що відбивають у своєму значенні якусь спільну ознаку” [183, с. 25–26]. Дослідження природи та способів виникнення паронімів у межах будь-якої галузі знань, зокрема і в УББ, дає змогу досягнути точності термінів та правильного їх використання.

Спостереження над паронімами в УББТ ґрунтується на широкому розумінні цього явища: 1) паронімами вважаємо спільнокореневі (*познайомити* – *ознайомити*, *україніка* – *україністика* та ін.) і різнокореневі та різнопрефіксні слова (*досвідчений* – *освічений*, *етика* – *естетика*), навіть ті, де близькозвучність, на перший погляд, сумнівна, але на практиці трапляється змішування таких термінів; 2) дотримуємося думки, що в загальноживаній мові і в термінології функціують як паронімні пари, так і паронімні ряди, в яких поєднано три і більше слів; 3) маючи усталене значення, пароніми як терміноодиниці виявляють свої особливості на семантичному рівні, зокрема в

синтаксично-семантичних позиціях (той чи той паронім уживається у сполученні з визначеними словами та їхніми формами).

Система УББТ має численні пари (два слова) і ряди (три і більше слів) паронімів.

У формальному аспекті пароніми в УББТ різняться:

а) префіксами:

– *зчитування* ‘процес отримання даних із запам’ятовувального засобу, з носія даних чи з інших джерел’ [НСЗ, с. 85] – *вичитування* ‘процес читання з одночасним виправлянням помилок’ [СУМ, т.1, с. 538]

– *замітка* ‘невелика стаття, повідомлення в газеті, журналі, збірнику’ – *помітка* ‘напис, позначка’ – *примітка* ‘короткий запис, що є поясненням до якогось тексту, а також додаток до якогось твору’ [СПУМ, с. 101]

– *навчальний* ‘пов’язаний із процесом навчання’ (*навчальний посібник, навчальний матеріал, навчальна література*) – *повчальний* ‘який навчає, дає корисні поради, служить уроком’ (*повчальний факт, повчальний виступ, повчальний досвід*) [СПУМ, с. 171];

б) суфіксами:

– *мережевий* (*мережеве електронне видання* ‘електронне видання, доступне потенційно необмеженому колу користувачів через телекомунікаційні мережі’) – *мережний* (*мережне електронне видання* ‘електронне видання, доступне користувачам через мережні засоби’) [ІР-СЗСТ, с. 126]

– *власницький* (*власницький запис* ‘запис на книзі, зроблений її власником’, *власницька палітурка* ‘палітурка, виконана на замовлення власника книги’) – *власний* (*власне видання* ‘видання, що видає за свій кошт видавництво, видавець’) [СКТ, с. 37]

– *реєстрація* (*реєстрація серіального видання* ‘регулярна реєстрація частин серіального видання під час їх отримання, що дає можливість у будь-який час здійснити перевірку фондів’) – *реєстрування* (*реєстрування службового документа* ‘внесення до облікових форм коротких відомостей про

службовий документ із зазначенням реєстраційного індексу і дати реєстрування») [IP-СЗСТ, с. 183];

в) окремими (наявними або відсутніми) голосними чи приголосними в корені:

– *анотація* ‘коротка, стисла характеристика змісту книги, статті тощо’ – *нотація* ‘догана; повчання із засудженням чийхось вчинків’ [СПУМ, с. 18]

– *звід* (*звід відомостей, що становлять державну таємницю* ‘акт, в якому зведено переліки відомостей, що згідно з рішеннями державних експертів з питань таємниць становлять державну таємницю’, *звід книжкових пам’яток* ‘банк даних про книжкові пам’ятки, що включає уніфіковані описи об’єктів’) [IP-СЗСТ, с. 84] – *звіт* (*звіт бібліотеки* ‘система показників, що характеризують наслідки діяльності бібліотеки за певний період’) [ДББ, с. 81]

– *кампанія* ‘сукупність заходів для здійснення важливих суспільних, господарських або культурних завдань’ (*кампанія збору коштів на розвиток бібліотек-філій*) – *компанія* ‘торговельне або промислове об’єднання; спілка’ (*компанія-інвестор розбудови бібліотеки*) [СПУМ, с. 130]

– *кореспондент* ‘той, хто веде листування’ і ‘співробітник газети, журналу тощо або приватна особа, що надсилає свою інформацію; дописувач’ – *респондент* ‘той, хто відповідає на запитання у ході опитування, анкетування; інформатор’ [СПУМ, с. 146];

г) наявністю чи відсутністю звука:

– *адресант* ‘відправник’ – *адресат* ‘одержувач’ [СПУМ, с. 16]

– *антитеза* ‘фігура мови, що полягає в протиставленні або зіставленні порівнюваних понять’ [ЕУМ, с. 26] – *атетеза* ‘доказ, що твір приписувався авторові безпідставно’ [СКТ, с. 19];

г) родовою парадигмою:

– *адрес* ‘письмове, переважно ювілейне, привітання, звернене до особи, установи’ (*вітальний адрес*) – *адреса* ‘позначення місця проживання чи перебування особи, місцезнаходження установи)’ (*службова адреса, постійна адреса, тимчасова адреса*) [СПУМ, с. 16]

– норма ‘установлена чи узвичаєна міра; правило, зразок’ (*санітарна бібліотечна норма, порушення бібліотечних норм*) – норматив ‘показник норм, відповідно до яких що-небудь виконується’ (*норматив охорони бібліотечних фондів*) [СПУМ, с. 181–182]

– *семінарії* ‘навчальний посібник (перев. літературознавчий), що складається з історіографічного огляду теми та сукупності проблем, які пропонуються для самостійного дослідження, з орієнтованим планом і списком літератури’ [СКТ, с. 134] – *семінарія* ‘навчальний заклад для підготовки християнського духовенства’;

д) *однина* чи *множина*: *кінодокумент* ‘зображальний або аудіовізуальний документ, створений способом кінематографії’ – *кінодокументи* ‘аудіовізуальний документ на плівковому носії, що містить зафіксовані на ньому за допомогою кінематографічної техніки предмети у вигляді послідовно розташованих фотографічних зображень’ [СОТІБД, с. 27].

Виявлену в УББТ паронімію можна класифікувати за такими ознаками:

1. **за ступенем** зближення звукового оформлення морфемного складу:

а) **максимальна**:

– *дезинсекція* ‘знищення різними засобами комах, які пошкоджують документи’ – *дезинфекція* ‘один із видів санітарно-гігієнічного оброблення фондів – знезаражування їх і знищення мікроорганізмів’ [СКТ, с. 46]

– *інтранет* ‘комп’ютерна мережа, що використовує технології інтернет, але в той же час є приватною корпоративною мережею; мережа підтримує сервіси інтернет (електронна пошта, веб-сайти і т.д.), але в межах корпорації; інтранет-мережа підключається до зовнішніх мереж, зокрема і до інтернет, як правило, через засоби захисту від несанкціонованого доступу’ [СОТІБД, с. 23] – *інтернет* ‘всесвітня асаціяція інформаційних комп’ютерних мереж, яка складається з різних комінукаційних мереж, об’єднаних у єдину логічну архітектуру’ [НСЗ, с. 92];

б) мінімальна: *антикварна книга* ‘книга, видана до 1850 року включно’ – *антична книга* ‘книга, створена в Давній Греції та в Давньому Римі за часів античності’ [КСТ, с. 17];

2. **за належністю** до певної терміносистеми:

а) зовнішньосистемна (тільки одне слово з ряду є паронімом УББТ):

– *гармонізований* (*гармонізовані стандарти* ‘еквівалентні стандарти; стандарти на один і той самий об’єкт, затверджені різними органами стандартизації, які забезпечують взаємозамінність виробів, процесів і послуг чи загальне однозначне розуміння результатів випробування або інформації’) [IP-CЗСТ, с. 47] – *гармонійний* (муз.) ‘заснований на принципах гармонії (закономірне поєднання тонів в одночасному звучанні; співзвуччя)’ [СУМ, т.1, с. 33]

– *дефектність* ‘стан від *дефектний* ‘який має дефект; зіпсований, ушкоджений’ [СУМ, т. 2, с. 259]; *перевірка примірника на дефектність* ‘обстеження примірника документа для того, щоб перевірити його стан та переконатися в тому, що всі його частини знаходяться в цілковитому порядку та подані в правильній послідовності’ [IP-CЗСТ, с. 161] – *дефективність* (мед.) ‘стан від *дефективний* ‘який має психічні і фізичні вади; ненормальний’ [СУМ, т. 2, с. 259]

– *обробіток* (сільс./госп.) ‘підготовка ґрунту для вирощування рослин’ – *обробка* ‘надання чому-небудь певного вигляду’ (*обробка даних, обробка інформації*) [СПУМ, с. 183]

– *україніка* ‘сукупність публікацій, що мають відношення до України за змістовими чи зовнішніми ознаками’ [СКТ, с. 148] – *україністика* ‘сукупність наукових дисциплін гуманітарного і природничого циклів, які вивчають різні сторони спільного об’єкта (України й українського народу)’ [СУМ, т. 10, с. 422]

б) внутрішньосистемна (усі слова ряду є паронімами УББТ):

– *авторизований* ‘схвалений власний твір, винахід, проект для поширення в будь-якій формі (копія з нього, друковане перевидання тощо)’ (*авторизований текст, авторизоване видання, авторизована копія*) –

авторський ‘який належить авторові, проведений з участю автора’ (*авторський аркуш, авторський примірник, авторський колектив*) [СПУМ, с. 14–15]

– *каталогізація* ‘процес складання запису для долучення в один чи більше каталогів або покажчиків, призначений для опису документа і його пошуку’ – *каталогізування* ‘підготовлення каталогових записів та супровід каталога’ [IP-СЗСТ, с. 104]

– *читальний* (*читальний зал* ‘спеціально обладнане приміщення, призначене для обслуговування читачів творами друку та іншими документами в його межах’) – *читацький* (*читацький каталог* ‘бібліотечний каталог, наданий у розпорядження читачів’) [СОТБІД, с. 47];

3. за **частиномовною** належністю:

а) іменникова:

– *архівознавство* ‘галузь історичної науки, комплексна система знань, що вивчає теорію, історію і практику архівної справи, розробляє її методичні, правові та економічні засади’ – *архівістика* ‘наука, що поєднує архівознавство та архівну справу’ [СКТ, с. 19]

– *перевірка* (*перевірка примірника на дефектність* ‘обстеження примірника документа для того, щоб перевірити його стан та переконатися в тому, що всі його частини знаходяться в цілковитому порядку та подані в правильній послідовності’ – *перевіряння* (*перевіряння наявності та стану одиниць зберігання* ‘переглядання і встановлювання відповідності реальної кількості одиниць зберігання та аркушів до записів в облікових документах архіву, а також виявляння одиниць зберігання, що потребують покращення фізичного стану’) [IP-СЗСТ, с. 161];

б) прикметникова:

– *комунікативний* ‘який стосується комунікації як спілкування, інформації’ (*комунікативна спрямованість тексту, комунікативна діяльність, комунікативна структура*) – *комунікаційний* ‘який стосується комунікації – шляхів сполучення, ліній зв’язку тощо’ (*комунікаційна мережа, комунікаційний вузол, комунікаційна лінія*) [СПУМ, с. 141]

– *надзаголовкові дані* ‘складова частина вихідних відомостей видання, розміщувана на титульній сторінці над іменем автора(-ів) і назвою’ – *надзаголовні дані* ‘дані титулу, що містять назву серії та номер випуску в серійному виданні або назву організації-видавця в офіційному чи відомчому виданні’ [IP-СЗСТ, с. 134]

– *підзаголовкові дані* ‘складова частина вихідних відомостей видання, що розміщена на титульній сторінці під його назвою’ – *підзаголовні дані* ‘дані титулу, що містять підзаголовки видання (пояснення основного заголовку, жанр видання), відомості про упорядника, перекладача’ [IP-СЗСТ, с. 164]

– *спеціалізований* (*спеціалізована газета* ‘газета, яка систематично висвітлює окремі проблеми громадського життя, науки, техніки, культури та інших галузей діяльності і призначена певним категоріям читачів’) – *спеціальний* (*спеціальний газетний випуск* ‘газетне видання, підготовлене з якоїсь нагоди виїзною або громадською редакцією основної газети з метою оперативного доведення необхідної інформації читачеві, що має назву основного видання і виходить протягом обмеженого часу із зазначенням поточного і валового’) [IP-СЗСТ, с. 200–201];

в) дієслівна (переважно завдяки співзвучним префіксам, рідше – суфіксам):

– *визначати* ‘розпізнавати що-небудь за певними ознаками, встановлювати’ (*визначати стан збереження книг, визначати походження пам’ятки, визначати вік манускрипту*), ‘планувати’ (*визначати стратегію розвитку бібліотеки, визначати права і обов’язки користувачів бібліотеки*) – *відзначати* ‘виділяти позначкою; записувати’ (*відзначати в рукописі, відзначати в каталозі, відзначати незрозумілі місця*) [СПУМ, с. 36–37]

– *загрожувати* ‘містити в собі небезпеку або загрозу для когось, чогось’ (*загрожувати знищенню бібліотечних фондів*) – *погрожувати* ‘грозити покаранням, залякувати чим-небудь’ (*погрожувати закриттям бібліотеки*) [СПУМ, с. 100]

– *ознайомити* ‘дати відомості про що-небудь’ (*ознайомити з новими надходженнями*) – *познайомити* ‘представити, рекомендувати когось кому-небудь’ [СПУМ, с. 185]

– *формувати* ‘організовувати, створювати щось з певної кількості людей чи предметів’ (*формувати каталог, формувати архів*) – *формулювати* ‘коротко і точно висловлювати, виражати певну думку, висновок, визначати завдання’ (*формулювати основну ідею бібліотечної виставки*) [СПУМ, с. 271–272];

4. за засобом розрізнення:

а) фонемна:

– *адресат* ‘одержувач’ – *адресант* ‘відправник’ [СОТБІД, с. 4]

– *грант* ‘фінансові ресурси, що надаються на безповоротній основі суб’єкта, який провадить діяльність у сфері культури, для реалізації культурно-мистецького проекту’ [IP-CЗСТ, с. 49] – *гранд* ‘в Іспанії спадковий титул найвищого дворянства (до 1931 р.)’ [СІС₂₀₀₀, с. 144];

б) морфемна (префіксальна, суфіксальна або префіксально-суфіксальна):

– *декваліфікація* ‘втрата професійних знань, навичок’ (*повна або часткова декваліфікація бібліотечного працівника*) – *дискваліфікація* ‘позбавлення кваліфікації на підставі визнання кого-небудь нездатним або негідним займатися якоюсь діяльністю’ (*дискваліфікація бібліотечного працівника*) [СПУМ, с. 67]

– *особистий* (*особистий архівний документ* ‘архівний документ, що створений фізичною особою або безпосередньо її стосується’) – *особовий* (*особовий документ* ‘документ, що посвідчує особу власника, його права, обов’язки, суспільний стан, а також може містити біографічні і/або інші відомості про нього’) [IP-CЗСТ, с. 157]

– *підсумовувати* ‘підраховувати загальну суму’ і ‘робити висновки з чого-небудь, узагальнювати’ (*підсумовувати видатки на загальну бібліотечну мережу, підсумовувати виконане за рік*) – *сумувати* ‘проймається почуттям суму, журитися’ [СПУМ, с. 198];

5. за наявністю спільного кореня:

а) *однокореневі*:

– *друкарський* ‘який стосується друкування, пов’язаний з ними; призначений для друкування’ (*друкарський цех, друкарська помилка, друкарська фарба*) – *друкований* ‘який має форму і вигляд відображеного друкарським способом’ (*друковане видання, друкований текст, друкована газета, друкований знак, друкований аркуш, друкований орган*) [СПУМ, с. 85]

– *складений* (*складена обкладинка* ‘обкладинка, що складається з двох або більше деталей’, *складена палітурка* ‘палітурка, картонні боковинки і відстава якої вкриті одним матеріалом і з’єднані між собою іншим матеріалом’, *складений форзац* ‘форзац, що складається з двох з’єднаних чистих чи задрукованих аркушів паперу’) – *складний* (*складний зошит* ‘зошит із приєднаними додатковими елементами чи форзацом’) [СЗСТ, с. 197–198]

– *первинний* ‘початковий’ (*первинна продукція, первинна сировина*) – *первісний* ‘який існував спочатку і був замінений чимось іншим’ (*первісний задум автора, первісна редакція твору, первісний текст*) [СПУМ, с. 194]

– *показчик* ‘довідкова книжка або довідковий перелік, доданий до книжки’ (*показчик назв, показчик авторів, показчик джерел, показчик цитованої літератури, електронний показчик літератури*) [ДББ, с. 174] – *показник* (перев. мн.) ‘дані про результат якоїсь роботи, якогось процесу’ (*показники роботи бібліотеки*) [СПУМ, с. 202];

б) *різнокореневі*:

– *абонент* (*абонент бібліотеки*) ‘читач бібліотеки чи установа, що користується бібліотечним обслуговуванням’ – *абонемент* (*бібліотечний абонемент* ‘форма бібліотечного обслуговування, яка передбачає видачу документів для використання поза бібліотекою’) [СІБТел]

– *координатний* (*координатне індексування* ‘система індексування документів чи фактів, у якій лексичні одиниці безпосередньо пов’язують чи комбінують для задання семантичних відношень, використовуваних для повного і точного пошуку інформації’) – *координований* (*координоване комплектування* ‘система, яка передбачає організоване та узгоджене

комплектування фондів двох і більше бібліотек чи інформаційних центрів на локальному, регіональному, національному чи міжнародному рівнях, так що принаймні один примірник кожної публікації знаходиться в межах заданої географічної області’) [IP-СЗСТ, с. 116–117]

– *опис* ‘список із детальною характеристикою чого-небудь’ (*зробити опис, скласти опис*) – *опус* ‘окремий музичний твір, позначений номером, літературний або інший твір’ (*творити опус, перекладати опус*) [СПУМ, с. 186–187]

– *статистичний* ‘пов’язаний зі статистикою; який вказує на кількісний облік чого-небудь’ (*статистичний бюлетень, статистична інформація*) [IP-СЗСТ, с. 204–205] – *статичний* ‘пов’язаний зі статикою; пов’язаний зі станом рівноваги’ і ‘у якому немає руху; нерухомий’ [СПУМ, с. 246];

б. за структурою:

а) прості (однослівні):

– *зв’язка* ‘(у процесі індексування) знак чи позначка, що використовується для встановлення зв’язку між дескрипторами, приписаними документу чи інформаційному запиту’ – *зв’язування* ‘(у процесі індексування) застосування знака чи позначки для встановлення зв’язку між дескрипторами, приписаними документу чи інформаційному запиту’ [IP-СЗСТ, с. 84]

– *книгар* ‘продавець книг, працівник книжкової торгівлі’ [СКТ, с. 74] – *книжник* ‘особа, що займається науковою, практичною діяльністю в одній чи кількох галузях книжкової справи’ і ‘людина, що багато читає; любитель і знавець книг’ [СКТ, с. 77];

б) складені (дво- і трислівні):

– *мережewe електронне видання* ‘електронне видання, доступне потенційно необмеженому колу користувачів через телекомунікаційні мережі’ – *мережне електронне видання* ‘електронне видання, доступне користувачам через мережні засоби’ [СЗСТ, с. 126]

– *розповсюдження інформації* ‘надання інформації, яка знаходиться в інформаційно-пошукових системах, користувачам’ – *розповсюдження інформації* ‘доведення інформації до користувачів’ [IP-СЗСТ, с. 189]

– *серіальне видання* ‘видання, що виходить протягом часу, тривалість якого заздалегідь не визначена, як правило, нумерованими чи датованими випусками (томами) з постійною спільною назвою’ – *серійне видання* ‘видання, що є частиною серії; її окремий випуск’ [IP-СЗСТ, с. 193];

в) складно-складені (однією із частин яких є композити):

– *краєзнавчий* (*краєзнавчий бібліографічний посібник* ‘бібліографічний посібник, що відображає документи про певну місцевість (край) у країні’) – *країнознавчий* (*країнознавчий бібліографічний посібник* ‘бібліографічний посібник, що відображає документи про будь-яку країну або декілька країн’) [IP-СЗСТ, с. 119]

г) складні (композитні):

– *книговидання* ‘друкування і видавництво книг’ – *книговидача* ‘абсолютний показник бібліотечної статистики, який відображає число виданих абонентам документів’ [СІБТел]

– *кінодокумент* ‘зображальний або аудіовізуальний документ, створений способом кінематографії’ – *кінодокументи* ‘аудіовізуальний документ на плівковому носії, що містить зафіксовані на ньому за допомогою кінематографічної техніки предмети у вигляді послідовно розташованих фотографічних зображень’ [СОТІБД, с. 27];

7. **за кількістю** стрижневих слів, поєднаних паронімним зв’язком:

а) двочленні (пара паронімів):

– *абонент* ‘читач або установа, що користується послугами бібліотеки’ (IP-СЗСТ, с. 8) – *абонемент* (*бібліотечний абонемент* ‘форма індивідуального та колективного обслуговування читачів, що передбачає видачу творів друку для використання поза межами бібліотеки на визначений період’) [IP-СЗСТ, с. 29]

– *комунікаційний* ‘властивий процесові передачі інформації’ – *комунікативний* ‘властивий процесові спілкування’ [КТСБСІ, с. 23]

– *комунікатор* ‘споживач інформації’ – *комунікант* ‘відправник інформації, особа, що починає акт комунікації та передає інформацію споживачеві’ [КТСБСІ, с. 24]

– *централізований* (*централізована бібліотечна система* ‘об’єднання бібліотек у єдине структурно-цілісне утворення, куди входить центральна бібліотека’, *централізоване індексування* ‘індексування, що проводиться методичними центрами або під їх керуванням, для використання в різних організаціях’) – *центральний* (*центральна бібліотека* ‘бібліотека, яка виконує функції координаційного та організаційно-методичного центру, а також центру міжбібліотечного абонементу для бібліотек мережі’) [ІР-СЗСТ, с. 228];

б) тричленні:

– *документальний* (*документальна база даних* ‘база даних, основним структурним елементом якої є документ’, *документальна інформація* ‘інформація, зафіксована за допомогою будь-якої знакової системи на спеціально вибраних матеріальних носіях’, *документальний пошук* ‘дії, методи та процедури для знаходження у фонді необхідних документів’) – *документаційний* (*документаційний фонд установи* ‘фонд службових документів, який установа накопичила внаслідок діяльності, склад і процес формування якого визначають нормативні документи’) – *документний* (*документна інформація* ‘уся інформація документа (зміст, відбитки печаток, штампів, реєстраційні номери, резолюції, підписи, інші реквізити та службові позначки, а також маргіналії, філіграні, елементи бланка та захисту)’), *документні ресурси* ‘вид інформаційних ресурсів, що становить собою сукупність окремих документів, масивів документів в інформаційних системах’) [ІР-СЗСТ, с. 64–65]

– *збірник* ‘видання, що містить ряд творів і залежно від періодичності буває неперіодичний, періодичний та продовжуваний’ – *збірка* [ІР-СЗСТ, с. 83] – *зібрання* (творів) ‘видання творів автора, зібраних більш-менш повно’ [ДББ, с. 81]

– *збереженість документа* ‘стан документа, який характеризується наявністю експлуатаційних властивостей’ – *збереження книжкових пам’яток* ‘фізичний стан документа, що характеризується підтримуванням у часі, за можливістю у найбільш повному обсязі його первісних характеристик і важливих в історико-культурному значенні особливостей’ – *зберігання архівних документів* ‘забезпечення збереженості архівних документів та раціональної розміщеності їх в архівосховищі’ [ІР-СЗСТ, с. 83]

– *писемний* ‘написаний, протилежний усному (про мову)’ (*писемний стиль, писемна пам’ятка, писемне джерело, писемне мовлення*) – *письменний* ‘який уміє читати і писати; грамотний’ (*письменна людина, письменне населення*) – *письмовий* ‘вираженні й графічними знаками; писаний (перев. в навчальному процесі й діловому мовленні)’ (*письмова заява, письмова відповідь, письмовий звіт, письмове розпорядження, письмовий наказ*) [СПУМ, с. 197].

За нашими спостереженнями, паронімія в УББТ зумовлена такими факторами:

1) випадковий збіг у звучанні: *текстовий* (*текстове видання* ‘видання, більшу частину якого займає словесний, цифровий, ієрогліфічний, формульний чи змішаний текст’, *текстовий документ* ‘документ, який містить мовну інформацію’) – *тестовий* (*тестове завдання* ‘завдання, побудоване на тестах’) [СОТБІД, с. 44];

2) семантична трансформація значень словотвірних синонімів у процесі використання в мовленні: *шифрований* ‘написаний або переданий шифром’ (*шифрована телеграма, шифрований лист, шифроване розпорядження, шифрована інструкція*) – *шифрувальний* ‘призначений для шифрування і розшифрування’ (*шифрувальні навички, шифрувальний пристрій*) [СПУМ, с. 292];

3) необхідність розмежовувати терміни різних категорій, т.зв. категорійна полісемія (*показник* – *покажчик*);

4) утворення похідних від різних термінів зі спільними коренями і різними афіксами: *вибірний* (*вибірне поширення інформації (ВПІ)*) ‘поширення

інформації, що з'явилася в інформаційно-пошуковій системі відповідно з постійними інформаційними запитами споживачів інформації») – *вибірковий* ‘непослідовний’ [СОТБІД, с. 14].

Проаналізовані випадки паронімії в УББТ дають змогу дійти висновку, що це явище у термінології та в літературній мові має загалом ті самі ознаки. Між паронімами в УББТ виявлено такі зрушення на семантичному рівні:

а) пароніми є слова з певними семантичними зв'язками, що, на думку О. Пономарева, “і є основою паронімії” [168, с. 80-82]:

– *книгар* ‘продавець книг, працівник книжкової торгівлі’ [СКТ, с. 74] – *книжник* ‘особа, що займається науковою, практичною діяльністю в одній чи кількох галузях книжкової справи’ і ‘людина, що багато читає; любитель і знавець книг’ [СКТ, с. 77]

і позбавлені семантичної близькості:

– *цензура* контроль влади за змістом, випуску у світ, розповсюдженням друкованої продукції’ – *цезура* ‘ритмічно-інтонаційна пауза в середині віршованого рядка’ [СПУМ, с. 280];

б) поєднана синонімічними відношеннями, у деяких випадках – по суті дублетними:

– *документаційний фонд установи* і *документальний фонд установи* ‘фонд службових документів, який установа накопичила внаслідок діяльності, склад і процес формування якого визначають нормативні документи’ [ІР-СЗСТ, с. 65]

– *каталоговий запис*, *каталожний запис* і *каталогізаційний запис* ‘множина елементів, що містять бібліографічний запис і шифр зберігання, приписаний відповідно до правил, прийнятих у даній організації’ [ІР-СЗСТ, с. 104]

– *спеціальна бібліотека* і *спеціалізована бібліотека* ‘бібліотека, що охоплює одну дисципліну чи окрему галузь знань’; *класифікація* і *класифікування* ‘спосіб розподілу понять за класами та їх підрозділами для вираження семантичних відношень між ними; установлювання стосовно документа умовних позначок класу, узятих з класифікаційної системи’ [ІР-СЗСТ, с. 107].

Спостереження над паронімією в УББТ доводить, що “паронімні відношення порівняно з іншими суміжними відношеннями (варіанти, дублети, синоніми, антоніми, омоніми) завжди є розрізнявальними відношеннями, але не протиставними” [37, с. 8]. Дослідження природи та способів виникнення паронімів у межах УББТ, встановлення їхніх значень дає змогу: а) досягнути точності термінів УББ та правильного їх використання, б) усунути помилки у вживанні термінів-паронімів, зокрема засвідчених лексикографічно.

Щодо першого, то наведемо факт того, як довго може тривати уніфікація термінів-паронімів.

В одній із нормативних постанов з питань документознавчої термінології 1985 року подано два похідні прикметники від лексеми *документ*: *документний* “що міститься в документах”, “призначений для документів” – *документальний* “що є документом”, “заснований на документах”, “властивий документу” [232, с. 221]. Згодом було запроваджено терміни *документована інформація*, *документовані відомості*, *документовані дані* (Закон України “Про інформацію” від 02.10.1992 р.), але дефініції цих термінів у Законі відсутні, а стандарт 1995 року вказував тільки *документна інформація* і кваліфікував як nereкомендований термін *документальна інформація* [232, с. 248–253]. “Правила організації діловодства та архівного зберігання документів...” (від 18.06.2015 р.) подають, зокрема, без розрізнення як нормативні іншу пару паронімів – *документаційний фонд* і *документальний фонд* “сукупність службових документів, що нагромадилися або зібрані в процесі діяльності установи, склад і процес формування якої визначають її нормативні документи” [232, с. 261–262]. Отож, як бачимо, спеціальні слова-пароніми вимагають уваги термінологів і потребують нормалізації.

Щодо помилок вживання термінів-паронімів, то, наприклад, в “Словнику інформаційно-бібліотечних термінів” натрапляємо на помилкове використання паронімної пари *пам’ятка* – *пам’ятник*. Словник подає термін *книжковий пам’ятник* “рукописна книга або друковане видання, а також їх колекції, які мають видатну духовну, матеріальну цінність, мають особливе історичне,

наукове, культурне значення і щодо яких встановлено особливий режим обліку, зберігання і використання” [СІБТел]. Проте в сучасній українській літературній мові слово *пам’ятник* має значення “архітектурна або скульптурна споруда в пам’ять або на честь когось, чогось”, тимчасом як у цитованому словникові треба було би подати слово *пам’ятка* “предмет матеріальної чи нематеріальної культури минулого” [СПУМ, с. 192].

Отже, пароніми УББТ становлять цікавий об’єкт лінгвістичного аналізу і вимагають подальшого вивчення та класифікації. Кількість паронімів, як і кількість синонімів чи антонімів, постійно зростатиме, бо завжди нагальною для термінологів є потреба уточнювати інформацію, диференціювати значення слів чи номінувати нове поняття, а також уніфікувати та унормувати термінофонд.

2.6. Полісемія в системі українських бібліотекознавчих та бібліографознавчих термінів

Проблема зв’язків між значеннями у структурі багатозначного слова викликала різні думки серед мовознавців. Основними, як стверджує І. Шматко [263, с. 75–76], були три школи:

1) О. Потебня [169], Л. Щерба [265] та ін. заперечували багатозначність і стверджували, що слово може мати лише одне значення;

2) Р. Будагов [24], Є. Курилович та В. Левицький [128] та ін. вважали, що багатозначність зумовлена об’єктивними законами розвитку мови, коли всі значення слова є одиницями системи мови і перебувають в ієрархічних відношеннях;

3) В. Гак [38] доводив, що в семантичній структурі багатозначних слів можуть існувати ієрархічні та незалежні відношення.

На наше переконання, полісемія, як і проаналізовані вище семантичні процеси (синонімія, антонімія, паронімія), – закономірне явище в будь-якій галузевій термінології, зокрема в УББТ, адже терміназви – це насамперед одиниці загальнолітературного лексикону, отож вони зазнають впливу тих же

семантичних процесів і, відповідно, мають подібні закономірності функціонування [150, с. 156; 161, с. 269].

Основа розвитку полісемії в термінології залишається незмінною: нові значення в термінах виникають як вияв метафори, метонімії та синекдохи (тобто за схожістю і часовою / просторовою суміжністю з іншими поняттями) у зв'язку із безперервною пізнавальною діяльністю людини і розвитку суспільства. Нові галузеві поняття вимагають нових назв, які можливі або з творенням нових галузевих слів, або (що найчастіше відбувається) з розвитком нових значень уже давно закріплених найменувань [26, с. 112; 154, с. 193].

Більшість термінів виникає на основі загальноновживаних слів, що й призводить до полісемії, тому не можна втілити на практиці постійного прагнення термінологів-теоретиків досягти кінцевої мети термінологічної роботи, а саме: розробити систему однозначних термінів для кожної галузі науки і закріпити за одним науковим поняттям лише одне слово, що відповідатиме основній вимозі до терміна (одне поняття – одне слово) і гарантуватиме досконалу термінологію, забезпечить точність відтворення інформації, дасть змогу легко і швидко знайти термін-еквівалент в інших мовах [144, с. 25–27].

Для терміна УББ потрібна звукова оболонка загальноновживаного слова, яка в УББТ уточнює семантику лексеми, найчастіше внаслідок звуження значення загальноновживаного слова за умови метафоричного перенесення [137]. Як відомо, метафора – це універсальний інструмент мислення [270], який дає змогу бачити один об'єкт через інший і є одним із способів репрезентації знань у мовній формі (Н. Арутюнова, М. Кочерган, Е. Маккормак, О. Тараненко, В. Телія, В. Русанівський).

Окрім цього, терміни-метафори слугують ключовими елементами для розуміння національної специфіки мовного бачення світу, вони пов'язані з культурою народу й відображають результати когнітивної діяльності національного мовного колективу [137]. У цьому плані особливий інтерес становить вивчення процесу метафоризації в термінологіях тих галузей, які, з

одного боку, мають давню історію, а з іншого – активно розвиваються сьогодні, до яких належить і сучасна УББТ.

Джерелами метафоричного переосмислення в УББТ є загальноживана лексика. У складі УББТ можемо виділити найбільшу за обсягом групу метафор – т.зв. побутові метафори, а також нечисельну групу зооморфних метафор.

Побутові метафори виникли на основі подібності за зовнішнім виглядом, за функціями та за розташуванням (*манжет книжки, кишень книжки, кишенька книжки, корінець книжки, корінець блока, поля сторінки* та ін.). Розмежування значень таких термінів відбувається за допомогою залежних компонентів словосполучень, які вказують на диференційні ознаки понять.

Зооморфні метафори в УББТ утворюють нечисленну групу найменувань, що виникли на основі семантичної трансформації ентомологічної лексики за подібністю функцій. Це два виявлені терміни сучасного УББТ:

– *метелик* ‘комаха ряду метеликів’ [СУМ, т. 4, с. 687]; в УББТ *метелик* – це 1) ‘терміново випущений аркуш, який містить коротке повідомлення про подію’ [СКТ, с. 94] і 2) ‘книжечка, брошурка’ [СУМ, т. 4, с. 687];

– *книгоїд* ‘книгогриз; комаха з ряду сіноїдів, що розмножується в старих паперах, книжках; книжкова воша’ [СУМ, т. 4, с. 196]; в УББТ термін *книгоїд* має значення ‘надто активний читач, книгоїд, книгогриз’ [Сташко, с. 59].

Набувши термінологічного значення, будь-яке спеціальне слово галузевої терміносистеми ще деякий час зберігає відтінок експресивності. Унаслідок цього в окремих випадках спостерігаємо утворення нових термінів на основі певних асоціацій з уже наявними в терміносистемі метафорами.

Таким чином, наукова і образна картини світу мають зону перетину – терміни-метафори. У процесі творення термінів шляхом метафоризації встановлюються подібні ознаки (зовнішні або внутрішні) наукового об’єкта з уже позначеним раніше в загальноживаній мові; переосмислене значення зіставляється з буквальним на основі його внутрішньої форми. При цьому виявляється особливе світобачення кожного народу, специфіка національної

мовної картини світу, що, у свою чергу, значною мірою визначає своєрідність і національної наукової картини світу [137, с. 138].

Метафорична номінація – це подвійний процес: “з одного боку, це поповнення новими значеннями, новими найменуваннями окремої термінологічної системи або галузі термінології – інакше кажучи – виникнення нових слів, а з іншого, з точки зору загального словникового складу мови, – це розширення значень, набуття нових термінологічних значень словами загального словникового складу мови” [24]. Отже, поява термінних значень у загальноновживаних словах пов’язане з проблемою полісемії. Розширення семантики загальноновживаного слова відбувається у різних терміносистемах – технічній, математичній, економічній, астрологічній, фізичній, граматичній, музичній, а також і в бібліотечно-бібліографічній термінології, що свідчить про системність цього процесу в українській мові.

Наприклад, слово *кишеня* в сучасній українській мові має значення ‘частина одягу (штанів, пальта, піджака, плаття тощо) у формі мішечка для дрібних речей і грошей’ [СУМ, т. 4, с. 156]; в УББ термін *кишеня* функціює зі значенням ‘додатковий елемент видання в палітурці у вигляді паперового мішечка, який монтують на внутрішній частині палітурки’ [СЗСТ, с. 106]; загальноновживане слово *шапка* має значення ‘головний убір (перев. без полів, м’який, теплий)’ [СУМ, т. 11, с. 407]; в УББ термін *шапка* – це ‘заголовок у газеті угорі шпальти, що відноситься до всіх її матеріалів’ [СКТ, с. 157]; загальноновживане слово *кватирка* має значення ‘шибка у вікні, вставлена в раму, яку можна відчиняти для провітрювання приміщення [СУМ, т. 4, с. 132], а в УББТ – ‘заголовок невеликого розділу видання, врізаний в текст полоси (як правило, з лівого краю)’ [СКТ, с. 70].

До термінофонду сучасного УББ увійшли і демінутиви, що постали на основі стрижневих термінів, як-от: *кишенька книжки* 1) ‘паперова кишенька для зберігання формуляра книжки; наклеюється на звороті обкладинки або внутрішньому боці оправи’, 2) ‘паперова кишенька на внутрішньому боці задньої кришки оправи для вкладання окремих додатків до книги у вигляді

карт, ілюстрацій тощо' [ДББ, с. 98]; *корінець* 1) 'корінець книги – смужка шкіри, паперу, що з'днує і скріплює передню і задню кришки оправи або обкладинки', 2) 'в обліку бібліотечних фондів – умовно кожна окрема книга або оправлений комплект журналу, який вважається за одиницю обліку' [ДББ, с. 110] та ін.

Загальноживана лексика слугує базою виникнення і функціонування багатьох термінів із різних галузей одночасно. Наприклад, слово *поле* позначає насамперед безлісу рівнину, рівний великий простір [СУМ, т. 7, с. 61]. В УББТ те ж слово вживається переважно у множині зі значенням 'незадруковані ділянки вздовж периметра сторінки видання' [ІР-СЗСТ, с. 169]. Водночас активно функціують складені терміноназви із різних сфер: *рудне поле* (геологія), *озиме поле* (сільське господарство), *магнітне поле*, *поле сили тяжіння* (фізика), *шахове поле*, *шашкове поле* (спорт), *мінне поле* (військова справа), *операційне поле* (медицина) [СУМ, т. 7, с. 61], *електоральне поле* (політологія), *правове поле* (юриспруденція) та ін.

Виявляємо і таку особливість, коли загальноживане слово, увійшовши до термінофонду УББ, набуло багатозначності саме в цій галузі; наприклад:

– загальноживане слово *зошит* має значення 'зшиті аркуші чистого паперу в обкладинці для писання або малювання' [СУМ, т. 3, с. 695]. В УББТ термін *зошит* (паперового блока) – це 1) 'складова частина видання, утворена фальцюванням задрукованого аркуша' [ІР-СЗСТ, с. 87], 2) 'окремий випуск періодичного видання або великого друкованого твору, що виходить частинами' [СУМ, т. 3, с. 695];

– загальноживане слово *користувач* 'той, хто користується яким-небудь майном, землею тощо' [СУМ, т. 4, с. 290]. В УББТ термін *користувач* – це 1) 'абонент; особа чи організація, що має право на отримання послуг, які надаються бібліотекою, інформаційним центром, будь-якою інформаційною системою', 2) 'будь-яка особа або будь-який об'єкт, який може пересилати команди чи повідомлення в систему оброблення даних або приймати їх від неї',

3) ‘особа чи організація, що отримує інформацію, яку надає бібліотека, інформаційний орган, будь-яка інформаційна система’ [IP.CЗСТ, с. 117].

Вартим уваги є таке спостереження над полісемією в УББТ: трапляється, що навіть окремі лексико-семантичні підгрупи в межах тематичних груп виникають на основі метафоричного перенесення, зокрема лексико-семантична група “назви друкарських шрифтів”. Проілюструємо лише кількома прикладами:

– *гротеск* ‘друкарський шрифт’ [СКТ, с. 44] і літературознавчий та мистецтвознавчий термін *гротеск* ‘художній прийом, заснований на надмірному перебільшенні або применшенні зображуваного, на поєднанні різних контрастів’ [СУМ, т. 2, с. 176];

– *терція* ‘друкарський шрифт, розмір якого дорівнює 16 пунктам (6 мм)’ [СКТ, с. 143] – музичний термін *терція* ‘третій ступінь діатонічної гами’, ‘інтервал, вимірюваний трьома ступенями діатонічної гами’ – давній математичний та астрономічний термін *терція* ‘одна шістдесятя частина секунди’ [СУМ, т. 10, с. 100];

– *діамант* ‘дрібний друкарський шрифт’ [СКТ, с. 49] – мінералогічний термін *діамант* ‘дорогоцінний камінь, алмаз, штучно огранений і відшліфований’ [СУМ, т. 2, с. 295] та багато ін.

Відповідно до сучасних класифікацій, у системі УББТ можемо виокремити *зовнішньосистемну* та *внутрішньосистемну* (або *внутрішньогалузеву*) полісемію, про що частково вже йшлося вище.

Зовнішньосистемна полісемія УББТ зумовлена схожістю процесів та явищ у різних аспектах діяльності людини і полягає у використанні термінів, які функціують одночасно у: а) ще одній або й у кількох інших терміносистемах і б) або/чи також і в загальноживаній лексиці; наприклад:

– *індекс* 1) в УББ – ‘класифікаційні індекси Універсальної десятикової класифікації (УДК) і Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК), які є умовними позначеннями рубрик та застосовуються для кодування тематики, читацького призначення і типу видання’ [СКТ, с. 64], 2) у математиці –

‘числовий або літерний показчик, що найчастіше пишеться внизу літери або цифри математичного виразу для відрізнення його від іншого’, 3) в економіці – ‘цифровий показник, який у процентах виражає послідовні зміни якого-небудь економічного явища’ [СУМ, т. 4, с. 25];

– *індексація* 1) в УББ – ‘система позначень (класифікаційних індексів), що застосовуються під час систематизації документів для вираження їхніх класифікаційних ознак’, 2) у сфері економіки та фінансів – ‘встановлений законодавством механізм підвищення грошових доходів громадян, що дає можливість частково або повністю відшкодувати їм подорожчання споживчих товарів і послуг’ [СКТ, с. 65];

– *маргінес* 1) в УББ – ‘береги книжки’, 2) у політології – ‘край, межа в економічному та суспільному розвитку’ [НСЗ, с. 142];

– *канонічний* 1) в УББ – ‘найбільш вірогідний, науково визнаний (про текст)’, 2) у церковно-релігійній сфері – ‘який визнала або затвердила церква (про Святе Письмо, релігійні книги)’ [СКТ, с. 68; СУМ, т. 4, с. 89];

– *евристика* 1) в УББ – ‘бібліографічний пошук’, 2) в історичних науках – ‘спеціальна історична дисципліна, що розробляє теорію та методіку пошуку джерельної інформації’ [СКТ, с. 55];

– *акцентуація* 1) в УББ – ‘виділення в тексті наголошених літер діакритичними знаками – акцентами, відлитими разом із літерами’, 2) у мовознавстві – ‘система наголосів у мові’ [СКТ, с. 14]; *кліше* 1) ‘форма високого друку з рельєфними друкувальними елементами, призначена для поліграфічного відтворення зображувальних оригіналів’ [СКТ, с. 73], 2) у мовознавстві – ‘стандартизована мовна одиниця, вживана переважно в офіційно-діловому стилі’;

– *октава* 1) в УББ – ‘метод розширення десяткової нотації шляхом використання цифри 9 як позначки розширення для забезпечення необмеженої кількості класів усередині ряду’ [СЗСТ, с. 153], 2) у музиці – ‘восьмий тон діатонічної гами, однорідний з першим за звучанням, але відмінний від нього за висотою’, 3) у літературознавстві – ‘класична восьмирядкова строфа, перші

шість рядків якої пов'язані двома перехресними потрійними римами, а останні два – парною' [СУМ, т. 5, с. 683];

– *клапан* 1) в УББ – ‘частина суперобкладинки, загнута за внутрішню частину палітурки’ [СКТ, с. 72], 2) у машинобудуванні – ‘накривка, що прикриває отвір, через який проходить пара, газ, рідина тощо’, 3) у музиці – ‘пристосування, за допомогою якого закривається й відкривається отвір у корпусі музичного духового інструмента та змінюється висота утворюваного звука’, 4) у медицині – ‘стулки в серці, що містяться біля отворів із передсердь у шлуночки, а з шлуночків в аорту та легеневі артерії й запобігають зворотному рухові крові’, 5) у кравецтві – ‘нашитий шматок тканини певної форми, що закриває отвір кишені або шов на одязі [СУМ, т. 4, с. 173];

– *лакуна* 1) в УББ – ‘прогалина, пропуск у тексті’ і 2) ‘прогалина у складі фондів; відсутність деяких томів, випусків у комплекті видання’ [СКТ, с. 86], 3) у медицині – ‘порожнина, заглиблення між тканинами організму або його органами’ [СУМ, т. 4, с. 440];

– *книжка* 1) в УББ – ‘книжкове видання обсягом понад 48 сторінок’ [СКТ, с. 73], 2) в анатомії – ‘один із чотирьох відділів шлунка жуйних тварин, слизиста оболонка якого утворює багато складок, що прилягають одна до одної’ [СУМ, т. 4, с. 197];

– *консервація* 1) в УББ – ‘забезпечення збереженості архівних документів за допомогою режиму зберігання, методів реставрації та стабілізації документів’ [СЗСТ, с. 114]; ‘захист документа від руйнівної дії зовнішнього середовища’ [СКТ, с. 159], 2) у кулінарії – ‘виготовлення консервів (про продукти)’ [СУМ, т. 4, с. 264];

– *глазурований* 1) в УББ – ‘відполірований до певної гладкості’ (про папір) [СКТ 41], 2) у кулінарії – ‘покритий глазур’ю’ [СУМ, т. 2, с. 80];

– *гігієна* 1) в УББ – ‘умови, що забезпечують тривале зберігання друкованого видання’ [СКТ, с. 41], 2) у медицині – ‘галузь медицини, що розробляє й впроваджує методи запобігання захворюванням’ [СУМ, т. 2, с. 64];

– *астрологія* 1) в УББ – ‘назва рукописів і друкованих видань (календарів, гороскопів, таблиць, альманахів), які містять твори з питань впливу планет і зірок на долю людей, хід історії та ін.’ [СКТ, с. 19], 2) в астрології – ‘наука про безпосередній зв’язок між розташуванням та рухом небесних тіл та явищами суспільного життя, долею людини та ін.’ [СУМ, т. 1, с. 68] та ін.

Варто зауважити, що *зовнішньосистемну полісемію*, яка полягає у використанні термінів, які функціують одночасно і в загальноживаній лексиці, кваліфікують як *позасистемну полісемію*; *зовнішньосистемну полісемію*, яка полягає у використанні термінів, які функціують одночасно в кількох галузевих мовах – як *міжсистемну*, а якщо багатозначне слово функціює одночасно в кількох галузевих мовах і в загальноживаному лексиконі, то така полісемія кваліфікується як *полісемія змішаного типу* [263, с. 77–78].

До позасистемних полісемантів належать терміни, які паралельно вживаються поза межами досліджуваної термінології. Коли терміни УББ виникали внаслідок удосконалення та освоєння навколишнього середовища на основі вже відомих слів. Позасистемна багатозначність проявляється завдяки вторинній номінації, термінологізації загальноживаних слів, детермінологізації термінів УББ. Процес детермінологізації термінів УББ – доволі продуктивне явище, наприклад:

– термін УББ *преса* ‘друковані видання – періодичні (газети, журнали, бюлетені і т. ін.) і рідше неперіодичні (книги, листівки і т. ін.)’ зазнав детермінологізації і функціює як загальноживане слово зі значенням ‘журналісти’ [СУМ, т. 7, с. 541];

– термін УББ *метелик* перейшов зі сфери бібліотекознавства до загальноживаного лексикону, де вживається зі значенням ‘книжечка, брошурка низької якості (як за змістом, так і за формою)’;

– термін УББ *книгоїд* ‘надто активний читач, книгоїд, книгогриз’ [Сташко, с. 59] детермінологізувався і в загальноживаній мові функціює зі значенням ‘буквоїд; формаліст, педант, який надає великого значення дрібницям і за дрібницями не бачить суті’ [СУМ, т. 1, с. 252];

– термін УББ *макулатура* ‘твори друку, які не можуть бути використані в бібліотеці (втратили наукову цінність, застарілі тощо)’ [ДББ, с. 121], який у загальнонавчальній мові позначає ‘бездарний, позбавлений будь-якої вартості літературний твір (або твори)’ [СУМ, т. 4, с. 604];

– термін УББ *девіз* ‘слово чи коротке висловлення, що на закритому конкурсі автор подає на творі замість свого імені’ [СКТ, с. 45] перейшло і до загального лексикону і має значення ‘стисле формулювання провідної ідеї, програми дій’ [СУМ, т. 2, с. 229] та ін.

Під *внутрішньосистемною* полісемією розуміємо таку, що характерна для термінів тільки якоїсь однієї терміносистеми. Наведемо приклади цього типу полісемії в системі УББТ:

– *ельзевіри* 1) ‘видання знаменитої голландської династії Ельзевірів – друкарів і видавців кінця XVI – початку XVII ст.’, 2) ‘рисунок шрифту, що був створений Ельзевірами’, 3) ‘формат видань, запроваджений Ельзевірами – дуже вузький, в 1/12 аркуша’ [СКТ, с. 56];

– *редактор* 1) ‘керівник видання, який професійно займається редагуванням, відповідає за зміст видання і якість надрукованих матеріалів’, 2) ‘спеціаліст, який працює над редагуванням тексту’ [СКТ, с. 127];

– *книгознавець* 1) ‘учений, спеціаліст із книгознавства’, 2) ‘знавець книги, фахівець з оцінки книги’ [СКТ, с. 74];

– *каталог* 1) ‘нормативне виробничо-практичне, довідкове та (чи) рекламне видання систематизованого переліку наявних речей і послуг (видавничий; каталог виставки; музейний; номенклатурний; промисловий тощо), 2) ‘систематичний звід, перелік будь-яких об’єктів, який дає змогу віднайти кожен об’єкт і певну позначку відповідно до прийнятих правил його укладання’, 3) ‘множина каталогових записів документів фонду(-ів), упорядкованих відповідно до певних правил з метою наступного пошуку’ [СЗСТ, с. 103] та ін.;

– *компедіум* 1) ‘елемент апарату видання, що подає стислий виклад змісту розділу твору; розміщується між заголовком і текстом розділу’ і 2) ‘посібник зі стислим викладом основ будь-якої науки’ [СКТ, с. 79];

– *посилання* 1) ‘словесне чи цифрове зазначення (позначка), що адресує читача до іншого фрагмента тексту чи до джерела, звідки взяті автором цитати, факти’, 2) ‘короткий запис, який пов’язує між собою частини документа, бібліографічні записи в каталогах, картотеках, бібліографічних посібниках’, 3) ‘форма посилання *Див.*’ [СКТ, с. 119];

– *публікація* 1) ‘твір, надрукований і випущений у світ у вигляді окремого видання або у складі періодичного чи неперіодичного видання’, 2) ‘процес випуску творів у світ’ [СКТ, с. 125] та ін.

Дослідження термінів УББ засвідчує, що внутрішньосистемна полісемія в УББТ з’являється внаслідок категорійної багатозначності, яку називають ще метонімічним перенесенням [263, с. 78].

За **структурою** полісемні терміни УББ поділяємо на:

а) **однокомпонентні**:

– *бібліотека* 1) ‘культурно-освітня установа, що здійснює збирання, обробку, зберігання друкованих видань і рукописних матеріалів’, 2) ‘кожне організоване зібрання книг’, 3) ‘приміщення для зберігання та читання літератури’, 4) ‘найменування книжкових серій’ [ДББ, с. 22];

– *гриф* 1) ‘назва установи, організації і надзаголовкових даних, від імені якої випускають видання’, 2) ‘частина вихідних відомостей, дані про те, що видання затверджується чи рекомендується як офіційне, навчальне’ [СКТ, с. 44];

– *золотий* 1) ‘пофарбований у золотий колір (перев. золотий обріз книги)’, 2) ‘гармонійний щодо величини площі й обсягу (у мистецтві книги – висота сторінки відносно до її ширини)’ [СКТ, с. 62];

– *оригінал* 1) ‘першотвір (на відміну від копії)’, 2) ‘текст, з якого здійснено переклад іншою мовою’ і 3) ‘опрацьована й оформлена за встановленим порядком текстова та/чи ілюстраційна інформація, призначена для поліграфічного відтворення’ [СКТ, с. 106];

– *нотатка* 1) ‘коротке інформаційне повідомлення в періодичному виданні’ і 2) ‘жанр публіцистичного чи наукового твору, характерною рисою якого є фрагментарність окремих частин’ [СКТ, с. 103];

– *фоліант* 1) ‘видання форматом у половину друкованого аркуша (ін-фоліо), за сучасними стандартами – від 60 до 84 см заввишки’, 2) ‘будь-яка книга великого формату’ [СКТ, с. 151];

– *хроніка* 1) ‘історичний твір (літописи) періоду середньовіччя, поширений у Візантії та Європі, в якому події записані в часовій послідовності’, 2) ‘назва розділу періодичного видання, в якому розміщують короткі інформаційні повідомлення про різні події’ [СКТ, с. 154] та ін.

б) терміносполучення (переважно двокомпонентні, рідше – три- та чотирикомпонентні):

– *база даних* 1) ‘сукупність упорядкованих і представлених, як правило, у машинозчитуваній формі даних, що відносяться до даної проблеми, галузі, предмета тощо; електронна база даних’, 2) ‘сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі – електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп’ютера) чи інших засобів; компіляція даних’ [СОТІД, с. 6];

– *видання, що припинилося* 1) ‘видання, вихід якого у світ припинено перед тим, як опубліковано всі намічені до виходу тому чи випуску’, 2) ‘періодичне видання, що перестало виходити’ [ДББ, с. 36]

– *віртуальна довідка* 1) ‘відповідь на разовий інформаційний запит віддаленого користувача, який здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій; це безпосереднє спілкування бібліотекаря з абонентом, яке не завжди відбувається у веб-просторі’, 2) ‘служба довідково-бібліотечного обслуговування віддалених користувачів, організована за допомогою інформаційно-комунікативних технологій через мережу Інтернет’;

– *інформаційний бюлетень* 1) ‘інформаційні матеріали, видані у формі бюлетеня’, 2) ‘інформаційно-бібліографічний бюлетень – форма поточної науково-інформаційної бібліографії’ [ДББ, с. 89];

– *типова назва* 1) ‘тематична назва видання, що складається типових слів, які визначають лише його жанр, тип та ін.’, 2) ‘заголовок, який збігається з багатьма іншими в цьому та інших виданнях; означає рід, номер і вид заголовка’ [СКТ, с. 145];

– *рідкісна книга* 1) ‘видання, що збереглося у відносно невеликій кількості примірників і має безперечну наукову, естетичну, бібліографічну цінність’, 2) ‘примірник видання, який має неповторні прикмети, що відрізняють його від решти тиражу видання’ [СКТ, с. 130];

– *унікальний примірник* 1) ‘видання виключної рідкісності, що збереглося в єдиному (чи в 2-3) примірнику’, 2) ‘примірник видання, що має якісь особливості, які роблять його єдиним у своєму роді (з власноручними примітками видатних осіб тощо)’ [СКТ, с. 149];

– *наукове видання* 1) ‘видання, призначене для наукової роботи, містить результати теоретичних і/чи експериментальних досліджень’ і 2) ‘видання підготовлених до публікації пам’яток культури, історичних документів тощо, характерною особливістю яких є ретельна редакційна підготовка тексту і розгалужений науково-довідковий апарат’ [СКТ, с. 100];

– *оригінальне видання* 1) ‘видання, що вперше вийшло мовою оригіналу (неперекладне)’, 2) ‘видання, що має свої особливості, які вирізняють його серед інших видань’, 3) ‘видання, що є основою репринтного чи факсимільного видання’ [СКТ, с. 106]; пор. також: *втрачене видання, бібліотечна колекція, бібліотечна виставка* та ін.;

– *продажна ціна книги* 1) ‘ціна, що утворюється як доданок з відпускної ціни видавництва і торговельних націнок книготорговельних підприємств’, 2) ‘номінал видання’, 3) ‘ціна, що визначається після переоцінки книги’, 4) ‘ціна, за якою антикварний чи букіністичний магазин продає книги, придбану в приватної особи’ [СКТ, с. 123];

– *цінне видання* 1) ‘видання, що є відбиттям найвищих досягнень суспільного розвитку в різних галузях, своєрідною пам’яткою подій та епох великого історичного значення’, 2) ‘шедевр мистецтва книги – в її художньому оформленні та поліграфічному виконанні з використанням матеріалів поліпшеної якості’ [СКТ, с. 156];

– *читацька конференція* 1) ‘обговорення книг, при якому заздалегідь визначається твір або тема, зіст і порядок виступів’, 2) ‘конференція читачів з метою обговорення роботи бібліотеки’ [ДББ, с. 242] та ін.

Як свідчить ілюстраційний матеріал, полісемія переважає серед однокомпонентних термінів УББ, тому що в термінах зі складнішим планом вираження є менше спроможності виявляти полісемію.

Вивчення природи багатозначних терміноназв сучасної української терміносистеми бібліотекознавства та бібліографознавства свідчить про їхню численність та різноплановість, тимчасом як саме явище розвитку полісемії в термінології все-таки кваліфікують як небажаний процес для терміносистем. Основною причиною розвитку полісемії є еволюція поняття, що зумовлює появу нових значень і відтінків у термінних одиницях [240, с. 98]. Полісемія в кожній галузевій термінології вказує на розвиток будь-якої терміносистеми за загальномовними законами; відповідно до цього це явище важливе для лексичного фонду і УББТ, і сучасної української термінології загалом.

Висновки до Розділу 2

Терміносистема сучасного українського бібліотекознавства та бібліографознавства має чітку структуру та розвинену лексико-семантичну організацію. З одного боку, вона є важливою частиною загальнолітературної мови, з іншого – становить струнку і повноцінну галузеву терміносистему. В УББТ співіснують і взаємодіють власне бібліотекознавчі та бібліографознавчі терміни, а також значною мірою терміни друкарства, книгознавства, літературознавства, мовознавства, мистецтва, освіти та ін.

Тематична класифікація УББТ є першою і необхідною передумовою для глибокого вивчення. Терміносистема УББ об'єднує 2552 терміни у 24 тематичних групах, які переважно зазнають внутрішнього поділу на лексико-семантичні групи. Лексико-семантична організація УББТ ґрунтується головню на гіперо-гіпонімії, синонімії, антонімії, паронімії та полісемії.

Гіперо-гіпонімія забезпечує струнку ієрархію внутрішньої структури терміносистеми в УББТ і є одним із найважливіших підтверджень такої системності. У межах УББТ виокремлюємо два види гіперо-гіпонімічних зв'язків: а) власне семантичні (або імпліцитні): *метод бібліографування* → *анотація, опис, реферат, рецензія, огляд, індексування* та ін.; б) формально-семантичні (або експліцитні), які з'являються внаслідок розвитку синтагмозначень гіперонімів: *гриф* → *г. затвердження, г. погодження, г. секретності* та ін. УББТ має у своєму складі терміни, пов'язані також голо-партитивними зв'язками (відношення “частина – ціле”): *книга – сторінка, заголовок, том; бібліотека – абонемент, книгосховище, каталог, інтернет-ресурси* та ін. Вважаємо, що такі зв'язки слід відмежовувати від гіперо-гіпонімічних зв'язків, бо, на відміну від родо-видових відношень, голо-партонімія ґрунтується на зв'язках між термінами, що відображають взаємодію і взаємозалежність частин одного цілого.

Корпус термінологічних синонімів-дублетів у межах УББТ кінця ХХ – першої чверті ХХІ ст. дає нам змогу, з одного боку, констатувати збереження основних синонімних груп відповідно до вже раніше зробленого аналізу

(М. Сташко та ін.); з іншого – кардинальні якісні та кількісні зміни стосовно розвитку синонімії. Дослідження явища синонімії та варіантності в межах УББТ доводить, що всі процеси відбуваються за тими ж законами, що і в загальноживаній літературній мові: поява нових слів, зникнення з активного фонду застарілих слів; утвердження іншомовного терміна та поява власне українських відповідників тощо. Загалом терміни-дублети слід по-різному можна оцінювати в кожному наведеному вище випадку. Проте якщо вони стали основою для словотвірних гнізд і таким чином увійшли в термінологічну базу УББ, то вилучити їх із системи практично неможливо і, очевидно, для цього немає підстав. Проблема вивчення синонімії і варіантності в термінології не втрачає актуальності, адже її вирішення сприяє глибшому розумінню багатьох питань розвитку кожної галузевої терміносистеми в синхронії та діахронії.

Антонімія є одним із засадничих явищ терміносистеми УББ і має ті самі специфічні ознаки, що притаманні переважно й загальномовним антонімам: 1) наявність у семантичних структурах термінів як спільних, так і протиставних відмінних сем; 2) регулярність протиставлення антонімів у мовленні, що зумовлює виникнення асоціативних зв'язків у людській свідомості, коли ці одиниці розглядають поза контекстом; 3) можливість сполучатися з тими ж термінними одиницями.

Спостереження над паронімією в УББТ доводить, що паронімні відношення порівняно з іншими суміжними відношеннями (варіанти, дублети, синоніми, антоніми, омоніми) завжди є розрізнявальними відношеннями, але не протиставними. Дослідження паронімії в межах УББТ сприяє точності термінів УББ та правильному їх використанню; уникненню помилок у вживанні термінів-паронімів. Кількість паронімів, як і кількість синонімів чи антонімів, постійно зростатиме, бо завжди нагальною для термінологів є потреба уточнювати інформацію, диференціювати значення слів чи номінувати нове поняття, а також уніфікувати та унормувати термінофонд.

Невід'ємним явищем розвитку термінофонду сучасної УББТ є полісемія, яка, за нашими спостереженнями, базується на метафоричному та

метонімічному перенесенні з одного об'єкта на інший об'єкт номінування і є внутрішньосистемною та зовнішньосистемною (зокрема міжсистемною та позасистемною). Багатозначні терміни УББ мають у свої семантичній структурі переважно по два значення і за своєю структурою є однослівними назвами.

РОЗДІЛ 3

СТРУКТУРНО-СЛОВОТВІРНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА І БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. ТА ЗАСАДИ ЇЇ УНОРМУВАННЯ

Номінація в термінології – цілеспрямований процес, зумовлений взаємодією зовнішніх та внутрішніх мовних чинників. Терміни виникають у професійній та науковій сфері і вживаються лише у спеціальній (термінологічній) функції [121, с. 71]. Як зазначає термінолог Л. Халіновська, “перед дослідниками сучасних терміносистем постає непросте завдання, оскільки сьогодні існують дві опозиційні тенденції в термінотворенні: прагнення формально відбити в терміні всі характерні ознаки того поняття, яке він номінує, і намагання використати усталені лексеми, які, можливо, неповно або й хибно характеризують відповідне наукове поняття, – у контексті стандартизації науково-технічної термінології” [245, с. 111].

Сучасна УББТ, як і інші галузеві терміносистеми, є важливою частиною загальнонавчального українського лексикону й підпорядкована її фонетичним, словотвірним, лексико-семантичним та граматичним законам.

За структурою терміни поділяють на: а) прості афіксальні слова, б) складні слова (композиції, юкстапозиції, аббревіатури) та в) терміни-словосполучення [ЕУМ].

Основні способи творення слів УББ є: а) морфологічні (афіксація, основоскладання, словоскладання, аббревіація) та б) неморфологічні (насамперед лексико-семантичний).

Сучасна УББТ, як і українська наукова лексика загалом, має давні традиції термінотворення; вона формувалася на власній мовній основі і водночас запозичувала та інтенсивно запозичує з інших мов. Ось чому співвідношення національного та інтернаціонального і надалі залишається актуальною і важливою проблемою аналізу. У пропонованому дослідженні увагу звернено на ті способи словотвору в УББТ, які виявляють найбільшу

активність у творенні нових українських термінів бібліотекознавства та бібліографознавства.

3.1. Характеристика термінів українського бібліотекознавства та бібліографознавства за частиномовною належністю

Як відомо, класифікація – основна ознака системності. Тобто лексикон будь-якої мови – “не аморфне поєднання мовних одиниць, а складне аплікативне утворення самодостатніх відкритих лексичних полів, що перетинаються, взаємодіють одне з одним, частково чи повністю накладаючись, більшою чи меншою мірою перекриваючи одне одного” [245, с. 112]. Ці лексичні поля формують відповідні номінативні типи: “назви предметностей, назви дій і станів, назви ознак, назви модальності, комунікативно-статусні назви, назви відношень, назви волевиявлень” [65, с. 35–36].

Основним засобом вираження наукових понять слугує іменник завдяки своєму категорійному значенню субстантивності [245, с. 112]. Зокрема в системі УББТ спеціальні найменування функціують переважно як іменники, які представлені в усіх лексико-семантичних групах і в поєднанні з іншими іменниками та прикметниками утворюють термінологічні ряди та групи, де ті іменники становлять стрижневі слова.

Для прикладу, подамо терміни-словосполучення УББ зі стрижневим іменником *фонд*: *архівний фонд, архівний фонд особистого походження, бібліотечний фонд, допоміжний фонд, газетний фонд, дублетний фонд, журнальний фонд, закритий фонд, основний фонд, фонд абонементу, фонд інкунабул, фонд рідкісних книг* та ін. Таке різноманіття складених термінів зі стрижневим словом *фонд* зумовлює своєю чергою виникнення “об’ємних” спеціальних назв, що відповідно спричинює появу численних абревіатур: *державний довідково-інформаційний фонд – ДДІФ, єдиний галузевий довідково-інформаційний фонд – ЄГДІФ, довідково-бібліографічний фонд – ДБФ, національний архівний фонд – НАФ* та ін. [РУСББТ, с. 141–142].

Терміни УББ значно рідше, але належать до лексико-граматичного розряду дієслів та прикметників, що має чітко виражене термінологічне значення. Підстав для функціонування таких класів слів у термінології виокремлюють кілька: “Високий ступінь термінологічності повнозначних частин мови, наприклад, прикметників у мові наукової літератури; специфіка синтаксичних ролей, закріплених за кожною лексико-граматичною категорією наукової літератури; їхні властивості виконувати в мові певні номінативні функції й обслуговувати чітко окрему поняттєву категорію (предметності, ознаковості, дії)” [245, с. 112].

Термінологи не дійшли згоди в тому, який же ступінь термінологічності має дієслово. М. Навальна та О. Спис вважають, що дієслово за своєю природою не може задовольнити всіх вимог до терміна (“найповніше виражати абстрагований зміст того чи того поняття”), і внаслідок своєї широкої семантики дієслова значно рідше стають терміном, аніж іменники, тому їх важко відмежувати від загальноновживаних дієслів. Таку близькість можна пояснити тим, що значна кількість дієслів-термінів виникла на основі загальноновживаних дієслів [149, с. 40]. У переважній більшості випадків словотвірною базою для дієслів стали іменники: *документ* – *документувати*, *дата* – *датувати*, *архів* – *архівувати*, *тираж* – *тиражувати*, *атрибут* – *атрибутовати*, *каталог* – *каталогізувати*, *шифр* – *шифрувати* та ін.

У термінології терміни-прикметники можуть виконувати роль терміна лише у складі термінів-словосполучень, уточнюючи і деталізуючи опорний іменник. Високу активність у таких двокомпонентних термінах УББ і надалі зберігають прикметники *бібліографічний* та *бібліотечний*. Українські лексикографічні праці фіксують, зокрема, термін *бібліографічний* як компонент 27 термінів [ІР-СЗСТ, с. 22–25], тимчасом як “Російсько-український словник бібліотечно-бібліографічних термінів” (близько 6700 термінів) М. Сташко фіксує 87 словосполучень із прикметником *бібліографічний* (*бібліографічний вибір, одиниця, джерело, картка, коефіцієнт, посібник, каталог, пошук, робота, репертуар, покликання, серія, покажчик, уточнення, фіксація, фонд,*

чіткість та ін.) і 129 – із прикметником *бібліотечний* (*бібліотечний абонемент, виставка, законодавство, видання, досвід, етика, естетика, історія, кадри, каталог, комплекс, маркетинг, менеджмент, мінімум, операція, персонал, прогнозування, психологія, ресурси, техніка, фінансування, фонд* та ін. (РУСББТ). Щоправда, словник М. Сташко вийшов друком у 1996 р.

За нашими спостереженнями та підрахунками, у сучасній УББТ функціює понад 100 одиниць із компонентом *бібліографічний* і майже 200 – із компонентом *бібліотечний*.

3.2. Морфологічні способи творення термінів українського бібліотекознавства та бібліографознавства

Простежмо, чи словотвір УББТ у перші десятиліття ХХІ ст. зазнав змін порівняно із II половиною ХХ ст. і якими тепер є структурно-словотвірні особливості в системі українських термінів бібліотекознавства та бібліографознавства.

Свого часу дослідниця УББТ М. Сташко детально описала структурно-словотвірні особливості бібліотечної термінології, дослідила способи творення УББТ, а саме: суфіксальний, префіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний, основоскладання, абревіацію. Учена дійшла таких висновків: 1) у системі афіксального словотвору найпродуктивнішою є суфіксація; 2) суфіксальні словотвірні типи термінів-іменників поділяються за характером твірних основ, мотивованих дієсловами, іменниками, прикметниками; 3) у межах суфіксального способу визначено й описано є близько 20 продуктивних моделей; 4) префіксальний та префіксально-суфіксальний способи є менш продуктивними, ніж суфіксальний [215, с. 10].

Морфологічний спосіб термінотворення в сучасній УББТ представлений усіма видами, а найпродуктивнішим із-поміж них, за нашими спостереженнями, і надалі залишається суфіксація та префіксація (зауважмо, що не вдалося виявити новітніх термінів у системі сучасної УББТ, утворених за останні роки префіксально-суфіксальним способом).

Суфіксальний спосіб творення термінів УББ

Сучасні терміни УББТ творяться за такими найпродуктивнішими словотвірними моделями.

I. Основа іменника + **суф. -ник**: *довідник, збірник, медійник, показник, посібник, примірник, путівник, словник* та ін.

Основа іменника + **-ств(о)**: *меценатство, спонсорство, членство* та ін.

II. Основа дієслова + **-нн(я)**: *датування, забезпечення, індексування, інформування, класифікування, копіювання, оцифровування, шифрування, штемпелювання* та ін.

Основа дієслова + **-ник (-льник)**: *верстальник, замовник; визначник, вказівник, показник* та ін.

Основа дієслова + **-аці(я)**: *автоматизація, акредитація, глобалізація, комп'ютеризація, систематизація* та ін.

Основа дієслів + **-ач**: *користувач, позивач, читач* та ін.

Основа дієслів + **-к(а)**: *верстка, розкладка* та ін.

Основа дієслова + **-ø** (нульовий суфікс): *аналіз, відбір, наклад, опис, пошук* [IP-СЗСТ, с. 135] та ін.

III. Основа прикметника + **-ість**: *автентичний – автентичність, інтерактивний – інтерактивність, віртуальний – віртуальність, дистанційний – дистанційність, дублетний – дублетність, комунікаційний – комунікаційність, раритетний – раритетність* та ін.

Проте варто наголосити на нагальному і все ще не вирішеному питанні сучасної УББТ – паралельне вживання словотвірних синонімів. Суфікси виразно відрізняються від префіксів широким діапазоном видозміни [93; 94; 95]. А тому в сучасній УББТ виразним є явище неунормованості насамперед віддієслівних термінів-іменників: *накопичування і накопичення (інформації)* [IP-СЗСТ, с. 11], *облік і облікування, систематизація і систематизування* [КТСБСІ, с. 39], *обробка і оброблення* [СОТЗБІД, с. 10; IP-СЗСТ, с. 29], *видача і надання* [IP-СЗСТ 35], *класифікація і класифікування* [ДББ 99], *індексація та індексування* [IP-СЗСТ 89] та ін.

Префіксальний спосіб творення термінів УББ

Префіксація як спосіб словотворення в УББТ тривалий час поступалася суфіксації за продуктивністю. Проте, за нашими спостереженнями, ситуація за останні десятиліття помітно змінилася.

Активну участь у творенні нових термінів сучасної УББТ беруть питомі українські префікси:

без-: *безінвентарний* (стелаж), *безоплатна* (основа);

до-: *домашинний* (етап документації);

між-: *міжбібліотечний* (абонемент), *міжнародний міжбібліотечний абонемент*, *міжфондовий* (обмін), *міждисциплінарна* (діяльність бібліотеки), *міжрядковий* (інтервал) та ін.;

над-: *надзаголовні* (дані), *надрядкова* (позначка) та ін.;

не-: *неперіодичне* (видання), *невідновлюваний* (рукопис), *невідповідність* (документа), *невпорядкований* (фонд), *недетерміноване* (інтерактивне електронне видання), *недовговічність* (документа), *недостовірність* (інформації), *незасвідчена* (копія), *ненумерований* (тираж), *нестандартизоване* (бібліографічне повідомлення), *нестационарне* (обслуговування), *нетекстовий* (документ) та ін.;

під-: (бібліотечний каталог) *підрозділ*, *підрубрика*, *підсерія*, *підфонд* та ін.;

по-: *пожиттєве* (право), *посмертне* (видання автора) та ін.;

поза-: *позабібліотечна* (діяльність), *позастационарне обслуговування* та ін.;

при- (реалізує два значення: 1. 'під час' і 2. 'біля'): *прижиттєве* (видання автора), *прижурнальний* (покажчик), *прикінцеве* (покликання), *пристатейний* (бібліографічний список) та ін.

В українській УББТ виокремлюємо чисельну групу складних за походженням термінів, у яких перший словотвірний елемент частково втратив зв'язок з однокореневим словом, абстрагувався й функційно зблизився з префіксом, який кваліфікують як префіксоїд [94; 95; 114; 115].

За останнє десятиліття розвитку УББТ набагато більшу активність мають інтернаціональні префікси та префіксоїди; учена-термінолог І. Кочан

виокремила понад 200 таких міжнародних компонентів, які в мовних одиницях уживаються у препозиції [114].

Питомі префіксоїди: **перед-** (*передоплата, передмова*), **після-** (*післяплата, післямова, післямашинний* (етап документації)), **спів-** (*співавтор, співавторство, співзасновник*).

Однак найбільш продуктивними в сучасній УББТ є іншомовні префіксоїди, зокрема:

аван- ‘розташований попереду’: *аван* (*авантитул*) [IP-СЗСТ с. 8];

ан- ‘без’: *анепіграф* (видання без назви) [СКТ, с. 16];

анти- ‘проти’: *антиреклама* [СКТ, с. 115];

ауді- ‘слуховий’: *аудіодокумент* (бібліографічний посібник) [IP.СЗСТ, с. 18];

де- (дез-) ‘ліквідація, знищення’: *дезинсекція* [СКТ, с. 46], *дезинфекція* (книг) [ДББ, с. 55], *демонтаж* (бібліотечної виставки) [СКТ, с. 115] та ін.;

ізо- ‘рівність, подібність за формою, призначенням’: *ізовидання* [СОТБІД, с. 22], *ізографія* [СКТ, с. 62];

контр- ‘протилежний чомусь’: *контртитул* [IP-СЗСТ, с. 115];

макро- ‘великий’: *макроелементи* (книжки), *макровиставка* [УБЕел];

мікро- ‘малий’: *мікрovidання* [СКТ, с. 95]; *мікроелементи* (книжки), *бібліотечний каталог на мікроносіях, мікрокопія* [ДББ, с. 14];

моно- ‘один’: *мономовний* (бібліографічний посібник) [КТСБСІ, с. 49], *моновидання* [СКТ, с. 117], *монохром* [СКТ, с. 98];

нон- ‘не’: *нонелектронна* (бібліографічна довідка), *нонелектронний* (показчик) [УБЕел];

полі- ‘багато’: *полімовний* (бібліографічний посібник) [КТСБСІ, с. 49], *полівидання* [СКТ, с. 11]), *поліхром* [СКТ, с. 98];

псевдо- ‘несправжній, удаваний’: *псевдононфікшн* (несправжня нонфікшн ‘книга нехудожнього змісту (мемуаристика, есеїстка, документальна проза’) (дет. про це йдеться в дисертаційному дослідженні А. Зелінської [70]);

ре- ‘зворотний, повторний’: *реструктуризація* (бібліотеки), *реорганізація* (архіву) [УБЕел] та ін.;

супер- (реалізує два значення: 1. ‘розташований зверху’ і 2. ‘дуже, надзвичайно’): *суперекслібрис*, *суперобкладинка* [ДББ, с. 103]; *супернова* (бібліотечна інституція) [УБЕел];

ультра- ‘дуже, надзвичайно’: *ультрасучасна* (бібліотека), *ультрановий* (підхід) [УБЕел].

Останні два префіксоїди **супер-** та **ультра-** дослідниця Т. Гарбарчук кваліфікує як “префікси-інтенсифікатори”, що слугують “для творення насамперед якісних прикметників зі значенням високого ступеня вияву ознаки” [40, с. 75–81].

До префіксального способу словотвору свідомо не зараховуємо кореневої основи *бібліо-*, тому що, на наше переконання, вона має в УББТ інший статус [14; 17].

3.2.1. Терміни-композиції в українському бібліотекознавстві та бібліографознавстві

У термінології переважають не громіздкі описові конструкції, а значно “зручніші” терміни-композиції, що позначають ті самі поняття. Зокрема Л. Халіновська зазначає: “Компресія синтаксичних одиниць у формі складного слова призводить до збільшення його стислості в структурному плані і в плані збільшення його інформативності”; “замість складних синтаксичних конструкцій з’являються словесні концентрати, в яких спрощуються граматичні маркери та синтаксичні відношення, притаманні словосполученням, адже композиції репрезентують лише істотну інформацію” [245, с. 124–125].

Наприкінці ХХ ст. дослідниця М. Сташко детально описала терміни-композиції в УББТ [215]. За нашими спостереженнями, ані кількісних, ані якісних суттєвих змін у цій групі термінів за останні десятиліття не відбулося.

У сучасній УББТ композиції і надалі мотивовані двочленими термінами, тому більшість має двокореневу структуру, яка, за спостереженням

Н. Клименко, відповідає 8 видам словосполучень, співвідносних з іменниками-композиціями: дієслово + іменник, прикметник + іменник, числівник + іменник, займенник + іменник, прислівник + дієслово, дієслово + дієслово, прикметник + прикметник, іменник + іменник [92, с. 5–6].

За нашими спостереженнями, в сучасній УББТ більшість термінів-композицій утворені від словосполучень :

дієслово + іменник (*клинопис, книгозбірня, книгознавство, книголюб, країнознавчий, справочинство, читачезнавство* та ін.);

числівник + іменник (*однотомний, багатотомний, багатоекземплярний, багатогалузевий, першоджерело* та ін.);

іменник + іменник (*книгозабезпечення, книгообмін, книгосховище, фондосховище* та ін.); Утворено від словосполучень: *забезпечення книгами, обмін книгами, сховище книг, сховище фондів.*

прикметник + іменник (*високоякісний, низькопробний, вузькогалузевий, різновидовий* та ін.). Утворено від словосполучень: *висока якість, низька проба + суфікс* (синтетичний спосіб).

Отже, потреба в означенні складних понять за умов швидкого оновлення технологій зумовлює виникнення нових слів за допомогою композицій. Композиція (основоскладання) і надалі залишається продуктивним способом словотвору. Терміни-композиції, компоненти яких перебувають у підрядній залежності, активно функціують у сучасній УББТ.

3.2.2. Терміни-юкстапозиції в українському бібліотекознавстві та бібліографознавстві

Менш продуктивний (порівняно з композиціями) є тип складних слів, компоненти яких пов'язані сурядним зв'язком (тобто словоскладання, юкстапозиція). Однак у сучасній УББТ за останнє десятиліття помітна активізація цього способу словотвору завдяки потребі назвати нові поняття, які виникають у зв'язку із впровадженням високотехнологічних засобів зв'язку та мережі інтернету.

З одного боку, високу частотність використання зберігають традиційні терміни-юкстапозити з багаторічною історією їх застосування в УББТ: другим компонент цих термінів служить конкретизатором.

Такі терміни-юкстапозити є назвами:

1) осіб за родом занять, наприклад.: *бібліотекар-лектор, бібліотекар-екскурсовод, бібліограф-термінолог* та ін., в яких другим компонент конкретизує діяльність;

2) тип бібліотечного приміщення, наприклад: *бібліотека-автомобіль, бібліотека-вагон, бібліотека-депозитарій, бібліотека-клуб, бібліотека-музей, бібліотека-пересувка, бібліотека-фондоутримувач*;

3) вказують на тип документа, наприклад: *документ-оригінал, документ-першоджерело, документ-копія*;

4) вказують на тип книжкового видання, книжкових виставок та ін., наприклад: *книжка-іграшка, книжка-перекрутка, книжка-картинка, книжка-розмальовка, книжка-розкладка, словник-енциклопедія, словник-поліглот, виставка-інсталяція*.

Як бачимо, одна з основ слова-композиції чи перша частин слова-юкстапозита завжди зберігають формальний зв'язок із гіперонімом.

З іншого боку, набувають високої частотності використання терміни-юкстапозити, які нещодавно закріпилися в сучасній УББТ, проте без них сучасна галузь бібліотекознавства та бібліографознавства не може обійтися, що пов'язане з сучасними інформаційними технологіями та їх запровадженням до бібліотечних установ. Ідеться насамперед про терміни-юкстапозити *інтернет-видання, інтернет-виставка, інтернет-документація, інтернет-демонстрація, інтернет-навігатор, інтернет-показ, інтернет-присутність, інтернет-ресурси, інтернет-сторінка* та ін., в яких компонент *інтернет-* у препозиції виконує роль залежного слова (конкретизатора), що вказує на зв'язок предметів чи явищ із всесвітньою мережею і функціонування саме в цій глобальній мережі.

Як свідчить зібраний матеріал, юкстапозиція, хоч і є традиційно одним із засобів формування УББТ, представлена в цій галузевій терміносистемі

обмеженою кількістю термінів. Загалом утворення нових термінів за допомогою словоскладання “призводить до значного кількісного зростання продуктивних терміноелементів у галузевій терміносистемі”, а “використання таких терміноодиниць заощаджує місце в писемному вжитку і зменшує зусилля мовця в процесі професійного спілкування” [240, с. 130].

3.2.3. Терміни-аббревіатури в українському бібліотекознавстві та бібліографознавстві

Аббревіатури (тобто складноскорочені слова) складають окрему групу в системі складних термінів галузевої термінології, про що детально описано у працях І. Вихованця, Н. Клименко, Є.Карпіловської, І. Кочан та ін. Постійне зростання кількості аббревіатур у будь-якій терміносистемі пов’язане насамперед із позамовними чинниками.

В УББТ це, зокрема, зумовлено технічним оснащенням бібліотечних установ, всезагальною комп’ютеризацією роботи бібліотекарів та бібліографів, реструктуризацією бібліотек і їх міжнародною діяльністю бібліотек, високим рівнем розвитку видавничої справи та ін. Висока частотність аббревіатур зумовлена і власне мовними чинниками, а саме потребою уникнути перевантаження фахового мовлення і зручністю у спілкуванні [94, с. 7].

Як свідчить зібраний матеріал, слова-аббревіатури сучасної УББТ утворені за такими словотвірними типами:

I. Аббревіатури ініціального типу:

1) Буквена аббревіатура (складена з початкових букв кожного зі слів вихідного словосполучення): *АРМ* (автоматизоване робоче місце), *ББК* (бібліотечно-бібліографічна класифікація), *ІПС* (інформаційно-пошукова система), *ОБС* (онлайнний бібліотечний сервіс), *СІБВС* (стандарти з інформації, бібліографії, бібліотечної та видавничої справи), *УДК* (універсальна десяткова класифікація), *ЦБС* (централізована бібліотечна система) та ін.

2) Звукова аббревіатура (складена з початкових звуків кожного зі слів вихідного словосполучення; можлива за наявності у її складі голосних звуків,

завдяки чому таке скорочене слово нагадує окреме слово): *АСОД* (аналітико-синтетичне опрацювання документів), *ВУАН* (Всеукраїнська академія наук), *ДФ* (довідково-інформаційний фонд), *ДУСД* (державна уніфікована система документації), *НАНУ* (Національна академія наук України), *ЦУКК* (Центрально-український кооперативний каталог) та ін.

3) Текстова скорочення (використовують у зв'язку з частим повторенням найбільш уживаних термінів): *БД* (база даних), *БР* (бібліографічна робота), *ІЗ* (інформаційний запит), *ІО* (інформаційне обслуговування в режимі «запит-відповідь»), *ІТ* (інформаційні технології), *СК* (систематичний каталог) та ін. Потреба скоротити максимально об'ємний текст призводить до появи ускладнених (або складених) абревіатур (за визначенням Н. Клименко), наприклад: *МТЦ НТІ* (*Міжгалузевий територіальний центр науково-технічної інформації*).

4) Термінологічна абревіатура (відрізняється від текстової тим, що текстові скорочення вживають з метою мовної економії, а термінологічні – з метою використовувати короткі галузеві терміни [245, с. 132]): *ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського* (Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського), *НБУВ* (Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського) та ін.

II. Комбінована (або частково скорочена) абревіатура (складена з початкової частини одного терміна й цілого терміна). Компоненти термінів такого типу можуть бути як питомі, так й іншомовного походження: *спецфонд* (спеціальний фонд), *техжурнал* (технічний журнал) та ін.

Особливістю частково скорочених абревіатур (контрактур) є скорочення одного чи кількох компонентів твірної синтаксичної структури (базового словосполучення) за умови обов'язкового збереження одного повного слова, що сприяє більшій прозорості внутрішньої форми абревіатури, полегшує їх розуміння під час спілкування і активізує входження до фонду загальноживаної лексики [245, с. 133].

До таких абревіатур в УББТ належать як давно закріплені, так і абревіатури-неологізми: *бібліодиспут* (бібліотечний диспут), *бібліокорпорація* (бібліотечна корпорація), *бібліоміст* (букв. “бібліотечний міст”, “міст між бібліотеками” (ідеться про програму розвитку публічних бібліотек), *бібліопоказчик* (бібліографічний показчик), *бібліоблог* (бібліотечний блог), *бібліооб’єднання* (бібліотечні об’єднання), *бібліотерапія* (терапевтичні заходи за допомогою книжок, читання) та ін.

Структура частково скорочених слів свідчить, на думку дослідників, про їхнє проміжне розташування між абревіацією та основокладанням: а) такі лексеми кваліфікують по-різному (універбати, конденсати, компресиви), б) початково скороченими компонентами прикметникового походження виступають переважно запозичені лексеми-морфеми (в авіаційній термінології, наприклад, це основи *аеро-*, *авіа-*) [94; 95; 245], а в УББТ такий статус має згадана вище основа *бібліо-*, яку, до прикладу, дослідниця УББТ М. Сташко називає “терміноелементом” [214, с. 311].

Очевидним є не тільки постійне оновлення групи термінів-абревіатур у системі сучасної УББТ, а й поступова архаїзація частини з них: *ВРІ* (вибіркове розповсюдження інформації), *ЕОМ* (електронно-обчислювальна машина), *ГМД* (гнучкий магнітний диск), *МД* (магнітний диск), *ТМД* (твердий магнітний диск), *ІІМ* (інформаційно-пошукова мова) та ін.

У сучасній УББТ високу продуктивність має окремий тип – абревіатур-кальки, тобто міжнародні абревіатури, зміст яких в мові-реципієнті не перекладають, а саму абревіатуру використовую мовою оригіналу, на письмі передаючи: а) переважно латиницею (*CDNL* – Conference on Directors of National Libraries, Конференція директорів національних бібліотек; *CENL* – Conference of European National Librarians, Конференція директорів європейських національних бібліотек; *ISBN* – International Standard Book Number; міжнародний стандартний номер книги; *ISDS* – International Serials Data System, міжнародна система даних серійних видань; *ISSN* – International Serials Standard Number, міжнародний стандартний номер серійного видання;

WDL – World Digital Library, Світова цифрова бібліотека); б) рідше – кирилицею: *ICO* (ISO – International Organization for Standardization, Міжнародна організація зі стандартизації), *ЮНЕСКО* (UNESCO – United Nations Educational, Science, Cultural Organisation; Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури) та ін.

Характерною особливістю галузевих слів-аббревіатур є їх повноцінне функціонування разом із повними термінами-назвами. У сучасній УББТ, наприклад, використовують паралельно терміни: *АК* і *алфавітний каталог*, *ІТ бібліотечної сфери* та *інформаційні технології бібліотечної сфери*; *НТШ* і *Наукове товариство імені Шевченка*, *УБЕ* і “*Українська бібліотечна енциклопедія*”.

Проаналізований фактичний матеріал свідчить, що в новітній УББТ аббревіація дає змогу ефективно утворювати нові терміни. Різні за структурою та семантикою, всі без винятку терміни-аббревіатури в УББТ реалізують принцип мовної економії, мовної зручності і водночас закон мовної чіткості. Аббревіатури (як питомі, так і іншомовні) доводять, що сучасна УББТ, з одного боку, надійно розвивається за власними мовними законами, з іншого – надійно увійшла до міжнародної термінології бібліотекознавства та бібліографознавства.

3.3. Неморфологічний спосіб творення термінів в українському бібліотекознавстві та бібліографознавстві

Частково про особливості неморфологічного способу творення в терміносистемі УББ кінця ХХ ст. дослідила М. Сташко у своєму дисертаційному дослідженні [215]. Вона описала утворення термінів семантичним способом використання метафори та метонімії. Дослідниця дійшла двох важливих висновків: 1) існування закономірностей семантичних переходів найчіткіше простежується при дослідженні термінів бібліотечної справи та їх аналогів у найдавніших терміносистемах: соматології, біології, астрономії, геології, географії, фізіології, психології, нумізматики та ін., а

також загальноновживаних слів; 2) зміна семантики загальноновживаних слів у бібліотечній терміносистемі відбиває чотири аспекти значення (денотативний, сигніфікативний, парадигматичний і синтагматичний; тобто “нова денотативно-сигніфікативна співвіднесеність цих словесних знаків зумовлює отримання ними семантичної мотивованості, яка сформулювалася внаслідок переосмислення (*бар’єр* → *інформаційний бар’єр*, *мовний бар’єр*); термінологічне значення загальноновживаних слів визначає реалізацію нових парадигматичних значень [215, с. 9].

Із двох різновидів неморфологічного способу творення термінів (лексико-семантичний і морфолого-синтаксичний) у системі УББТ початку ХХІ ст., за нашими спостереженнями, активно використовується саме лексико-семантичний спосіб, тобто семантична деривація. Як відомо, відповідно до співвідношення ознак спеціального та загальноновживаного значень, виокремлюють такі види лексико-семантичного способу:

- 1) спеціалізація значення загальноновживаної мовної одиниці (термінізація);
- 2) використання термінів однієї галузі знань на позначення понять іншої галузі (транстермінізація);
- 3) зміна значення (вторинна номінація), що характеризується перенесенням значення за подібністю (метафоризація) та перенесенням значення за суміжністю (метонімізація) [240, с. 137–138].

Щодо термінізації загальноновживаного слова (тобто спеціалізації його значення) для номінування понять галузі українського бібліотекознавства та бібліографознавства, то такі модифікації внаслідок якісних семантичних перетворень виявляємо досить часто. УББТ початку ХХІ ст. має в своєму активному складі терміни, які утворилися внаслідок звуження значення загальноновживаного слова (*зошит*, *метелик*, *манжет*, *кишеня*, *кишенька*, *корінець*, *поле*, *шапка* та ін.) [240, с. 135–141].

Система терміноназв УББТ має, звичайно, власний фонд термінів, що можливе насамперед завдяки використанню терміноелемента *бібліо-*. Серед слів із терміноелементом *бібліо-*, які є стрижневими компонентами термінів-

словосполучень УББТ, найбільш уживаними, за лексикографічними джерелами, є терміни *бібліотека* (входить до складу 43 словосполучень) і *бібліографія* (до 32 словосполучень); похідні від них терміни-прикметники мають найвищий рівень використання: за спостереженням І. Кочан, у словниках іншомовних слів, наукової термінології та етимологічних словниках прикметник-конкретизатор *бібліотечний* входить до складу 160 термінів-словосполучень, *бібліографічний* – до складу 141 [203, с. 160–161].

У пропонованому дослідженні вище також частково описано процес використання термінів однієї галузі знань на позначення понять іншої галузі, т. зв. транстермінізація (203, с. 142–147), адже, за спостереженням Г. Солоіденко, аналіз бібліотекознавчої літератури доводить, що існує майже 40 наук і наукових дисциплін, суміжних із бібліотекознавством [203, с. 172].

Більш детально тут варто зупинитися на розширенні функційних можливостей терміна, зокрема на його переході з однієї терміносистеми до іншої (ретермінізація, або транстермінізація), тобто коли досліджуваний термін використовується в декількох наукових дискурсах, мігруючи із системи фахової мови однієї галузі до іншої. Харківський термінолог Я. Житін виокремлює два різновиди міжгалузевих термінів: *метатерміни* (або загальнонаукові терміни), які використовують фахівці майже всіх галузей, і *транстерміни*, тобто багатозначні слова, що з огляду на їх спроможність називати декілька наукових понять водночас функціують у різних терміносистемах [68, с. 5].

Система термінів сучасної УББТ, як свідчить наш фактичний матеріал, має у своєму складі найбільше транстермінів, що функціують в УББ і водночас у літературознавстві, психології, медицині та ін. [68, с. 138–141].

Немає, однак, сучасних термінологічних досліджень, де б було описано функціонування метатермінів в УББТ, а такі терміноодиниці, на нашу думку, якраз набувають неабиякої активності використання за останнє десятиліття розвитку мови українського бібліотекознавства та бібліографознавства.

Метатерміни закріпилися в УББТ насамперед під впливом позамовних чинників. Як справедливо зауважує Г. Солоіденко, “міждисциплінарний статус

бібліотекознавства в системі наук зумовлений особливостями діяльності бібліотеки, яка органічно пов'язана з усіма сторонами суспільного життя: наукою, виробництвом, освітою, культурою, побутом тощо” [203, с. 147]. Ця обставина формує і дві основні особливості бібліотекознавства: його міждисциплінарність і тяжіння до взаємодії з широким колом наук. Завдяки їхнім продуктивним зв'язкам терміносистема бібліотекознавства постійно розвивається та знаходить простір для новітніх інтерпретацій.

Щодо активізації метатермінів в УББТ, то йдеться насамперед про терміни інформатики та інформаційних технологій, які надійно увійшли в усі галузі внаслідок прискореного розвитку науки, техніки, культури, який спричинив швидке збільшення обсягів створюваної і поширюваної інформації, формування більш складних (структурно) інформаційних потоків і підвищення їх ролі в житті суспільства. Через те численні терміни інформатики та інформаційних технологій, на думку Ю. Столярова, “широким потоком ринули до бібліотекознавства і майже затопили його”, тобто якщо кілька десятиліть тому стандарти були бібліотечними і бібліографічними як за назвою, так і за змістом, то тепер вони – інформаційні; тож “якщо бібліотекознавці в гонитві за модними термінами не перейматимуться збереженням і розвитком власної термінології, то бібліотекознавство опиниться в глибокій кризі” [203, с. 148].

Насправді термінологія інформатики та обчислювальної техніки як напрямів світової науки активно формувалася наприкінці 60-х років ХХ ст. Саме тоді з'явилася низка підручників із програмування та основ обчислювальної техніки, які сприяли становленню термінологіки кібернетики, інформатики та близьких до них дисциплін (математики, теорії інформації, електроніки, біології, лінгвістики та ін.), де основною стала проблема автоматизації і механізації процесів інформаційного обслуговування, зокрема одного із визначальних його етапів – пошуку інформації. Термінологія кібернетики почала широко використовуватися і в бібліотечно-інформаційній діяльності, як-от: *інформаційний пошук, автоматичне реферування та анотування літератури, машинний переклад, програмне забезпечення та*

навчання тощо [УБЕел]. Інформатика на початковій стадії свого розвитку активно використовувала методичний і термінологічний апарат сучасної логіки, багатьох розділів математики, лінгвістики, семіотики, теорії систем. Опанування українськими бібліотекознавцями здобутків інформатики збагатило поняттєвий апарат бібліотечної галузі значною кількістю термінів. Зближення бібліотечної та інформаційної терміносистем відбулося насамперед на межі таких складних, комплексних теоретичних проблем інформатики, як закономірності розвитку науки та інформації, потреби науки і суспільного виробництва в інформаційному обслуговуванні; теорія інформаційного процесу тощо.

Така термінологічна інтеграція сприяла розширенню функцій бібліотеки, серед яких особливої ваги набули такі:

- а) аналітична (підготовка реферативних журналів, оглядів, експрес-інформацій тощо);
- б) інформаційна (інформаційне забезпечення органів влади, пріоритетних наукових досліджень);
- в) комунікативна (кероване передавання інформації між особами або системами);
- г) інформатизаційна (комплекс заходів, спрямованих на забезпечення оперативного доступу до інформаційних ресурсів) [203, с. 150–151].

Звичайно, кардинальна функційна трансформація зумовила велику кількість нових термінів. Розвиток бібліотечної терміносистеми у 70–90-х роках ХХ ст. свідчить про поступове входження до кола головних понять бібліографознавства терміна *інформаційна діяльність* і разом з тим про істотну варіантність його значень [254; 258; 261]. Тісні взаємозв'язки між бібліотечно-бібліографічними дисциплінами та інформатикою зумовили появу похідних від основного терміна *інформаційна діяльність*, а саме: *інформаційні потреби*, *інформаційні ресурси*, *інформаційний потік*. Окрім цього, було закріплено важливе місце і роль бібліотечно-бібліографічних установ в інформаційно-комунікаційній системі суспільства [203, с. 154–155].

Отже, завдяки аналізу зібраного фактичного матеріалу – термінів УББТ – можемо констатувати наявність у цьому термінофонді таких метатермінів:

1) *інтранет* ‘комп’ютерна мережа, що використовує технології інтернет і є водночас приватною корпоративною мережею; мережа підтримує сервіси інтернет (електронна пошта, веб-сайти і т.д.), але в межах корпорації’ [СОТБІД, с. 23]; *інтернет* ‘всесвітня асаціяція інформаційних комп’ютерних мереж, яка складається з різних комінукаційних мереж, об’єднаних у єдину логічну архітектуру’ [НСЗ, с. 92];

2) *нетикет* ‘правила та культура поведінки і спілкування, вироблені користувачами електронних мереж для впорядкування комунікаційного та інформаційного користування в режимі онлайн’ [СОТБІД, с. 33]; пор. український відповідник *правила поведінки в мережі* [СОТБІД, с. 39] – *бібліотечний нетикет* ‘правила та культура поведінки і спілкування в бібліотечній мережі’, *бібліотечна нетикет-грамотність* ‘т.с.’;

3) *репозитарій* ‘структуроване сховище галузевої інформації, що містить великий масив наукових текстів в електронному форматі’ – *бібліотечний репозитарій* ‘структуроване сховище бібліотечно-бібліографічної інформації, що містить великий масив наукових текстів в електронному форматі’;

4) *соціальні мережі* (англ. *social networking servic*, або *social networking site*, або *SNS*) ‘платформи, онлайн сервіси, веб-сайти, призначені для побудови, відображення й організації соціальних взаємовідносин в інтернеті’; соціальні мережі – різновид соціальних засобів комунікації, які входять до соціальних медіа (англ. *social media*); основними характеристиками соціальних мереж (переважно Facebook, Google+, Twitter, Instagram та ін.) є доступні інтерактивні комунікації, особиста участь користувачів у генерації і ретрансляції медійного контенту, високий ступінь залучення користувачів до процесу інтерактивної комунікації, максимальна швидкість зворотного зв’язку між користувачами, персоналізація користувача. Участь у соціальних мережах допомагає бібліотекам: а) доносити інформацію до суспільства у зручний спосіб;

б) розширювати спектр послуг для задоволення інформаційних потреб якомога більшої кількості осіб; в) рекламувати бібліотечні сервіси; г) спілкуватися з потенційними користувачами на умовах самих користувачів, взаємодіювати з віртуальною аудиторією, залучаючи її до бібліотеки; г) створювати повноцінні інтерактивні інтернет-представництва.

5) *блог* (скорочено від англ. *weblog*) – різновид веб-сайту, мережевий, електронний щоденник, онлайн-журнал, в якому записи (повідомлення) згруповані у зворотньо-хронологічному порядку та постійно оновлюються (*бібліотечний блог*, або *бібліоблог* ‘блог, який ведуть бібліотекарі з метою представити бібліотеку та автора в мережі’); *пост* – короткі записи, розміщені у блозі (*бібліотечний пост*); *блогер* – автор, ведучий блогу (*бібліотечний блогер*); *блогінг* ‘ведення блогу, написання постів’ (*бібліотечний блогінг*); *блогосфера* ‘сукупність блогів’ (*бібліотечна блогосфера*, або *бібліоблогосфера* (англ. *library blogosphere*) ‘сукупність всіх бібліотечних блогів’); *бібліотечний блог* (за авторством) → *авторський блог* (веде одна особа-автор) і *корпоративний блог* (офіційний блог бібліотек); (за змістом) → *новинний блог* (бібліотечні заходи і події), *тематичний блог* (тема з життя бібліотеки), *аналітичний блог* (відгуки, рецензії, публікації); (за цільовим призначенням) → *блог для читачів*

(реклама нових видань, буктрейлери, популяризація читання) і *блог для професіоналів* (міжбібліотечна співпраця);

б) *подкаст* ‘окремий звуко- та відеофайл, що розповсюджується безкоштовно через інтернет для масового прослуховування чи перегляду і є результатом подкастингу (англ. *podcasting* від *iPod*, популярного mp3- плеєра, та *broadcasting* букв. ‘широкомовлення’); *бібліотечний подкастинг* ‘процес створення та поширення в інтернеті звуко- та відеороликів про бібліотеку, бібліотечний сервіс’; *бібліотечний подкастер* ‘бібліотекар, який займається подкастингом’; *бібліотечний подкаст* ‘звуко- та відео файл про бібліотеку та бібліотечний сервіс, що розповсюджується безкоштовно через інтернет для масового прослуховування чи перегляду’ → 1) три основні види подкастів: *бібліотечний відеокаст* ‘відеозапис з певної теми (у форматі flv), пов’язаної

безпосередньо з тематикою бібліотечного інформаційного ресурсу, на якому розміщуватиметься»; *бібліотечний аудіокаст* ‘аудіозапис (у форматі mp3) лекцій, новин, презентацій, який має очевидний інтерес і користь для цільової аудиторії»; *бібліотечний скрінкаст* ‘подкаст, що демонструє дії на екрані комп’ютера разом зі аудіо коментарями’; 2) подкасти за змістом: *буктрейлер* ‘подкаст, що містить розповідь у довільній формі про цікаву книгу’; *хаукаст* ‘подкаст, що пропонує навчання за допомогою демонстрації’; *реklamний подкаст* ‘подкаст, що подає розповідь про бібліотеку, бібліотечні послуги, популяризує читання’; *подієвий подкаст* ‘подкаст про заходи, що проводить чи планує проводити бібліотека (анонси)’; 3) подкасти за використаною формою представлення матеріалу: *бібліотечний слайдкаст* ‘подкаст, у якому аудіо синхронізується з візуальним рядом, тобто зі слайдами, створеними в PowerPoint (у форматі swf чи flv); *бібліотечний скрайбінг* ‘подкаст, створений у техніці скрайбінгу, допомагає візуалізувати інформацію за допомогою графічних символів’; *бібліотечний стопмоушн* (від англ. *stop-motion*) ‘подкаст, у якому кожна сцена знімається покадрово, але кожен наступний кадр містить мінімальні зміни порівняно з попереднім, завдяки чому створюється ефект плавного руху реального життя’.

Вивчення поняття “метатермін” у системі УББТ початку ХХІ ст. загострює питання співвідношення національного чи інтернаціонального в галузевих терміносистемах, яке і сьогодні не менш актуальне, а навіть, за нашими спостереженнями, набуває ще більшої гостроти: з одного боку, є намагання скерувати термінотворення до активізації переважно власних мовних ресурсів, з іншого – до взорування на міжнародну практику та здобутки з метою відповідати європейським та світовим стандартам, стати частиною міжнародного термінофонду. Такі дві протилежні засади зумовлюють тривалі суперечки в колі українських мовознавців щодо практики запозичень: одні вважають, що іншомовні елементи – це гарантія збагачення лексики будь-якої мови-реципієнта і водночас забезпечення тривалих культурних, наукових та економічних зв’язків між народами; інші наполягають на розвитку

терміносистеми тільки на основі питомих мовних ресурсів, бо це якраз найкраща гарантія розвитку кожної національної мови, а засилля іншомовних елементів гальмуватиме цей процес [113; 115; 120; 129; 138; 144; 150; 159; 163; 240; 243].

Отже, із-поміж усіх запозичених термінів в УББТ найбільше термінів-англіцизмів. Аналіз нашого фактичного матеріалу доводить, що запозичення іншомовних терміноелементів – закономірне і об’єктивне явище, яке не має істотних обмежень чи заборон, а є важливим чинником поповнення УББТ. У процесі освоєння іншомовні терміни зазнають відповідної графічної, фонетичної, морфологічної та семантичної адаптації. На відміну від власне українських термінів на позначення певних понять УББ, термінам-запозиченням притаманні однозначність, конкретність, точність, словотвірна активність (про це йтиметься далі більш детально). Усе це сприяє швидкому поповненню і збагаченню галузевого термінофонду. Використання іншомовних термінів для забезпечення фахових комунікативних потреб має бути, однак, регламентованим, тому що надмірні запозичення часто призводять до перевантаження чужомовними терміноодинацями галузевих терміносистем та ускладнюють сприймання інформації.

3.4. Аналітичний спосіб як основне джерело поповнення української бібліотекознавчої та бібліографознавчої термінології

В УББТ кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. аналітичний спосіб є найпродуктивнішим способом творення термінів, які є *складеними номінаціями*, або *термінами-словосполученнями*, *аналітичними термінами*. Таке явище характерне для сучасної української наукової мови загалом, яке вимагає подальшого вивчення й аналізу, а також уніфікації використання спеціальної назви для таких складених галузевих термінів [193, с. 88–92; 245, с. 137].

Саме аналітичний спосіб термінотворення розв’язує проблему нагальної конкретизації нових понять відповідно до постійного оновлення наукової бази, розвитку інформаційних технологій та їхнього входження в життя суспільства,

адже такі терміни-словосполучення побудовані на “рухомих синтаксичних моделях”, завдяки чому:

1) точніше, ніж синтетичні терміни, відображають наукові поняття – усталені та нові;

2) не лише називають поняття, а й акумулюють у собі певною мірою зміст поняття;

3) легше передають належність того чи того складеного терміна до відповідного класифікаційного ряду, засвідчує у формі терміна-словосполучення його родо-видові і не родо-видові відношення;

4) помітно менше входять у синонімні відношення, майже не зазнають впливу омонімії [122, с. 130; 240, с. 160; 245, с. 137–138].

Терміни-словосполучення, або аналітичні терміни – це семантично цілісні утворення, що мають у своєму складі два і більше компоненти. Такі терміни подібні до вільних словосполучень, однак вільне словосполучення виконує номінативну функцію, а термін-словосполучення – номінативно-дефінітивну, оскільки позначає певне, строго закріплене за ним поняття. Словосполучення в термінології, як стверджує Л. Малевич, є “окремо оформленими, багатолексемними, але семантично цілісними утвореннями, що складаються з двох і більше компонентів” [138, с. 337]. Погоджуємося також і з наступною думкою термінолога Л. Халіновської: словосполучення – “складна лексико-граматична єдність, що створює розчленоване позначення єдиного поняття та складається мінімум з двох частин; така кількість компонентів у терміносполученні виправдана, оскільки оптимально розкриває зміст позначуваного поняття” [245, с. 137].

Щоби отримати статус терміна, словосполучення має набути необхідної стійкості та відтворюваності завдяки стабільності його компонентів, частій повторюваності та лексикографічної кодифікації (остання умова усуває суб’єктивний характер використання таких назв і гарантує їм нормативність) [131, с. 71–72; 233, с. 122]. За умови дотримання цих вимог терміни-

словосполучення зазнають поділу на прості (двокомпонентні) й ускладнені (три і більше компонентів) [36, с. 196].

Терміни-словосполучення сучасної УББТ поділяються (відповідно до кількості компонентів) на такі структурні типи: двокомпонентні, трикомпонентні, чотирикомпонентні та багатоконпонентні (останні складаються з п'яти і більше компонентів). Аналіз УББТ дав змогу дійти висновку, що серед 2552 термінів – 1545 термінів-словосполучень, які є переважно двокомпонентними.

3.4.1. Двокомпонентні терміни

Із-поміж 1545 термінів-словосполучень – 1099 двокомпонентні (бінарні) конструкції, 72 % яких, за нашими спостереженнями, побудовані за моделями узгодження їхніх компонентів (*віддалений читач, електронна бібліотека, цифрова документація та ін.*) та керування (*історіографія бібліографознавства, моніторинг фондів, реформування бібліотеки, самоврядування бібліотек та ін.*).

Двокомпонентні терміни УББТ утворені за моделями **Adj + N** і **N + N**.

1) Модель **Adj + N** – найпродуктивніша атрибутивна модель, в основі якої співвідношення рід-вид, тобто із терміном-іменником, що називає родове поняття, узгоджується прикметник-конкретизатор у препозиції. За цією моделлю утворено 805 із 1099 усіх двокомпонентних термінів: *багатопрофільна бібліотека, бібліотечний облік, бібліометрична довідка, газетний фонд, наукова періодика, новітня бібліотека та ін.* З-поміж використовуваних прикметників є прикметники-конкретизатори з найвищою частотністю використання.

Найчастотнішими залишаються два з них:

бібліотечний (бібліотечний блог, бібліотечна валеологія, бібліотечна етнологія, бібліотечне законодавство, бібліотечний каталог, бібліотечна конфліктологія, бібліотечна кооперація, бібліотечна лінгвістика, бібліотечний подкастинг, бібліотечна політологія, бібліотечний портал, бібліотечна

послуга, бібліотечний продукт, бібліотечний сайт, бібліотечний сервіс, бібліотечна соціоніка та ін.);

бібліографічний (бібліографічна грамотність, бібліографічна діагностика, бібліографічна евристика, бібліографічна інверсія, бібліографічна інтуїція, бібліографічна культура, бібліографічна професіограма та ін.), адже за їх участю створено найбільшу кількість нових двокомпонентних термінів-словосполучень.

За останнє десятиліття, однак, усе більшої активності у використанні набули такі прикметники-конкретизатори:

електронний (електронна бібліотека, електронне видання, електронне замовлення, електронний каталог, електронна колекція, електронне обслуговування та ін.);

віртуальний (віртуальна бібліографія, віртуальне видання, віртуальна довідка, віртуальне замовлення, віртуальний каталог та ін.);

онлайнний (онлайнне видання, онлайнний доступ, онлайнне замовлення, онлайнний ресурс та ін.).

Узгоджений компонент термінів-словосполучень може бути виражений:
 а) простим прикметником (*гібридна бібліотека, дистантне обслуговування, дитяча література, читацький абонемент та ін.);* б) складним прикметником (*державно-національна бібліографія, науково-технічна бібліотека, бібліотечно-інформаційна установа, бібліотечно-інформаційна інфраструктура, бібліотечно-інформаційні матеріали, довідково-бібліографічне видання, довідково-бібліографічне обслуговування та ін.).*

Прикметники, що входять до складу таких термінів, неоднорідні за семантикою. Здебільшого означальним елементом є відносні прикметники (*авторське право, авторський примірник, архівний документ, обліковий номер, приватні фонди, прикнижкові покажчики, прижурнальні покажчики, читальний зал, читацький квиток та ін.),* рідше – якісні (*загальна анотація, освічений бібліотекар, стислий переказ, новий буктрейлер та ін.).*

Атрибутивні двокомпонентні терміни можна поділити на:

1) складені терміни, один із компонентів яких є терміном, а інший – загальноживаним словом, який в одному зі своїх значень є терміном: *бібліотечна будівля, старіння документа* та ін.;

2) складені терміни, компонентами яких є загальноживані слова, що зазнали термінологізації: *робоча кімната, паперова книжка, спеціальна книга* та ін.;

3) складені терміни із двох компонентів-термінів: *бібліографічний покажчик, бібліотечне будівництво, вторинний документ, первинний документ, історіографія бібліотекознавства, моніторинг бібліотеки, наукове атрибування, тематичний тезаурус* та ін.

Можлива варіантність таких термінів у зв'язку з відсутністю єдиної затвердженої назви (*каталожний роздільник – каталоговий роздільник* та ін.).

Саме завдяки прикметникові-конкретизатору стає можливою систематизація та упорядкування численних термінів, побудованих за моделлю **Adj + N**. Наприклад, стрижневий іменник *довідка* із приєднанням до нього прикметників-конкретизаторів утворює гіперо-гіпонімне гніздо: *бібліографічна довідка, фактографічна довідка, традиційна довідка, бібліотечно-орієнтувальна довідка, повнотекстова довідка, бібліометрична довідка, інтернет-орієнтована (вебліографічна) довідка, електронна довідка, нон електронна (неелектронна) довідка* та ін.

Щодо іменника і таких термінів, то він має переважно повну форму вираження, проте все частіше в терміновжитку використовують аббревіатури, як-от: *державні ЗМІ, друковані ЗМІ, електронні ЗМІ*.

2) Модель **N + N** має високий ступінь продуктивності, за якою утворено 294 терміни від загальної кількості двокомпонентних термінів-словосполучень, наприклад: *анкета читача, добирання інформації, імідж бібліотек, інвентаризація фондів, історія читання, історія читача, комп'ютеризація бібліотеки, консервація рукопису, користувач бібліотеки, ліквідація бібліотеки, модернізація архіву, оцифрування видань, реклама бібліотеки, реставрація книги* та ін.

Модель реалізується також у варіанті **N + [Prep] + N**: *анотація до книжки, доступ до інформації, бібліотека для юнацтва, бібліотека для дорослих, рецензія на книжку* та ін. Стрижневий компонент у таких термінах переважно виражений іменником у називному відмінку однини, а залежний компонент – переважно іменником у родовому відмінку без прийменника, проте, як сказано вище, можлива модифікація основної моделі, ускладненої прийменником, через що залежний компонент-іменник набирає форми непрямих відмінків. Наприклад, для універсальної десяткової класифікації (УДК) встановлено опорний термін *визначник*, на підставі якого функціують двокомпонентні терміни *визначники мови, визначники місця, визначники часу, визначники з дефісом* та ін.

Значна перевага прикметниково-іменникових аналітичних термінів свідчить про їхню високу спроможність передавати специфіку родо-видових відношень у назві спеціального поняття: *початковий тезаурус – галузевий тезаурус – одномовний тезаурус – тематичний тезаурус* та ін.

3.4.2. Трикомпонентні терміни

Двокомпонентні найменування, хоч і є найпродуктивнішим структурним типом серед аналітичних УББТ, проте і вони, як свідчить практика, не дають необхідної повної характеристики поняття, що особливо характерно для новітніх предметів та явищ. Тому двокомпонентні словосполучення вимагають додаткового уточнювального компонента, переважно ще одного прикметника.

Наприклад, двокомпонентний термін *база даних* завдяки приєднанню до нього прикметника-конкретизатора утворює видові терміни: *бібліографічна база даних* (містить бібліографічну інформацію), *фактографічна база даних* (містить конкретні факти та інформацію про них), *реферативна база даних* (містить бібліографічні записи з рефератами або анотаціями), *лексикографічна база даних* (містить дані про лексичні одиниці певної лексикографічної моделі та її структуру), *наукометрична база даних, повнотекстова база даних* (містить

повні тексти документів), а відповідно до власника – *власна база даних* і *передплачена база даних* та ін.

Таким чином виникають трикомпонентні терміни, яких у межах зібраних 1545 термінів-словосполучень УББ виявлено 301 одиницю. Кількість моделей трикомпонентних термінів-словосполучень зростає завдяки більшій можливості комбінувати додаткові елементи. Структурний аналіз трикомпонентних термінів УББ дав змогу встановити такі структурні моделі:

1) Модель **Adj + N +N** лежить в основі переважної більшості трикомпонентних УББТ і складається зі стрижневого іменника в називному відмінку, із залежного прикметника в називному відмінку у препозиції та залежного іменника в родовому відмінку в постпозиції: *бібліографічне оброблення документів, виставкова діяльність фондів, відкрите зберігання фондів, віртуальне середовище бібліотеки, дефектний примірник документа, інформаційний ресурс бібліотеки, інформаційно-пошукова система музею, комунікативний ресурс бібліотек, первісний задум автора, первісна редакція твору, повна національна бібліографія, соціальний інститут бібліотеки, загальна теорія бібліографознавства* та ін.

Модель реалізує також варіант **Adj + N + [Prep] + N**, де прийменник вимагає родового чи місцевого відмінка іменника в постпозиції: *електронна довідка у чаті, науково-дослідна робота в бібліотеці, тренінговий центр для бібліотекарів, обласна бібліотека для юнацтва, міська бібліотека для дорослих* та ін. У таких термінах прикметник у препозиції конкретизує два наступні іменники, які складають семантичну цілісність словосполучення. Завдяки цьому виникають гіпонімні ряди щодо поняття-гіпероніма, а це своєю чергою забезпечує стрункість системи УББТ: а) *гіпертекстова база даних – фотографічна база даних – документальна база даних – повнотекстова база даних*; б) *наукові бібліотеки України – науково-педагогічні бібліотеки України – науково-технічні бібліотеки України – публічні бібліотеки України – спеціальні бібліотеки України – спеціалізовані бібліотеки України – освітянські бібліотеки України* та ін. На рівні парадигматики можуть виникати синонімні

(*віртуальне середовище бібліотеки – онлайнове середовище бібліотеки*) чи антонімні (*українська асоціація бібліотек – зарубіжна асоціація бібліотек*) пари.

2) Модель **N + Adj + N** складається зі стрижневого іменника в називному відмінку та залежного від нього іменника в родовому відмінку, останній має біля себе узгоджений прикметник: *бібліографія державно-національного змісту, зберігання бібліотечних фондів, мікроклімат бібліотечного приміщення, область бібліографічного опису, розвиток бібліотечного середовища, сфера бібліотечного будівництва, теорія бібліотечної справи та ін.* Препозитивний і постпозитивний іменники забезпечують семантичну цілісність таких термінів-словосполучень, а прикметник максимально уточнює значення основного поняття.

Усунення основного поняття спричинить розпад словосполучення. Важливість семантичного навантаження прикметника також указує на його здатність утворювати гіпонімну мікросистему: а) *бібліотека національного значення – бібліотека регіонального значення – бібліотека локального значення;* б) *зал рідкісної книги, зал нових надходжень, зал газетної періодики, зал іноземної літератури та ін.,* а також синонімні чи антонімні пари (*зона бібліографічного опису – область бібліографічного опису; квиток постійного читача – квиток тимчасового читача; видання постійного зберігання – видання тимчасового зберігання; суб'єкт авторського права – об'єкт авторського права та ін.*).

Наведена вище модель також може реалізовуватися у варіанті **N + [Prep] + Adj + N**, в якій поява прийменникового компонента вимагає від наступного іменникового словосполучення форми знахідного відмінка, наприклад: *відомості про авторське право.*

3) Модель **Adj + Adj + N** розвинулася на основі двоскладної моделі **Adj + N**, до якої додано ще один препозитивний прикметник-конкретизатор: *безперервна інформаційно-бібліотечна освіта, бібліотечні інформаційні технології, додаткові архівні послуги, електронні бібліотечні ресурси,*

електронна депозитарна бібліотека, зведений бібліографічний каталог, комплексне бібліографознавче дослідження, національна бібліотечна політика, національна ретроспективна бібліографія, наукова національна бібліографія, науково-допоміжні бібліографічні матеріали, світова цифрова бібліотека, універсальна наукова бібліотека, універсальний бібліографічний покажчик та ін.

І лише поодинокими є випадки, коли за моделлю **Adj + Adj +N** утворено цілком новий термін-словосполучення, як-от: *Центрально-український кооперативний каталог* (добровільне об'єднання бібліотек із метою спільного одноразового наукового оброблення документів та подальшого їх відображення в електронному каталозі), *бібліотечне інформаційне виробництво* та ін.

Переважно препозитивний прикметник додатково конкретизує вже усталене у вжитку ад'єктивно-субстантивне термінологічне словосполучення УББ:

а) *(наукове) електронне видання – (навчальне) електронне видання, (самостійне) електронне видання, (масово-політичне) електронне видання, (мережеве) електронне видання, (виробничо-практичне) електронне видання;*

б) *(онлайнове) довідково-бібліографічне обслуговування – (традиційне) довідково-бібліографічне обслуговування;*

в) *(прикнижковий) додатковий покажчик, (прижурнальний) додатковий покажчик;*

г) *(електронний) газетний ресурс – (паперовий) газетний ресурс;*

г) *(традиційні) довідкові джерела – (електронні) довідкові джерела.*

Варто зауважити, що за таким принципом конкретизації вже усталених складених термінів функціює чисельна мікрогрупа найменувань обласних, районних, міських та сільських бібліотек за точною їхньою локалізацією: *(Закарпатська) обласна бібліотека – (Тернопільська) обласна бібліотека – (Херсонська) обласна бібліотека та ін.; (Винниківська) міська бібліотека – (Збаразька) міська бібліотека – (Луцька) міська бібліотека та ін.* Це ж стосується назв мережевих фондів, архівів та ін.

Окрім цього, прикметник у препозиції зумовлює появу пар антонімів (*мономовний бібліографічний посібник – полімовний бібліографічний посібник*) і синонімів (*текстове електронне видання – символне електронне видання та ін.*) та синонімних рядів термінів (*дистантне бібліотечне обслуговування – електронне бібліотечне обслуговування – віртуальне бібліотечне обслуговування – онлайнне бібліотечне обслуговування*), що характерно на етапі унормування галузевої термінології.

4) Модель $N + N + N$ розвинулася на основі двоскладної моделі $N + N$, до якої додано ще один іменник-конкретизатор, який залежно від базового словосполучення може бути в пре- чи в постпозиції: *джерело фінансування (бібліотеки), (задоволення) потреб користувачів, книга обліку (читачів), (концепція) комплектування фондів, (прогнозування) мережі бібліотек, програма розвитку (бібліотек)* та ін. У таких термінах препозитивний іменник уточнює основну ознаку іменника – середнього компонента, а іменник у постпозиції позначає категорію об'єкта, на який спрямовано семантичний вплив попередніх одиниць.

Модель може реалізовуватися у кількох варіантах: $N + [Prep] + N + N$, наприклад: *бесіда з користувачем бібліотеки, акт на прийняття літератури*, де іменники-конкретизатори *стандартизація, бесіда* та *акт* стають стрижневими, а базові словосполучення *бібліотечна справа, користувач бібліотеки* переходять до розряду залежного компонента і набувають форми родового відмінка з прийменником, словосполучення *прийняття літератури* – форми знахідного відмінка з прийменником; $N + N + [Prep] + N$, наприклад: *перевірка примірника на дефектність*.

Як свідчить проаналізований матеріал, терміни-словосполучення в УББТ останніх десятиліть є одним із найважливіших засобів вираження понять і їхній відсоток зростає з огляду на мовні (двокомпонентні конструкції, об'єднані між собою в основному підрядним зв'язком, стають основою трикомпонентних термінів) та на позамовні чинники (необхідність точно номінувати складні поняття).

3.4.3. Чотирикомпонентні терміни

В українській термінології бібліотекознавства та бібліографознавства спостерігаємо активізацію використання чотирикомпонентних і багатокомпонентних термінів-словосполучень, які, хоч і об'ємніші, проте мають більшу семантичну точність. У термінології виникає логічне питання про ідеальну та оптимальну структуру і довжину терміна. Один із них, К. Авербух, справедливо зауважує: “Термін не має бути ні довгим, ні коротким – він повинен мати об'єктивну фізичну тяглість. Причому кількість словесних позицій у терміні не є початковою характеристикою для тієї чи тієї назви професійного поняття. Важливішою, такою, що визначає також і кількість словесних позицій у терміні, є характеристика його синтаксичної будови, моделі, за якою створене конкретне термінологічне словосполучення” [1, с. 157].

Новий компонент у чотирикомпонентному (і загалом у багатокомпонентному) терміні деталізує й поглиблює поняття, через що мовець може відрізнити останнє з-поміж інших за спеціальними інтеграційними ознаками.

Чотирикомпонентні терміни в УББТ формують групу зі 105 одиниць, що побудовані за моделями кількох типів:

1) Модель **Adj + Adj + Adj + N** розвинулася на основі описаної вище двокомпонентної моделі **Adj + Adj + N**, до якої додано ще один – третій – препозитивний прикметник-конкретизатор: *автоматизована бібліотечна інформаційна система, багатоаспектний оперативний інформаційний пошук, державна цільова бібліотечна програма, усна бібліографічна адресна довідка, обласна універсальна наукова бібліотека, спеціалізовані бібліотечні інформаційні комплекси* та ін. Переважно препозитивний прикметник додатково конкретизує вже усталене ад'єктивно-субстантивний термін-словосполучення УББ, зумовлюючи таким чином утворення гіперо-гіпонімії: *електронна депозитарна бібліотека → централізована електронна депозитарна бібліотека, розподілена електронна депозитарна бібліотека* та ін.

У такий спосіб численні складені терміни підлягають систематизації та унормуванню.

2) Модель **Adj + N + Adj + N** є продуктивною і поєднує два двокомпонентні словосполучення **Adj + N** і **Adj + N** в одне смислове та структурне ціле, в якому елементи першого двоскладного словосполучення вжито в називному відмінкові, а елементи другого – в родовому: *видавнича діяльність наукової бібліотеки, державна система науково-технічної інформації, електронне середовище бібліотечної галузі, електронні копії тиражованих видань, електронні ресурси газетних видань, зведена картотека нових надходжень, науково-довідковий апарат бібліотечних фондів, онлайнві форми бібліотечної діяльності, пошуковий апарат бази даних, професійна культура бібліотечних працівників, комерційна основа діяльності бібліотеки, наукова паспортизація приватної книгозбірні та ін.* Поява одного компонента (переважно це прикметник-конкретизатор) дає змогу говорити про парадигматичні зв'язки між термінами-словосполученнями, зокрема поява пари антонімів, як-от: *авторитетний файл індивідуального автора – авторитетний файл колективного автора* (засоби авторитетного контролю під час формування бібліографічних описів); *друковані видання локального доступу – друковані видання віддаленого доступу; електронні ресурси локального доступу – електронні ресурси віддаленого доступу.*

Модель реалізує також свій варіант за участю прийменника: **N + Adj + [Prep] + Adj + N** (наприклад: *відкритий доступ до книжкових фондів, вільний доступ до інформаційних ресурсів*), в якому перше словосполучення стає головним, а друге – залежним, компоненти останнього набувають форм родового відмінка з прийменником.

3) Модель **N + N + Adj + N** поєднує двокомпонентні словосполучення **N + N** і **Adj + N** в одне смислове та структурне ціле, в якому елементи першого (стрижневого) двоскладного словосполучення вжито відповідно в називному та в родовому відмінкові, а елементи другого – в родовому (*експертиза цінності рукописної книги, книга реєстрації фондово-облікової документації, режим*

зберігання бібліотечних фондів та ін.), рідше – в орудному відмінкові (відділ літератури іноземними мовами).

Модель реалізує також варіанти за участю прийменника: **N + [Prep] + N + N** (комісія із розвитку бібліотечного сервісу) та **N + N + [Prep] + Adj + N** (рух документів в електронній бібліотеці, Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічні бібліотеки, Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про шкільні бібліотеки). У наведених вище термінах перше словосполучення стає головним, а друге – залежним, компоненти якого набувають форм родового, знахідного та місцевого відмінків із прийменниками.

Терміни-словосполучення такого типу утворено загалом двома способами. Перший – поєднання головного компонента, вираженого сполученням двох іменників з уточнювальним компонентом (прикметник з іменником), який конкретизує другий іменник, наприклад: *книга реєстрації (яка?) фондово-облікової документації* [240, с. 173–174]. В УББТ це, наприклад, *база даних бібліографічної інформації, база даних повнотекстової інформації* та ін. Другий спосіб представлений наступною моделлю.

4) Модель **Adj + N + N + N**: *віртуальний користувач відділу рукописів, електронна версія каталогу видань, остаточна експертиза фондів бібліотеки* та ін. Модель передбачає додавання до стрижневого словосполучення **Adj + N**, вираженого іменником у називному відмінкові з узгодженим прикметником, уточнювального компонента – словосполучення **N + N**, в якому два іменники вжито в родовому відмінкові. Модель також реалізує свій варіант із компонентом-прийменником **Adj + N + [Prep] + N + N** (*інформаційне обслуговування в режимі «запит-відповідь»*).

5) Модель **N + N + N + N** поєднує два двокомпонентні словосполучення **N + N** і **N + N** в одне смислове та структурне ціле, в якому елементи першого (стрижневого) двоскладного словосполучення вжито відповідно в називному та в родовому відмінкові, а елементи другого – в родовому: *акт звіряння наявності фондів, квиток читача відділу україністики* та ін.

Модель також реалізує кілька своїх варіантів: **N + N + N + [Prep] + N** (*книга обліку надходжень на реєстрацію*), **N + N + N + [Conj] + N** (*акт звірення наявності та прийому-передачі*), **N + N + [Conj] + N + [Prep] + N** (*режим температури й вологості в бібліотеці, режим температури й вологості у фондосховищі*). У складених термінах за двома останніми поданими моделями за допомогою єднальних сполучників *та, й* використано додаткові іменники в родовому відмінкові як конкретизатори до усталеного трикомпонентного терміна.

6) Модель **N + Adj + Adj + N** розвинулася на основі описаної вище трикомпонентної моделі **Adj + Adj + N**, до якої додано препозитивний іменник-конкретизатор у називному відмінкові: *мережа європейських бібліотечних організацій, інтенсифікація інформаційних міжбібліотечних обмінів, об'єкт бібліотечної інформаційної діяльності* та ін. Модель також реалізується у варіанті **N + [Prep] + Adj + Adj + N** (*гіперпосилання на повнотекстові електронні ресурси*).

7) Модель **Adj + Adj + N + N** розвинулася на основі описаної вище трикомпонентної моделі **Adj + Adj + N**, до якої додано препозитивний прикметник-конкретизатор у називному відмінкові: *електронні інформаційні ресурси бібліотек, профільна наукова дисципліна бібліотеки*. Модель реалізує також варіант **Adj + [Conj] + Adj + N + N**: *технічний і робочий проекти оновлення* та ін.

8) Модель **N + Adj + N + N** розвинулася на основі описаної вище трикомпонентної моделі **Adj + N + N**, до якої додано препозитивний іменник-конкретизатор у називному відмінкові: *задоволення інформаційних запитів користувачів, концепція сталого розвитку бібліотек*.

3.4.4. Багатокомпонентні терміни

Багатокомпонентні терміни мають у своєму складі п'ять і більше компонентів. Причина появи таких назв у галузевих термінологіях, з одного боку, в неспроможності їх заміни коротшими конструкціями, з іншого – така

багатокомпонентність сполуки якраз і необхідна для терміновжитку та задовольняє потреби користувачів.

У сучасній УББТ виявлено 40 таких одиниць, які: а) утворені на основі дво- і трикомпонентних словосполучень; б) складені переважно із п'яти-семи компонентів; в) побудовані за 23 моделями (нижче подаємо кожну з них):

1) **Adj + N + Adj + N + N**: *державна частина архівного фонду України, наукова концепція фондової роботи бібліотеки та ін.*

3) **Adj + N + N + Adj + N**: *іміждевий принцип створення бібліотечного порталу, систематичний метод створення бібліотечної виставки та ін.;*

4) **N + N + Adj + Adj + N**: *принципи просування бібліотечного інтернетного сервісу.* Модель реалізує також варіант із компонентом-сполучником **N + N + Adj + [Conj] + Adj + N**: *бази даних бібліографічної і повнотекстової інформації.*

5) **N + N + N + N + N**: *принцип історизму експертизи цінності рукопису, принцип об'єктивності експертизи цінності оригіналу.*

6) **Adj + N + N + N + N**: *наукова концепція комплектування фондів бібліотек.*

7) **Adj + N + Adj + Adj + N**: *Державний реєстр національного культурного надбання.*

8) **N + N + Adj + N + N**: *засади діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек, обмін книжками міжбібліотечного абонементу України;*

9) **N + Adj + N + Adj + N**: *передача електронних копій тиражованих видань; концепція сталого розвитку бібліотечної справи.* Модель реалізує свій варіант із прийменником **N + Adj + N + [Prep] + Adj + N**: *складання допоміжного показчика до бібліографічного посібника.*

10) **Adj + Adj + Adj + Adj + N**: *комплексні бібліотечні юридичні інформаційні ресурси.* Така модель термінів особливо продуктивна в документознавстві, коли, наприклад, завдяки багатокомпонентним термінам простіше визначити тип довідок і консультацій, як-от: *письмова бібліографічна*

тематична електронна довідка; зовнішня електронна навчальна приватна консультація та ін.

11) **Adj + Adj + N + Adj + N**: бібліотечний електронний ресурс газетних видань, електронні інформаційно-аналітичні продукти сучасної бібліотеки.

12) **Adj + Adj + N + N + [Conj] + N**: повний електронний каталог книг і брошур.

13) **N + N + [Conj] + N + [Prep] + Adj + N**: режим температури й вологості в бібліотечних фондах.

14) **Adj + Adj + N + Adj + Adj + N**: відкритий електронний архів неопублікованих бібліографічних посібників.

15) **Adj + Adj + N + Adj + [Conj] + Adj + N**: повна національна бібліографія рукописних та друкованих документів.

16) **N + N + N + Adj + N + [Conj] + Adj + N**: дотримання прав суб'єктів авторського права та суміжних прав.

17) **Adj + N + Adj + Adj + Adj + Adj + N**: бібліотечний сегмент національного електронного наукового інформаційного простору.

18) **Adj + N + N + N + Adj + Adj + N**: багатотомне видання системи показчиків національного бібліографічного репертуару.

19) **N + Adj + [Conj] + Adj + N + N + [Conj] + N**: ретроконверсія хронологічного та алфавітного каталогів книг і брошур.

20) **N + Adj + N + N + [Conj] + N**: формування позитивного іміджу бібліотекарів і бібліотек.

21) **Adj + N + Adj + N + [Conj] + N** Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ.

22) **Adj + N + N + N + [Conj] + N**: Українська асоціація працівників бібліотек для дітей.

23) **N + Adj + N + [Prep] + N + N + N + [Conj] + N**: Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури.

Кількість виокремлених багатокomпонентних словосполучень в УББТ завжди буде умовною. Як справедливо зауважують термінологи,

“закономірність компонентного складу моделей із шістьма і більше елементами встановити складно, оскільки вони можуть мати конкретно ситуативний характер” [240, с. 176]. Окрім цього, з постійною видозміною та додаванням чи відніманням компонентів, як, скажімо, у випадку появи особливо об’ємних термінів в сучасній УББТ, до складу яких входить, наприклад, 10 повнозначних слів-компонентів: *чинні національні і міждержавні стандарти системи стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи*.

Поза тим, впадає в око об’ємність таких термінів УББТ, що є серйозною вадою для використання в галузевій сфері. Можемо стверджувати: що частіше будуть використовуватися такі багатоконпонентні словосполучення, то швидше вони зазнають “конденсації”, скорочення. І навпаки: якщо така громіздка назва не матиме належного використання, то, найімовірніше, вона вийде з ужитку взагалі.

Аналітичний спосіб творення термінів УББ є найбільш продуктивним, що зумовлене і лексичною природою терміна, і його призначенням. Терміні-словосполучення в сучасній УББТ точно вказують на належність назви до певного класифікаційного ряду, побудованого на гіперо-гіпонімічному зв’язку понять, надійно закріпленні в мовленні, легко відтворювані та “впізнавані”.

3.5. Кодифікація у системі сучасної української бібліотекознавчої та бібліографознавчої термінології

3.5.1. До питання унормування української бібліотекознавчої та бібліографознавчої термінології.

На сьогодні термінологічна робота щодо УББТ перебуває у процесі постійного унормування, обговорення, уніфікації, трансформації, оновлення та розвитку [41]. Подамо кілька прикладів такої термінологічної роботи, яка безпосередньо спричинена позамовними чинниками і залежить від них (зростання обсягів інформації, вплив інтернет-технологій та інформаційно-комунікаційних технологій, інтернет-обслуговування та ін.).

У сфері бібліотечного дистантного обслуговування і розвиток необхідного термінологічно-поняттєвого апарату у зв'язку з поширенням електронних інформаційних ресурсів. На позначення розділеної в часі і просторі взаємодії бібліотеки і користувача використовують терміни *дистантне обслуговування* (В. Горовий, Т. Гранчак, С. Кулицький), *обслуговування на основі використання новітніх технологій* (М. Дворкіна), *віртуальне (електронне) обслуговування* (Д. Грибков, О. Бичко), *онлайнове обслуговування* (Д. Солов'яненко, О. Жабко), *дистанційне обслуговування* (О. Ісаєнко). Як наслідок – поява термінів *дистантні користувачі* (В. Горовий), *віддалені користувачі* (Д. Грибко), *відділені користувачі* (І. Науменко), *онлайнові користувачі* (М. Кузніченко) та ін. [23, с. 351–352].

Функціонування низки термінів стосовно одного поняття значною мірою зумовлене необхідністю прискореного наукового осмислення стрімких трансформаційних процесів, яких зазнала бібліотечна діяльність протягом останніх десятиріч. На думку В. Бондаренко, “лавиноподібне зростання інформаційних потоків і поширення нових інформаційно-комунікаційних технологій спричинює масштабні зміни в науковій мові, які виражаються як у появі нових термінів, понять, так і в змінах значень і способів використання тих, що вже існують” [23, с. 351–352]. Особливо відчутні ці процеси в тих галузях людської діяльності, які пов'язані з отриманням, опрацюванням, накопиченням, зберіганням, створенням інформації. Швидкість, з якою одні технології та засоби роботи з інформацією змінюють інші, настільки велика, що вже через кілька років нові знання втрачають свою актуальність. Такі зміни не можуть не призводити до змін мовного характеру; поняттєвий та термінологічний апарат стає не зовсім точним, часом і непридатним у нових умовах.

Не меншою проблемою є надання старим термінам і поняттям нових значень. Т. Добко дійшла такого висновку: а) термін *онлайнове довідково-бібліографічне обслуговування* дослідниця О. Жабко вважає синонімом *віртуальне обслуговування*, а останнє розглядає як форму “організації

онлайнового (віртуального) довідково-бібліографічного обслуговування віддалених користувачів”; б) Л. Невдяєв у словнику-довіднику “Телекомунікаційні технології” визначає онлайнкову службу як “інформаційну службу, що забезпечує роботу електронної пошти, служби новин та інших додатків, орієнтованих на діалоговий режим обміну інформацією з користувачем (типу “запит – відповідь”)” [57, с. 18–20].

Отже, у цьому випадку одним терміном науковці позначають різні поняття. Зауважмо, що сам термін *онлайнковий* передбачає взаємодію користувача з бібліотекою в режимі реального часу. Тобто використання терміна *онлайнкове обслуговування* може бути відповідним лише тоді, коли йдеться про ті послуги та ресурси, які можна отримати одразу після звернення до бібліотеки (доступ до електронного каталогу та електронних бібліографічних баз даних тощо). А тому, доходить висновку В. Бондаренко, навряд чи підготовку для користувача бібліографічної довідки можна зарахувати до онлайнкових послуг, адже цей процес потребує певного часу [23, с. 353].

Тривають дебати стосовно неунормованого поняття “користувач бібліотеки, який отримує бібліотечні послуги дистанційно” через відсутність єдиного терміна. Бібліотекознавці найчастіше використовують для цього терміни *віддалений користувач* та *віртуальний користувач*. Т. Добко наголошує на некоректності вживаних термінів, зокрема щодо терміна *віртуальний* у словосполученнях *віртуальні читачі*, *віртуальні користувачі*, *віртуальні відвідувачі* та ін. На її переконання, зміст поняття “віртуальний” чітко визначений, до того ж у масовій свідомості слово *віртуальний* асоціюється з ілюзорністю, умовністю, але через необґрунтоване вживання на позначення комунікаційних технологій воно набуває нового, безпідставно розширеного, значення [57, с. 18].

Те ж стосується означення цієї категорії користувачів бібліотечних послуг – *онлайнкові користувачі*: користувач отримує послуги не обов’язково в режимі реального часу, а тому терміни *віддалені користувачі*, *відділені користувачі*, *дистанційні користувачі* більш доречні. Від початку термін

віддалені користувачі (remote library users) почали застосовувати в бібліотечній практиці Заходу. Утім, формування терміносистеми простим калькуванням, дослівним перекладом з іншої мови не можна вважати науковим методом, тим більше враховувати специфіку словотворення в різних мовах і можливі відтінки змістового навантаження в словах. Окрім цього, вивчення бібліотечних інструкцій з обслуговування користувачів і термінологічних словників виявило, що термін *віддалений користувач* стосується особи, яка має доступ до системи з допомогою віддаленого терміналу (або, можливо, особи, що здійснює доступ до ресурсів системи з віддаленого терміналу з використанням каналів телефонного, радіо- та інших видів зв'язку) [57, с. 18–19].

Отже, термін запозичений з інформатики, що цілком закономірно, оскільки розвиток саме цієї науки привів у підсумку до радикальних змін у бібліотечному обслуговуванні. Утім, він, як і термін *дистанційний*, більше відображає специфіку доступу користувача до ресурсу, а не характер взаємодії користувача та бібліотеки. З огляду на комунікаційну природу такої взаємодії, дослідники пропонують позначати таку категорію бібліотечних користувачів терміном *дистантні користувачі*, тобто це користувачі бібліотечних ресурсів і послуг, які комунікують із бібліотекою дистанційно [57, с. 18–19].

Запропонований термінологічний апарат дослідження не вирішує повністю завдання розроблення терміносистеми дистантного обслуговування, адже розвиток бібліотекознавчої науки та впровадження в діяльність бібліотек нових видів роботи приводить до виникнення нових форм взаємодії користувача з бібліотекою та бібліотечно-інформаційними ресурсами, потребує осмислення їхнього місця в системі бібліотечної діяльності з відповідним відображенням у поняттєво-категорійному апараті й термінах.

Іншою характерною рисою неунормованої УББТ початку ХХІ ст., якій присвячено чимало ґрунтовних студій, є широка синонімія, що зумовлює появу рядів синонімів стосовно того самого поняття. Наприклад, бібліографи Г. Швецова-Водка та З. Романуха запропонували розвідку “Термінологія бібліотечного інформування” про важливу і ще не вивчену до кінця

термінологію бібліографічного інформування як виду бібліографічного обслуговування [261, с. 46–51].

Інформаційні послуги, що їх надають бібліотеки вишів, на сучасному етапі в режимі бібліографічного інформування можна представити за допомогою класифікації, яку і розробили авторки статті: 1) за місцем надання, 2) за формою видачі, 3) за видом і змістом наданої інформації, 4) за видами джерел інформації, 5) за хронологією, 6) за жанром [261, с. 49].

Найбільша різноманітність термінів на позначення “інформаційних продуктів бібліографічного інформування” за жанрами: *окреме бібліографічне повідомлення* (стосується окремого документа), *бібліографічний список*, *бібліографічний покажчик*, *бібліографічний огляд*, *бібліотечний каталог*, *бібліографічна картотека*, *база даних* (бібліографічна, повнотекстова, фактографічна), *бібліографічний бюлетень*, *бібліографічний журнал*, *бібліографічний відділ у журналі, газеті*; *календар знаменних і пам'ятних дат*, *книжкова виставка*, *виставка періодичних видань*, *день бібліографії*, *презентація видання*, *електронна бібліотека* тощо.

Цінність як самої класифікації Г. Швецової-Водки та З. Романухи, так і їхнього описового аналізу полягає в тому, що вони ґрунтуються не тільки на теоретичних підходах до бібліографічного інформування споживачів, а й на практичному досвіді університетських бібліотек України. Загалом стаття засвідчує різнобічність підходів до аналізу форм бібліографічного інформування, розмаїття інформаційних продуктів і послуг, що вже існують. Сучасні технології “стимулюють розроблення все нових форм і засобів бібліографічного інформування, тому запропонована класифікація може постійно змінюватись (доповнюватися, удосконалюватися)” [261, с. 49]. Історико-хронологічний аналіз теми підтверджує, що дослідження методичних і теоретичних аспектів бібліографічного обслуговування користувачів бібліотек завжди ґрунтувалося на практичному досвіді і відповідало потребам розвитку бібліотечної справи на кожному історичному етапі. Найважливішим висновком вважаємо таку тезу: “Дослідження інформаційної діяльності бібліотек, зокрема

бібліографічного обслуговування, немислиме поза процесом розвитку теорії бібліографії і формуванням її терміносистеми” [261, с. 50].

Такий висновок бібліографів демонструє нерозривний зв’язок між бібліотекознавчою та бібліографознавчою термінологією в межах УББТ.

3.5.2. Словотвір у системі сучасної української бібліотекознавчої та бібліографознавчої термінології і правописні засади

Активізація процесів у сучасному українському словотворенні зумовлена:

1) глобалізаційними впливами, 2) складною взаємодією варіантних словотворчих суфіксів, 3) утвердженням національних зразків творення слів. Ідеться про два останні десятиліття, коли помітно актуалізувалися дослідження динаміки різних підсистем української літературної мови. Ця динаміка, на думку мовознавця К. Городенської, виникла завдяки явищам і процесам під впливом внутрішніх, або мовних, чинників (зміни в українському суспільстві та світова глобалізація, як наслідок – активне запозичення до загальномовного лексикону та галузевих терміносистем української мови, зміни суспільно-політичного характеру в Україні) і зовнішніх, або позамовних, чинників (розгортання внутрішньомовних процесів, тенденція до збереження самобутності українського словотворення) [45, с. 3–4].

Процеси освоєння новотворів, на жаль, поки що не мають ані належної критичної лінгвістичної оцінки, ані об’єктивного вивчення, ані фахових рекомендацій стосовно потреби та доцільності їх вживання. Натомість дослідники тільки описують та констатують лексико-словотвірні інновації, проте:

1) не намагаються допомогти мовцям збагнути негативні впливи деяких запозичень і утворених за їхнім зразком похідних слів на лексико-словотвірну систему української літературної мови;

2) не формують національних пріоритетів у словотвірному освоєнні запозичень.

Новотвори насамперед вживаються в ЗМІ, у соціолектах та в живомовній стихії. Саме тут, зауважує К. Городенська, найбільше похідних утворень що суперечать мовним законам, зокрема словотвірним нормам і граматичній системі української мови [45, с. 4].

I. Мовлення заповнили нові складні одиниці (безпосередні запозичення), утворені за моделлю **N + N** (де перший іменник має атрибутивне значення); у такий спосіб так на український ґрунт перенесено словотвірну модель англійської мови. Скажімо, в УББТ це: а) *бізнес-видання, бізнес-кореспонденція* (пор. з інших галузей: *бізнес-портал, бізнес-партнерство, бізнес-ідея, бізнес-школа, бізнес-кредитування* та ін.); б) *піар-публікація, піар-кампанія* (пор. з інших галузей: *піар-менеджер, піар-пропозиція, піар-операція* та ін.); в) *інтернет-сторінка, інтернет-видання, інтернет-часопис, інтернет-довідник, інтернет-версія, інтернет-послуга* (пор. також: *інтернет-зв'язок, інтернет-кафе, інтернет-навчання, інтернет-залежність, інтернет-лекція* та ін.); г) *медіа-тека, медіа-текст* (пор. також: *медіа-магнат, медіа-холдинг, медіа-підтримка, медіа-програма* та ін.).

Чимало таких іменників уже зафіксовано в орфографічних словниках, незважаючи на те, що вони “деформують системно зумовлену граматичну норму української літературної мови виражати атрибутивність за допомогою прикметника – спеціалізованого засобу реалізації ознаковості та обмежують відіменникове творення прикметників, що дає підстави констатувати їхній деструктивний вплив на українське прикметникове словотворення” [45, с. 5]. Замість початкових означальних іменникових компонентів на кшталт *піар-, інтернет-, медіа-* потрібно вживати спільнокореневі з ними прикметники *піарівський, піарний, інтернетний, інтернетовий, інтернетівський* (у мовній практиці ще не спостерігаємо чіткості). Отже, важливо обміркувати рекомендацію:

а) тільки одного варіанта прикметника (хоча для термінів інших галузей запропоновано прикметники-синоніми): *бізнесові (комерційні) новини, бізнесова (комерційна, вигідна, прибуткова) справа, бізнесові (вигідні)*

контакти тощо) або аббревіатуру ЗМІ (*медійне життя (життя ЗМІ), медійна програма (програма ЗМІ), медійний стиль (стиль ЗМІ)* тощо).

Вживають	Треба
бізнес-видання	бізнесові видання
бізнес-кореспонденція	бізнесова кореспонденція

б) двох варіантів прикметника (*піарівський і піарний*), проте рекомендовані складені терміни мають тільки один варіант прикметника *піарівський*:

Пишуть	Треба
піар-публікація	піарівська публікація
піар-кампанія	піарівська кампанія
піар-видання	піарівське видання
піар-версія	піарівська версія

в) трьох варіантів прикметника (*інтернетний, інтернетівський, інтернетовий*), проте трапляється непослідовність: переважно з двома першими (*інтернетний, інтернетівський*) або тільки з одним (*інтернетний*) варіантом, жодного разу не запропоновано варіанта *інтернетовий*:

Пишуть	Треба
інтернет-часопис	інтернетний (інтернетівський) часопис
інтернет-довідник	інтернетний (інтернетівський) довідник
інтернет-версія	інтернетна (інтернетівська) версія
інтернет-сторінка	інтернетна (інтернетівська) сторінка
інтернет-сайт	інтернетівський (інтернетовий) сайт
інтернет-видання	інтернетне (інтернетівське) видання
інтернет-послуга	інтернетна послуга
інтернет-адреса	інтернетна адреса

Запропоновано синонім *міжмережевий* (до *інтернетний*) тільки в одному випадкові (*інтернетний зв'язок – міжмережевий зв'язок*) [УБЕел], але не запропоновано варіанта *мережевий*.

Натомість найновіші українські словники кодифікують терміни УББТ у такому написанні: *Інтернет* ‘всесвітня система взаємополучених комп’ютерних мереж, що базуються на комплекті Інтернет-протоколів; Інтернет становить фізичну основу для розміщення величезної кількості інформаційних ресурсів і послуг, таких як взаємопов'язані гіпертекстові документи всесвітньої павутини (World Wide Web – www) та електронна пошта’; *Інтернет-ресурси* ‘наповнення всесвітньої павутини інформаційними масивами, довідниками, пошуковими системами; на сучасному етапі значною мірою здійснюється сукупними зусиллями користувачів’, *Інтернет-сервіси* ‘сервіси, що надаються в мережі Інтернету користувачам, серед основних такі: “всесвітня павутина” (World Wide Web, www), електронна пошта (e-mail), файлові архіви FTR (File Transfer Protocol, букв. ‘протокол передачі файлів’); спілкування в Інтернеті [НСЗ, с. 92–93; СІБТел].

II. Зі словотвірною нормою та правописною нормою конфліктує чимало лексичних запозичень з англійської мови, які безпідставно освоєні українською мовною практикою як складні іменники, що їх пишуть через дефіс, хоч вони не є в українській мові юкстапозитами, утвореними з двох самостійних іменників без сполучникового голосного, зокрема: *веб-портал*, *веб-сайт*, *веб-сторінка*, *он-лайн* та ін.

Пишуть	Треба
веб-портал	вебпортал
веб-сайт	вебсайт
веб-сторінка	вебсторінка
он-лайн	онлайн, онлайнний

За правописом української літературної мови такі складні іменники пишуться разом (так само разом треба писати *пресреліз*, *пресцентр*, *секондхенд*,

бігборд тощо) [227; 238]. Однак найновіші словники української лексики фіксують:

веб- 1. ‘частина складних слів, що означає “призначений для Інтернету, працює в Інтернеті”’ і 2. ‘мультимедійна частина Інтернету’, *веб-каталог* ‘структурований набір пропозицій постачальників, що є доступним у мережі Інтернет’ [НСЗ, с. 42–43]);

вебліографія ‘рекомендаційний список сайтів, складений з метою полегшення орієнтації та ознайомлення з кращими електронними ресурсами мережі Інтернет’;

веб-сайт (сайт) ‘сукупність веб-сторінок, доступних в Інтернеті, що представляють організацію, приватну особу чи будь-яку інформацію, на які існують посилання на пошукових серверах і які об'єднані за змістом та навігаційно’ [СОТБІД, с. 12];

веб-сторінка ‘складова частина веб-сайту, файл HTML-формату, яка може містити гіпертекст, зображення, JAVA-аплети й інші веб-елементи’ [СОТБІД, с. 13];

бук-дизайн ‘художнє оформлення книги в широкому розумінні’; пор. синоніми: *дизайн у книзі, художнє конструювання книги* (СКТ 28), однак із цим же компонентом *бук-* виявляємо написання *буктрейлер* (англ. *booktrailer*, від *book* – книга та *trailer* – анонс, промо-відео) ‘короткий відеоролик для реклами книги з метою заохочення до читання’; пор. синонім *книготрейлер* [УБЕел].

III. Невстановленим і неоднозначним зі словотвірного та правописного боку є статус нових запозичених морфем української мови, що вказують на інтенсивний чи крайній вияв ознаки, а також високий рівень професійності. Вони є аналогами давніше засвоєних префіксів (чи префіксоїдів) *супер-*, *гіпер-*, *архі-*, *екстра-*, *ультра-* [45, с. 6]. Сьогодні до таких морфем належать *тон-*, *він-*, *бліц-*. За традицією, такі префікси пишуться разом. Але не так виявляємо у словниках та в науковій літературі, адже якщо *суперкнига*, *суперобкладинка*, *суперекслібрис* [СКТ, с. 141], то необхідно писати і *тонкнига* та ін.

Пишуть	Треба
бліц-передплата	бліцпередплата
топ-видання	топвидання
топ-книга	топкнига
топ-автор	топавтор
топ-видавництво	топвидавництво

IV. Порушено норму оформлення нових мішаних аббревіатур, перша частина яких – скорочена прикметникова основа (*поп-* від *популярний*, *еліт-* від *елітний*, *економ-* від *економний* та ін.) чи синонімії певній прикметниковій основі (*арт-* і *мистецький*), а друга частина слова – повна форма іменника; такі утворення пишуть через дефіс помилково [45, с. 6–7].

Пишуть	Треба
еліт-видання	елітвидання
поп-видання	попвидання
поп-серія	попсерія
аудіо-книга (аудіо-книжка)	аудіокнига (аудіокнижка)
аудіо-версія	аудіоверсія
відео-книга (відео-книжка)	відеокнига (відеокнижка)

За правописними засадами сучасної української мови, усі складноскорочені слова треба писати разом [227, с. 238]. Однак помилкові форми у зв'язку з їх активним використанням і стрімким поширенням в усіх сферах мовлення вже кодифіковано у словниках.

V. Взаємодія варіантних словотворчих засобів є однією з яскравих прикладів неунормованості галузевих термінологій [45, с. 7], зокрема і УББТ. Увагу привертають насамперед варіантні словотворчі суфікси в іменниках на означення особи за видом діяльності, за професією (*натурач* і *натуральник*) і особливо в прикметниках, тобто взаємодія словотвірних типів відносних

спільнокореневих прикметників, утворених від новітніх іменникових запозичень за допомогою словотворчих суфіксів **-ов-** та **-н-**: *інтернетовий* – *інтернетний*, *дайджестовий* – *дайджестний* та ін. Окрім цього, помітна тенденція, коли до вжитку намагаються повернути ті прикметники на **-овий**, які були активними в українському мовленні в 1910-1930-х роках (*гранітовий* і *гранітний*, *парадний* і *парадовий*, *оперний* та *оперовий*) [111, с. 248–250]. Через те активізувався слововжиток таких новітніх форм: *інтернетовий*, *топовий*, *онлайновий*, а також *комп'ютеровий* як варіант до *комп'ютерний* та ін. Актуалізація відносних прикметників зумовлена до певної міри практикою західної діаспори та дистанціюванням від російської мови [111, с. 250].

Лексикографи кодифікують у словниках паронімні пари, що різняться суфіксами:

а) *мережевий* (*мережеве електронне видання* ‘електронне видання, доступне потенційно необмеженому колу користувачів через телекомунікаційні мережі’) – *мережний* (*мережне електронне видання* ‘електронне видання, доступне користувачам через мережні засоби’) [СЗСТ, с. 126];

б) *власницький* (*власницький запис* ‘запис на книзі, зроблений її власником’, *в. палітурка* ‘палітурка, виконана на замовлення власника книги’) – *власний* (*власне видання* ‘видання, що видає за свій кошт видавництво, видавець’) [СКТ, с. 37].

Отже, мовна практика свідчить про неоднорідні, часто діаметрально протилежні процеси в термінології:

1) зміцнення історично сформованих українських словотвірних варіантів, вилучення словотвірних типів російської мови на кшталт *обробка документа*, *видача книжки*, *діючий закон*, *існуючі правила* та ін. [СЗСТ, с. 10] і збереження національної ідентичності словотворення [45, с. 85]; варто, однак, наголосити на випадках використання недолугих термінів, хоч і були намагання утворити їх за власне українськими мовними моделями, наприклад: *володілець бази персональних даних* ‘фізична або юридична особа, якій законом або за згодою суб’єкта персональних даних надано право на обробку цих даних, яка

затверджує мету обробки персональних даних у цій базі даних, встановлює склад цих даних та процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом' [СЗСТ, с. 44], але в тому ж словникові виявляємо *власник інформаційної продукції* 'фізична чи юридична особа, якій належить право власності на інформаційну продукцію' та *власник інформації* 'фізична або юридична особа, якій належить право власності на інформацію' [СЗСТ, с. 43–44];

2) під глобалізаційними впливами (насамперед це стосується лексичних запозичень) помітне засилля словотвірних зразків творення складних та складноскорочених слів англійської мови, а також численних абревіатур.

Висновки до Розділу 3

Терміносистема сучасного українського бібліотекознавства та бібліографознавства має традиційно розгалужену систему словотвірних засобів, за допомогою яких творяться терміни УББ морфологічним способом: афіксальним (переважно суфіксальним, префіксальним, усіченням афікса), основоскладанням, словоскладанням та абревіацією.

Більшу активність (порівняно з морфологічним способом) виявляє неморфологічний спосіб творення термінів сучасного УББ. Із двох різновидів неморфологічного способу творення термінів (лексико-семантичний і морфолого-синтаксичний) у системі УББТ початку ХХІ ст. терміни утворені лексико-семантичним способом, тобто семантичною деривацією, унаслідок: 1) спеціалізації значення загальноживаної мовної одиниці (термінізації); 2) використання термінів однієї галузі знань на позначення понять іншої галузі (транстермінізації); 3) зміни значення (вторинної номінації), тобто перенесення значення за подібністю (метафоризації) та перенесенням значення за суміжністю (метонімізації).

Найпродуктивнішим способом творення термінів у системі УББТ кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. є аналітичний спосіб, завдяки якому творяться складені номінації, або терміни-словосполучення, аналітичні терміни (дво-, три-, чотири- та багатоконпонентні). Таке явище характерне для сучасної

української наукової мови загалом і вимагає подальшого вивчення й аналізу, а також уніфікації використання спеціальної назви для таких складених галузевих термінів. Саме аналітичний спосіб термінотворення розв'язує проблему нагальної конкретизації нових понять відповідно до постійного оновлення наукової бази, розвитку інформаційних технологій та їхнього входження в життя суспільства, адже такі терміни-словосполучення побудовані на “рухомих синтаксичних моделях”, завдяки чому точніше, ніж синтетичні терміни, відображають наукові поняття – усталені та нові; не лише називають поняття, а й акумулюють певною мірою зміст поняття; легше передають належність того чи того складеного терміна до відповідного класифікаційного ряду, засвідчує у формі терміна-словосполучення його родо-видові і не родо-видові відношення; помітно менше входять у синонімні відношення, майже не зазнають впливу омонімії.

Сьогодні УББ і відповідно його термінологічна частина активно розвиваються під впливом мовних та позамовних чинників. Про це свідчить багатий і оновлений апарат термінів, і значні напрацювання наукової думки стосовно історії та розвитку українського бібліотекознавства та бібліографознавства та його мови. З огляду на стан УББ за останні десятиліття ця галузь потребує комплексного дослідження і має для цього необхідну методологічну базу.

Численні новітні терміни УББ потребують уніфікації, унормування та лексикографічної кодифікації, чого, однак, не вдається досягнути на сучасному етапі розвитку УББТ.

ВИСНОВКИ

Українська термінологія бібліотекознавства та бібліографознавства кінця ХХ – початку ХХІ ст. інтенсивно розвивається, поповнюється новими термінами, що зумовлено насамперед позамовними чинниками. Бібліотечна справа є частиною складної соціальної системи, що відтворює “в мініатюрі” основні аспекти своєї метасистеми (тобто суспільства): ідеологічні, економічні, культурні, освітні, педагогічні тощо. Ця обставина формує дві основні особливості сучасного бібліотекознавства та бібліографознавства: їх міждисциплінарність, важливе місце в системі наук і взаємодію із широким колом дисциплін. Завдяки цьому УББТ постійно розвивається та зазнає новітніх інтерпретацій, зберігаючи, однак, зв’язок зі здобутками українських термінотворців.

1. Повноцінний розвиток системи УББТ упродовж ХХ – початку ХХІ ст. став можливим завдяки науковцям трьох основних осередків – Львова, Одеси та Києва. Бібліографічна комісія УАН (1923) спільно з відповідною комісією НТШ заклали основи сучасної УББТ. Із проголошенням УНР уперше постало питання про створення державної бібліографії, про заснування національної бібліотеки Української держави, вишкіл фахових бібліографів-практиків і наукових кадрів. Це був перший – надзвичайно плідний – етап діяльності в галузі УББ при ВУАН. Згодом від 1991 року розпочалося формування національного УББ, яке впевнено перейшло до інформаційно-технологічного періоду та інновацій, що безпосередньо вплинуло на галузеву термінологію.

2. УББТ початку ХХІ ст. є важливою частиною термінофонду української мови і становить розгалужену систему найменувань (зібрано корпус із 2552 одиниць), об’єднаних у тематичні групи лексики (24), для якої характерні на сучасному етапі два повноцінні процеси: 1) постійне й інтенсивне поповнення новими термінами УББ і 2) втрату старих чи застарілих термінів. Ці кардинально протилежні і водночас взаємозумовлені явища пов’язані з

позамовними (це насамперед технічні інновації) та мовними процесами розвитку системи УББТ.

Гіперо-гіпонімні відношення є основним чинником структурної організації УББТ. Терміни об'єднані в гіперо-гіпонімні групи та гіперо-гіпонімні блоки на основі родо-видових зв'язків, які відображають ієрархічність та взаємозумовленість понять УББ. Найчастіше в УББТ виявлено т.зв. “неправильні” гіперо-гіпонімні групи, до складу яких входять три і більше гіпонімів. Про це свідчить багатоаспектність УББ, складність і розгалуженість поняттєвого апарату, що відображено в термінології. Гіперо-гіпонімні структури розгортаються у вертикалі (семантичне підпорядкування) і в горизонталі (семантична рівноправність). Відповідно до цього можна констатувати особливо широке представлення в УББТ гіперо-гіпонімних блоків з паралельними і послідовними структурами залежно від ознак (параметрів), які конкретизують родові найменування; у паралельних структурах одному гіперонімові підпорядковано кілька гіпонімних груп, виокремлених за різними ознаками. Саме такі гіперо-гіпонімні блоки якнайкраще відтворюють організацію УББТ і визначають місце кожного терміна в ній, репрезентують ступінь складності вивчення УББТ як системи: що більше сфера УББ розвивається і що більше стає складною система УББТ, то більше в ній рівнів членування. Родо-видові зв'язки УББТ складні і багатопланові, про що свідчать поширені випадки (76%), коли гіпонім є гіперонімом щодо інших термінів-гіпонімів унаслідок розвитку синтагмозначень.

3. Завдяки розгалуженим парадигматичним та синтагматичним зв'язкам між термінами УББТ лексико-семантичні процеси в цій системі яскраво виражені, а саме: синонімія, антонімія, паронімія, полісемія.

Корпус термінологічних синонімів (дублетів) у межах УББТ першої чверті ХХІ ст. дає змогу, з одного боку, можливість констатувати збереження основних синонімних груп, з іншого – якісні та кількісні зміни.

В антонімні пари в УББТ об'єднані терміни, яким притаманні такі ознаки: а) однорідні ознаки; б) несумісні ознаки; в) дихотомія спільної родової ознаки.

Наприклад, терміни *традиційне ДБО* та *електронне ДБО* є видовими назвами одного родового поняття (*ДБО* – довідково-бібліографічне обслуговування) і водночас вказують на його протилежні ознаки за джерелом інформації (*традиційне ДБО* – за картковими каталогами і картотеками, друкованими бібліографічними посібниками тощо; *електронне ДБО* – за цифровими каталогами і базами даних), при цьому родовій ознаці властива дихотомія.

Пропоноване дослідження є першою спробою в українському мовознавстві комплексного опису паронімів в УББТ. Пароніми наближаються до омонімії, проте, на відміну від омонімів, вони є одночасно або синонімами, або спільнокореневими словами. Система УББТ має численні пари і ряди (три і більше слів) паронімів. Паронімія в УББТ найчастіше зумовлена: 1) випадковим збігом у звучанні: *текстовий* – *тестовий*; 2) семантичною трансформацією значень словотвірних синонімів: *шифрований* – *шифрувальний*; 3) необхідністю розмежовувати терміни різних категорій (*показник* – *показчик*); 4) утворенням похідних від термінів зі спільними коренями і різними афіксами (*вибірний* – *вибірковий*) та ін.

Полісемія в УББТ реалізується насамперед завдяки метафоричному переосмисленню загальноживаної лексики. У складі УББТ найбільша за обсягом група метафор – це т.зв. побутові метафори (*манжет книжки, кишеня книжки, кишенька книжки, корінець книжки, корінець блока, поля сторінки* та ін.). Виявлено й таку особливість: загальноживане слово в УББТ набуло багатозначності саме в цій галузі (*зошит, користувач*). Відповідно до сучасних класифікацій у системі УББТ можемо виокремити зовнішньосистемну та внутрішньосистемну (або внутрішньогалузеву) полісемію.

4. За структурою терміни УББ поділяють на: а) прості афіксальні слова, б) складні слова (композиції, юкстапозиції, аббревіатури) та в) терміни-словосполучення.

Основні способи творення слів в УББТ – це, зокрема такі: морфологічні (афіксація, основоскладання, словоскладання, аббревіація) та б) неморфологічні (насамперед лексико-семантичний). Морфологічний спосіб термінотворення в

сучасній УББТ представлений усіма типами афіксального способу, а найпродуктивнішим із-поміж них залишаються суфіксація та префіксація.

Композити в сучасній УББТ здебільшого мотивовані двочленними термінами, тому більшість має двокореневу структуру: *клинотис, книгозбірня, книгознавство, одностомник, багатоекземплярність, фондосховище* та ін.

Менш продуктивним (порівняно з композитами) є словоскладання, тобто юкстапозиція. Однак в УББТ помітна активізація цього способу завдяки позамовним чинникам – упровадженню високотехнологічних засобів зв'язку та інтернету. Високу частотність зберігають юкстапозити з багаторічною історією їх використання в УББТ (*бібліотекар-лектор, бібліотекар-екскурсовод, бібліограф-термінолог* та ін.; *бібліотека-автомобіль, бібліотека-депозитарій, бібліотека-клуб, бібліотека-музей, бібліотека-пересувка, бібліотека-фондоутримувач* та ін.), але набувають високої частотності юкстапозити, які не так давно закріпилися в УББТ: *виставка-інсталяція, бібліотека-медіатека, бібліотекар-провайдер, бібліотекар-менеджер* та ін.

Абревіатури складають численну групу в УББТ, яка постійно поповнюється. Характерною особливістю слів-аббревіатур є їхнє повноцінне функціонування разом із повними термінами: *АК* і *алфавітний каталог*, *ІТ* *бібліотечної сфери* та *інформаційні технології бібліотечної сфери*, *УБЕ* і “*Українська бібліотечна енциклопедія*” та ін. Очевидним є не тільки оновлення групи аббревіатур, а й поступова їх архаїзація: *ЕОМ* (електронно-обчислювальна машина), *ГМД* (гнучкий магнітний диск), *МД* (магнітний диск), *ТМД* (твердий магнітний диск) та ін.

В УББТ високу продуктивність мають аббревіатури-кальки, зміст яких в мові-реципієнті не перекладають, а саму аббревіатуру використовують мовою оригіналу, на письмі передаючи: а) переважно латиницею (*ISDS, ISSN, WDL* та ін.); б) рідше – кирилицею: *ІСО* (ISO, Міжнародна організація зі стандартизації), *ЮНЕСКО* (UNESCO, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури) та ін.

Із двох різновидів неморфологічного способу творення термінів (лексико-семантичний і морфолого-синтаксичний) в УББТ початку ХХІ ст. активізувався саме лексико-семантичний спосіб, тобто семантична деривація. Помітним є розширення функційних можливостей терміна, його перехід з однієї терміносистеми в іншу (ретермінізація, або транстермінізація), звідси два різновиди міжгалузевих термінів – *метатерміни* і *транстерміни*. Система термінів сучасної УББТ має у своєму складі найбільше транстермінів, які функціують в УББТ і водночас у літературознавстві, психології, медицині та ін. Досі, однак, не було досліджень *метатермінів* в УББТ. Ідеться насамперед про терміни в галузі інформаційних технологій: *інтернет*, *нетикет*, *депозитарій*, *соціальні мережі*, *блог*, *пост*, *блогер*, *подкаст*, *подкастинг* та багато ін. Вивчення метатермінів в УББТ порушує питання співвідношення національного чи інтернаціонального, яке сьогодні набуває ще більшої гостроти: активізація власних мовних ресурсів і водночас планомірне взорування на міжнародну практику. Використання чужих термінів для фахової комунікації має бути регламентованим, адже надмірні запозичення перевантажують лексикон мови-реципієнта й ускладнюють сприймання інформації.

5. Щодо структури термінів у сучасній УББТ, то аналітичні терміни (або складені номінації, терміни-словосполучення) є найпоширенішими. Саме аналітичний спосіб термінотворення розв'язує проблему нагальної конкретизації нових понять; такі терміни побудовані на “рухомих синтаксичних моделях”, завдяки чому точніше, ніж синтетичні, відображають наукові поняття, менше входять у синонімні відношення, майже не зазнають впливу омонімії. Терміни-словосполучення сучасної УББТ поділяються на дво-, три-, чотири- та багатокomпонентні (останні складаються з п'яти і більше компонентів). Аналіз УББТ дав змогу дійти висновку, що серед 2552 термінів УББТ – 1545 термінів-словосполучень, які є здебільшого двокомпонентними (1099), 72 % із них побудовані за моделями узгодження їхніх компонентів (*база даних*, *віддалений читач*, *електронна бібліотека* та ін.) та керування

(історіографія бібліографознавства, моніторинг фондів та ін.). Двокомпонентні найменування, хоч і є найпродуктивнішим структурним типом серед аналітичних термінів УББТ, проте теж не дають повної характеристики поняття, а тому вимагають додаткового уточнювального компонента: термін *база даних* утворює видові терміни *бібліографічна база даних, фактографічна база даних, реферативна база даних, лексикографічна база даних, наукометрична база даних* та ін., які є трикомпонентними термінами (301 одиниця). Чотирикомпонентні терміни формують групу зі 105 одиниць: *автоматизована бібліотечна інформаційна система, багатоаспектний оперативний інформаційний пошук, державна цільова бібліотечна програма* та ін. Багатоконпонентні терміни мають п'ять і більше компонентів. Причина появи таких назв у галузевих термінологіях, з одного боку, у неможливості їх заміни коротшими конструкціями, з іншого – саме така багатоконпонентність сполуки і задовольняє потреби користувачів. В УББТ виявлено 40 одиниць, які утворені із дво- і трикомпонентних словосполучень та побудовані за 23 моделями. Кількість моделей багатоконпонентних термінів завжди буде умовною, оскільки такі назви можуть мати ситуативний характер, окрім цього, з постійним додаванням чи відніманням компонентів, як, до прикладу, у випадку появи особливо об'ємних термінів із 10 повнозначних слів.

6. Освоєння термінів-новотворів не мають належної критичної лінгвістичної оцінки, об'єктивного вивчення, фахових рекомендацій про доцільності їх уживання. Чимало новітніх термінів уже зафіксовано в словниках, до прикладу, такі, які деформують граматичну норму літературної мови виражати атрибутивність за допомогою прикметника та обмежують відіменникове творення прикметників, що дає підстави констатувати їхній деструктивний вплив на український прикметниковий словотвір. Замість означальних іменникових компонентів *піар-, інтернет-, медіа-* потрібно вживати спільнокореневі з ними прикметники *піарівський, піарний, інетернетний, інтернетовий, інтернетівський* (у мовній практиці ще не простежено чіткості).

У термінології УББ виявлено діаметрально протилежні процеси: 1) зміцнення власне українських словотвірних варіантів і вилучення словотвірних російських типів на кшталт *обробка документа, видача книжки, діючий закон, існуючі правила* та ін.; 2) засилля складних та складноскорочених слів англійської мови, а також численних абревіатур. Отже, новітні процеси термінотворення потребують чіткого правописного регламенту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Спеціальна література

1. Авербух К. Я. Общая теория термина. Иваново : “Юнона”, 2004. 252 с.
2. Акуленко В. Интернациональные элементы в лексике и терминологии. Харьков : Высш. школа, 1980. 206 с.
3. Амонс Ю. Сучасне бібліотекознавство: комплекс традицій та оновлень. *Бібліотечний вісник*. 2010. № 6. С. 40–46.
4. Бабич В. Національна бібліографія як основа національної системи інформаційно-бібліографічних ресурсів України. *Літературознавство. Бібліографія. Інформатика* : доп. та повідомл. III Міжнар. конгр. Україністів. (Харків, 26–29 серпня 1996 р.). Харків : [Око], 1996. С. 182–185.
5. Балака Д. А. Про рекомендаційну бібліографію. *Бібліографія на Україні* / за ред. О. Корчак-Чепурківського. Київ, 1927. С. 95–114.
6. Балог В.О. Галузева лексика в словнику української мови в 11-ти томах (1970-1980 рр.) (семантичний та стилістичний аспекти): дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / НАН України, Інститут української мови. Київ, 2003. 207 с.
7. Биковський Л. Книгознавство, бібліографія та бібліотекознавство: програма. Каліш, 1933. 31 с.
8. Биковський Л. Спроба схематичної таблиці бібліології – науки про книгу. *Українське книгознавство*. Подебради, 1922. Зб. 3. С. 2.
9. Бібліографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1909–1939): напрями діяльності та постаті: зб. наук. праць / за ред. Л. І. Ільницької. Львів, 2010. 496 с.
10. Бібліотека Наукового товариства імені Шевченка: Книги і люди: матеріали Круглого столу. Львів, 1996. 226 с.
11. Бібліотекознавство. Теорія, історія, організація діяльності бібліотек : підруч. для бібл. ф-тів ін-тів культури та училищ культури по спец.

05.25.03 / за ред. М. С. Слободяника, В. О. Ільганаєвої. Харків : Основа, 1993. 194 с.

12. Білокінь С. Книжні інтереси Миколи Ханенка. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Просфонема. Історичні та філологічні розвідки, присячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича. Львів, 1998. Вип. 5. С. 117–124.

13. Білокінь С. Бібліографічна комісія ВУАН. *Енциклопедія сучасної України* / НАН України, Наук. т-во ім. Шевченка. Київ : Поліграф книга, 2003. Т. 2. С. 620.

14. Білоусова Р. Бібліотекознавчі терміни з компонентом *бібліо-*. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2017. Вип. 64. С. 344–351.

15. Білоусова Р. Бібліотечно-бібліографічні терміни з компонентом *показчик* у сучасній українській мові. *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”*. Серія “Проблеми української термінології”. 2017. № 869. С. 93–97.

16. Білоусова Р. З. Системна класифікація бібліотечно-бібліографічних термінів. *Термінологічний вісник* : зб. наук. праць / відп. ред. Л. В. Туровська. Київ : Інститут української мови НАНУ, 2019. Вип. 5. С. 148–154.

17. Білоусова Р. З. Терміни з компонентом *бібліо-* в галузевій терміносистемі бібліографознавства. *Термінологічний вісник* : зб. наук. праць / відп. ред. Л. В. Туровська. Київ : Інститут української мови НАНУ, 2017. Вип. 4. С. 54–63.

18. Білоусова Р. Іншомовні запозичення у терміносистемі бібліотекознавства і бібліографознавства. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. Вип. 68. С. 48–57.

19. Білоусова Р. Особливості запозичень у термінолексичній бібліотекознавства і бібліографознавства. *Spheres of culture / Branch of Ukr. Studies of Maria Curie-Sklodowska Univ. in Lublin*. 2018. Vol. XVII. С. 257–264.

20. Богуцька М. П., Крижанівська А. В, Богуцька М. П., Марченко В. С. Склад і структура української лексики української мови. Київ : Наук. думка, 1984. 194 с.
21. Бойчук М. Полілексемні неологізми у заголовках періодичних інтернет-видань. *Українська мова*, 2012. № 2. С. 97–103.
22. Болукова Н. В. Терминологические проблемы библиотечной инноватики. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих вчених. (Харків, 23–24 квітня 2009 р.). Харків, 2009. С. 228–229.
23. Бондаренко В. Бібліотечне дистантне обслуговування: розвиток термінологічно-поняттєвого апарату в умовах поширення інтернет-технологій. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2014. Вип. 39. С. 351–362. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2014_39_32 (дата звернення: 13.06.2020).
24. Будагов Р. О. Многозначность слова. *Научные доклады высшей школы. Филологические науки*. Москва, 1958. № 1. С. 5–18.
25. Булахова Г. Рекламна діяльність бібліотек (термінологічний аспект). *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2014. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2014_39_23 (дата звернення: 21.07.2020).
26. Булик-Верхола С., Куньч З., Наконечна Г., Микитюк О., Теглівець Ю. Лексико-семантичні процеси в українській музичній термінології. *Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм* : монографія. Львів: Галицька Видавнича Спілка, 2018. С. 91–121.
27. Вакуленко М., Вакуленко О. Наука термінологія та її методи. *Проблеми української науково-технічної термінології* : тези 4-ї Міжнар. наук. конф. (Львів, 17–20 грудня 1996 р.). Львів : Вид-во Державного університету “Львівська політехніка”, 1996. С. 11–12.
28. Вакуленко М. Правописні аспекти науки термінології. *Вісник Книжкової палати*. 1998. № 11. С. 15–17.

29. Вакуленко М. Розвиток систем і термінотворення. *Українська мова*. 2010. № 1. С. 88–93.
30. Вакуленко М. О. Методологічні засади вивчення наукової термінології. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2 (2). С. 16–21.
31. Вальо М. А. Внесок ЛНБ ім. В. Стефаніка АН УРСР у бібліографознавство і книгознавство в Українській РСР. *Бібліотека – скарбниця духовності*. Київ : Наук. думка, 1993. С. 16–32.
32. Васильченко М. Термінологія, термінологія... *Бібліотечний вісник*. 2007. № 5. С. 54–55.
33. Вересовська Т. В. Видавнича та бібліографічна діяльність Соціально-економічного відділу УАН-ВУАН (1918-1928 рр.) як джерело з історії науки : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2000. 179 с.
34. Вернигора Н. М. Загальна і спеціальна бібліографія : навч. посіб. Київ : НВГ Ін-ту журналістики, 2007. 128 с.
35. Видавнича справа та редагування в Україні: постаті і джерела (XIX – перша третина ХХ ст.): навч. посіб. / за ред. Н. Зелінської. Львів: Світ, 2003. 612 с.
36. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ: Либідь, 1993. 468 с.
37. Вишнякова О.В. Практикум по паронимии. Москва: Высш. шк., 1990. 156 с.
38. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология: На материале французского и русского языков. Москва : Междунар.отношения, 1977. 264 с.
39. Гаращенко Л. Аналітичні терміни загальнотехнічної галузі. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”*. 2012. № 733. С. 96–100.
40. Гарбарчук Т. Динаміка гібридного словотворення в українській мові. *Українська мова*. 2013. № 4. С. 75–81.

41. Геращенко М., Добровольська Л. До питання про новітню бібліографічну терміносистему (на правах дискусії). *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 5. С. 22–23.
42. Глазунова Л. В. Формування терміносистеми українського бібліографознавства на сучасному етапі. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 23–24 квіт. 2009 р.). Харків, 2009. С. 248–249.
43. Глазунова Л. В. Вища школа в соціально-комунікаційній інфраструктурі сучасного бібліографознавства. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2011. Вип. 32. С. 133–143.
44. Глазунова Л. В. Дисертаційні дослідження як індикатор розвитку бібліографічної науки в Україні на сучасному етапі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2009. Вип. 28. С. 86–99.
45. Городенська К. Г. Нові явища та процеси в українському словотворенні: динаміка чи деструкція форм? *Українська мова*. 2013. № 2 (46). С. 3–12.
46. Горовий В. ЦНБ ім. В. І. Вернадського НАН України в інформаційному забезпеченні органів державної влади. Київ : ЦНБ, 1994. 12 с.
47. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. Київ : Вища школа, 1999. 208 с.
48. Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія : навч. посіб. Дніпропетровськ : ДДУ, 1998. 189 с.
49. Гурко О. В. Лексика графічного дизайну в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ століття : дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровський нац. у-н. імені Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2008. 185 с.
50. Даниленко В. П. Русская терминология : Опыт лингвистического описания. Москва : Наука, 1977. 246 с.
51. Дашкевич Я. Репертуар української книжки 1798–1916 років – коли він буде? *Україна. Наука і культура : щорічник*. Київ, 1990. Вип. 24. С. 163–173.

52. Дашкевич Я. Репертуар української книжки (1798–1917 рр.) та фонди Бібліотеки НТШ. *Т. Шевченко і українська національна культура: матеріали наук. симп.* (Львів, 8–9 червня 1989 р.). Львів, 1990. С. 137–138.
53. Дашкевич Я. Мовні проблеми Репертуару української книги 1798–1917 рр. *Библиотека – информатизация – наука: тезисы докладов и сообщений Республиканской научной конференции.* (Київ, 8–10 октября 1991 г.). Київ, 1991. Ч. 2. С. 37–39.
54. Дашкевич Я. “Репертуар української книги 1798–1916” продовжується. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника.* Львів, 2000. Вип. 7/8. С. 486–495.
55. Дашкевич Я. Як нищили незнищенне: [Про бібліотеку Наукового товариства ім. Шевченка у Львові]. *Дзвін.* Львів, 1991. № 8. С. 114–119.
56. Добко Т. Бібліографознавство. *Енциклопедія Сучасної України.* Київ, 2003. Т. 1. С. 641–644.
57. Добко Т. До питання розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери. *Вісник Книжкової палати.* 2011. № 8. С. 14.
58. Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) / відп. ред. О. С. Онищенко. Київ : НБУВ, 2013. 374 с.
59. Добко Т. В. Развитие библиографоведения в Украине: этапы и тенденции. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития :* науч.-практ. и теорет. сборник. Київ, 2006. Вып. 4. С. 295–308.
60. Дорошенко С. М. Формування та розвиток української термінології нафтогазової промисловості : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2004. 186 с.
61. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в XX столітті / НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 530 с.

62. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках. Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. 358 с.
63. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Видвн. дім "КМ Academia", 2000. 208 с.
64. Єфремов С. Українознавство: показчик потрібнішої для самоосвіти літератури. Київ : Всеук. кооп. видав. союз, 1920. 64 с.
65. Жайворонок В. В. Лексична підсистема мови і значення мовних одиниць. *Мовознавство*. 1999. № 6. С. 32–45.
66. Жданова Р. С., Чекмарьов А. О. Український бібліографічний репертуар: питання методики та організації. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 1/2. С. 21–23.
67. Женченко М. Загальна і спеціальна бібліографія : навч. посіб. Київ : Жнець, 2011. 256 с.
68. Житін Я. В. Міжгалузева термінологія як об'єкт лінгвістичного аналізу : стан і перспективи дослідження. *Вісник Харківського університету ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2008. № 798. С. 5–9.
69. Загуменна О. І. Становлення та розвиток книготорговельної бібліографії в Україні (XVIII–XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08. Київ, 2002. 20 с.
70. Зелінська А. А. Українська біографічна книга: формування ринку та видавничої культури (на матеріалі видань 2005–2017 років) : автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.05. Київ, 2020. 22с.
71. Іваненко І. Українська логопедична термінологія як об'єкт лінгвістики. *Українська мова*. 2009. № 1. С. 53–60.
72. Іванова О. Термінологічні словники: класифікаційні ознаки. *Українська мова*. 2006. № 4. С. 84–94.
73. Іващишин О. Проблема доцільності використання запозичень та інтернаціоналізмів у науково-технічній термінології. *Проблеми української*

науково-технічної термінології : тези I Міжнар. наук. конф. Львів, 1992. С. 114–116.

74. Ільницька Л. І. Українознавча бібліографія в Науковому товаристві ім. Шевченка у Львові (1885–1939). *Бібліотека – інформатизація – наука*. Київ, 1991. С. 39–41.

75. Ільницька Л. І. Україніка НТШ як джерело національної бібліографії. *Бібліотека Наукового товариства ім. Шевченка: Книги і люди*. Львів, 1996. С. 67–77.

76. Ільницька Л. І. М. Грушевський і становлення українознавчої бібліографії в Науковому товаристві ім. Шевченка у Львові. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*. Львів, 1998. Вип. 6. С. 47–53.

77. Інститут бібліотекознавства. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/2155> (дата звернення: 03.02.2020).

78. Ісаєвич Я. Бібліотека Львівського братства. *Бібліотекознавство та бібліографія*. Харків, 1966. Вип. 3. С. 126–132.

79. Ісаєвич Я. Історія писемності, книговидання і бібліотек. Проблеми періодизації. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського*. Київ, 2000. Вип. 3. С. 13–18.

80. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. 520 с.

81. Ісаєвич Я. Українське книгознавство: етапи розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія “Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології”*. Львів, 2006. Вип. 1. С. 7–19.

82. Історія Академії наук України. 1818–1923. Документи і матеріали. Київ : Наук. думка, 1993. 345 с.

83. Історія книг і бібліотек. *Бібліотека Вінницького державного педуніверситету імені М. Коцюбинського*. URL: <https://library.vspu.edu.ua/html/ist1.htm> (дата звернення: 31.03.2020).

84. Історія Національної Академії наук України, 1924–1928: Документи і матеріали / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 1998. 762 с.
85. Кислюк Л. Сучасна словотвірна норма української мови: мовна практика та кодифікація. *Українська мова*. 2012. № 1. С. 52–66.
86. Кияк Т. Р. Інтернаціональне та національне в термінотворчому процесі. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. праць. Київ : КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 53–56.
87. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения : учеб. пособ. Киев : УМК ВО, 1989. 104 с.
88. Кияк Т. Р. Прагматичні аспекти стандартизації української термінології. *Мовознавство*. 1993. № 1. С. 35–38.
89. Кияк Т. Стан, проблеми, перспективи української термінології: другий міжнародний конгрес україністів: доповіді і повідомлення. *Мовознавство*. Львів, 1993. С. 227–232.
90. Ківшар Т. І. Український книжковий рух: книговидання та книгопоширення (1917–1923 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.08 / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 1996. 463 с.
91. Клименко Н.Ф. Абревіатура. *Українська мова : енциклопедія*. Київ: Укр. енцикл., 2004. С. 7.
92. Клименко Н. Ф. Морфологічна будова композитів. *Морфологічна будова сучасної української мови*. Київ : Наук. думка, 1975. С. 5–34.
93. Клименко Н. Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. Київ: ІЗМН, 1998. 180 с.
94. Клименко Н. Ф. Система афіксального словотворення сучасної української мови. Київ : Наук. думка, 1973. 186 с.
95. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. Київ : Наук. думка, 1984. 252 с.

96. Ковалик І. І. Вступ. Дериватологія (словотвір) як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце у системі науки про мову. *Словотвір сучасної української літературної мови*. Київ : Наук. думка, 1979. С. 5–57.
97. Ковалик І. І. Вчення про словотвір. Львів: Вид-во Львівського університету, 1961. Вип. 2. 84 с.
98. Ковалик І. І. Дериватологія (словотвір) як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце у системі науки про мову. *Вчення про словотвір. Вибрані праці*. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. С. 170–236.
99. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: структура наукового тексту. Київ : Вид-во Київського університету, 1970. 307 с.
100. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища школа, 1987. 348 с.
101. Коваль А. П. Синоніміка в термінології. *Дослідження з лексикології та лексикографії* : міжвідомч. зб. Київ : Наук. думка, 1965. С. 157–169.
102. Козак Л. В. Українська електротехнічна термінологія (словотвірний аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2000. 19 с.
103. Колекція екстеріотики Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка. URL: <https://libenc.korolenko.kharkov.com/dokumentni-fondy/kolektsiia-eksterioryky-kharkivskoi-derzhavnoi-br-naukovoi-biblioteku-imeni-v-h-korolenka> (дата звернення: 15.08.2019).
104. Колган О. Антонімія української гірничої термінології. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”*. 2008. № 620. С. 200–203.
105. Комова М. В. Документознавча термінологія : навч. посіб. Львів : Львівська політехніка, 2003. 167 с.
106. Комова М. В. Українська термінографія (1948–2002) : бібліогр. покажч. Львів, 2003. 110 с.

107. Корнейчик І. І. Історія української бібліографії. Дожовтневий період : нариси. Харків : Ред.-вид. від. Кн. палати УРСР, 1971. 374 с.
108. Королевич Н. Ф. Українські бібліографи ХХ століття : посібник для інститутів культури України. Київ : Кн. палата України, 1998. 328 с.
109. Коршунов О. П. Библиографоведение : основы теории и методологии. Москва : ФАИР, 2009. 336 с.
110. Космеда Т. А., Гажева І. Д. Аспекти й методика вивчення слова у контексті зміни лінгвістичних парадигм. *Мовознавство*. 1999. № 1. С. 39–46.
111. Коць Т. А. Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі. Київ : Логос, 2010. 303 с.
112. Кочан І. Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”*. 2008. № 620. С. 14–19.
113. Кочан І. Іншомовні слова : кальки чи національні відповідники? *Українська наукова термінологія : зб. матеріалів наук.-практ. конф. “Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу”*. Київ, 2009. № 2. С. 9–26.
114. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 519 с.
115. Кочан І. М. Українська наукова лексика : міжнародні компоненти в термінології : навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 294 с.
116. Краснопольська Н. Загальні рекомендації щодо унормування української термінології менеджменту. *Українська мова*. 2014. № 1. С. 97–104.
117. Крыжановская А. В. Сопоставительное исследование терминологии современных русского и украинского языков. Киев : Наук. думка, 1985. 204 с.
118. Курилович Е. Очерки по лингвистике. Москва, 1962.
119. Кузеля З. У справі української бібліографії : Лист до НТШ (кінець 1908 р.). ЦДІА України у Львові (Центр. держ. іст. архів). Ф. 309. Оп. 1. Спр. 242.

120. Куньч З., Фаріон І., Василичин І., Литвин О., Ментинська І. Закономірності формування терміносистем (на прикладі української риторичної термінології). *Український науковий термін: діахронний контекст.: монографія.* Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2019. С. 11–49.
121. Куньч З. Умотивованість терміна як передумова стандартизації науково-технічної термінології. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”.* Серія “Проблеми української термінології”. 2008. № 620. С. 70–73.
122. Куньч З. Українська риторична термінологія: історія і сучасність : монографія. Львів : Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2006. 216 с.
123. Кучина Н. І. Розвиток книговидавничої справи в незалежній Україні: дис. ... канд. іст. наук: 17.00.01. Київ, 2007. 181 с.
124. Кушнарєнко Н. М. Концептуальні засади підготовки наукових кадрів у галузі книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства в Україні. *Вісник Харківської державної академії культури.* 2002. Вип. 9. С. 85–90.
125. Кушнарєнко Н. М. Методологічні засади книгознавчих, бібліотекознавчих і бібліографознавчих досліджень. *Вісник Харківської державної академії культури.* 2004. Вип. 15. С. 84–94.
126. Левицький Ів. О. Галицко-русская библиография XIX ст. Львів, 1888. Т. I.: Хронологический список публикаций (1801–1860). – 161 с.
127. Левицький Ів. О. Галицко-русская библиография за роки 1772–1800. *Записки Наукового Товариства ім. Шевченка.* Львів, 1903. Т. 52. С. 1–44.
128. Левицький В. В. Опыт экспериментального разграничения лексической полисемии и омонимии. *Психолингвистические исследования. Лексика. Фонетика.* Калинин, 1985. С. 72–94.
129. Литвин О., Куньч З., Фаріон І., Василичин І., Ментинська І. Генеза української технічної термінології. *Український науковий термін: діахронний контекст : монографія.* Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2019. С. 100–129.

130. Лиханова І. Г. Розвиток концепції національної бібліографії України у ХХ столітті : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08. Київ, 2005. 20 с.
131. Локайчук С. М. Терміни-словосполучення в сучасній українській археологічній науці. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія "Філологічні науки. Мовознавство"*. 2011. № 1. С. 71–76.
132. Ломачинська І. М. Бібліографознавство : навч. посібник для дистанц. навчання / Відкритий міжнарод. ун-т розвитку людини "Україна". Київ : Ун-т "Україна", 2004. 300 с.
133. Лутовинова В. Дослідження бібліографії як суспільного явища в Україні у 20-х роках ХХ ст. *Вісник Книжкової палати*. 1996. № 4. С. 12–14.
134. Лутовинова В. Позиція українських учених у дискусії з питань теорії бібліографії 50–60-х років ХХ ст. *Вісник Книжкової палати*. 2001. № 4. С. 5–8.
135. Лутовинова В. Теоретико-методичні засади та історія розвитку української рекомендаційної бібліографії (ХІ–ХХ ст.). Київ : Кн. палата України, 2002. 148 с.
136. Локайчук С. М. Сучасна українська археологічна терміносистема (структурно-семантичний аспект) : автореф. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк : Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. 19 с.
137. Локайчук С. М. Терміни-словосполучення в сучасній українській археологічній науці. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія "Філологічні науки. Мовознавство"*. 2011. № 1. С. 71–76.
138. Малевич Л. Мовна і позамовна детермінованість процесів термінологічного запозичання. *Наукові записки. Серія "Філологічні науки"*. Київ, 2010. Вип. 14. С. 411–415.
139. Малевич Л. Термінологічна варіативність на сучасному етапі: теоретичні і прикладні виміри. *Українська мова*. 2018. № 1. С. 100–111.

140. Маркова В. Дискусійні проблеми сучасного книгознавства. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 10. С. 38–40.
141. Маслов С. І. Обсяг та план українського бібліографічного репертуару XVI–XVIII ст. *Бібліографія на Україні* / за ред. О. Корчак-Чепурківського. Київ, 1927. С. 61–64.
142. Меженко Ю. Теоретичні передумови організації української бібліографічної роботи. *Бібліологічні вісті*. 1926. № 3–4. С. 48–61.
143. Меженко Ю. О. Бібліографія української книги, її завдання, обсяг і методи її створення. *Наук. зб. б-ки АН УРСР*. Київ, 1946. № 1. С. 8–9.
144. Микитюк О. До проблеми розвитку української термінологіки. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”*. Львів, 2002. № 453. С. 24–29.
145. Михайленко Т. Синонімічні відношення в українській науково-технічній термінології. *Українське мовознавство*. 2003. № 25. С. 54–57.
146. Михайлова Т. В. Гіпонімія як лексико-семантична категорія. *Лінгвістичні дослідження* : Збірник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2015. Вип. 41. С. 57–65.
147. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови : підручник для інститутів та факультетів іноземних мов. Харків : Основа, 1993. 256 с.
148. На шляху до створення Репертуару української книжки: Протокол наради, присвяченої складанню “Бібліографії української книги 1798–1914 рр.”, яка відбулася в Бібліотеці АН УРСР 21–22 груд. 1945 р. / підгот. тексту і прим. Л. І. Ільницької ; відп. ред. Я. Р. Дашкевич. Львів, 1991. 60 с.
149. Навальна М., Слис О. Специфіка вживання дієслів-термінів на позначення понять соціально-економічної сфери. *Економічний вісник університету* : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2014. Вип. 2/22. С. 40–44.
150. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія: історія і сьогодення. Львів, 1999. 110 с.

151. Наукова періодика України та бібліометричні дослідження / за ред. О. С. Онищенко. Київ, 2014. 173 с.
152. Попик В. І., Добко Т. В., Кіроль С. С. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності (2000–2019): колективна монографія / відп. ред. В. І. Попик; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2019. 252 с.
153. Негрейчук І. До 100-річчя українського бібліографічного репертуару: аспекти створення. *Бібліотечна планета*. 2016. № 3. С. 27–31.
154. Новальська Т. В. Сучасна термінологія і типологія в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні. *Бібліотечна наука, освіта, професія у демократичній Україні*: зб. наук. пр. Київ, 2000. Вип. 2. С. 72–78.
155. Новоставська О. Парадигматичні відношення (синонімія та антонімія) у філософській термінології творів Івана Франка. *Українська мова*. 2013. № 2 (46). С. 68–75.
156. Огар Е. І. Українська друкарська термінологія: формування та функціонування: дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 1996. 162 с.
157. Онищенко О. С. Українські бібліотеки у 90-х роках ХХ ст.: основні тенденції розвитку та напрями діяльності. *Бібліотечний вісник*. 2009. № 3. С. 12–23.
158. Онищенко О. С. Бібліотека майбутнього. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=493:biblioteka-majbutnogo-2&catid=105&Itemid=410 (дата звернення: 22.11.2019).
159. Онуфрієнко Г. С. Запозичення неслов'янського походження в юридичному термінологічному просторі української мови. *Ономастика і апелятиви*: зб. наук. праць. Дніпропетровськ: ДДУ, 2000. Вип. 9. С. 96–104.
160. Паночко М. М. Розвиток української юридичної термінології в Західній Україні (1772–1918 рр.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Івано-Франківськ, 2013. 20 с.

161. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів : Світ, 1994. 216 с.
162. Петрикова В. Архівні матеріали бібліографічної комісії УАН у контексті сучасної теорії інформаційної культури. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 31. С. 340–348. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2011_31_30 (дата звернення: 20.10.2019).
163. Петрина О. С. Формування та функціонування англomовних та українських терміносистем банківської сфери : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Львів, 2016. 202 с.
164. Петрова Т. Синонімія та антонімія в українській фітомеліоративній термінології у спеціальних словниках початку ХХІ ст. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”*. 2014. № 791. С. 82–87.
165. Піх О. Бібліографічна комісія Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові: генеза, діяльність, публікації. *Історичні та культурологічні студії / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича / відп. ред. Я. Ісаєвич*. Львів, 2004. Вип. 4. С. 105–122.
166. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник. Київ : Вища школа, 2005. 286 с.
167. Польщикова О. М. Гіперо-гіпонімічні відношення в українській телекомунікаційній термінології. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10 “Проблеми граматики і лексикології української мови”* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 6. С. 209–213.
168. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради. Київ, 1999. С. 80–82.
169. Потєбня А. А. Из записок по русской словесности. Москва, 1958. Т. 1–2. 536 с.
170. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи “Бібліотека-

XXI” : Постанова Кабінету Міністрів України. URL: http://www.ukrbook.net/zakony/Bibl_sprava/Pos_956.pdf (дата звернення: 10.08.2020).

171. Промська О. Л. Розвиток метабібліографії в Україні (кінець XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.03. Київ, 2011. 18 с.

172. *Протоколи засідань членів Бібліографічної (Бібліологічної) комісії НТШ за 1914–1937 рр. ЦДА України у Львові (Центральний державний історичний архів України у Львові). Ф. 309. Оп. 1. Спр. 658.*

173. Процик І. Р. Українська фізична термінологія другої половини XIX – першої половини XX століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.01. Львів, 1999. 20 с.

174. Процик І. Р. Запозичення та освоєння чужомовної лексики в українській фізичній термінології на зламі XIX–XX століть. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. праць. 2003. Вип. V. С. 167–169.

175. Процик М. Р. Сучасна українська видавнича термінологія : дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Українська академія друкарства. Львів, 2005. 254 с.

176. Пуряєва Н.В. Формування української церковно-обрядової термінології (назви богослужбових предметів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2001. 20 с.

177. Радченко О. І. Мовна норма і варіантність в українській науковій термінології : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2000. 203 с.

178. Романюк М. М. Загальна і спеціальна бібліографія : навч. посіб. для студ. спец. “Видавнича справа та редагування”. Львів : Світ, 2003. 96 с.

179. Рибчинська Н. Бібліографія і бібліографи в академічній бібліотеці Львова у перші повоєнні роки. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*. Львів, 2002. Вип. 9/10. С. 50–57.

180. Рибчинська Н. Видавнича діяльність бібліографічної комісії НТШ у галузі ретроспективної українознавчої бібліографії (1909–1930). *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*. Львів, 2004. Вип. 12. С. 141–164.

181. Рибчинська Н. Розвиток бібліографознавства в Україні. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2013. № 5. С. 16–42. URL: <http://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2013/JRN/PDF/4.pdf> (дата звернення: 24.04.2020).
182. Романюк М. М. Загальна і спеціальна бібліографія : навч. посібник для студентів спеціальності “Видавнича справа та редагування”. Вид. 2-ге, випр. Львів : Світ, 2003. 96 с.
183. Русанівський В. М., Пилинський М. М., Єрмоленко С. Я. Українська мова. Київ, 1978.
184. Русанівський В. М. Поняття семантичного і стилістичного інваріанта. *Мовознавство*. 1981. № 3. С. 9–20.
185. Сагарда М. І. Основні проблеми українського бібліографічного репертуару. *Бібліографічний збірник*. Київ, 1927. Ч. 3. С. 51.
186. Сагарда М. І. Організація бібліографії на Україні. Заснування Бібліографічної Комісії УАН. *Бібліотекознавство та бібліографознавство*. 1927. № 1. С. 1–13.
187. Сварник Г. Листування Юрія Меженка з Ярославом Дашкевичем (1945–1949) як джерело до бібліографознавства та бібліотекознавства. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника: зб. наук. пр.* Львів, 2008. Вип. 15. С. 408–429.
188. Сварник Г. Між Києвом і Львовом: листування Юрія Меженка з Ярославом Дашкевичем (1945–1969). *Укр. археогр. щорічник*. Київ, 2009. Вип. 13/14. С. 191–219. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/16147/09-Svarnyk.pdf?sequence=1> (дата звернення: 08.05.2020).
189. Сидоренко Л. М. Суфіксальні деривати в професійній термінології (нормативний аспект) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2004. 178 с.
190. Симоненко Л. О. Актуальні проблеми сучасного українського термінознавства. *Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць / відп. ред. проф. Л. О. Симоненко*. Київ, 2009. Вип. VIII. С. 9–15.

191. Симоненко Л. О., Соколова С. О., Годована М. П. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах. Київ : Наук. думка, 1993. 237 с.
192. Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія : стан та перспективи розвитку. *Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць*. Київ : КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 3–8.
193. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології : монографія. Київ : Наук. думка, 1991. 151 с.
194. Симоненко Л. О. Термін як предмет лексикографії. *Мовознавство*. 2017. № 1. С. 35–48.
195. Симоненко Л. О., Крижанівська А. В., Панько Т. І. Склад і структура термінологічної лексики. Київ : Наук. думка, 1984. 196 с.
196. Скороходько Е. Точність терміна – реальність чи міф? *Українська мова*. 2008. № 1. С. 69–79.
197. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 1995. 268 с.
198. Слободяник М. Бібліотечна наука в Україні: до підсумків десятирічного розвитку. *Бібліотечна планета*. 2002. № 1. С. 6–13.
199. Словотвір сучасної української літературної мови / за ред. І. І. Ковалика, Л. О. Родніної, А. П. Грищенка. Київ : Наук. думка, 1979. 406 с.
200. Словотвір української мови : наук.-доп. бібліогр. покажчик / упоряд. О. А. Дікунова; за ред. Г. М. Віняр. Кривий Ріг, 2012. 36 с.
201. Соколовська Т. Синонімія та антонімія як базові парадигматичні класи в українській терміносистемі з генетики. *Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць*. Київ : КНЕУ, 1998. С. 171–174.
202. Солоіденко Г. І. Розвиток бібліотечної термінології в Україні у другій половині ХХ століття : дис... канд. іст. наук: 07.00.08 / НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2006. 219 с.

203. Солоіденко Г. І. Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку : монографія. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ., 2010. 204 с.

204. Солоіденко Г. І. Бібліотечна термінологія як наукова проблема і виклик часу. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21-23 травня 2007 р.) / Держ. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2007. С. 87–89.

205. Солоіденко Г. І. Бібліотечна термінологія: проблеми упорядкування. *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань* : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2007. С. 87–96.

206. Солоіденко Г. І. Деякі аспекти дослідження бібліотечної термінології. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. Київ, 2007. С. 13–19.

207. Солоіденко Г. І. Інноваційні процеси та їх відбиття у бібліотечній термінології. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2008. Вип. 20. С. 16–27.

208. Солоіденко Г. І. Міжнародна термінологічна діяльність у галузі бібліотечної справи: словникові проекти та довідково-енциклопедичні видання бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2005. № 2. С. 23–31.

209. Солоіденко Г. І. Стандартизація як ефективний засіб упорядкування бібліотечної термінології. *Вісник Книжкової палати*. 2004. № 2. С. 30–36.

210. Солоіденко Г. І. Термінологічна діяльність у контексті бібліотекознавчих досліджень другої половини ХХ століття. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2007. Вип. 19. С. 669–679.

211. Солоіденко Г. І. Сучасні критерії та показники оцінювання якості роботи бібліотеки. Матеріали Третьої наук.-практ. конф. “Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства” (Львів, 29 верес.

2011 р.). Львів. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/13103/1/108.pdf>. (дата звернення: 27. 04.2020).

212. Солоіденко Г. І. Бібліографічна комісія ВУАН та її незавершена діяльність. *Бібліотечний вісник*. 2018. № 3. С. 18–22.

213. Соляник А. А. Проблеми формування терміносистеми предметної галузі “документопостачання бібліотечної галузі”. *Соціокультурні комунікації в інформаційному суспільстві: матеріали міжнар. наук. конф.* (Харків, 21–22 листоп. 2003 р.). Харків, 2003. С. 135–137.

214. Сташко М. Семантичні особливості слів з терміноелементом бібліо-*Вісник державного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”*. 2000. № 402. С. 311–314.

215. Сташко М. Формування та розвиток української бібліотечно-бібліографічної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1999. 19 с.

216. Сташко М. В. Термінологізація бібліотечних понять як результат вторинної номінації. *Вісник державного університету „Львівська політехніка”*: матеріали 5 Міжнар. наук. конф. „Проблеми української термінології”. Львів, 1998. № 336. С. 317–318.

217. Стебунова А. Дублетність та варіантність базових кореневих медичних терміноелементів. *Українська термінологія і сучасність*. Київ : КНЕУ, 2001. С. 96–98.

218. Стрішенець Н. В. Бібліографічна спадщина Юрія Меженка. Київ, 1997. 144 с.

219. Стрішенець Н. В. Запозичення в українській бібліотечно-інформаційній термінології. *Бібліотечний вісник*. 2010. № 5. С. 34–49.

220. Стрішенець Н. Розвиток професійної термінології як засобу взаєморозуміння між бібліотекарями різних країн. *Наукові праці Наукової бібліотеки України ім. В. Вернадського / редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін.* Київ, 2003. Вип. 11. С. 51–58.

221. Строгіна Ю.В. Національна бібліографія України: історія та сучасний стан. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 250. Т. 1. С. 48–49. URL: <http://center.crimea.ua/knp15.htm> (дата звернення: 12.0.2020).
222. Сучасна українська літературна мова / ред. М. Плющ. Київ : Вища школа, 2001. 421 с.
223. Сучасна українська літературна мова : Лексика і фразеологія / відп. ред. М. А. Жовтобрюх. Київ : Наук. думка, 1973. 440 с.
224. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. А. П. Гриценка. Київ : Вища школа, 2002. 439 с.
225. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1973. 439 с.
226. Тараненко О. О., Русанівський В. М., Зяблюк М. П. Антоніми. *Українська мова* : енциклопедія. Київ : Вид-во “Укр. Енциклопедія” ім. М. П. Бажана”, 2004. 824 с.
227. Терещенко В., Панченков А. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої школи : навч.-метод. посіб. Харків : ТО “Соняшник”, 2019. 254 с.
228. Тищенко О.М. Конотативність у термінології. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. праць. Київ, 2001. Вип. IV. С. 100–103.
229. Тодорова Є. М. Харківська бібліографознавча школа: внесок у розвиток українського бібліографознавства. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2011. Вип. 34. С. 120–128.
230. Тур О. М. Лексико-тематичні групи у складі документознавчої терміносистеми. *Держава та регіони. Серія “Гуманітарні науки”*. 2012. Вип. 1. С. 119–122.
231. Тур О. М. Явище антонімії в українській термінології документознавства. *Держава та регіони. Серія “Гуманітарні науки”*. 2012. № 1. С. 144–148.
232. Тур О. М. Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації. Кременчук, 2018. 301 с.

233. Туркевич О. Семантична структура терміносполук методики викладання української мови як іноземної. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми української термінології"*. 2011. № 709. С. 121–124.
234. Туровська Л. Інноваційні процеси в українській науковій термінології. *Українська мова*. 2005. № 2. С. 56–63.
235. Туровська Л. Терміни та номени в науково-технічній сфері. *Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць*. 2005. Вип. VI. С. 225–229.
236. Туровська Л. Українське термінознавство ХХІ ст.: основні напрямки досліджень. *Українська мова*. 2018. № 1. С. 57–63.
237. Турчин В. В. Прагматика наукового терміна. Івано-Франківськ : Факел, 2004. 226 с.
238. Український правопис. Схвалено Кабінетом Міністрів України (Постанова № 437 від 23 травня 2019 р.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media.pdf> (дата звернення: 28.10.2020).
239. Устиновський Д. В. Науково-бібліографічна діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1918–2010): етапи, напрями, зміст : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.03. Київ, 2011. 20 с.
240. Фецько І. М. Термінологія музейництва: формування, системно-структурна організація, термінотворення : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 Львів, 2015. 221 с.
241. Филин Ф. П. О лексико-семантических группах слов. *Езыковедски изследования в чест на акад. Ст. Младенов*. София : Изд-во БАН, 1957. С. 524–536.
242. Филин Ф. П. О слове и вариантах слова. *Морфологическая структура слова в языках различных типов*. Москва ; Ленинград : АН СССР, 1963. С. 128–133.

243. Халіновська Л. Особливості аббревіації в українській авіаційній термінології. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми української термінології"*. 2010. № 675. С. 50–53.
244. Халіновська Л. Предметно-семантична організація авіаційної лексики. *Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць*. Київ : КНЕУ, 2005. Вип. VI. С. 233–235.
245. Халіновська Л. Українська авіаційна термінологія: формування і функціонування. Київ : КММ, 2017. 240 с.
246. Хаютин А. Д. Термин, терминология, номенклатура : учеб. пособ. Самарканд : Изд-во Самарканд. у-та имени Алишера Навои, 1971. 130 с.
247. Хроніка Наукового товариства імени Шевченка у Львові за роки 1926–1930. Львів, 1930. 142 с.
248. Цимбал Н. А. Проблема полісемії в українській термінології органічної хімії. *Записки з українського мовознавства : зб. наук. праць*. Одеса : Астропринт, 2003. Вип. 13. С. 29–35.
249. Черненко І. Термінологічні запозичення у сфері туризму як результат міжмовного контактування. *Українознавчий альманах*. 2012. Вип. 9. С. 193–196.
250. Черниш Н. І. *Бібліографічна комісія НТШ як центр дослідження української книги (1909–1939)*. Київ : Наша культура і наука, 2006. 216 с.
251. Чуєшкова О. В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2003. 18 с.
252. Чуєшкова О. Проблеми аналітичної термінологічної номінації. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія : Проблеми української термінології. 2004. № 503. С. 43–48.
253. Чуєшкова О. В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2003. 200 с.

254. Швецова-Водка Г. М. Загальне бібліографознавство: (Основи теорії бібліографії) : навч. посіб. Рівне, 1995. 183 с.
255. Швецова-Водка Г. М. Типологія документа : навч. посібник для студ. ін-тів культури. Київ : Книжкова палата України, 1998. 78 с.
256. Швецова-Водка Г. М. Бібліографічні ресурси України: загальна характеристика : навч. посіб. Рівне : РДГУ, 2000. 205 с.
257. Швецова-Водка Г. М. Загальне бібліографознавство : навч.-метод. посібник для студ. вищ. навч. закл. Рівне : РДГУ, 2003. 168 с.
258. Швецова-Водка Г. М. Вступ до бібліографознавства : навч. посіб. Київ : Кондор, 2004.
259. Швецова-Водка Г. М. Вступ до бібліографознавства : навч. посіб. для студентів напряму 6.020102 “Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія” / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. 3-тє вид., випр. та допов. Рівне, 2011. 231 с. URL: <http://oa.elibukr.org/handle/1984/1453> (дата звернення: 20.06.2020).
260. Швецова-Водка Г. М. Теорія, історія, організація та методика бібліографії : вибрані праці. Рівне : РДГУ, 2011. 495 с.
261. Швецова-Водка Г., Романуха З. Термінологія бібліографічного інформування. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1 (231). С. 46–51.
262. Шеремет Л. М. Українська преса Галичини і становлення шкільного книговидання (кінець XIX – поч. XX ст.) : дис... канд. філол. наук: 10.01.08. Львів, 1997. 176 с.
263. Шматко І. Полісемія в українській бджільницькій термінології. *Українська мова*. 2014. № 2 (50). С. 75–82.
264. Шустова Ю. Библиотека Львовского ставропигийского братства в контексте украинского национально-культурного возрождения в конце XVI – начале XVII вв. *Библиотеки в контексте истории: тезисы докладов и сообщений второй научной конференции*. Москва, 1997. С. 159–162.
265. Щерба Л. Языковая система и речевая деятельность. Ленинград : Наука, 1974.

266. Яремко Я. Термін і дискурс. *Українська мова*. 2008. № 3. С. 64–72.
267. Ясинський М.І. Головні моменти з історії української бібліографії. *Бібліотечний збірник. Бібліографія на Україні* / за ред. О. Корчак-Чепурківський. Київ, 1927. С. 8–34.
268. Ясинський М. Історія української бібліографії : програма для аспірантів ВБУ. І-й рік. Київ, 1929. 17 л.
269. Ваґ М. Powstanie i rozwój polskiej terminologii nauk ścisłych. Wrocław, 1984. 184 s.
270. Fauconnier G. Mental Spaces and Cognitive Mappings. Stockholm: University of Stockholm, 1996.

II. Джерела матеріалу

1. **АУСБІТ** — Стрішенець Н. В. Англо-український словник-довідник бібліотечно-інформаційної термінології. English-Ukrainian Glossary of Library and Information Science. Київ, 2004. 329 с.
2. **АУТСБСІ** — Англо-український тлумачний словник з бібліотечної справи та інформатики / підгот.: Г. Воскресенська та ін. Київ, 1999. 57 с.
3. **ДББ** — Куделько Е. В., Мінц С. Й. Довідник з бібліотекознавства і бібліографії / під наук. ред. М. П. Бронштейн. Харків : Ред.-вид. відділ Книжкової палати УРСР, 1969. 249 с.
4. **ДЗК** — Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923 / Нац. парлам. б-ка України. – Вип. 1 : 1808–1900. Київ : Глобус, 1999. 296 с. ; Вип. 2 : 1901–1910. Київ : Либідь, 2003. 528 с. ; Вип. 3 : 1911–1916. Київ : Вид-во Харитоненка, 2003. 262 с. ; Вип. 4 : 1917–1919. Харків : Фоліо, 2008. 285 с. ; Вип. 5 : 1920–1923. Київ, 2015. 247 с.
5. **ЕНТШел** — Енциклопедія Наукового товариства ім. Шевченка / Ін-т енциклопед. дослідж., Наук. т-во ім. Шевченка. URL: <http://encyclopedia.com.ua/>
6. **ЕСУМ** — Етимологічний словник української мови: в 7 т. Т. 5: Р–Т / ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, Г. П.

Півторак [та ін.] ; НАН України, Ін-т мовозн. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 2006. 705 с.

7. **ЕУМ** — Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с. : іл.

8. **ІР-СЗСТ** — Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: П. І. Рогова, Я. О. Чепуренко, С. М. Зозуля, І. Г. Лобановська. Київ : Нілан-ЛТД, 2012. 283с.

9. **КССБТ** — Короткий словник сучасної бібліотечної термінології / підгот. М. М. Федосенко ; ред. І. П. Степаненко ; відп. за вип. Л. Ф. Ізюмова. Запоріжжя, 2007. 15 с.

10. **КТСБСІ** — Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / упоряд.: Г. М. Швецова-Водка (кер.), Г. В. Сілкова, Л. О. Черепуха та ін.; наук. ред. і авт. вступу. ст. Г. М. Швецова-Водка. Київ : Книжкова палата України, 1998. 116 с.

11. **КТСТ** — Короткий тлумачний словник термінів з УДК / ДНУ „Книжк. палата України ім. І. Федорова”; уклад.: М. Й. Ахвердова та ін. ; відп. за вип. Н. О. Петрова. Київ, 2011. 27 с.

12. **ЛЭС** — Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва : Советская энциклопедия, 1990. 683 с.

13. **НСЗ** — Нові слова та значення : словник / відп. ред. Л. О. Симоненко. Київ : Довіра, 2008. 271 с.

14. **НУЛ** — Мазурик Д. Нове в українській лексиці : словник-довідник. Львів, 2002. 231 с.

15. **РУК** – Репертуар української книги, 1798–1916: матеріали до бібліографії. Львів, 1995. Т. 1: 1798–1870 / упоряд., підгот. до друку та прим. Л. І. Ільницької; наук. ред. Я. Р. Дашкевич. XXIV, 387 с.; 1997. Т. 2: 1871–1886 / упор., підгот. до друку та прим. Л. І. Ільницької, О. І. Хміль; наук. ред. Я. Р.

Дашкевич. 399 с.; 1999. Т. 3: 1887–1894. 425 с.; 1999. Т. 4: 1895–1900. 485 с.; 2001. Т. 5: 1901–1905. 413 с.; 2002. Т. 6: 1906–1909. 452 с.; 2003. Т. 7: 1910–1911. 361 с.; 2004. Т. 8: 1912–1913. 402 с.; 2005. Т. 9: 1914–1916. 244 с.

16. **РУСББТ** — Сташко М. В. Російсько-український словник бібліотечно-бібліографічних термінів: близько 6700 термінів / Наук.-техн. б-ка держ. ун-ту „Львівська політехніка”. 2-е вид., перероб. і доп. Львів, 1996. 196 с.

17. **САУМ** — Полюга Л. М. Словник антонімів української мови. Київ : Довіра, 2004. 275 с.

18. **СІБТел** — Словник інформаційно-бібліотечної термінології. URL: <http://lib.nure.ua/slovar>.

19. **СІС₁₉₇₄** — Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Головна редакція УРЕ, 1974. 775 с.

20. **СІС₂₀₀₀** — Словник іншомовних слів / укл.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наук. думка, 2000. 680 с.

21. **СІС_{2000a}** — Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.

22. **СК** — Социальные коммуникации: (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник / авт.-сост. В. А. Ильганаева. Харьков : Гор. Тип., 2009. 91 с.

23. **СКТ** Буран В. Я., Медведєва В. М., Ковальчук Г. І., Сенченко М. І. Словник книгознавчих термінів. Київ : Тов “Видавництво Аратт”. 2003. 160 с.

24. **СЛТЕ** — Селіванова О. Сучасна лінгвістика : Термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 711 с.

25. **СЛТ₁₉₅₇** — Кротевич Є., Родзевич Н. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вид-во АН УРСР, 1957. 236 с.

26. **СЛТ₁₉₈₅** — Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.

27. **СОТБІД** — Словник основних термінів з бібліотечно-інформаційної діяльності / уклад. М. В. Безрука. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2013. 48 с.

28. **СПУМ** — Гринчишин Д., Сербенська О. Словник паронімів української мови. Київ : Освіта, 2008. 318 с.

29. **УБЕел** — Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <http://ube.nplu.org/Alphabit/%D0%91>.

30. **УКГБЗВЕ** — Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939 : бібліогр. покажч. / НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника / уклад.: Л. І. Ільницька та ін. Львів. Т. 1. 2010. 471 с. ; Т. 2. 2012. 804 с.

31. **УКФНБ** — Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1916 : бібліогр. покажч. Т. 1–5 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського / гол. редкол.: О. С. Онищенко. Київ, 1996–2002.

32. **УКФОБ** — Українська книга у фондах Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького. 1574–1923 рр.: каталог / М-во культури України, Одес. нац. наук. б-ка ім. М. Горького ; упоряд. Л. М. Бур'ян. Одеса, 2012. Вип. 6. 72 с.

33. **ФС** — Філософський енциклопедичний словник / гол. редкол. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

34. **ЦРВТБ** — Цінні і рідкісні видання у фонді Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки : бібліогр. список / Терноп. обл. універс. наук. б-ка / уклад. О. П. Демкович. Тернопіль, 2009. 39 с.

35. **Шв.-В.** — Швецова-Водка Г. М. Документознавство : словник-довідник термінів і понять : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 319 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ІНДЕКС

А

- абетковий (алфавітний) бібліотечний каталог 80
абетковий бібліографічний посібник 87
абетковий каталог 70
абзац 67
абонемент 88, 124, 126, 145
абонент 76, 92, 124, 126
абонент бібліотеки 76, 97, 124
абреже 97
авантитул 67, 93, 108, 154
авдіодокумент 100
автентичний 152
автентичні документи 95
автентичність 152
автоматизація 66, 152
автоматизована бібліотечна інформаційна система 6, 69, 179, 204
автоматизоване оброблення даних 66
автоматизований інформаційний пошук 66
автоматичне реферування та анотування літератури 164
автонім 107
авторизована копія 120
авторизоване видання 120
авторизований 120
авторизований текст 120
авторитетний файл індивідуального автора 180
авторитетний файл колективного автора 180
авторитетні дані 67
авторитетні документи 95
авторське право 98, 172
авторський 121
авторський аркуш 84, 121
авторський блог 167
авторський збірник 67
авторський колектив 102, 121
авторський примірник 121, 172
авторський рядок 67
адаптація 92
адрес 118
адреса 118
адресант 118, 123
адресат 118, 123
адресна бібліографічна довідка 82
АК алфавітний каталог 5, 70, 161, 202
акефалічна книга 98
акредитація 66, 152
акт 178

акт звірення наявності та прийому-передачі 182
акт звірвання наявності фондів 181
акт на прийняття літератури 75, 178
акт прийняття книг 112
акт перевірки фонду 77
акт передачі книг 112
акт приймання-передачі 112
акт прийняття книг 112
акумулявання 66, 92
акцентуація 137
алфавітна картотека брошур 70
алфавітне групування 66
алфавітний каталог 5, 70, 161, 202
алфавітно-предметний покажчик 69
альманах 84
альтернативний заголовок 84
аналіз 66, 152
аналіз бібліотечної роботи 66
аналітична довідка 82
аналітична класифікація 70
аналітичний блог 167
аналітичний метод 76
анепіграф 98, 154
анкета читача 173
анкетний опит 76
анонім 103
анонімний твір 103
анопістографічне видання 110
анотація 78, 118, 145
анотація до книжки 174
анотований бібліографічний посібник 69, 87
антикварна книга 113, 120
антиреклама 107, 108, 154
антирекламне видання 110
антирекламний захід 110
антитеза 118
антична книга 120
апарат для читання мікрокопій 94
ап'юріорний метод 76
аркушівка (листівка) 78
АРМ (автоматизоване робоче місце) 158
Архів 67, 78, 150
архів електронних документів 103
архівістика 121
архівний документ 172
архівний каталог 80
архівний фонд 84, 149
архівний фонд особистого походження 84, 109, 149
архівний фонд офіційного походження 109
архівознавство 121
архівосховище 78
архівувати 150

АСОД (аналітико-синтетичне опрацювання документів) 159
 астрологія 139
 атетеза 118
 атрибут 150
 атрибутування 100
 атрибутувати 150
 атрибуція 100
 аудіальний бібліографічний посібник 69
 аудіовізуальний бібліографічний посібник 69
 аудіоархів 78
 аудіоверсія 195
 аудіо-версія 195
 аудіодокумент 100, 104, 154
 аудіокнига (аудіокнижка) 195
 аудіо-книга (аудіо-книжка) 195
 аукціонний каталог 80

Б

багатоаспектний оперативний інформаційний пошук 6, 179, 204
 багатогалузевий 156
 багатогалузевий бібліографічний посібник 68, 87
 багатоекземплярний 156
 багатоекземплярність 98, 202
 багатомовний словник 97
 багатопрофільна бібліотека 171
 багатотомне видання 103, 109, 111
 багатотомне видання системи покажчиків національного бібліографічного репертуару 184
 багатотомне електронне видання 83
 багатотомний 156
 багатотомник 103, 107, 111
 база даних 6, 159, 174, 189, 203, 204
 база даних бібліографічної інформації 181
 база даних повнотекстової інформації 181
 бази даних бібліографічної інформації 181
 баланс 108
 балансова вартість фонду 71
 банк даних 67
 бар'єр 162
 ББК (бібліотечно-бібліографічна класифікація) 136, 158
 БД (база даних) 159
 безінвентарний 110
 безінвентарний (стелаж) 153
 безоплатна основа 109, 153
 безперервна інформаційно-бібліотечна освіта 176
 берег 93
 бесіда 72
 бесіда з користувачем бібліотеки 72
 бібельдрук 100
 бібліоблог 160, 167
 бібліоблогосфера 167
 бібліобус 73, 85, 97
 бібліогнозія 74

бібліограф 74
бібліограф-термінолог 5
бібліографічна база даних 6, 174, 204
бібліографічна бесіда 88
бібліографічна грамотність 95, 172
бібліографічна діагностика 172
бібліографічна діяльність 74
бібліографічна довідка 82, 114, 173
бібліографічна евристика 96, 172
бібліографічна енциклопедія 88
бібліографічна інверсія 172
бібліографічна інтуїція 172
бібліографічна інформаційно-пошукова система 69
бібліографічна інформація 54
бібліографічна картка 150
бібліографічна картотека 70, 88, 189
бібліографічна консультація 72
бібліографічна культура 95, 172
бібліографічна одиниця 150
бібліографічна послуга 72
бібліографічна продукція 67
бібліографічна професіограма 172
бібліографічна рідкість 68, 96
бібліографічна робота 74, 150, 159
бібліографічна серія 150
бібліографічна систематизація 66, 97
бібліографічна фіксація 150
бібліографічна характеристика 68
бібліографічна чіткість 151
бібліографічне виявлення 66
бібліографічне джерело 150
бібліографічне оброблення документів 175
бібліографічне повідомлення 79 88
бібліографічне повідомлення нестандартизоване 79
бібліографічне повідомлення стандартизоване 79
бібліографічне покликання 150
бібліографічне уточнення 150
бібліографічний бюлетень 88, 189
бібліографічний вибір 150
бібліографічний відбір 76
бібліографічний відділ 71
бібліографічний відділ у журналі, газеті 189
бібліографічний відділ у періодичному виданні 88
бібліографічний дайджест 88
бібліографічний елемент 67
бібліографічний журнал 88
бібліографічний інтервал 76
бібліографічний каталог 70, 88, 150,
бібліографічний коефіцієнт 150
бібліографічний метод вивчення фонду 76
бібліографічний огляд 88, 150, 160, 173, 189
бібліографічний показник 150

бібліографічний посібник 86, 150
бібліографічний посібник екстеріорики 86
бібліографічний посібник інших видів документів 87
бібліографічний посібник місцевого друку 87
бібліографічний посібник написаний від руки 88
бібліографічний посібник нетекстових документів 86
бібліографічний посібник текстових документів 86
бібліографічний пошук 96, 150
бібліографічний репертуар 150
бібліографічний список 88, 153
бібліографічний унікум 102
бібліографічний фонд 150
бібліографічний центр 70
бібліографія 85
бібліографія газетних статей 73
бібліографія державно-національного змісту 176
бібліографія журнальних статей 73
бібліографія місцевого друку 74, 97
бібліографія періодики 73
бібліографознавець 74
бібліографознавство 74, 88
бібліограф-термінолог 5, 157, 202
бібліодиспут 160
бібліокорпорація 160
бібліологія 98
бібліоман 98
бібліометрична довідка 82, 171, 173
бібліоміст 160
бібліоніміка 74
бібліооб'єднання 160
бібліопегістика 100, 102
бібліопегія 100, 102
бібліопокажчик 160
бібліополістика 74
бібліопсихологія 74
бібліософія 74
бібліотека 78, 85, 86, 88, 89, 98, 114
бібліотека авторських примірників 73
бібліотека академії наук 85
бібліотека для дітей 72, 73, 85
бібліотека для дорослих 174, 175
бібліотека для осіб із фізичними вадами 85
бібліотека для юнацтва 73, 174, 175
бібліотека локального значення 176
бібліотека навчальних закладів 85
бібліотека науково-дослідних установ 85
бібліотека національного значення 176
бібліотека організацій 85
бібліотека підприємств 85
бібліотека регіонального значення 176
бібліотека установ 85
бібліотека-абонемент 88

бібліотека-автомобіль 73, 78, 157
бібліотека-вагон 73, 78, 157
бібліотека-депозитарій 157
бібліотека-клуб 73, 78, 157
бібліотека-музей 73, 78, 157
бібліотека-пересувка 73, 78, 85, 97, 157
бібліотекар 74
бібліотекар-екскурсовод 5, 157, 202
бібліотекар-лектор 5, 202
бібліотекар-менеджер 202
бібліотекар-провайдер 5, 202
бібліотека-філія 78, 85
бібліотека-фондоутримувач 157
бібліотекознавство 74
бібліотерапія 74, 160
бібліотечна блогосфера 167
бібліотечна будівля 173
бібліотечна валеологія 74, 171
бібліотечна виставка 143, 151
бібліотечна естетика 151
бібліотечна етика 151
бібліотечна етнологія 74, 171
бібліотечна історія 151
бібліотечна колекція 143
бібліотечна конфліктологія 171
бібліотечна кооперація 171
бібліотечна корпорація 70, 160
бібліотечна лінгвістика 171
бібліотечна нетикет-грамотність 166
бібліотечна обробка (опрацювання) 66
бібліотечна операція 151
бібліотечна політологія 74, 171
бібліотечна послуга 172
бібліотечна психологія 151
бібліотечна система України 69
бібліотечна соціоніка 172
бібліотечна спеціалізація 100
бібліотечна спеціалізація 100
бібліотечна справа 178
бібліотечна техніка 151
бібліотечне будівництво 173
бібліотечне видання 151
бібліотечне законодавство 151, 171
бібліотечне інформаційне виробництво 177
бібліотечне оброблення 66
бібліотечне обслуговування 72
бібліотечне приміщення 75
бібліотечне прогнозування 151
бібліотечне устаткування 75
бібліотечне фінансування 151
бібліотечний абонемент 72, 151
бібліотечний аудіокаст 168

бібліотечний блог 160, 1674
бібліотечний блогер 167
бібліотечний блогінг 167
бібліотечний відеокаст 167
бібліотечний досвід 151
бібліотечний електронний ресурс газетних видань 184
бібліотечний каталог 70, 80, 151, 171
бібліотечний каталог картографічних видань 81
бібліотечний каталог книг 81
бібліотечний каталог на мікроносіях 81, 154
бібліотечний каталог нормативно-технічних видань 81
бібліотечний каталог нотних видань 81
бібліотечний каталог патентних видань 81
бібліотечний каталог періодичних видань 81
бібліотечний каталог підфондів 81
бібліотечний комплекс 151
бібліотечний маркетинг 151
бібліотечний менеджмент 151
бібліотечний мінімум 151
бібліотечний нетикет 166
бібліотечний облік 171
бібліотечний персонал 151
бібліотечний подкаст 167
бібліотечний подкастер 167
бібліотечний подкастинг 167, 171
бібліотечний портал 171
бібліотечний пост 167
бібліотечний продукт 172
бібліотечний репозитарій 166
бібліотечний сайт 172
бібліотечний сегмент національного електронного наукового інформаційного простору 184
бібліотечний сервіс 158, 167, 172
бібліотечний скрайбінг 168
бібліотечний скрінкаст 168
бібліотечний слайдкаст 168
бібліотечний стопмоушн 168
бібліотечний фонд 75, 149, 151
бібліотечний читальний зал 75
бібліотечний шифр 96, 99, 102
бібліотечні інформаційні технології 176
бібліотечні кадри 151
бібліотечні меблі 75
бібліотечні ресурси 151
бібліотечно-бібліографічна класифікація 70, 158
бібліотечно-інформаційна інфраструктура 172
бібліотечно-інформаційна установа 172
бібліотечно-інформаційні матеріали 172
бібліотечно-каталожна бібліографія 73
бібліотечно-каталожний бібліографічний посібник 86
бібліотечно-орієнтована довідка 82, 173
бібліофіл 98, 108
бібліофілія 100

бібліофілософія 98
 бібліофільство 100
 бібліофоб 108
 бібліофобія 98
 бібліотекар-лектор 5, 202
 бібльдрук 100
 бізнес-видання 191
 бізнес-ідея 191
 бізнес-кореспонденція 191
 бізнес-кредитування 194
 бізнесова кореспонденція 192
 бізнесова справа 191
 бізнесові (вигідні) контакти 192
 бізнесові (комерційні) новини 191
 бізнесові видання 192
 бізнес-партнерство 191
 бізнес-портал 191
 бізнес-школа 191
 біобібліографія 74
 блицпередплата 195
 блиц-передплата 195
 блог 6, 167, 203
 блог для професіоналів 167
 блог для читачів 167
 блогер 167, 207
 блогінг 169
 блогосфера 167
 блок-картковий (листовий) бібліотечний каталог 81
 блокнотний каталог 94
 БР (бібліографічна робота) 159
 брошура 78
 буквиця 93
 букдизайн 98
 бук-дизайн 194
 букіністична книга 113
 буктрейлер 98, 168, 194
 бюджет бібліотеки 71
 бюлетень 78

В

вводити до обігу 110
 веб-каталог 194
 вебліографічна бібліографічна довідка 114
 вебліографічна довідка 96
 вебліографія 74, 14
 вебпортал 193
 веб-портал 193
 вебсайт 193
 веб-сайт 67, 193
 вебсторінка 193
 веб-сторінка 193
 ведення каталогу 66

версо 107
верстальник 152
верстка 152
ветхий документ 93
ветхість документа 93
вибірка 93
вибірковий 4, 129, 201
вибірковий бібліографічний посібник 69, 87
вибірне поширення інформації (ВПІ) 128
вибірний 4, 128, 201
вивезення культурних цінностей 66
видавати читачеві 110
видавець 74
видавнича діяльність наукової бібліотеки 180
видавнича марка 98
видавнича продукція 67
видавнича робота бібліотеки 74
видавничий бібліографічний посібник 86
видавничий каталог 80
видавничо-книготорговельний бібліографічний посібник 68
видалення 93
видання 83
видання без змін 111
видання без назви 98, 154
видання зі змінами 111
видання із нумерованим тиражем 112
видання із нумерованим тиражем 112
видання останньої руки 110, 112
видання першої руки 110, 112
видання постійного зберігання 176
видання тимчасового зберігання 176
видання, що припинилося 142
видача 152
видача документа 66
видача книжки 7, 196, 205
визначати 122
визначати вік манускрипту 122
визначати походження пам'ятки 122
визначати права і обов'язки користувачів бібліотеки 122
визначати стан збереження книг 122
визначати стратегію розвитку бібліотеки 122
визначник 152, 174
визначники з дефісом 174
визначники місця 174
визначники мови 174
визначники часу 174
вилучати з архіву 110
вилучати з обігу 110
випуск 67
виробник реклами 74
виробничо-практичне електронне видання 83, 177
висновок 96

висока якість 156
високохудожня книга 110
високоякісний 156
виставка 151
виставка періодичних видань 189
виставка-інсталяція 5, 157, 202
виставкова діяльність фондів 175
виставковий каталог 80
висхідні показники 112
витяг 93
витягнення термінів 76
вихідна документація 112
вихідна інформація 71, 112
вихідні дані 110
вичитування 117
відбір 66, 152
відбір документів 66
відвідування 66
відгук 92, 167
віддалений користувач 95, 187, 188
віддалений читач 6, 171, 203
відділ зберігання літератури 71
відділ комплектування 71
відділ літератури іноземними мовами 71
відділ нотно-музичної літератури 71
відділ обробки літератури і каталогізації 71
відділ обслуговування читачів 71
відділ технічної літератури 71
відділені користувачі 186, 187
відеокнига (відеокнижка) 195
відео-книга (відео-книжка) 195
відзначати в каталозі 122
відзначати в рукописі 122
відзначати незрозумілі місця 122
відкрита інформація 71
відкрите зберігання фондів 175
відкритий доступ 110
відкритий доступ до книжкових фондів 72, 180
відкритий електронний архів неопублікованих бібліографічних посібників 184
відомості про авторське право 102, 176
відомості про копірайт 102
відповідність документа 110
візуальні посібники 96
вільний доступ до інформаційних ресурсів 180
віртуальна бібліографічна довідка 114
віртуальна бібліографія 172
віртуальна бібліотека 97
віртуальна виставка 88
віртуальна довідка 72, 82, 98, 142, 172
віртуальна документація 109
віртуальне (електронне) обслуговування 95, 186
віртуальне бібліотечне обслуговування 178

віртуальне видання 172
 віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування 114
 віртуальне замовлення 172
 віртуальне обслуговування 186
 віртуальне середовище бібліотеки 175, 176
 віртуальний 114, 152, 172, 187
 віртуальний каталог 172
 віртуальний користувач 187
 віртуальний користувач відділу рукописів 181
 віртуальні відвідувачі 187
 віртуальні користувачі 187
 віртуальні читачі 187
 віртуальність 152
 вітальний адрес 118
 вказівник 152
 вкладень 98
 вкладний аркуш 98
 власна база даних 175
 власне видання 117, 196
 власний заголовок 84
 власник інформаційної продукції 197
 власник інформації 197
 власницька палітурка 117
 власницький 117, 196
 власницький запис 117, 196
 внутрішня бібліографічна довідка 112
 внутрішня рецензія 110
 вокабула 67
 володілець бази персональних даних 196
 впорядкований фонд 111
 ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації) 6, 160
 всеукраїнські бібліотеки загальнодержавного значення 85
 вступ 93, 97, 108
 вторинний документ 112, 173
 втрачене видання 143
 ВУАН (Всеукраїнська академія наук) 159
 вузькогалузевий 156
 вузькогалузевий бібліографічний посібник 68
 вхідна документація 112
 вхідна інформація 71, 112
 вхідні дані 110

Г

газетний фонд 75, 149, 171
 газетний читальний зал 75
 галузева бібліографія 74
 галузева бібліотека 73
 галузева класифікаційна система 69
 галузевий бібліографічний посібник 87
 галузевий бібліотечний фонд 75
 галузевий каталог 70
 галузевий тезаурус 174

галузевий читальний зал 75
 галузеві бібліотеки 85
 галузеві таблиці класифікації 70
 гармонізований 120
 гармонізовані стандарти 93, 120
 гармонійний 120
 геліографюра 98
 генеральний бібліотечний каталог 81
 генеральний каталог 70
 географічна класифікація 70
 географічний каталог 70
 географічний покажчик 69
 геоінформаційні системи 69
 гербовий екслібрис 67
 гібридна бібліотека 172
 гібридна документаційна система 111
 гігієна 138
 гігрометр 72
 гіперпосилання на повнотекстові електронні ресурси 182
 гіпертекстова база даних 175
 глазуrowаний 138
 глибока класифікаційна система 69
 глобалізація 152
 глобальна бібліотечна мережа 113
 ГМД (гнучкий магнітний диск) 5, 160, 202
 головна довідкова картотека 70, 78
 головний бібліотекар 74
 гравійований заголовок 84
 гранд 123
 грант 123
 графічний заголовок 84
 гриф 78, 141, 145
 гриф затвердження 78, 145
 гриф погодження 78, 145
 гриф секретності 78, 145
 гротеск 136

Д

дайджест 144
 дайджестний 16
 дайджестовий 196
 дарунок 66
 дата 150
 датування 66, 97, 152
 датувати 150
 двосторонній стелаж 75
 двотомник 111
 девіз 140
 де-візу 103
 дезинсекція 66, 119, 154
 дезинфекція 66, 119, 154
 дезинфекція книг 66

дезінформування 108
декваліфікація 123
демаркування 109
демонтаж бібліотечної виставки 110, 112, 154
день бібліографії 189
депозитарій 6, 76
депозитарний бібліотечний фонд 75
державна бібліографія 73
державна бібліотека 72, 86
державна система науково-технічної інформації 69, 180
державна тематична програма (комплексна, цільова) 75
державна цільова бібліотечна програма 179, 204
державна частина архівного фонду України 183
державний бібліографічний посібник 86
державний довідково-інформаційний фонд (ДДІФ) 149
Державний реєстр національного культурного надбання 183
державні бібліотеки 85
державні ЗМІ 173
державно-національна бібліографія 172
десяткова класифікація Дьюї 70
десяткова нотація 71
детерміноване електронне видання 83, 110
дефективність 120
дефектний 120
дефектний примірник 98
дефектний примірник документа 68, 175
дефектність 120
джерело фінансування (бібліотеки) 178
дизайн у книзі 98, 194
динамічний документ 110
директор бібліотеки 74
дисбаланс 108
дискваліфікація 123
дискваліфікація бібліотечного працівника 123
дистантне бібліотечне обслуговування 178
дистантне обслуговування 95, 172, 186
дистантний 100
дистантний користувач 95
дистанційне обслуговування 95
дистанційний 100, 152, 188
дистанційні користувачі 187
дистанційність 152
дитяча література 172
дитяче відділення бібліотеки 71
дитячий читач 76
дихотомічна класифікаційна система 69
діазографія 76
діалогова інформаційно-пошукова система 96
діамант 136
діарій (діаріум) 93
діловодство 98
ДІФ (довідково-інформаційний фонд) 159

діючий закон 7, 196, 205
Діяльність інформаційних агентств 74
ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського (Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського) 159
добирання інформації 173
довговічність документа 93, 110
довгострокове зберігання 114
довгостроковість 98
довготермінове зберігання 114
довготерміновість 98
довідка 72, 81
довідка в реальному часі 98
довідкова бібліотека 73
довідкове електронне видання 83
довідковий каталог 80
довідковий фонд 75
довідково-бібліографічна робота 74
довідково-бібліографічне видання 172
довідково-бібліографічне обслуговування 3, 72, 82, 106, 172, 177, 201
довідково-бібліографічний фонд (ДБФ) 149
довідник 152
додатковий опис 93
додатковий текст 67
додаткові архівні послуги 176
додаток 67
документ 78, 130, 150
документ на машинному носіїві 102
документ на машинограмі 102
документальна база даних 127, 175
документальна інформація 127, 130
документальне бібліографічне повідомлення 79
документальний 127, 130
документальний пошук 127
документальний фонд 130
документальний фонд установи 129
документаційна система 102, 111
документаційний 127
документаційний фонд 127, 130
документаційний фонд установи 129
документ-копія 78, 157
документна інформація 130
документний 127, 130
документні ресурси 67, 127
документована інформація 130
документовані відомості 130
документовані дані 130
документ-оригінал 78, 157
документ-першоджерело 78, 97
документувати 150
домашинний (етап документації) 153
домашинний етап 109
допоміжна картотека 70

допоміжна класифікаційна ознака 68
 допоміжний опис 93
 допоміжний показчик 69
 допоміжний показчик до видання 88
 допоміжний титул 67
 допоміжний фонд 99, 149
 досвідчений 116
 достовірність інформації 111
 доступ до інформації 174
 дотримання прав суб'єктів авторського права та суміжних прав 184
 друкар 74
 друкарська помилка 124
 друкарська фарба 124
 друкарський 124
 друкарський цех 124
 друкована газета 124
 друкована книга 113
 друкована періодика 112
 друковане видання 108, 124
 друковане джерело 110
 друкований 124
 друкований аркуш 84
 друкований бібліографічний посібник 69, 88
 друкований бібліотечний каталог 81
 друкований знак 124
 друкований каталог 80
 друкований орган 124
 друкований текст 124
 друковані видання 82
 друковані видання віддаленого доступу 180
 друковані видання локального доступу 180
 друковані джерела 112
 друковані ЗМІ 173
 дублетний 152
 дублетний фонд 75, 149
 дублетність 98, 158
 ДУСД (державна уніфікована система документації) 159

Е

евристика 74, 137
 еквівалентний книгообмін 93
 еквівалентні стандарти 93
 екземпляр 67, 89
 екслібрис 98
 експертиза цінності документів 66
 експертиза цінності рукописної книги 180
 експлікація 92
 експрес-інформація 71, 72, 165
 експрес-каталогізація 66
 екстензо 97
 електронна бібліографічна довідка 111, 114
 електронна бібліотека 6, 86, 97, 171, 172, 189, 203

електронна версія каталогу видань 181
електронна депозитарна бібліотека 177, 179
електронна довідка 82, 98, 103, 104, 173
електронна довідка на віртуальну форму 82
електронна довідка на електронну пошту 82, 104
електронна довідка у чаті 82, 175
електронна документаційна система 111
електронна книга 93, 109, 113
електронна колекція 172
електронна періодика 112
електронна пошта 102, 119, 166, 193
електронна серія 83
електронне бібліотечне обслуговування 178
електронне видання 66, 81, 82, 83
електронне видання для дозвілля 83
електронне видання комбінованого розповсюдження 83
електронне видання, що оновлюється 83
електронне видання, що продовжується 102
електронне ДБО 3, 4, 106, 107, 201
електронне замовлення 172
електронне обслуговування 172
електронне повідомленні про відхилення вхідних електронних документів 109
електронне повідомленні про отримання вхідних електронних документів 109
електронне середовище бібліотечної галузі 180
електронний (віртуальний) каталог 80
електронний (комп'ютерний) бібліографічний посібник 69
електронний аналог друкарського видання 83
електронний архів 103
електронний бібліографічний посібник 88
електронний бібліотечний каталог 81
електронний документ 94, 110
електронний документообіг 102
електронний каталог 82
електронний покажчик 109, 111
електронний покажчик літератури 124
електронний посібник 110
електронні бібліотечні ресурси 176
електронні ЗМІ 173
електронні інформаційні ресурси бібліотек 182
електронні інформаційно-аналітичні продукти сучасної бібліотеки 184
електронні копії тиражованих видань 180
електронні ресурси і віддаленого доступу 180
електронні ресурси газетних видань 180
електронні ресурси локального доступу 180
елітвидання 195
еліт-видання 195
ельзевіри 140
ЕОМ (електронно-обчислювальна машина) 5, 160, 202
епілог 108
е-пошта 102
естетика 116, 151
етажерка для географічних карт 75

етика 116, 151

Є

Європейська асоціація товарної нумерації -EAN (European Article Number) 101
єдиний галузевий довідково-інформаційний фонд (ЄГДІФ) 149

Ж

життя ЗМІ 192
журнал 78, 92, 139
журнальне видання 66
журнальний фонд 149

З

забезпечення 152
забезпечення книгами 156
заборонене видання 66
зав'язки (книги) 93
загальна анотація 172
загальна пагінація 84
загальна теорія бібліографознавства 175
загальний заголовок 84
загальний читальний зал 76
загальнодержавний бібліографічний посібник 69, 87
загальнодоступна бібліотека 85
заголовки рубрики 67
заголовна літера 93
заголовок 84, 88, 145
загрожувати 122
загрожувати знищенню бібліотечних фондів 122
задоволення інформаційних запитів користувачів 178, 182
закрита інформація 71
закритий доступ 110
закритий фонд 149
зал газетної періодики 176
зал іноземної літератури 176
зал нових надходжень 176
зал рідкісної книги 176
замінник книги 102
замітка 117
замовлення літератури 66
замовник 152
заочний бібліотечний абонемент 72
запасний страховий фонд документації 75
запис 104
запис у фонді 102
записування 104
записування документа 104
запитувачі інформації 76
запозичена назва 110
запозичений 107
зарєєстрований користувач 76
зарубіжна асоціація бібліотек 176

зарубіжна періодика 108
 засади діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек 183
 засвідчена копія 111
 застаріла література 68
 застібки (книги) 93
 збереженість документа 128
 збереження книжкових пам'яток 128
 зберігання архівних документів 128
 зберігання бібліотечних фондів 176, 181
 зберігання документів бібліотеки 66
 збірка 127
 збірник 78, 127, 152
 зброшуровані аркуші 113
 зв'язка 125
 зв'язування 125
 зведена картотека 70
 зведена картотека нових надходжень 70
 зведений бібліографічний каталог 177
 зведений бібліотечний каталог 81
 зведений каталог 96
 звід 118
 звід відомостей, що становлять державну таємницю 118
 звід книжкових пам'яток 118
 звіт 118
 звіт бібліотеки 118
 звукове електронне видання 66, 83
 звуковий документ 104
 двоєна пагінація 100
 зібрання (творів) 127
 зміни реставрації книги зворотні 113
 зміни реставрації книги незворотні 113
 зміст 67
 змішаний бібліографічний посібник 87
 знищення 93
 зношений документ 93
 зношеність документа 93
 зовнішні ознаки документа 68
 зовнішня бібліографічна довідка 112
 зовнішня довідка 82
 зовнішня електронна навчальна приватна консультація 184
 зовнішня рецензія 110
 золотий 141
 зона бібліографічного опису 67, 176
 зональна бібліотека 72
 зошит 4, 135, 162, 201
 зробити опис 125
 зустрічна пагінація 84
 зчитування 117

I

ІЗ (інформаційний запит) 159
 ізвидання 66, 154

Ізографія 154
 ілюстраційне видання 66
 імідж бібліотек 173
 інвентаризація фондів 173
 інвентарний 110
 індекс 136
 індексація 137, 152
 індексування 66, 78, 145, 152
 індивідуальний автор 96
 інетернетний 192
 ініціал 93
 Ін-кварто 71
 Ін-октаво 71
 Ін-плано 71
 інтелектуальна система 69
 інтенсифікація інформаційних міжбібліотечних обмінів 182
 інтерактивна інформаційно пошукова система 96
 інтерактивне електронне видання 93, 153
 інтерактивний 152
 інтерактивність 152
 інтеркалятор 98
 інтернет 120, 166
 інтернет-адреса 192
 інтернет-версія 192
 інтернет-видання 157, 192
 інтернет-виставка 157
 інтернет-демонстрація 157
 інтернет-довідник 101
 інтернет-документація 157
 інтернет-залежність 191
 інтернет-зв'язок 191
 інтернетівський 7, 191, 192, 204
 інтернетівський (інтернетовий) сайт 192
 інтернет-кафе 191
 інтернет-лекція 191
 інтернетна (інтернетівська) версія 192
 інтернетна (інтернетівська) сторінка 192
 інтернетна адреса 192
 інтернетна послуга 192
 інтернет-навігатор 157
 інтернет-навчання 191
 інтернетне (інтернетівське) видання 192
 інтернетний (інтернетівський) довідник 192
 інтернетний (інтернетівський) часопис 192
 інтернетний 7, 100, 191, 192, 196
 інтернетний зв'язок 193
 інтернетовий 100
 інтернет-орієнтована (вебліографічна) довідка 173
 інтернет-орієнтована бібліографічна довідка 114
 інтернеторієнтована довідка 101
 інтернет-орієнтована довідка 96, 101, 109
 інтернет-показ 157

інтернет-послуга 191
 інтернет-присутність 157
 інтернет-ресурси 157
 інтернет-сайт 192
 інтернет-сторінка 157
 інтернет-часопис 191, 192
 інтранет 119, 166
 Інформатика 74, 98
 Інформацієзнавство 98
 інформаційна (автоматизована) система 69
 інформаційна база 67
 інформаційна діяльність 165
 інформаційна інфраструктура 67
 інформаційна наука 98
 інформаційна система 101
 інформаційне видання 66
 Інформаційне обслуговування 72
 інформаційне обслуговування в режимі «запит-відповідь» 72, 159, 181
 інформаційний бар'єр 162
 Інформаційний брокер 75
 інформаційний бюлетень 143
 Інформаційний координатор 75
 Інформаційний менеджмент 75
 інформаційний потік 165
 інформаційний пошук 164
 інформаційний ресурс бібліотеки 175
 Інформаційний фонд 75
 інформаційні агентства 70
 Інформаційні послуги 72
 інформаційні потреби 165
 інформаційні ресурси 165
 Інформаційні технології 101, 159
 Інформаційно-аналітична діяльність 74
 інформаційно-пошукова система 101, 158, 160
 інформаційно-пошукова система музею 175
 інформування 108, 152
 ІО (інформаційне обслуговування в режимі «запит-відповідь») 159
 ІПМ (інформаційно-пошукова мова) 160
 існуючі правила 196, 205
 історіографія бібліографознавства 6, 171, 204
 історіографія бібліотекознавства 173
 історія читання 173
 історія читача 173
 ІТ (інформаційні технології) 101, 159
 ІТ бібліотечної сфери та інформаційні технології бібліотечної сфери 5, 161, 202

К

календар знаменних і пам'ятних дат 189
 кампанія 118
 кампанія збору коштів на розвиток бібліотек-філій 118
 канонічний 137
 карткове видання 66

картковий бібліотечний каталог 81
картковий каталог 80, 82
картографічне видання 66
картонний 100
картоновий 100
картотека 78, 82
каталог 80
каталогізаційний запис 100
каталогізація 121
каталогізування 121
каталогізувати 150
каталоговий запис 100, 129
каталогізаційний запис 100
каталоговий роздільник 173
каталогування 89
каталожний запис 100, 129
каталожний індекс 67
каталожний роздільник 173
каталожний ящик 75
категорія 67
категорія читачів 89
кваліфікатор 67
квартирка 134
квиток постійного читача 176
квиток тимчасового читача 176
квиток читача відділу україністики 181
керування документами 103
керування документацією 103
керування документаційними процесами 103
кеттерівський знак 100
кеттерський знак 100
кирилиця 112
кишеня 134, 162
кишеня книжки 4, 133, 201
кінематографічний фільм 103, 104
кінець 108
кінодокумент 119, 126
кінокартина 104
кінострічка 104
кінофільм 103, 104
кінцевий титул 98
кіпсек 98
клапан 138
класифікаційна систематизація 97
класифікаційне індексування 97
класифікація 129, 152
класифікація бібліотечних фондів 70
класифікування 129, 152
клинопис 5, 156, 202
кліше 137
книга 77, 89
книга обліку читачів 178

книга реєстрації фондово-облікової документації 180
книгар 125, 129
книговидання 126
книговидача 126
книгозабезпеченість 102
книгозабезпечення 102, 159
книгозбірня 5, 89, 98, 156, 202
книгознавець 75, 140
книгознавство 5, 98, 156, 202
книгоїд 133, 139
книгокрад 93
книголюб 98, 156
книгообмін 156
книгообмінний фонд 75
книгосховище 76, 78, 88, 145, 156
книготорговельний бібліографічний посібник 86
книготрейлер 98, 194
книгофобія 98
книжка 78, 138
книжка-іграшка 78, 157
книжка-картинка 78, 157
книжка-перекрутка 78, 157
книжка-розкладка 78, 157
книжка-розмальовка 78, 157
книжкова виставка 189
книжкова вітрина 75
книжкова закладка 98
Книжкова палата України 39, 70
книжкове видання 66
книжковий аркуш 84
книжковий злодій 93
книжковий знак 98
книжковий знак на палітурці 98
книжковий пам'ятник 130
книжковий стелаж 75
книжковий формуляр 102
книжник 125, 129
колектив авторів 102
колективне авторство 103
колонтитул 98
колофон 98
комбіноване видання 67
комерційна основа діяльності бібліотеки 180
комісія із розвитку бібліотечного сервісу 180
комп'ютеризація 152
комп'ютеризація бібліотеки 173
комп'ютерна мережа 94
компанія 118
компанія-інвестор розбудови бібліотеки 118
компедіум 141
комплексна бібліографічна довідка 111
комплексна довідка 82

комплексне бібліографознавче дослідження 177
комплексні бібліотечні юридичні інформаційні ресурси 183
комплексно-системний бібліотечний каталог 80
комплексно-тематичний бібліографічний посібник 68
комунальна бібліотека 72
комунікант 127
комунікативна діяльність 121
комунікативна спрямованість тексту 121
комунікативна структура 121
комунікативний 121
комунікативний ресурс бібліотек 175
комунікатор 127
комунікаційна лінія 121
комунікаційна мережа 121
комунікаційна система 69
комунікаційний 121, 127, 152
комунікаційний вузол 121
комунікаційність 152
кон'юнктура бібліографія 95
конволют 67, 93
консервація 138
консервація архівних документів 103
консервація документів 103
консервація рукопису 173
консолідована інформація 72
консультація 72
контртитул 108, 154
конфіденційна інформація 71
концепція комплектування фондів 178
концепція сталого розвитку бібліотек 182
концепція сталого розвитку бібліотечної справи 183
координатне індексування 124
координатний 124
координатний покажчик 98
координоване комплектування 124
координований 124
копірайт 98
копіювання 152
копія 107, 108
коректор 93
кореспондент 118
користувач 92, 135
користувач бібліотеки 76, 173, 178, 187
користувач інформаційної системи 76, 97
корінець 135, 162, 201
корінець блока 133, 201
корінець книжки 4, 133
корінцевий заголовок 84
короткотермінове зберігання 114
корпоративний блог 167
краєзнавча бібліографія 27, 74, 97
краєзнавча картотека 70

краєзнавчий 126, 156
 краєзнавчий бібліографічний посібник 69, 87, 126
 крайова бібліографія 97
 країнознавча бібліографія 74
 країнознавчий 126, 156
 країнознавчий бібліографічний посібник 69, 87, 126
 критико-бібліографічний бібліографічний посібник 87
 кумулятивний бібліографічний посібник 87

Л

лакуна 138
 лассе 100
 латиниця 112
 легенда 92
 лексикографічна база даних 174, 204
 летучка 97
 летючі видання 67
 листовий каталог 94
 листок-сигнал 67
 лицевий рукопис 100
 лицьовий рукопис 100
 ліквідація бібліотеки 173
 літературний документ 96
 літературно-художнє видання 67
 літерна пагінація 84
 логотип 67
 локальна бібліотечна мережа 113
 локальне електронне видання 83
 лясе 98, 100
 ляссе 100

М

макрівиставка 154
 макроеlementи 108, 154
 макулатура 140
 манжет (книги) 100, 162
 манжет книжки 4, 133, 201
 манжетка (книги) 100
 Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічні бібліотеки 75, 181
 Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про шкільні бібліотеки 75, 181
 манускрипт 8
 маргіналія 67
 маргінес 137
 маркування 109
 масова інформація 71
 масове видання 67
 масово-інформаційна діяльність 74
 масово-політичне електронне видання 83, 177
 машинний переклад 164
 машинозчитувальний документ 94
 машинописний бібліографічний посібник 88
 машиночитаний (документ) 102

машиночитний (документ) 102
МД (магнітний диск) 160, 202
медична бібліографія 76
медична бібліотека 73, 85
медіа-магнат 191
медіа-підтримка 191
медіа-програма 191
медіатека 104
медіа-тека 191
медіа-текст 191
медіа-холдинг 191
медіацентр 104
медійна програма 192
медійне життя 192
медійний стиль 192
медійник 152
мейл 102
мережа ЕОМ 94
мережа європейських бібліотечних організацій 182
мережева бібліотека 97
мережеве електронне видання 83, 117, 125, 196
мережевий 117, 167, 196
мережне електронне видання 117, 125, 196
мережний 117, 196
метелик 97, 133, 139, 162
метод бібліографування 76, 78, 145
меценатство 152
міжбібліотечний абонемент 72, 153
міжгалузева бібліотека 85
міждисциплінарна (діяльність бібліотеки) 153
Міжнародна система даних серіальних видань – ISDS (International Serials Data System) 101, 160
Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ 70, 184
міжнародний бібліографічний посібник 69, 87
міжнародний книгообмін 66
міжнародний міжбібліотечний абонемент 75, 156
Міжнародний стандарт 78
Міжнародний стандартний бібліографічний опис 75, 101
Міжнародний стандартний номер книги-ISBN (International Standard Book Number) 101
Міжнародний стандартний номер серіального видання – ISSN (International Serials Standard Number) 102, 160
Міжнародний формат 71
міжрядковий (інтервал) 153
міжфондовий (обмін) 153
мікрovidання 71, 154
мікроелементи 108, 154
мікроклімат бібліотечного приміщення 176
мікрокопія 154
мікропроекційний апарат 94
місцева бібліографія 97
міська бібліотека для дорослих 175
міські бібліотеки 177

мовний бар'єр 162
 модернізація архіву 173
 молодший бібліотекар 74
 моніторинг бібліотеки 173
 моніторинг фондів 6, 171
 моновидання 108, 154
 мономовний бібліографічний посібник 68, 87, 154, 178
 мономовний покажчик 109
 монохром 108, 154
 монохромний друк 109
 монтаж бібліотечної виставки 110
 МТЦ НТІ (Міжгалузевий територіальний центр науково-технічної інформації) 159
 музейний каталог 80
 музична бібліографія 74
 музична бібліотека 73
 мультимедійне електронне видання 83

Н

наклад 92
 навчальна література 117
 навчальне електронне видання 83
 навчальний 117
 навчальний матеріал 117
 навчальний посібник 117
 надання 152
 надзаголовкові дані 122
 надзаголовні (дані) 67, 103, 122, 153
 надзаголовок 103
 надійні документи 95
 надрядкова (позначка) 153
 назва 67
 наклад 92
 накопичення (інформації) 152
 накопичування 66, 92, 152
 НАНУ (Національна академія наук України) 159
 наочні посібники 96
 народознавча бібліографія 74
 наскрізна пагінація 96
 наукова бібліотека 73
 наукова інформація 71
 наукова концепція комплектування фондів бібліотек 183
 наукова концепція фондової роботи бібліотеки 183
 наукова національна бібліографія 177
 наукова паспортизація приватної книгозбірні 180
 наукова періодика 171
 наукова та інформаційна діяльність 101
 наукове атрибутування 173
 наукове видання 143
 наукове електронне видання 83
 наукове і популярне видання 101
 наукові бібліотеки України 175
 науково-довідковий апарат бібліотечних фондів 180

науково-допоміжна бібліографія 73
науково-допоміжний бібліографічний посібник 68, 86
науково-допоміжні бібліографічні матеріали 177
науково-дослідна робота в бібліотеці 175
науково-інформаційна діяльність 101
науково-популярне видання 101
науково-популярне електронне видання 83
науково-технічна бібліотека 85 172, 175
науково-технічна інформація 69, 71
наукометрична база даних 174, 204
національна бібліотека 72
національна бібліотечна політика 177
національна ретроспективна бібліографія 177
національний архівний фонд (НАФ) 149
Національні спеціалізовані бібліотеки 72
НБУВ (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) 159
невідновлюваний (рукопис) 153
невідповідність документа 110
невпорядкований фонд 111, 153
недетерміноване (інтерактивне) електронне видання 83
недетерміноване електронне видання 93, 110, 153
недовговічність документа 110, 153
недостовірність інформації 111, 153
незасвідчена копія 111, 153
ненумерований тираж 110
неопублікована інформація 110
неопублікований документ 111
неперіодичне видання 78, 98, 111
неперіодичне електронне видання 83
неперіодичний альманах 84
неперіодичний часопис 109, 110
непридатний для використання 110
несталі надходження 113
нестандартизоване (бібліографічне повідомлення) 108, 153
нестационарне обслуговування 100
нетекстовий документ 111
нетикет 6, 166, 203
низхідні показники 112
низька проба 156
низькопробний 156
низькохудожня книга 110
нова книга 113
нове видання 97
новий буктрейлер 172
новинний блог 167
новітня бібліотека 171
номенклатурний каталог 80
нонелектронна бібліографічна довідка 114
нонелектронна довідка 82
нонелектронний покажчик 109, 111
норма 119
норматив 119

норматив охорони бібліотечних фондів 119
 нормативне виробничо-практичне електронне видання 83
 нотатка 67, 142
 нотація 118
 нотне видання 67
 нотографія 74
 нумераційний бібліотечний каталог 80
 нумераційний заголовок 84
 нумерований тираж 110
 нумізматичний каталог 80

О

об'єкт авторського права 176
 об'єкт бібліотечної інформаційної діяльності 182
 об'єм 115, 116
 об'єм робіт 116
 обіг електронних документів 102
 обласна бібліотека 72, 177
 обласна бібліотека для юнацтва 175
 обласна універсальна наукова бібліотека 179
 область бібліографічного опису 68, 176
 облік 152
 облік бібліотечного фонду 66
 обліковий номер 172
 обліково-видавничий аркуш 84
 облікування 152
 обмін книгами 156
 обмін книжками міжбібліотечного абонементу України 183
 образотворче видання 67
 образотворче електронне видання 83
 обробіток 120
 обробка 120, 152
 обробка даних 120
 обробка документа 7, 196, 205
 обробка інформації 120
 оброблення 66, 152
 ОБС (онлайнний бібліотечний сервіс) 158
 обслуговування на основі використання новітніх технологій 95, 186
 обсяг 115
 обсяг робіт 116
 обчислювальна мережа 94
 огляд 78, 145
 оглядова інформація 72
 оглядовий бібліографічний посібник 87
 одержувач інформації 97
 одномовний тезаурус 174
 однотомне видання 109, 11
 однотомне електронне видання 83
 однотомний 156
 однотомник 5, 107, 111, 202
 озиме поле 135
 ознайомити 116, 123

ознайомити з новими надходженнями 123
 окреме бібліографічне повідомлення 86, 189
 октава 137
 он-лайн 194
 онлайн, онлайнний 172
 онлайнна бібліотека 97
 онлайнна довідка 82
 онлайнна інформаційно пошукова система 96, 97
 онлайнне бібліотечне обслуговування 178
 онлайнне видання 172
 онлайнне довідково-бібліографічне обслуговування 177, 178, 186
 онлайнне замовлення 172
 онлайнне обслуговування 95, 186, 187
 онлайнне середовище бібліотеки 176
 онлайнний 172, 187, 193
 онлайнний доступ 172
 онлайнний користувач 95
 онлайнний ресурс 172
 онлайнні користувачі 186, 187
 онлайнні форми бібліотечної діяльності 180
 ООН – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури) 5, 70, 184, 202
 оперативне довідково-бібліографічне обслуговування 109
 операційне поле 135
 операційна система 67
 опис 125
 опис де-візу 103
 описова стаття 67
 опістографічне видання 109
 оплатна основа 109
 оправа 97
 опублікована інформація 110
 опублікований документ 111
 опус 125
 організація бібліотечного фонду 67
 оригінал 78, 97, 107, 108, 171, 157
 оригінальне видання 143
 освітянські бібліотеки України 175
 освічений 116
 освічений бібліотекар 172
 основне книгосховище 76
 основний фонд 149
 особистий 124
 особистий архівний документ 123
 особовий 123
 особовий документ 123
 остаточна експертиза фондів бібліотеки 181
 остаточне ознайомлення 111
 офіційне електронне видання 83
 оцифрування 152
 оцифрування видань 173

П

пагінація 84
палеографія 74
палітурка 97
пам'ятка 130, 131
пам'ятник 130, 131
паперова документаційна система 111
паперова книга 111, 113
паперова книжка 173
паперовий аркуш 84
паперовий документ 110, 113
паперовий посібник 110
паралельна класифікація 70
паритетний книгообмін 93
патентна бібліотека 75
патентна продукція 67
пекеджер 100
пекеджинг 100
первинна інформація 71
первинна продукція 124
первинна сировина 124
первинна архівна інформація 108, 109
первинний 124
первинний документ 112, 173
первісна редакція твору 124, 175
первісний 124
первісний задум автора 124, 175
первісний текст 124
пергамен 100
пергамент 100
перевидання 97
перевірка 121
перевірка примірника на дефектність 120, 121, 178
перевіряння 121
перевіряння наявності та стану одиниць зберігання 121
передавання документа на машинному носії і машинограмі 94
передавати до архіву 110
передача електронних копій тиражованих видань 183
передмова 93, 97, 107, 109, 154
переднє слово 108
передплата 154
передплата 89
передплачена база даних 175
передплачування 89
передрук 97
перекладати опус 125
пересилання документа на машинному носії і машинограмі 94
пересувна бібліотека 88, 100, 115, 118
періодичне видання 85, 97, 112, 114
періодичне електронне видання 78, 111
періодичний альманах 84
періодичний часопис 109, 110
персоналії 100

персоналія 100
 персональний (біобібліографічний) бібліографічний посібник 87
 персональний автор 96
 персональний допоміжний покажчик 69
 персональні дані користувача бібліотеки 67
 перспективна бібліографія 74
 перспективний бібліографічний посібник 68, 87
 пертинентність 68
 першоджерело 156
 першодрук 103, 113
 першодрукована книга 103, 113
 писемна пам'ятка 128
 писемна україніка 108
 писемна форма 111
 писемне джерело 128
 писемне мовлення 128
 писемний 128
 писемний документ 96
 писемний стиль 128
 письменна людина 128
 письменне населення 128
 письменний 128
 письмова бібліографічна довідка 114
 письмова бібліографічна тематична електронна довідка 183, 184
 письмова відповідь 128
 письмова довідка 82
 письмова заява 128
 письмове розпорядження 128
 письмовий 128
 письмовий звіт 128
 письмовий наказ 128
 питома назва 110
 питомий 107
 піар-версія 192
 піар-видання 192
 піарівська версія 192
 піарівська кампанія 192
 піарівська публікація 192
 піарівське видання 192
 піарівський 191, 192
 піар-кампанія 191
 піар-менеджер 191
 піарний 7, 191, 192
 піар-операція 191, 192
 піар-пропозиція 191, 192
 піар-публікація 191, 192
 підзаголовкові дані 122
 підзаголовні дані 122
 підроблений документ 92
 підроблений оригінал 97
 підрозділ 153
 підрубрика 153

підсерія 153
підсумовувати 123
підсумовувати видатки на загальну бібліотечну мережу 123
підсумовувати виконане за рік 123
підсумок 96
підфонд 153
післямашинний етап 109, 154
післямова 107, 108, 154
післяплата 154
пласка картотека 100
платні послуги в бібліотеці 72
плоска картотека 100
повна або часткова декваліфікація бібліотечного працівника 123
повна національна бібліографія 175
повна національна бібліографія рукописних та друкованих документів 184
повне видання 110, 112
повний електронний каталог книг і брошур 184
повнотекстова база даних 174, 175
повнотекстова довідка 82, 173
повторне видання 97
повторний інформаційний запит 111
повчальний 117
повчальний виступ 117
повчальний досвід 117
повчальний факт 117
погоджене комплектування 89
погрожувати 122
погрожувати закриттям бібліотеки 122
подарункова книга 98
подарункове видання 96
подвійна (паралельна) пагінація 84
подвійна пагінація 100
подієвий подкаст 168
подкаст 203
подкастинг 203
пожиттєве (право) 153
позабібліотечна (діяльність) 153
позастаціонарне обслуговування 100, 153
позивач 152
познайомити 116, 123
показчик 4, 14, 85, 115, 124, 128, 150, 201
показчик авторів 124
показчик джерел 124
показчик назв 124
показчик цитованої літератури 124
показник 4, 115, 124, 128, 152, 201
показники роботи бібліотеки 124
покликання 93, 112, 150
поле 93, 135, 162
поличний замінник 102
поличний індекс 93, 96, 99
поличний напис 93

поличний роздільник 102
поличний ярлик 93
полівидання 108, 154
полієрархія 68
полімовний 154
полімовний бібліографічний посібник 68, 87, 154, 178
полімовний покажчик 109
поліхром 108, 154
поліхромний друк 109
Положення про структурний підрозділ бібліотеки 75
поля сторінки 133, 201
помітка 117
повидання 195
поп-видання 195
попереднє ознайомлення 111
попит читачів 89
попсерія 195
поп-серія 195
портолан 100
портулан 100
порушення бібліотечних норм 119
посадова інструкція 77
посилання 93
посібник 85, 150
посмертне видання 109
постатейна пагінація 84
постійна адреса 118
постійне зберігання 108
постійний інформаційний запит 111
посторінкові заголовки 98
поточна бібліографічна інформація 71
поточна бібліографія 74
поточна державна бібліографія 74
поточний бібліографічний посібник 68, 87
початковий тезаурус 174
початкові покликання 112
початок 108
пошук 66, 150, 152
пошук інформації 66
пошуковий апарат бази даних 180
правила поведінки в мережі 166
правове поле 135
предметизація 103
предметна класифікація 70
предметне аналізування 103
предметний бібліотечний каталог 80
предметний каталог 70
презентація видання 189
препринт 107, 108, 109
преса 139
приватна бібліотека 72, 86
приватні фонди 172

придатний для використання 110
 прижиттєве видання автора 109, 153
 прижиттєве видання 109
 прижурнальний (покажчик) 153, 177
 прижурнальні покажчики 172
 приймати від читача 110
 прийняття літератури 178
 прикінцеві покликання 112, 153
 прикнижкові покажчики 172, 177
 примірник 89, 152
 примітка 117
 принцип історизму експертизи цінності рукопису 183
 принцип об'єктивності експертизи цінності оригіналу 183
 принципи просування бібліотечного інтернетного сервісу 183
 пристатейний (бібліографічний список) 153
 пристосування 92
 пробіл 96
 програма розвитку бібліотек 178
 програмне забезпечення та навчання 164
 програмний продукт 83
 продажна ціна книги 143
 продовжувана пагінація 96
 продовжуване електронне видання 102
 продовжуваний альманах 84
 проект розвитку бібліотеки 100
 проєкт розвитку бібліотеки 100
 прокламація 97
 пролог 108
 промисловий каталог 80
 проміжок 96
 просвітна перфокарта 94
 професійна культура бібліотечних працівників 180
 професійно-виробничий бібліографічний посібник 68, 86
 профільна наукова дисципліна бібліотеки 182
 профспілкова бібліотека 86
 псевдонім 107
 псевдононфікін 154
 публікація 141
 публічна бібліотека 75
 публічні бібліотеки України 175
 путівник 152

Р

разове видання 98
 разовий інформаційний запит 111
 районна бібліотека 73
 районна бібліотека для дітей 73
 районні бібліотеки 85
 раритетний 152
 раритетність 152
 регіональний бібліотечний каталог 80
 регіональний бібліографічний посібник 69

регіональний каталог 70
редактор 140
реєстр 80, 95
реєстраційний бібліографічний посібник 69, 87
реєстрація 117
реєстрація серіального видання 117
реєстрування 112, 117
реєстрування книг 110
реєстрування службового документа 117
режим зберігання бібліотечних фондів 180
режим температури й вологості в бібліотеці 182
режим температури й вологості в бібліотечних фондах 182
режим температури й вологості у фондосховищі 182
резервне книгосховище 76
резервний фонд 99
резюме 97
реклама 107, 108
реклама бібліотеки 173
рекламна бібліографія 95
рекламне видання 110
рекламне електронне видання 83
рекламний захід 110
рекламний каталог 80
рекламний подкаст 168
рекламодавець 75
рекомендаційна бібліографія 73
рекомендаційний бібліографічний посібник 68, 86, 89
рекомендаційний посібник 89
ректо 107
ремонт (книги) 93
реорганізація 155
репозитарій 166
репринт 103, 107, 108
репринтне видання 103, 109
респондент 118
республіканські бібліотеки 85
реставрація 67
реставрація книги 93, 173
реструктуризація 108, 155
ретроконверсія хронологічного та алфавітного каталогів книг і брошур 184
ретроспективна бібліографія 74, 177
ретроспективна інформація 71
ретроспективний бібліографічний посібник 68, 88
реферат 78, 145
реферативна база даних 6, 35, 174, 204
реферативна інформація 72
реферативний бібліографічний посібник 69, 87
реформування бібліотеки 171
рецензія 78, 92, 145
рецензія на книжку 174
рецензування 66
реципієнт 97

рідкісна книга 96, 143
 різновидова довідка 82
 різновидовий 156
 річник 89
 робоча кімната 173
 розвиток бібліотечного середовища 176
 розділова картка 89
 розділювач 89
 роздільна пагінація 84
 роздільник вставки 98
 роздільник на полиці 102
 роздрукований на принтері бібліографічний посібник 88
 розкладка 152
 розпис 93
 розповсюдження інформації 126
 розповсюдження інформації 126
 розподілена електронна депозитарна бібліотека 179
 розстановочний індекс 93
 рудне поле 135
 рукопис 89, 103
 рукописна книга 113
 рукописна україніка 108
 рукописне джерело 110
 рукописний бібліографічний посібник 69, 88
 рукописний бібліотечний каталог 81
 рукописний документ 103
 рукописні джерела 112
 рух документів в електронній бібліотеці 181

С

самоврядування бібліотек 171
 самостійне електронне видання 83, 177
 санітарна бібліотечна норма 119
 світова цифрова бібліотека 161, 177
 селищні бібліотеки 85
 семантична відповідність 68
 семінарії 119
 семінарія 119
 серіальне видання 126
 серіальне електронне видання 83
 серійне видання 126
 сигнальна інформація 71
 сигнальний бібліографічний посібник 87
 сигнет 98
 символне електронне видання 83, 178
 система «книга»-«читач» 69
 система документів 102
 систематизація 66, 97, 100, 152
 систематизування 100, 152
 систематична картотека 78
 систематична картотека статей 70
 систематичний бібліографічний посібник 87

систематичний бібліотечний каталог 80
систематичний каталог 101
систематичний метод створення бібліотечної виставки 183
СІБВС (стандарти з інформації, бібліографії, бібліотечної та видавничої справи) 158
сільська бібліотека 73
сільські бібліотеки 85
сільськогосподарська бібліотека 85
СК (систематичний каталог) 101, 159
складання бібліографічного опису 66
складання допоміжного покажчика до бібліографічного посібника 76, 183
складена обкладинка 124
складена палітурка 124
складений 124
складений форзац 124
складний 124
складний зошит 124
складник 93
скласти опис 125
скорочене видання 110, 112
словник 152
словник мови письменника 106
словник письменника 103
словник-енциклопедія 157
словниковий бібліотечний каталог 81
словник-поліглот 97, 157
словолитня 98
службова адреса 118
службовий бібліотечний каталог 81
соціальна інформація 71
соціальний інститут бібліотеки 175
соціальні мережі 6, 166, 203
спеціалізована бібліотека 73, 85, 100, 122
спеціалізована газета 122
спеціалізована державна бібліотека 86
спеціалізований 101, 122
спеціалізовані бібліотеки України 175
спеціалізовані бібліотечні інформаційні комплекси 179
спеціалісти в галузі інформації 75
спеціальна бібліотека 129
спеціальна державна бібліотека 86
спеціальна книга 173
спеціальний 101
спеціальний газетний випуск 122
спеціальні бібліотеки України 175
спеціалізована бібліотека 100
спецфонд 159
списування 112
списування книг 110
співавтор 154
співавторство 103, 154
співзасновник 154
споживач 97

споживач інформації 76, 97
спонсорство 152
справник 93
справочинство 98, 156
сталі надходження 112
стандартизація 178
стандартизація в бібліотечній справі 66
стандартизоване бібліографічне повідомлення 108
стандартизований 101
стандартний 101
старіння документа 173
старовинна книга 113
стародавній друк 89
стародрук 89, 103, 113
стародрукована книга 103, 113
старший бібліотекар 75
статистична інформація 125
статистичний 126
статистичний бюлетень 126
статичний 125
статичний документ 110, 113
статут бібліотеки 75
стаціонарна (внутрішня) довідка 82
стаціонарна бібліографічна довідка 114
стаціонарна бібліотека 85, 112, 114
стаціонарне довідково-бібліографічне обслуговування 114
стенд 75
ступінь 115, 116
ступінь опрацювання 116
стиль ЗМІ 192
стислий переказ 172
стіл видачі 75
стіл для читання газет 75
стовпець 100
стовпчик 100
сторінка 88
структуризація 108
струменевий друк 100
струменний друк 100
студентська бібліотека 73
ступінь 115
ступінь опрацювання 116
суб'єкт авторського права 176
сувенірне видання 96
сумувати 123
суперекслібрис 98, 155, 194
суперкнига 194
суперобкладинка 155, 194
суперпозиційна перфокарта 94
суспільно-політична бібліотека 85
суцільна пагінація 84, 96
сфера бібліотечного будівництва 176

схема бібліотечної класифікації 70
 сховище 78
 сховище книг 156
 сховище фондів 156

T

таблиця класифікації 70
 творити опус 125
 тезаурус без преференційних термінів 109
 тезаурус із преференційними термінами 109, 111
 текстове (символьне) електронне видання 83, 178
 текстове видання 128
 текстовий 4, 128, 201
 текстовий документ 96, 111, 128
 текстологія 74
 телефонна довідка 82
 тематична бібліографічна довідка 72, 82
 тематична бібліографія 74
 тематична довідка 72
 тематична картотека 70, 78
 тематичний бібліографічний посібник 87
 тематичний блог 167
 тематичний пошук 66
 тематичний тезаурус 173, 174
 теорія бібліотечної справи 176
 термін зберігання документів 76
 терція 136
 тестове завдання 128
 тестовий 4, 201, 128
 техжурнал 153
 технічна бібліографія 74
 технічна бібліотека 73
 технічний і робочий проекти оновлення 182
 технічно-кодований бібліографічний посібник 87
 тимчасова адреса 118
 тимчасове зберігання 108
 типова назва 143
 тираж 92, 150
 тиражувати 150
 титул 98, 103, 108
 титульна сторінка 96, 103
 титульний аркуш 96
 ТМД (твердий магнітний диск) 160, 202
 топавтор 195
 топ-автор 195
 топвидавництво 195
 топ-видавництво 195
 топвидання 195
 топ-видання 195
 топкнига 194
 топ-книга 195
 топобібліографія 97

топографічний бібліографічний посібник 87
 топографічний каталог 70
 традиційна бібліографічна довідка 114
 традиційна довідка 82, 109, 173
 традиційна документація 109
 традиційна книга 117
 традиційне ДБО 106, 107, 201
 традиційне довідково-бібліографічне обслуговування 177
 транспортування документа на машинному носії і машинограмі 94
 тренінговий центр для бібліотекарів 175
 тритомник 111

У

УБЕ “Українська бібліотечна енциклопедія” 161, 202
 УДК (універсальна десяткова класифікація) 158
 узгоджене комплектування 89
 укладач 93
 україніка 40, 67, 93, 116, 120
 україністика 116, 120
 українознавство 93, 116
 українська асоціація бібліотек 176
 Українська асоціація працівників бібліотек для дітей 70, 184
 Українська бібліотечна асоціація 70
 українська періодика 108
 ультрановий 155
 ультрасучасна 155
 умовний друкований аркуш 84
 універсальна бібліографія 74
 універсальна бібліотека 73, 85
 універсальна десяткова класифікація 70
 універсальна наукова бібліотека 177
 універсальний бібліографічний покажчик 177
 універсальний бібліографічний посібник 68, 87
 унікальна документальна пам’ятка 98, 99
 унікальна книга 102
 унікальний архівний документ 98
 унікальний примірник 143
 унітерм 98
 упорядник 93
 управлінська бібліографічна діяльність 74
 уривок 97
 усна бібліографічна адресна довідка 72, 179
 усна бібліографічна довідка 114
 усна довідка 82
 усна форма 111
 усне бібліографічне повідомлення 79
 усно-писемна форма 111
 уточнювальна бібліографічна довідка 72, 82

Ф

фактографічна база даних 6, 174, 204
фактографічна довідка 82, 173
фактографічна консультація 72
фальсифікат 92, 97, 100
фальшивка 97, 100
фахівець з питань інформаційних виставок 75
фізичний друкований аркуш 84
філателістичний каталог 80
філіал бібліотеки 101
філія бібліотеки 101
фільм 103, 104
фоліант 142
фонд абонементу 149
фонд інкунабул 149
фонд книжкових пам'яток 75
фонд реферативних журналів 75
фонд рідкісних книг 149
фондовий запис 102
фондосховище 76, 78, 156, 202
фоноархів 78
фонодокумент 104
формування позитивного іміджу бібліотекарів і бібліотек 184
формувати 123
формувати архів 123
формувати каталог 123
формулювати 123
формулювати основну ідею бібліотечної виставки 123
формуляр книги 102
формуляр читача 102
фортитул 93, 104
фотоархів 78
фотобібліотека 73
фотовідбиток 104
фотогравюра 98
фотографічна база даних 175
фотографічне зображення і фото 104
фотографічний каталог 80
фотографія 104
фотонабір 98
фотоскладання 98
фрагмент 97
футляр 68

Х
хаукаст 168
хроніка 142
хронікалізація 97
хронологічний бібліографічний посібник 87
хронологічний бібліотечний каталог 81
хронологічний каталог 70
художнє електронне видання 67, 83
художнє конструювання книги 98, 194

Ц

ЦБС (централізована бібліотечна система) 101, 158
 цезура 129
 цензура 129
 централізована бібліотечна система 69, 101, 127
 централізована електронна депозитарна бібліотека 179
 централізоване індексування 127
 централізований 127
 центральна бібліотека 86
 центральний бібліотечний каталог 81
 центральний каталог 70, 96
 центральна бібліотека 101, 127
 центральні бібліотеки 101
 центрально-український кооперативний каталог 159, 177
 цифрова довідка 98
 цифрова документація 171
 цифрова книга 98, 113
 цифрова нотація 71
 цілісні документи 95
 цінне видання 144
 цінність документа 68
 ЦУКК (Центрально-український кооперативний каталог) 159

Ч

часопис 92
 частина 93
 чинні національні і міждержавні стандарти системи стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи 185
 чисті аркуші 113
 читабельність (документа) 93
 читальна зала 101
 читальний 121
 читальний зал 101, 121, 172
 читацька категорія 89
 читацька конференція 144
 читацький 121
 читацький абонемент 172
 читацький бібліотечний каталог 81
 читацький каталог 70, 121
 читацький квиток 172
 читацький попит 89
 читацький формуляр 102
 читацько-службовий бібліотечний каталог 81
 читач 76, 152
 читач-абонент 76
 читачезнавство 74, 93, 156
 читачівство 93
 членство 152

Ш

шапка 134, 162

шахове поле 135
 шашкове поле 135
 широка класифікаційна система 69
 шифр 150
 шифр зберігання документа 96, 99, 103
 шифрована інструкція 128
 шифрована телеграма 128
 шифроване розпорядження 128
 шифрований 128, 201
 шифрований лист 128
 шифрувальний 128, 201
 шифрувальний пристрій 128
 шифрувальні навички 128
 шифрування 66, 152
 шифрувати 150
 шкільна бібліотека 73
 шрифтоливарня 98
 штемпелювання 152

Щ

щоденик 93
 щорічник 89

Ю

юнацька бібліотека 73
 ЮНЕСКО – (UNESCO – United Nations Educational, Science, Cultural Organisation 11, 161, 202

Я

ярлик 68

CDNL – Conference on Directors of National Libraries, Конференція директорів національних бібліотек 160
 CENL – Conference of European National Librarians, Конференція директорів європейських національних бібліотек 160
 ISDS – International Serials Data System, міжнародна система даних серійних видань 160
 ISSN – International Serials Standard Number, міжнародний стандартний номер серійного видання 160
 WDL – World Digital Library, (Світова цифрова бібліотека) 161
 ISBN – International Standard Book Number; міжнародний стандартний номер книги 160
 ICO (ISO – International Organization for Standardization, Міжнародна організація зі стандартизації) 5, 11, 161, 202

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ***Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:***

1. Білоусова Р. З. Терміни з компонентом *бібліо-* в галузевій терміносистемі бібліографознавства. *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць / відп. ред. Л. В. Туровська. Київ: Ін-т української мови НАНУ, 2017. Вип. 4. С. 54–63.

2. Білоусова Р. Бібліотекознавчі терміни з компонентом *бібліо-*. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2017. Вип. 64. С. 344–351.

3. Білоусова Р. Особливості запозичень у термінолексичі бібліотекознавства і бібліографознавства. *Spheres of culture / Branch of Ukr. Studies of Maria Curie-Skłodowska Univ. in Lublin*. 2018. Vol. XVII. С. 257–264.

4. Білоусова Р. Іншомовні запозичення у терміносистемі бібліотекознавства і бібліографознавства. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. Вип. 68. С. 48–57.

5. Білоусова Р. З. Системна класифікація бібліотечно-бібліографічних термінів. *Термінологічний вісник*: зб. наук. праць / відп. ред. Л. В. Туровська. Київ : Ін-т української мови НАНУ, 2019. Вип. 5. С. 148–154.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

6. Білоусова Р. Бібліотечно-бібліографічні терміни з компонентом *показчик* у сучасній українській мові. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія “Проблеми української термінології”. 2017. № 869. С. 93–97.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

– Międzynarodowa VI interdyscyplinarna konferencja naukowa doktorów i doktorantów “Innovations in Science and Society” (Warszawa, 03.12.2016 r., очна форма участі);

– Міжнародна наукова конференція “Українська термінологія і сучасність” (Київ, 27–28 квіт. 2017 р., заочна форма участі);

– Всеукраїнська наукова конференція “Іван Ковалик та українське мовознавство: історія, школи, проблеми”, присвяченій 110-ій річниці від дня народження проф. Ковалика (Львів, 26–27 жовт. 2017 р.; очна форма участі);

– Звітна наукова конференція ЛНУ імені Івана Франка за 2018 р. (Львів, 7 лют. 2019 р.; очна форма участі);

– Міжнародній науковій конференції “Українська термінологія і сучасність” (Київ, 16–17 трав. 2019 р.; очна форма участі);

– Звітна наукова конференція ЛНУ імені Івана Франка за 2019 р. (Львів, 7 лют. 2020 р.; очна форма участі).